

mälta sifferuppgifter samt upptager värdet av de icke insynade ägorna efter samma pris, 130 kronor för öretal, som av avvitringsstyresmannen förslagsvis åsatts de till inlösen för nomadlapparnas räkning ifrågasatta ängar i Dorotea socken, skulle kronans förlust bli omkring 105,000 kronor.

Dessa detaljundersökningar må emellertid utvisa en något högre eller lägre siffra för oinsynade lägenheter. Genom ovannämnda yttranden från de lantmätare, vilka vid avvitringen haft att handlägga förevarande frågor, synes numera vara till fullo ådagalagt, att de anmärkningar, som riktats mot tillvägagångssättet vid upptagandet av fastigheternas innehav av ängar, äro berättigade. Genom dessa yttranden bekräftas det av kanslisekreterare Berglöf gjorda antagandet, att förrättningsmännen uppkonstruerat ett visst område — här kallat »insyningsområdet», men förmodligen motsvarande den av avvitringsstyresmannen omtalade »räjongen» — efter vad det vill synas avseende trakten innanför de längst ut belägna insynade ängarna; och har man beträffande detta område icke varit så noga, huruvida de därinom belägna ägor funnits upptagna i insyningsutslagen, utan synes man i stor utsträckning hava överfört dem å hemmanen. Insyningshandlingarnas egentliga uppgift torde hava varit att tjäna till ledning vid identifierandet av de längst bort belägna ängarna och sålunda fastställandet av insyningsområdets gränser samt vid tvister enskilda emellan om bättre rätt till desamma.

Med stöd av lantmäteristyrelsens ovannämnda uttalande, att av lantmätarnas yttrande framginge, att insyningshandlingarna lagts till grund för bestämmande av innehavet i den utsträckning som författningarna avse, torde man få anse, att styrelsen gillar det av lantmätarna tillämpade förfaringssättet och därmed frånträtt den uppfattning rörande insyningshandlingarnas betydelse för fastställande av rätten till de särskilda lägenheterna, vilken styrelsen synes hava gjort gällande i sitt utlåtande över advokatfiskalsämbetets memorial den 31 december 1914.

Lika med kammarkollegiet är jag av den bestämda övertygelsen, att fastigheterna icke bort få sig tillagda andra ägor än de, vartill de genom i vederbörlig ordning meddelat insyningsutslag förvärvat laga rätt. Detta torde framgå redan av de i 1749 års reglemente intagna bestämmelser, att nybygge finge anläggas endast efter föregången syn och undersökning och med Kungl. Maj:ts befallningshavandes tillstånd, samt bekräftas av senare föreskrifter. Enligt § 13 i 1873 års avvitringsstadga skulle redan vid första allmänna sammanträdet upplysning införskaffas rörande den rätt, med vilken hemman, nybyggen och lägen-

heter av alla slag innehades, och § 19 mom. 5 stadgar med avseende å ägoutbyten, att mark, även om den vore odlad, måste vara »till hemmanet eller nybygget i behörig ordning upplåten eller av ålder lydande» för att vara skyddad från att kunna fastigheten utan vederlag frånbändas.

Advokatfiskalsämbetet har visserligen anført, att jämlikt sistnämnda stadgande ej kunde bortses därifrån, att till fastigheterna skulle räknas ängar, som varit under dem »av ålder lydande». Ämbetet, som självt uttalar, att laga hävd enligt nådiga förordningen den 22 april 1881 måste anses utesluten, torde härmed endast kunna åsyfta, att urminnes hävd skulle kunna åberopas. Av 15 kap. 3 § jordabalken framgår emellertid, att urminnes hävd ej kan äga rum beträffande utängarna, vilka ytterst sällan varit röslagda eller inhägnade. Det är då naturligtvis uteslutet, att den i administrativ väg tillkomna avvitringsstadgan kan hava med nyssnämnda uttryck åsyftat urminnes hävd. Uttrycket torde fastmer hava avseende å ägor, som före lappmarksreglementets tillkomst intagits utan sådan upplåtelse, som reglementet föreskrev.

Med nu förevarande fråga sammanhänger i viss mån den av lantmäteristyrelsen hävdade mening, att all odlingsmark inom ett hemmans tilldelningsområde, vare sig densamma vore insynad eller icke, bort, såsom tillhörande hemmanets utvecklingsmöjligheter, räknas tillhöra hemmanet och strängt taget även tagas i beräkning vid mantalets bestämmande. Rörande rätten till odlingsmark torde, möjligen med undantag av sådan mark, som omedelbart sammanhänger med insynat åkerområde, gälla vad ovan sagts rörande ängslägenheter. Kronan har fördensskull ägt förfoga över densamma till ägoutbyte eller annat ändamål, i den mån den icke varit att betrakta såsom insynad. Det torde företrädesvis vara just dylik mark, som i avvitringsstadgans föreskrifter om ägoutbyten mellan kronan och enskilda åsyftas såsom bytesmedel å kronans sida.

Beträffande de mot skogstilldelningen och impedimenturskiljningen framkomna anmärkningar tillåter jag mig hänvisa till vad av kanslisekreterare Berglöf därutinnan anförts.

Vidkommande anmärkningen, att skogsanslaget satts alltför nära maximum för att medgiva vederbörlig jämkning för skog av bättre och sämre beskaffenhet, må dock ytterligare framhållas vad departementschefen vid föredragning av det förslag, som låg till grund för 1906 års kungörelse anförde därom, att skogsanslaget borde beräknas i visst förhållande till det föreskrivna maximi- och minimianslaget. Norrlandskommittén hade föreslagit, att storleken av skogsanslaget för nybyggen,

slutade same- och rennäringspolitiken ligga fast. Kommitténs förslag avsåg att avhjälpa de brister i tillämpningen av politiken som ansågs föreligga.

Även jag anser att grunden för rennäringspolitiken bör ligga fast. De utredningsförslag som nu finns från Samerättsutredningen och Lantbruksstyrelsen samt remissyttrandena över dem bildar enligt min mening ett gott underlag för de ytterligare beslut som behövs och som i stora delar aktualiseras redan av Rennäringskommittén. Mina förslag i det följande innebär en komplettering av tidigare beslut och därmed en fortsatt angelägen förstärkning av rennäringsens ställning. Bl.a. mot bakgrund av domen i skattefjällsmålet finns det nu anledning att se över rennäringslagstiftningen.

Som helhet betraktad har rennäringslagen genom den nya organisation som beslutades år 1971 inneburit väsentliga förbättringar i fråga om samordning och fördjupat samarbete mellan medlemmarna. Förändringar i fråga om driften och när det gäller renägarnas inbördes förhållanden har emellertid inte skett i den utsträckning som avsågs med lagen. Att det har gått långsamt att genomföra rennäringslagens intentioner kan förklaras med de svårigheter som är förbundna med att, på grundval av den begränsade naturresurs som betesmarkerna utgör, kombinera enskilt företagande med en gemensam driftsuppläggning. Av betydelse i sammanhanget är också den konkurrens om markutnyttjandet som finns mellan rennäringen och andra intressen. Jag vill i detta sammanhang betona att rennäringen, i likhet med andra areella näringar, har att ta hänsyn till bl.a. naturvårdens intressen.

Den utveckling som skett inom rennäringen och som alltså inte till alla delar varit den önskade har bl.a. lett till problem med att det faktiska renantalet är för högt inom vissa områden. Det finns också anledning att överväga åtgärder för att skapa större rättvisa mellan de enskilda renskötselföretagen inom samebyarna.

I det följande behandlar jag i olika avsnitt bl.a. följande frågor, nämligen olika aspekter på renskötselrätten, det folkrättsliga skyddet för rennäringen, frågor om ersättningsbestämmelser, åtgärder vid för högt renantal och mot strövrenar, vissa rösträttsfrågor, företagsregister, några preciseringar vad gäller koncessionsrenskötseln, hänsynen vid renskötseln till naturvårdens intressen, barmarkskörning i terräng, upplåtelser av jakt- och fiskerätt, vissa åtgärder för vilt- och fiskevården, samebyarnas verksamhetsområde, ersättningssystemet för rovdjursrivna renar, renforskning, prisstöd till rennäringen, rätt att ta slöjdvirke för annan än samebymedlem samt fiskesamerna.

2.2 Renskötselrätten

Mitt förslag: Rennäringslagens inledande bestämmelser ändras så att det av lagen framgår att renskötselrätten är en för den samiska befolkningen kollektiv rätt som bygger på urminnes hävd.

Samerättsutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt. Enligt utredningen bör det i rennäringslagen dessutom föras in att renskötselrätt utgör en särskild rätt till fastighet.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. De som tillstyrker förslaget, däribland de samiska organisationerna, anser att det genom Högsta domstolens dom i skattefjällsmålet klarlagts att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet. De som motsätter sig förslaget påpekar att domen endast avser förhållandena på viss statlig mark i Jämtlands län. Kammarrätten i Sundsvall anser att utredningens konstaterande att renskötselrätten är en kollektiv rätt som tillkommer alla samer i Sverige snarast strider mot Högsta domstolens bedömning i målet att rätten vilar på urminnes hävd. Svea hovrätt anser att uttrycket "särskild rätt" till fastighet endast bör användas för servitut, nyttjanderätt och annan begränsad sakrätt till fastighet än fordringsrätt. Enligt hovrätten är i dessa fall, till skillnad från vad som gäller i fråga om renskötselrätten, den särskilda rätten så preciserad att dess anknytning till fastigheten är lätt att konstatera.

Skälen för mitt förslag:

Urminnes hävd

Omfattningen och beskaffenheten av de renskötande samernas ursprungliga rättigheter inom renskötseområdet är sedan gammalt en omtvistad fråga. Samernas anspråk på en starkare rätt till sina områden än den som följer av rennäringslagen har, som jag redan nämnt, varit föremål för domstolsprövning i det s.k. skattefjällsmålet.

Högsta domstolen fann i skattefjällsdomen att samernas särskilda bruksrätt till renbetesmarkerna, renskötselrätten, bygger på urminnes hävd.

HD har till grund för sina överväganden, som endast avser förhållandena i Jämtland, lagt den omständigheten att samerna utnyttjat markerna för sina näringar innan områdena började tas i anspråk av den söderifrån inflyttande befolkningen. Vidare konstaterar HD att samerna härefter fortsatt att utnyttja markerna på i princip samma sätt. Samerna på skattefjällen hade enligt HD vid tiden för freden i Brömsebro år 1645 på grund av sin långvariga användning av fjällområdena en starkt skyddad bruksrätt som i vart fall torde ha omfattat rätt till renbete, jakt och fiske samt skogsfång till husbehov.

Samma förhållanden gällde alltså när 1789 års förordning om kronohemmans försäljning till skatte infördes. Genom förordningen fick skattebönderna en sådan trygghet i rätten till sina hemman att det därefter finns skäl att betrakta denna rätt som äganderätt i modern mening. Domstolen konstaterar att förordningen inte omfattar samernas rätt till brukade fjällområden. Samernas rätt till renbete, jakt och fiske torde emellertid då ha varit skyddad mot intrång av enskilda. Även härefter förblev rättsläget oförändrat. Man kan därför enligt HD vid tillkomsten av den första svenska renbeteslagen år 1886 säga att de befogenheter som samerna sammantaget hade utgjorde en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag.

Flera remissinstanser påpekar att skattefjällsdomen endast rör förhållandena på de skattefjäll i Jämtland som var aktuella i målet. I så måtto är invändningen befogad att skattefjällsdomen självfallet inte är prejudicerande utanför de jämtländska skattefjällen. Beträffande grunden för samernas rätt

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

tigheter görs emellertid i domskälen uttalanden som rör också andra delar av renskötseområdet. I den lagrådsremiss som den dåvarande regeringen beslöt den 17 maj 1990 anfördes bl.a. att vad HD uttalat fick anses innebära att 1886 års renbeteslag i huvudsak innebar att det dåvarande rättsläget lagfästes. Lagen skulle sålunda grundas på uppfattningen att samernas rättigheter inom renskötseområdet, bl.a. rätten till renbete, utgörs av en bruksrätt som vilar på urminnes hävd.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 anført att en försiktig tolkning av domskälen måste anses motsäga de nyss nämnda uttalandena i lagrådsremissen. Enligt Lagrådets mening har HD lämnat öppet huruvida 1886 års lag innebar en kodifiering av faktiskt gällande rättsläge i andra delar av landet än skattefjällen. Lagstiftningen kan enligt Lagrådet ändå nu sägas vila på en betydligt stabilare grund vad gäller såväl det rättsliga underlaget som förankringen inom den samiska folkgruppen. Lagrådet anmäler inte heller någon tvekan i fråga om den principiella utgångspunkten för den föreslagna lagstiftningen. Om nya processer rörande renskötserätten inom andra delar av landet skulle bli aktuella och leda till andra bedömningar av renskötserättens natur kan det enligt Lagrådet förutsättas att lagstiftningen prövas om, i den mån det är påkallat.

Lagrådets yttrande i den här delen föranleder inte några särskilda synpunkter från min sida.

Samernas rättigheter när det gäller att låta sina renar beta över stora områden liksom rätten att jaga och fiska grundas alltså inte primärt på lagstiftning eller på upplåtelser i särskilda avtal. Däremot är renskötserättens utövande reglerad och preciserad genom den vid varje tid gällande lagstiftningen. I det avseendet påminner alltså renskötserätten om äganderätten som består även utan lagstiftning men vars innehåll och utövande regleras genom bestämmelser i olika lagar. Konstaterandet att renskötserätten i grunden bygger på urminnes hävd och inte på upplåtelser eller lagstiftning är av betydelse för de renskötande samernas ställning och trygghet i sin näring. Det är också av betydelse för hela det samiska folket med hänsyn till att dess kulturtraditioner i så hög grad är knutna till renskötelsen. Tidigare oklarheter om arten av samernas rättigheter har haft negativa konsekvenser för rennäringen. Många missförstånd och konflikter kan troligen härledas till det tidigare oklara rättsläget. Renskötserättens ursprung är enligt min mening så betydelsefullt att renskötserättens natur bör komma till uttryck i rennäringslagen. Jag föreslår därför att det i lagen skall anges att renskötserätten bygger på urminnes hävd.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om hur allmänheten kan tillhandahållas information om vilken mark som renskötsel får bedrivas på. Någon fullständig redovisning av på vilka marker renskötserätt föreligger går visserligen inte att åstadkomma. Vissa av de i renskötserätten ingående befogenheterna är emellertid beroende av om marken har karaktär av kronomark. I fråga om sådan mark är möjligheterna till redovisning större.

Med kronomark avses numera enligt rennäringslagen mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Den nya innebörden i begreppet kronomark medför att det kan vara svårt för den enskilde att få kunskap om huruvida marken utgör kronomark. Riksdagen uttalade i samband med

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

behandlingen av propositionen angående Domänverkets bolagisering att frågan om bestämmelser om anteckning i fastighetsbok borde övervägas (bet. 1991/92:NU33 s. 14, rskr. 1991/92:351).

Inom regeringskansliet har därefter övervägts om anteckningar rörande kronomark lämpligen bör föras in i den fastighetsredovisning som inskrivningsmyndigheterna eller fastighetsregistermyndigheterna tillhandahåller. Inskrivningsmyndigheternas redovisning sker i fastighetsbok eller, där fastighetsdatareformen är genomförd, i inskrivningsregister. Denna redovisning avser i huvudsak lagfarts- och inteckningsförhållanden. I fastighetsboken och inskrivningsregistret kan också nyttjanderätter och servitut skrivas in under förutsättning att de grundar sig på avtal. Fastighetsregistermyndigheterna redovisar fastighetsindelningen i jordregistret eller, där fastighetsdatareformen är genomförd, i fastighetsregistret. Jord- och fastighetsregistren upptar emellertid också information om marks användning såsom bestämmelser meddelade med stöd av plan- och bygglagen och naturvårdslagen. Eftersom anteckningar om vad som utgör kronomark inte avser avtalade rättigheter och därför principiellt skiljer sig från de uppgifter som i övrigt antecknas i fastighetsboken och inskrivningsregistret har det ansetts att sådana anteckningar i stället bör tas in i fastighets- resp. jordregistren. Den som vill ha uppgift om innehållet i fastighetsregistret kan få det i form av s.k. fastighetsbevis.

Regeringen har därför den 3 september 1992 beslutat om förordningsändringar som möjliggör en löpande redovisning i jord- resp. fastighetsregistren av vilken mark som utgör kronomark. Redovisningen kommer inte att uppta sådan mark som fortfarande ägs av staten och den kommer endast att avse de landsdelar där frågan är av betydelse, nämligen Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Älvdalens kommun i Kopparbergs län.

Renskötserätten får utövas enligt bestämmelserna i rennäringslagen

De rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samerna har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötserätt. Renskötserätten beskrivs i 1 § rennäringslagen som en rätt för vissa personer av samisk härkomst att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl.a. renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Renskötelsen får bedrivas på såväl statlig och kommunal som på privat mark. Rätten tillkommer personer av samisk härkomst som kan åberopa att någon av deras föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Sådan person benämns i lagen renskötserberättigad.

Om det finns särskilda skäl kan länsstyrelsen enligt 1 § andra stycket utvidga kretsen av dessa "renskötserberättigade" personer. Också den som gifter sig med en renskötserberättigad person förvärvar renskötserätt. Uppdelningen i samer med och samer utan renskötserätt tillkom genom 1928 års renbeteslag. Enligt tidigare renbeteslagar hade "envar lapp" rätt att syssla med renskötsel.

Renskötserätten som sådan medför emellertid ingen given rätt att bedriva renskötsel. Av 6 § rennäringslagen följer att det för renskötelsen finns same-

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

byar och att i princip all den mark inom vilken renskötsel får bedrivas är uppdelad mellan dessa byar. Enligt 15 § får samebyns betesområde användas för renbete av samebyn för medlemmarnas gemensamma behov. Jakt och fiske får enligt 25 § endast utövas av den som är medlem i sameby. Utövandet av renskötselrätten kräver således medlemskap i sameby. Denna begränsning är betingad av näringsmässiga skäl och har funnits sedan den första renbeteslagen år 1886.

Även i fortsättningen bör rätten att bedriva renskötsel förutsätta medlemskap i en sameby. Renantalet begränsas av tillgången på bete och bestämmer därmed det antal personer som kan försörja sig på renskötsel. Rennäringslagens bestämmelser om att renskötseln skall bedrivas inom samebyar innebär följaktligen en nödvändig begränsning av renskötselrätten. Att utöver kravet på medlemskap i sameby kräva viss kvalifikation för renskötselrätten anser jag däremot inte vara nödvändigt.

Den gränsdragning som nu görs i rennäringslagens inledning mellan renskötselberättigade samer och samer som saknar sådan rätt anser jag kunna undvaras. Enligt min mening är det från principiell synpunkt riktigare att beskriva renskötselrätten som en rätt som tillkommer den samiska befolkningen och konstatera att varje medlem av den befolkningen, dvs. varje same, får bedriva renskötsel enligt rennäringslagens bestämmelser. Det sistnämnda innebär bl.a. krav på medlemskap i sameby.

Det synsätt jag nu har redovisat innebär att renskötselrätten är förbehållen den som är same och är en rätt som varken kan överlåtas eller upplåtas. Några undantag som innebär avsteg från ett sådant betraktelsesätt behöver enligt min mening inte göras. Jag anser därför att man kan slopa de nuvarande reglerna om förvärv av renskötselrätt genom giftermål. Däremot bör den som har gift sig med en same och inte själv är same kunna bli delaktig i renskötseln genom att han antas som medlem i en sameby.

Mitt förslag innebär att rennäringslagen liksom hittills inleds med en beskrivning av renskötselrätten och en erinran om att rätten får utövas enligt bestämmelserna i lagen.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 framhållit att medlemskap i en sameby har en så central betydelse för utövandet av renskötselrätten att detta villkor bör anges i lagtexten. Jag biträder förslaget.

Mitt förslag innebär också att den som är same – inte bara samer vars släktingar i föregående led ägnat sig åt renskötsel – kan komma i fråga som medlem i sameby. Frågan om medlemskap skall liksom hittills avgöras av samebyn och vara beroende av om den som avser att bedriva renskötsel inom byns betesområde är eller har varit knuten till renskötseln inom byn. Samebyns ställningstagande försvåras knappast av att det inte längre kommer att krävas att den som vill bli medlem är barn eller barnbarn till renskötare. Självfallet kan det alltid diskuteras vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt sig vara same. Samerättsutredningen har inte föreslagit någon definition av vem som är same i rennäringslagens mening. Någon allmänt accepterad definition av begreppet same har hittills inte funnits i svensk lagstiftning. Det bör enligt min mening i detta sammanhang inte ställas något annat krav än att vederbörande skall tillhöra den samiska folkgruppen, en tillhörighet som kan ha sitt ursprung i ett avlägset led. I enlighet med vad *Lagrådet*

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

har anfört bör det av lagtexten framgå att med same menas den som är av samisk härkomst.

Chefen för Utbildningsdepartementet har i sitt nu framlagda förslag till sametingslag en definition av vem som skall anses som same vid tillämpningen av den lagen. De som uppfyller kriterierna enligt sametingslagen får utan vidare anses vara samer också i rennäringslagens mening. I övrigt måste det överlämnas till rättspraxis att avgöra vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt att han är same. Som jag anfört kommer emellertid möjligheten till medlemskap i sameby att vara begränsad med hänsyn till det antal renar som det är möjligt att hålla i samebyn, varför frågan inte bör bli aktuell särskilt ofta.

Renskötselrättens karaktär

Renskötselrätten är i sin egenskap av bruksrätt enligt skattefjälldomen uttömmande reglerad i rennäringslagen. Detta gäller enligt HD "även de rättigheter till grustäkt och liknande för husbehov, till annat bete än renbete och till slätter, vilka inte omtalas i lagen" men vilka rättigheter enligt HD ingår i renskötselrätten.

I lagstiftningen finns bestämmelser som direkt tar sikte på att skydda renskötselrätten, men också bestämmelser som mera indirekt får betydelse för innehavarna av renskötselrätt. Till den senare kategorin hör bestämmelserna i skogsvårdslagstiftningen som kräver hänsyn till rennärningen.

I skattefjällsmålet uttalar HD att den samiska bruksrätten står på civilrättslig grund och, på samma sätt som äganderätten, är skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning. Enligt HD belastar renskötselrätten de fastigheter där den får utövas och den företer även i övrigt stora likheter med nyttjanderätt och annan liknande rätt till fast egendom.

Renskötselrätten belastar fastigheterna inom drygt en tredjedel av Sveriges yta men innebär i allmänhet ett extensivt utnyttjande av marken. Rennärningen utnyttjar olika markområden mer eller mindre intensivt. Vissa områden är synnerligen betydelsefulla och används regelbundet medan andra är av ringa betydelse och används mer sporadiskt, i vissa fall med flera års mellanrum. Renskötselrätten är starkast på året-runt-markerna. Den varierar emellertid i styrka från trakt till trakt, och även över tiden, beroende på hur renskötseln bedrivits. Enligt 3 § punkten 2 rennäringslagen får renskötsel bedrivas under tiden den 1 oktober–den 30 april bl.a. inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året. Mot den bakgrunden är det knappast möjligt att med generell giltighet ange hur renskötselrätten belastar de enskilda fastigheterna och vilka inskränkningar i förfogandet som rätten förorsakar ägarna av dessa fastigheter eller att ens ange vilka fastigheter som belastas av renskötselrätt.

Som HD framhållit är renskötselrätten således i flera avseenden av ett speciellt slag. Samerättsutredningen har föreslagit att det i bl.a. rennäringslagen skall föras in en bestämmelse om att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet. Enligt utredningen är det av stor betydelse för bl.a. ersättningsfrågorna att renskötselrätten behandlas som ett enskilt intresse, en särskild rätt till fastighet, och inte enbart ett allmänt intresse till vilken hänsyn skall tas.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Ett konstaterande i rennäringslagen av att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet skulle enligt min mening inte medföra någon förändring vad gäller förhållandet mellan rennäringen och motstående intressen. Renskötselrätten skulle även fortsättningsvis regleras i rennäringslagen. En rättighet som utgör särskild rätt till fastighet kan varken helt eller delvis tas ifrån innehavaren utan ersättning. Enligt 28 § rennäringslagen lämnas ersättning för skada eller olägenhet för renskötseln och för samebymedlems rätt till jakt och fiske vid upphävande av renskötselrätt. Jag kommer närmare att redogöra för detta i avsnitt 2.6. Som jag kommer att visa i avsnitt 2.4 kan i princip varje intrång i renskötselrätten grunda rätt till skadeersättning. Av förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51 s. 126) framgår klart att renskötselrätten är att betrakta som en särskild rätt till fastighet. Denna särskilda rätt kan visserligen tas i anspråk eller inskränkas genom förfoganden antingen med stöd av rennäringslagen eller med stöd av annan lagstiftning, t.ex. vattenlagen (1983:291), minerallagen (1991:45) eller väglagen (1971:948). Sådana förfoganden förutsätter emellertid att ersättning lämnas för intrånget. Enligt min mening visar varken den hittillsvarande rättstillämpningen eller några andra omständigheter på något behov av förtydligande av rennäringslagens lagtext i det här avseendet.

Däremot finns det motiv för att göra vissa förtydliganden i två andra lagar, nämligen lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter och väglagen. I den förstnämnda lagen finns en exemplifiering av vad som vid tillämpningen av den lagen skall anses vara särskild rätt till fastighet. När i annat sammanhang en sådan exemplifiering görs, nämligen i minerallagen, finns renskötselrätt med bland exemplen. För att undanröja varje anledning till missförstånd bör exemplifieringen i de båda lagarna bringas att överensstämma. Detta sker lämpligen genom en ändring i lagen om vissa torvfyndigheter. Att också väglagen behöver ändras beror på att ersättningsbestämmelsen i 55 § lagen bara behandlar sådan särskild rätt till fastighet som grundar sig på upplåtelse. Dit hör inte renskötselrätten. Den nämnda paragrafen bör därför ges en ny utformning.

2.3 Upphävande av renskötselrätt

Mitt förslag: Renskötselrätten skall bara kunna upphävas om det behövs för att tillgodose något av de i expropriationslagen (1972:719) uppräknade expropriationsändamålen.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen föreslår att rennäringslagens bestämmelser om förutsättningarna för att upphäva renskötselrätt och om hur ersättningen då skall bestämmas ersätts med hänvisningar till expropriationslagen.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget.

Skälen för mitt förslag: Regeringen kan enligt 26 § rennäringslagen upphäva renskötselrätten helt eller delvis när ett område behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen eller för annat ändamål av väsentlig

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

betydelse från allmän synpunkt. Är området väsentligen utan betydelse för renskötseln får renskötselrätten dessutom upphävas när området behövs för allmänt ändamål.

Av 1 kap. 1 § expropriationslagen (1972:719) följer att särskild rätt till fastighet kan upphävas genom expropriation. Enligt 1 kap. 2 § avses med särskild rätt till fastighet nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att uttrycket "liknande rätt" omfattar även renskötselrätt (prop. 1972:109 s. 268). I paragrafen sägs dock att bestämmelsen i 1 § om särskild rätt inte gäller renskötselrätt. Det innebär att renskötselrätt inte kan bli föremål för självständig rättighetsexpropriation. Ett upphävande eller en begränsning av renskötselrätten sker i stället, som jag nyss nämnt, med tillämpning av 26 § rennäringslagen. Exproprieras en fastighet inom renskötselområdet kan emellertid renskötselrätten exproprieras tillsammans med fastigheten. Renskötselrätten kan alltså vara föremål för osjälvständig rättighetsexpropriation. För att renskötselrätten skall påverkas när en fastighet exproprieras krävs att man beslutar särskilt om detta.

I motiven till rennäringslagen (prop. 1971:51) diskuterades möjligheten att slopa de då gällande särskilda bestämmelserna i renbeteslagen om undantagande av mark från renskötsel. I stället skulle man göra bestämmelserna om expropriation av särskild rätt till fast egendom tillämpliga på renskötselrätten. Föredragande statsrådet ansåg dock att denna lösning var mindre tillfredsställande. Som skäl för sitt ställningstagande anförde föredraganden att renskötselrätten inte på samma sätt som andra särskilda rättigheter är lokaliserad till vissa fastigheter och att en tillämpning av expropriationsreglerna skulle sakna expropriationens avtalsstimulerande funktion. Föredraganden påpekade att rätten till renskötsel inte är överlåtbar och att rättighet som ingår i renskötselrätten inte får upplåtas av same åt annan. Inte heller borde enligt föredraganden möjligheten att upphäva renskötselrätt begränsas till att gälla bara sådana ändamål för vilka expropriation kan ske. Föredraganden hänvisade bl.a. till de speciella förhållandena inom renskötselområdet och till att samerna inte genom avtal kan avstå från renskötselrätten. Lagrådets majoritet anslöt sig till departementschefens uppfattning medan minoriteten föreslog en begränsning till expropriationsändamålen. En majoritet i Jordbruksutskottet (bet. JoU 1971:37 s. 43) ansåg att renskötselrätten bara borde få upphävas för sådana ändamål som kan tillgodoses genom expropriation. Riksdagen beslutade emellertid i enlighet med minoritetens förslag som innebar den lösning som förordades i propositionen (rskr. 1971:216).

Upphävande av renskötselrätten för något av expropriationsändamålen eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt har endast skett i ett fåtal fall. Renskötselrätten har aldrig upphävts med stöd av den bestämmelse som gör det möjligt att för andra allmänna ändamål upphäva renskötselrätten inom område som väsentligen är utan betydelse för renskötseln.

Enligt min mening bör renskötselrätten kunna upphävas bara om något av expropriationsändamålen är för handen. Därigenom ges renskötselrätten samma skydd mot tvångsvisa ingripanden som övrig särskild rätt till fastighet. Med anledning av vad jag nyss redovisat om motiven till den nuvarande

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Remissyttranden m.m.

Över motionerna har bostadsutskottet inhämtat yttrande från justiekanslern, hovrätten för Övre Norrland, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, domänverket, kammarkollegiet, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsstyrelsen i Norrbottens län, statens lantmäteriverk och statens vattenfallsverk.

Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Landsförbundet Svenska Samer (LSS) och Riksförbundet Sveriges Glesbygdsförening har beretts tillfälle att avge yttrande.

Yttranden har inkommit från samtliga remissinstanser. Skogsstyrelsen har bifogat yttranden från skogsvårdsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelsen i Norrbottens län har bifogat yttranden från skogsvårdsstyrelsen i länet och från fastighetsbildningsmyndigheten i Arvidsjaurs lantmäteridistrikt.

Därutöver har yttranden inkommit från SKOGSÄGARNNA Norrbotten, SKOGSÄGARNNA Västerbotten—Örnsköldsvik, Lantbrukarnas Riksförbund, som bifogat yttrande från Lantbrukarnas Länsförbund i Norrbotten, Lantbrukarnas Länsförbund i Västerbotten, Föreningen för Jämtlands läns Fjällbygd och Ambjörn Grahn, Vilhelmina.

Utdrag ur remissyttrandena har som bilaga fogats till detta betänkande.

I ärendet har också inkommit skrivelser m.m. från Landsförbundet Svenska Samer (LSS) genom Tomas Cramér och Riksförbundet Sveriges Glesbygdsförening. Tomas Cramér har vidare inför utskottet framfört synpunkter i ärendet.

Uppgifter i anslutning till motionerna

Kronan eftersträfvade i äldre tider att ödemarkerna i norra Sverige skulle befolkas och uppodlas. Ett kungl. plakat år 1673 angående lappmarkernas bebyggande hade till syfte att uppmuntra bosättning i lappmarkerna. Genom tillkomsten av 1749 års lappmarksreglemente tog kolonisationen fart på allvar. Den som ville kunde se ut en tjänlig plats för bosättning och begära tillstånd att bosätta sig där. Syneförrättning verkställdes för att tillse att platsen var lämplig. Några bestämda gränser för nybygget drogs inte upp. I syneprotokollet antecknades att det fanns tillräcklig mark för odling och upptogs också de ängar som nybyggaren anvisades och som ansågs skulle tilläggas nybygget. I avvaktan på att marken skulle odlas upp fick nybyggaren också rätt till höavkastningen från på kronomark utspridda utängar. Dessa var ofta belägna långt från nybygget. Rätten till utängarna gällde tills vidare och syftade till att tillgodose ett, som det förväntades, kortvarigt behov av höavkastningen. Nybyggarna fick också viss rätt till jakt och fiske. Reglementet saknade bestämmelser om rätt att begagna skogen men det har ändå ansetts som självklart att nybyggarna fick ta skog till

1989/90:BoU12

husbehov på kronomark. Efter ett antal friår skulle det ske en gränsbestämning och en skattläggning. Så småningom blev också vissa nybyggen skattlagda.

Den slutliga regleringen av hemmanen och nybyggena i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker skedde först genom en särskild avvittringslagstiftning under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Då reglerades kronans och de enskildas rätt i förhållande till varandra. För att skydda samernas existens fastställdes en gräns, ovanför vilken marken ansågs otjänlig för odling och nybyggesanläggningar i princip inte vidare skulle tillåtas (odlingsgränsen). Nybyggen kom dock att tillåtas om de inte hindrade renskötseln.

Avvittringslagstiftningen syftade inte bara till att genom gränsbestämning avskilja inägoområden från kronans mark. Vid behov skulle nybyggena även tilldelas mark av kronan. Ett annat syfte var att ge enskilda visshet om rätten till sina ägor. Inom ramen för avvittringen skedde en uppdelning av den avvittrade marken mellan de enskilda delägarna, och vissa samfälligheter kunde upptas för bydelägarnas gemensamma behov. Samtidigt skedde en skattläggning. Skattetalet bestämdes med hänsyn till den uppskattade årliga höavkastningen från den odlings- och ängsmark, som hävdades för hemmanet eller nybygget.

För avvittringsförrättningar i nu aktuella områden har stadgan den 30 maj 1873 (nr 26) om avvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker legat till grund. Åtskilliga tilläggsbestämmelser tillkom senare genom Kungl. Maj:ts brev och kungörelser. De viktigaste är kungörelserna den 20 april 1906 (nr 36) om vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande avvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker och den 5 juni 1909 (nr 54) innefattande ytterligare föreskrifter angående avvittringen inom nämnda lappmarker.

Enligt avvittringsstadgan skulle genom allmän avvittring från kronans marker nödiga områden tilldelas hemman och nybyggen. Kronan och andra skogsägare skulle tillförsäkras rätt till flottning i vattendrag, och kronan skulle också förbehållas rätt till vissa strömfall. Mark skulle avsättas till kronoparker. Frågan om utängarna skulle bibehållas under hemmanet eller nybygget skulle också prövas. Avvittringsstadgan föreskrev att ägorna skulle läggas samman till ett visst antal skiften. För fler än fyra skiften fordrades länsstyrelsens tillstånd. Ägo-byten kunde ske för att få en lämplig skiftesläggning. Mark som inte var uppodlad och som inte behövdes för hemmanets eller nybyggets bestånd var innehavaren skyldig att avstå ifrån utan vederlag. Denna bestämmelse träffade närmast de avlagset belägna utängarna, de s.k. ströängarna. Det visade sig emellertid ganska snart att jordbruket inte hade utvecklats i den takt som hade förutsatts och att ströängarna alltför ofta behövdes för hemmanens eller nybyggenas bärgning. Detta medförde svårigheter vid tillämpningen av stadgan och dess bestämmelser om skiftesläggningen. Efter framställningar förklarades därför i brev från Kungl. Maj:t att i de fall inom kronopark belägna spridda ängslägenheter inte kunde bytas mot annan mark sådana lägenheter

1989/90:BoU12

tills vidare skulle få behållas under hemmanet eller nybygget och under tiden beräknas som endast ett skifte. Vidare medgavs att det virke som behövdes till hägnader, hässjor och hölador vid dessa ströängar tills vidare fick kostnadsfritt efter revirförvaltarens anvisningar tas från kronoparken.

Avvittringsstadgan saknade bestämmelser om rätt till jakt och fiske. Jakt och fiske hade tidigare i princip bedrivits fritt. Efter avvittringen har — i den mån annat inte bestämdes vid avvittringen — dessa rättigheter ansetts inskränkta till det område som hade tilldelats byn eller hemmanet (NJA 1942 s. 336 och 339).

Enligt avvittringsstadgan skulle varje enhet tilldelas skog inte bara till husbehov utan även till avsalu. Stadgan saknade bestämmelser om avsättande av beviljade skogsanslag till gemensam allmänning. Detta kunde dock ske genom frivilliga överenskommelser. Genom 1906 års kungörelse blev avsättandet av allmänningar obligatoriskt i de områden i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker (med undantag av Karesuando socken), beträffande vilka länsstyrelsen inte hade meddelat avvittringsutslag. Hemmanen och nybyggena skulle tilläggas endast vad som kunde anses erforderligt för husbehov, och återstoden skulle avsättas till allmänning för delägarnas gemensamma nytta. I 1909 års kungörelse reglerades hur skogstilldelningen skulle verkställas, om skifte i sammanhang med avvittringarna (åbodelning), hur samernas intressen bättre skulle tillvaratas samt inhysningslägenheternas ställning, dvs. de ovan odlingsgränsen utan tillstånd anlagda nybyggena. I kungörelsen gavs närmare föreskrifter om skogsanslagets fördelning i samfällad husbehovsskog och allmänning.

Avvittringsförrättningar verkställdes sockenvis av särskilda avvittringslantmätare med biträde av gode män under ledning av en särskilt förordnad styresman. Denne granskade de förslag som lantmätarna upprättade och sände dem till Kungl. Maj:ts befallningshavare i länet, som prövade förrättningar och meddelade utslag. Uppkomna äganderätts- och gränstvister prövades av domstol. Både länsstyrelsens fastställelse och domstolens avgörande kunde överklagas.

Den *allmänna* avvittringen genomfördes i trakter där avvittring inte tidigare ägt rum. Genom särskild avvittring eller *efteravvittring* utbröts nybyggen som kommit till efter den allmänna avvittringens fullbordan på den odisponerade kronomarken. Avvittringen kompletterades med en fristående förrättning, *tilläggsavvittring*, för indragning av ströängar mot vederlag. Så skedde i först Dorotea och Sorsele socknar genom 1916 års kungörelse angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark (nr 603). Genom ändringar i kungörelsen kom bestämmelserna om tilläggsavvittring också att gälla för de övriga skifteslagen ovan odlingsgränsen i Västerbottens län. Enligt dessa bestämmelser skulle ströängar som var belägna på kronomark, allmänningsskogar och samfälliga husbehovsskogar indras till kronan. Genom lagen (1921:378) om ströängars indragande till kronan reglerades ströängar på kronomark i övriga delar av Västerbottens läns lappmarker samt för områdena nedom odlingsgränsen i Norrbottens läns

lappmark jämte Jukkasjärvi socken. Ingen av författningarna medgav indragning av ströäng belägen inom enskild fastighets område, och 1921 års lag avsåg inte heller ströängar inom allmänningsskogar.

Den allmänna avvittringen genomfördes först i Västerbottens län nedom odlingsgränsen och i Norrbottens län utom Karesuando och fastställdes för de olika socknarna under 1880- och 1890-talen. Avvittringsförrättningar för trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens län igångsattes först senare, i Sorsele socken år 1894, i Stensele och Tärna socknar år 1896, och i Dorotea samt Vilhelmina socknar år 1901. Avvittringsberedningen i dessa trakter pågick därefter med vissa avbrott fram till år 1916 i Sorsele och Dorotea socknar då utslag fastställdes. För övriga delar fastställdes utslagen åren 1917 och 1918. I utslagen gjordes i enlighet med beslut vid 1916 års riksdag (Riksdagens skr år 1916 nr 230) förbehåll att hemmansägare eller nybyggare skulle vara skyldig att, i den mån så genom tilläggsavvittring bestämdes, till kronan mot ersättning avstå slätterängar (ströängar) utanför hemmanens eller nybyggenas egentliga ägoområde.

Samtliga de utslag som fastställdes åren 1916, 1917 och 1918 överklagades. Regeringsrätten biföll besvären i de fall de avsåg viss rätt till vattenområden, som hade undantagits för kronans räkning trots att klagandena ägde strandfastigheten. Avvittringsärendet för övre Vilhelmina avvittringslag återförvisades till länsstyrelsen för ytterligare utredning i frågan om vissa vattenområden. Besvären i övrigt lämnades utan bifall.

Rätten till vattenområden kom att bli olika för de enskilda beroende på om de hade överklagat utslaget eller inte och vilken ändring som hade yrkats. På initiativ av lantmäteristyrelsen tillkom därför lagen (1926:322) om rätten till vissa vatten i övre delen av Västerbottens län. Lagen syftade till att i fråga om strand- och vattenrätt likställa samtliga hemman på de områden av Västerbottens läns lappmark för vilka avvittringsutslag meddelats efter utgången av år 1915. I lagen förordnades bl.a. att, utan hinder av vad avvittringsutslaget innehöll, till varje vid avvittringen utbrutet område, som låg vid vatten, skulle höra den del av vattenområdet och däri befintliga holmar, som var närmast det utbrutna områdets strand.

Genom förrättningar enligt bl.a. 1916 års kungörelse om tilläggsavvittring och enligt 1921 års lag om ströängars indragande till kronan kom vissa ströängar att överföras i kronans ägo medan andra fick behållas av innehavaren med äganderätt. Ströängar som varit föremål för sådana förrättningar brukar kallas reglerade ströängar. De ingår som en del i den fastighet vartill de hör. Det finns dock alltså ströängar som aldrig har berörts av någon förrättning, s.k. oreglerade ströängar. Med innehav av en oreglerad ströäng har enligt rättspraxis inte ansetts följa lika oinskränkta rättigheter som med innehav av en reglerad ströäng. Genom rättsfallet NJA 1986 s. 165 har slagits fast att oreglerade ströängar innehas med en rätt som närmast är jämförlig med äganderätt. Oreglerade ströängar förekommer framför allt i Norrbottens län, men i någon mån också i Västerbottens län. Tilläggsavvittringen och ströängsindragningen avslutades år 1933.

Sammanfattning av remissyttrandena

1989/90:BoU12

De flesta remissinstanser har ansett att en översyn av avvittringsförfarandet inte är erforderlig.

Enligt justitiekanslern kan inget sägas ha framkommit som visar att angivna områdesgränser skulle ha satts ut oriktigt eller att själva gränsdragningen skulle vara ifrågasatt. Hovrätten för Övre Norrland har uppgett att det vid de processer som under de senaste decennierna drivits inte framkommit något som skulle ifrågasätta avvittringens giltighet eller redovisningen hos länsstyrelsen. Lantbruksstyrelsen har inte erfarit att gränserna för de privata markerna skulle vara så oklara eller felaktiga att detta i sig skulle motivera att generella åtgärder vidtas. Inte heller skogsstyrelsen i Västerbottens län har enligt ett yttrande till skogsstyrelsen varit med om att förrättningar måst ställas in på grund av tveksamhet om rågångar eller ägoinnehav. Domänverket och lantmäteriverket har anfört att avvittringsförrättningarna i regel är ordentligt dokumenterade och att verken inte känner till att grundläggande handlingar helt skulle saknas. Länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län har anfört att kartor och handlingar i arkiven redovisar avvittringarnas resultat och att det inte är känt att det skulle finnas avvittringshandlingar med annat innehåll.

Skogsstyrelsen har förordat någon form av översyn och information om avvittringsförfarandet. Även andra remissinstanser, däribland Svenska Samers Riksförbund (SSR), har framhållit behovet av information om bl.a. avvittringsförfarandet.

Landsförbundet Svenska Samer (LSS), Riksförbundet Sveriges Glesbygdsförening och övriga s.k. intresseföreningar har samtliga ansett att en översyn är nödvändig för att bringa klarhet i bl.a. områdesgränsernas sträckning.

Glesbygdsföreningen efterlyser i sitt remissyttrande kartor och andra handlingar som visar en uppdelning av byamark och kronans mark ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Föreningen anser att den redovisning som har skett i bl.a. Sorsele, genom avvittringsutslag år 1916 och därefter, avser samjodelning, åbodelning eller laga skifte men inte avser den uppdelning som enligt föreningen hade skett tidigare av stamhemmanens hela ägovälde.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett att en viss översyn av avvittringens slutresultat i Norrbottens lappmarker kan vara befogad och att en sådan skulle kunna ske inom ramen för fastighetsbildningslagens regler. Ett väsentligt inslag bör enligt länsstyrelsen vara att slutgiltigt reglera ströängarna. Även domänverket har tagit upp frågan om ströängarnas avveckling och anfört att det finns fog för uppfattningen att rättsläget delvis är oklart och att åtgärder av avvittringskarakter skulle kunna övervägas.

Utskottet

1989/90:BoU12

Avvittringar i Västerbottens och Norrbottens län har i olika sammanhang under åren varit föremål för utredningar vid domstolar och myndigheter efter framställningar från enskilda. De frågor som aktualiseras har rört bl.a. gränstvister, avgränsningen mellan statens och enskildas rättigheter utefter bl.a. vattendragen och rätten till jakt och fiske. Enligt hovrätten för Övre Norrland, som prövat ett antal sådana tvister, har därvid inget framkommit som skulle ifrågasätta avvittringens giltighet. Inte heller har det enligt hovrätten saknats gällande avvittringshandlingar hos länsstyrelsen. Vissa andra myndigheter som yttrat sig har givit uttryck för samma uppfattning som hovrätten.

Vad som framkommit i yttranden bl.a. från de rättsvårdande remissinstanserna och vid utskottets beredning av ärendet ger inte belägg för att avvittringsförrättningarna inte skulle ha verkställts i enlighet med de bestämmelser som gällde. Inte heller finns stöd för uppfattningen att avvittringshandlingar saknas utom i något enskilda fall.

Rättssäkerheten synes ha varit väl tillgodosedd med de möjligheter som fanns för den enskilde att bevaka sin rätt och att få en överprövning till stånd av de fastställda utslagen och den slutliga utstakningen. I stort sett samtliga avvittringsutslag ovan odlingsgränsen har varit föremål för sådana överprövningar.

Avvittringsutslagen är rättskraftigt avgjorda och avvittringen är avslutad. Innehållet i utslagen kan inte ändras genom en översyn utan först genom beslut som har rättsverkan eller genom ny lagstiftning. Fastighetsägare kan alltså få sin rätt prövad genom talan vid domstol om bättre rätt än kronan till visst markområde eller genom lantmäteriförrättning. Ändringar av gränsdragningar kan ske genom fastighetsbestämning. Om fastighetsindelningen visar brister från lämplighetssynpunkt finns möjlighet att genom fastighetsreglering ändra indelningen.

Flera remissinstanser har framhållit vikten av att information sprids om bl.a. avvittringsförfarandet. Genom remissyttrandena till bostadsutskottet bekräftas att frågorna är många om avvittringarna och väsentliga för flera berörda fastighetsägare. Möjligheterna till missförstånd är stora på grund av att frågorna kring avvittringarna är komplicerade. Inte minst genom att avvittringsförfarandet ifrågasatts bl.a. i de nu behandlade motionerna kan det enligt utskottets mening finnas anledning att genom en bred information klargöra den för avvittringarna i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker grundläggande lagstiftningen och dess syften samt avvittringarnas resultat och rättsverkan. Regeringen bör vidta nödvändiga åtgärder så att den nu förordade informationen kommer till stånd. Riksdagen bör inte närmare binda formerna för dessa insatser. Emellertid får det anses motiverat och naturligt att de statliga regionala organen — främst länsstyrelserna i de båda länen och lantmäteriverket — kommer att delta i arbetet. Vad nu anförts om *information om avvittringen* bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Resultatet av informationsinsatserna bör i lämplig form redovisas för riksdagen.

Ett i sammanhanget särskilt problem, som inte direkt berörs i motioner men väl i flera remissyttranden, är frågan om en avveckling av ströängarna. Denna fråga har varit föremål för flera utredningar och behandlas bl.a. i SOU 1957:30 Ströängar. Lantbruksstyrelsen har därefter på uppdrag av regeringen utrett frågan. I en skrivelse till regeringen den 19 december 1985 har styrelsen lämnat förslag till riktlinjer för det fortsatta arbetet för en avveckling av ströängarna. Frågan om ströängars avveckling togs upp i en interpellation så sent som i februari 1988. Jordbruksministern anförde i sitt svar bl.a. att frågan är juridiskt och administrativt komplicerad men att utgångspunkten är att saken, som rymmer olägenheter för såväl enskilda som det allmänna, måste bringas till en slutlig lösning. Frågan skulle enligt jordbruksministern övervägas vidare inom regeringskansliet. Från jordbruksdepartementet har sedermera upplysts att en översyn borde göras med syfte att se över bl.a. de juridiska förutsättningarna och hur en avveckling av ströängarna lämpligast bör ske.

Bostadsutskottet delar uppfattningen att ströängsproblematiken bör lösas. Det är enligt utskottets mening angeläget att så sker med hänsyn till bl.a. de oklarheter som finns om ströängarnas läge och avgränsning. Det är även angeläget att frågan löses bl.a. mot bakgrund av de nackdelar som ströängarna medför inte bara för rennäringsringen utan också för ett rationellt skogsbruk. Inte minst viktigt är det att klarhet skapas om vilka rättigheter som finns för dem som bor i området. En översyn av ströängarnas slutgiltiga reglering bör således enligt utskottets mening komma till stånd. Det bör dock överlåtas åt regeringen att bedöma i vilken form översynen skall göras. Även vad nu anförts om *översyn av ströängarna* bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:Bo408 och 1988/89:Bo514 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om

1. information om avvitrningen
2. översyn av ströängarna.

Stockholm den 5 april 1990

På bostadsutskottets vägnar

Agne Hansson

1989/90:BoU12

Närvarande: Agne Hansson (c), Oskar Lindkvist (s), Magnus Persson (s), Knut Billing (m), Erling Bager (fp), Hans Göran Franck (s), Bertil Danielsson (m), Nils Nordh (s), Rune Evensson (s), Gunnar Nilsson (s), Jan Sandberg (m), Siw Persson (fp), Birger Andersson (c), Jan Strömdahl (vpk), Britta Sundin (s), Berndt Ekholm (s) och Eva Goës (mp).

1989/90:BoU12

Utdrag ur remissyttrandena

Remissinstanserna

Justitiekanslern:

— — — Eftersom avvittringsbesluten vunnit laga kraft kan de gränsbestämningsåtgärder som vidtogs inte med rättsverkan ändras genom någon översyn av avvittringen. Ändringar av gränsdragningar och områdesbestämningar kan endast åstadkommas genom förrättning om fastighetsbestämning eller genom tvist om bättre rätt till fastighet (jfr NJA 1944 s. 279).

Enligt vad jag helt formlost inhämtat från överlantmätarna i Västerbotten och Norrbotten förhåller det sig inte alls så att de grundläggande handlingarna till avvittringen saknas. Handlingar i anslutning till avvittringarna återfinns i överlantmätarmyndigheternas förrättningsarkiv.

När avvittringarna i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker företogs var det inte de första avvittringsåtgärderna som företogs i landet. Lantmäteriet hade vid denna tidpunkt erfarenhet av avvittringsförrättningar. Vilken grunden skulle vara för att beslut och åtgärder inte var i överensstämmelse med lagen har inte angetts av motionärerna.

I justitiekanslerns verksamhet kan inte något sägas ha framkommit som visar att angivna områdesgränser skulle ha satts ut oriktigt eller att själva gränsdragningen skulle vara ifrågasatt.

Enligt min bedömning kan en översyn av avvittringen — vilket för övrigt skulle vara ett gigantiskt arbete — inte få någon betydelse med rättsverkan. Även om en översyn kommer till stånd kan slutligt avgörande i dessa frågor, om oenighet fortfarande föreligger eller klarhet inte nås, inte ske på annat sätt än genom beslut som har rättsverkan.

Att tvister om jakträtt och markanvändning inom lappmarkerna förekommer, och kanske främst ovan odlingsgränsen, är känt. Det torde i många fall knappast förhålla sig så att dessa tvister har sin grund i de beslut som fattats som en följd av avvittringsstadgan och därtill anknyttande författningar.

I några fall synes tvisterna snarare ha sin grund i de motstridiga intressen som finns mellan samer och andra befolkningsgruppers önskemål att få utnyttja marker både i förvärvssyfte och för fritidsändamål. Nya motsättningar synes ha uppstått eller förstärkts som en följd av den nya jaktlagens (1987:259) regler om helt licensierad älgjakt. För renskötseområdena — dvs i stor utsträckning lappmarkerna — har detta lett till vissa meningsmotsättningar om utnyttjandet även av de privata markerna (jfr prop. 1986/87:58 s. 45-48). Den samerna tillkommande renskötelsen — dvs. rätten att begagna mark och vatten för renbete, jakt, fiske och visst skogsfång — innebär emellertid en rätt att på vissa tider begagna även privat mark i lappmarkerna. Genom

1989/90:BoU12
Bilaga

högsta domstolens dom i skattefällsmålet har klargörande uttalanden om innebörden av renskötselrätten gjorts. Även samerättsutredningens betänkande Samerätt och sameting (SOU 1989:41) klargör den särskilda rätt till annans fastighet som renskötselrätten utgör. — — —

Hovrätten för Övre Norrland:

2. Rättssäkerhetsfrågor

Det kan konstateras att avvittringarna genomfördes i enlighet med gällande lagar och författningar. De utfördes som lantmäteriförrättningar som handlades sockenvis. Därefter fastställdes förrättningarna av länsstyrelsen. I ett antal fall skedde överprövning av regeringsrätten med anledning av besvär. I frågor rörande gränsbestämning och äganderättstvister hänsköts prövningen till domstol och i vissa fall överprövning via hovrätt och högsta domstol. Enligt hovrättens uppfattning handlades dessa olika slag av förrättningar helt i enlighet med gällande processordning och med en fullt betryggande grad av rättssäkerhet.

Under de senaste decennierna har ett antal processer drivits där man ifrågasatt kronans äganderätt till områden som enligt avvittringen utlagts till kronomark. Detta har skett i form av gränstvister, processer om olovlig jakt eller fiske eller vid vattenkraftsutbyggnad. Vid dessa processer har inte framkommit något som skulle ifrågasätta avvittringens giltighet. Inte heller har det därvid saknats gällande avvittringshandlingar hos länsstyrelsen.

Vad gäller ströängarna har olika rättslägen förelegat beroende på om det varit oreglerade ströängar (Norrbotten) eller ströängar som blivit kvar vid tilläggsavvittringen (ströängsindragningen). — Där tilläggsavvittring skett är rätten till ströängar och rätt till vatten, jakt och fiske klarlagd genom rättspraxis (jfr NJA 1944 s. 133). — Vad gäller oreglerade ströängar har rättsläget varit mycket oklart och vållat ett flertal rättstvister. Genom ett HD-avgörande 1986 (1986:30 s. 165) konstateras att ängarna innehas med en rätt jämförlig med äganderätt. Hovrätten för Övre Norrland har sedan i utslag 1987 (1987:Uö 2116) konstaterat att det är en delad äganderätt där dels ströängsinnehavaren och dels staten (normalt) har äganderätt. Utslaget har överklagats och HD har lämnat prövningstillstånd.

Genom dessa rättsavgöranden har ströängsinnehavarna av de oreglerade ströängarna i Norrbotten fått en helt förändrad rätt, i stora delar jämförbar med den som de reglerade ströängarna har, vilket också fått stor uppmärksamhet i massmedia. Därigenom har det uppstått missförstånd i de delar av lappmarkerna där tilläggsavvittring skett och då framför allt i Västerbotten. En del fastighetsägare har trott att samma förhållande råder som för de oreglerade ströängarna. Således att alla gamla ströängar finns kvar med rättigheter knutna till dem med bortseende från tilläggsavvittringen där de flesta ströängarna drogs in.

1989/90:BoU12
Bilaga

Inte heller när det gäller ströängar finner hovrätten att det föreligger någon oklarhet rörande tillämpningen av lagar och förordningar eller redovisning hos länsstyrelsen.

3. Varför har det uppstått tvivel om avvittringens riktighet?

Ett av de viktigaste skälen är att det skett flera generationsväxlingar och andra ägarbyten sedan avvittringen genomfördes. Därigenom har gamla processer, oavsett utgången, kommit att ge grogrund för tvivel och tagits upp till debatt vid bystämmor och genom inlägg i tidningarna. Inte minst kan förhållanden av det slag som det förut redovisats rörande ströängar ge anledning till missförstånd.

En annan viktig omständighet är i detta sammanhang att myndigheterna inte på ett tillfredsställande sätt fått ut information om avvittringarna vid de tillfällen då dessa ifrågasatts.

4. Slutsatser

Hovrätten anser sammanfattningsvis att det inte finns anledning att ifrågasätta avvittringarnas giltighet. De har skett i enlighet med lagar och förordningar och de har handlagts på ett fullt tillfredsställande sätt.

Att det trots detta har kunnat uppstå frågor om rätta sträckningen av en gräns och andra äganderätsfrågor är naturligt efter den långa tid som gått sedan avvittringarna. Dessa frågor får liksom när det gäller andra lantmåteriförrättningar lösas genom fastighetsbestämningar eller andra åtgärder enligt fastighetsbildningslagen eller genom äganderätts tvister.

Hovrätten konstaterar vidare att det finns ett stort behov av information hos orsbofölkningen om hur avvittringen gått till och hur den är dokumenterad och om dess rättsverkningar. Initiativ till en sådan information kan lämpligen tas i anslutning till riksdagens behandling av de nu aktuella motionerna. — — —

Lantbruksstyrelsen:

— — — Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna berörs av motionerna främst i fråga om handläggning av ärenden rörande upplåtelser av mark, jakt och fiske med stöd av 32 § rennäringslagen (1971:437).

I sin verksamhet har lantbruksstyrelsen erfarit att det missnöje som finns hos vissa privata markägare inom ifrågavarande trakter till stor del har samband med missförstånd om den rättsliga innebörden av avvittringarna, missförstånd och oklarhet om samernas särskilda rättigheter samt oklarhet om ströängarnas gränser och vilka rättigheter som tillkommer innehavare av olika slag av ströängar. Missnöjet kan i någon mån också ha samband med att den tidigare jordbrukande befolkningen fått uppleva hur förutsättningarna att försörja sig på den avvittrade marken genom jordbruk drastiskt försämrats, medan möjligheterna att försörja sig på de ursprungliga samiska näringarna (bl.a. renskötsen ofta i kombination med jakt och fiske) består.

1989/90:BoU12
Bilaga

Frånsett ströängarna har lantbruksstyrelsen inga närmare erfarenheter om att gränserna för de privata markerna skulle vara så oklara eller felaktiga att detta i sig skulle motivera att generella åtgärder vidtas.

Jägare och fiskare som söker upplåtelse enligt 32 § rennäringslagen hävdar inte sällan att de har rätt att jaga eller fiska inom sökt område. Denna paradoxala argumentation förenas ibland med missnöje över att myndigheten saknar uppgifter som styrker deras uppfattningar. Sådana argument från sökandena talar självfallet inte för bifall av ansökningarna.

Före avvittringarna jagade och fiskade nybyggarna liksom samerna inom områden som inte begränsades av formella fastighetsgränser. Föreskrifter och avvittring saknade uttryckliga regler om markägarens rätt till jakt och fiske. Det förhållandet att samernas rättigheter inte berördes av avvittringen och därför lämnades oinskränkta också på de nybildade privata områdena och att ingen hänsyn togs till markens värde från jaktsynpunkt torde ha medverkat till att vissa nybyggare trodde att de liksom samerna hade lika jakträttigheter som före avvittringen (NJA 1942 s. 336).

Påståendena om bättre rättigheter än som framgår av hos myndigheterna tillgängliga uppgifter gäller i stort sett att nybyggarna på grund av urminnes hävd skulle ha rätt att jaga och fiska på kronans mark utanför gränserna för de privata fastigheter som uppkom genom avvittringen. Sådana påståenden har förekommit under lång tid. Många fall har prövats av domstol.

Frågor om avvittrings verkan på jakträtt prövades i rättsfallen NJA 1903 s. 564 och 1942 s. 336. Avvittring och fiskerätt behandlades bl.a. i fallen NJA 1942:339, 667 och 1956 s. 161. Genom avvittringen ville man få till stånd en reglering av jordägarförhållandena i lappmarkerna. Avvittringen skulle inte ha haft någon större mening om man med åberopande av urminnes hävd fått stöd för orsbornas ursprungliga och självtagna förfoganden över statens marker.

Orsborna har inte heller givits någon rätt till jakt eller fiske på dessa marker på grund av urminnes hävd. Ändå har det sedan länge varit känt att de oberoende av avvittringen fortsatt att förfoga över statens egendom (SOU 1952:13 s. 30). Berörda myndigheter skall självfallet inte acceptera en olaglig markanvändning. Det missnöje som varit framträdande under senare år torde bl.a. ha som grund den uppmärksamhet som uppkommit till följd av ökad konkurrens och myndighetskontroll i fråga om markanvändningen i aktuella trakter. Missnöjet riktar sig bl.a. mot lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna som inte fortlöpande kan avsätta tid för att diskutera detaljerna i varje enskild fastighets tillkomst och rättsliga situation.

Problem med de till gränserna ofta oklara ströängarna behandlas bl.a. i SOU 1957:30, hållpunkter i ströängsproblematiken (Ulf Thorse- lius, jordbruksdepartementet, 1978) och rättsfallen NJA 1964 s. 346 och 1986 s. 165. I skrivelse den 19 december 1985 till regeringen föreslog lantbruksstyrelsen att ströängarna skulle avvecklas. Detta har ännu ej skett.

1989/90:BoU12
Bilaga

Oberoende av ställningstagande till nu föreliggande motioner vill riksförbundet peka på att förhållandena i Härjedalen, där olika markägare aviserat processer om sedvanerätten, kan föranleda särskilda åtgärder i lagstiftningssammanhang.

Riksförbundet vill avslutningsvis med hänvisning till yttrande avgi- vet av hovrätten för Övre Norrland instämma i det som anges om behovet av information, då inte begränsat till frågor om avvittringen utan även till den rättsliga innebörden av renskötselrätten både som en näringsrätt och en fastighetsrätt. Det kan inte uteslutas att det är okunnighet om renskötselrättens innebörd, som till viss del ligger bakom de synpunkter som återges i föreliggande motioner beträffande avvittringen. — — —

Landsförbundet Svenska Samer (LSS):

— — — Förhållandet synes emellertid vara det att statliga myndigheter drivit sitt nit alltför långt när det gällt att främja vad man uppfattat vara statens intresse. Sålunda framgår det av föreliggande dagböcker från avvittringslantmätarnas verksamhet att dessa lantmätare ägnat lång tid åt att på karta lägga byars och hemmanens yttergränser. Dessa kartor har ej sedermera kunnat återfinnas och de har påståtts vara förlorade.

Samma sak har uppgivits beträffande handlingarna till en länskungörelse i Västerbotten 1913 angående fastställda gränser och insyningar beträffande länets lappskatteland. Genom välvilligt tillmötesgående från vederbörande landshövding har emellertid omfattande handlingar, utgörande förarbeten till denna kungörelse, numera kunnat återfinnas. Det finns förhoppningar att saknat material från avvittringen ovan odlingsgränsen, innefattande bestämda yttergränser för byar och hemman, genom liknande insatser kan återfinnas och därmed erforderlig klarhet och rättssäkerhet skapas. Mångåriga ansträngningar i detta syfte har emellertid varit förgäves och i detta fall är staten en stark intressent och part. Man kan ej utan vidare utgå ifrån att läns- och riksmyndigheter, som länge haft att värja sig mot allt mera bestämda påståenden om oegentligheter i det förgångna, utan vidare skall öppna sig för undersökningar. Det måste därför bli fråga om en medborgarkommission, vari som ledamöter måste ingå historiker/rätts- historiker/andra experter. Först genom en kommission vari dylik expertis har ledamotsställning kan dessa invecklade förhållanden bli belysta på ett sätt som tillfredsställer rättssäkerheten.

Särskilt angeläget synes vara att urbefolkningens förhållanden undersökes på allvar med hänsyn till tvångsförflyttningarna som föranlett stora rättsförluster — — — Även denna viktiga samerättsliga fråga bör undersökas i den storstädning av de fastighetsrättsliga förhållandena ovan odlingsgränsen som nu måste företagas och som under lång tid har varit av nöden. — — —

1989/90:BoU12
Bilaga

Riksförbundet Sveriges Glesbygdsförening:

1989/90:BoU12
Bilaga

— — — Först vill vi understryka att vårt yttrande och synpunkter endast berör markområden ovan odlingsgränsen. — — — Avvittringen har förvisso skett enligt avvittringsstadgan från 1873 § 1. Hemmanen var redan anlagda och många av dessa hade genomgått hemmansklyvning. Någon fullständig redovisning till berörda jordägare, av avvittringens resultat, har aldrig kommit berörda parter tillhanda.

Redovisning av en samsjodelning, åbodelning eller laga skifte, har skett av den brutna jorden, d v s jord för odling och skog för husbehov. Någon redovisning av stamhemmanets hela ägovälde har aldrig skett, trots att endast en del av jorden har delats.

I en kungörelse 1909-06-05, nr 53, framgår att endast en del av byns areal skiftades. I denna kungörelse anges att 1/2 arealen för Juckasjärvi område fick utskiftas och 1/3 av Karesuando område fick skiftas. Kungörelsen 1909-06-05, nr 54, tillämpades olika i Västerbotten och Norrbotten. För båda länen är dock konstaterat att redovisningen av avvittringen aldrig har skett.

Den redovisning som jordägarna har fått gäller redovisning av samsjodelning, åbodelning eller laga skifte över inrösningsjorden. Denna redovisning har skett på kartor, som har upprättats med ledning av arbetskartor och mätningsskarta och denna del av redovisningen är helt korrekt. Den upprättade avvittringskartan över hemmanens ägovälde har, enligt kungörelsen från 1921, överlämnats till länens lantmäterikontor för förvaring och slutlig redovisning. Kan avvittringskartor för Västerbotten och Norrbotten redovisas, är det en enkel åtgärd att korrigera de brister som finns för närvarande. — — —

Samtliga byar inom Västerbotten och Norrbotten, ovanför odlingsgränsen, har som sagts aldrig tagit del av upprättad avvittringskarta över byaområden. När kopia på avvittringskarta beställes hos lantmäterimyndighet erhålles en kopia av mätningsskarta, som på intet sätt beskriver den förrättning som har skett vid avvittringsarbeten från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet till 1920-talet.

Arbetet i vårt förbund har i snart två år inriktats på forskning efter dokument som beskriver hur arbetet med avvittringen har bedrivits. Till vår disposition har vi fått fram avvittringslantmätarnas dagböcker, upprättade hävdeförteckningar, områdestilldelningar, ägouträkningar, upprättande av konceptkartor och beskrivning av byar mm. Med de kunskaper vi här har fått, har vi kunnat gå ut i markerna och direkt kartlägga olika byar genom de rå och rör som finns och de upphuggna rågångar som omger marken.

Vid ett riksdagsbeslut, om en översyn och redovisning av sakförhållandena, har Riksförbundet Sveriges Glesbygdssförening möjlighet att ställa upp med den kunskapsbank vi har skaffat oss. Vissa handlingar, som har framkommit i den forskning vi har bedrivit, saknar tyvärr verklighetsbeskrivning. Handlingar är kopior av ej bestyrkta dokument. — — —

Lantbruksstyrelsen vill i sammanhanget erinra om en promemoria från december 1968 (stencil Jo 1968). Där föreslogs att ägare eller brukare av vid avvittring bildad jordbruksfastighet inom Norrbottens läns lappmarker som är bosatt i den kommun där fastigheten är belägen och som inte på egen eller av honom brukad fastighet har för sig och sin familj tillräckligt fiske skall efter ansökan hos myndighet som handhar förvaltningen av kronans vatten i orten avgiftsfritt erhålla erforderlig rätt till fiske på kronans vatten. Förslaget godtog av chefen för jordbruksdepartementet enligt prop. 1971:51 s. 135 och beslutades av riksdagen. Det torde dock inte ha fått någon väsentlig praktisk betydelse.

Sammanfattningsvis anser sig lantbruksstyrelsen inte ha skäl att tillstyrka att en översyn görs av avvittringen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. — — —

Skogsstyrelsen:

— — — Skogsstyrelsen har inhämtat yttrande från skogsvårdsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län. — — —

Uppenbart är att flera markägare känner otillfredsställelse med att deras fastigheters gränser upplevs som osäkra. Mot bakgrund av vad som anförts från skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län kan det möjligen ifrågasättas huruvida omfattningen av problemet praktiskt sett är så stort. Sannolikt kan emellertid ett ökande intresse för problematiken på olika sätt komma att leda till att fler människor än i dag börjar ifrågasätta nuvarande gränser. Med hänsyn härtill och till att största möjliga klarhet med avseende på fastighetsgränserna givetvis är av godo tillstyrker skogsstyrelsen att någon form av översyn beträffande avvittringen görs. Det bör dock vid planeringen av översynens utformning och omfattning betänkas att det sannolikt i många fall kommer att bli svårt att få fullständig klarhet. Det bör därför inte vid översynens presentation förespeglas att alla problem kommer att lösas. Skogsstyrelsen finner de förslag som lämnats från skogsvårdsstyrelserna vara goda utgångspunkter för hur en översyn skulle kunna utformas. — — —

Domänverket:

— — — Vid avvittringsförrättningarna var nybyggarna sakägare och hade möjlighet att framföra sina synpunkter. De kunde föra sin sak till KB och i sista hand få den prövad av Kungl. Maj:t. Avvittringsförrättningarna är i regel ordentligt dokumenterade. Domänverket känner inte till att grundläggande handlingar helt saknas.

Mot bakgrund härav vill domänverket påstå att det saknar egentlig mening att ifrågasätta nuvarande områdesgränserns riktighet — i all synnerhet om man beaktar avvittringens karaktär. Staten ägde marken och statsmakterna kunde i kraft härav medge att nybygge fick anläggas och sedermera — genom politiskt beslut — föreskriva hur mycket skogsmark som nybygget skulle tilldelas. Verkställigheten skedde genom avvittringsförrättning på sätt ovan beskrivits. Om gräns vid avvitt-

1989/90:BoU12
Bilaga

ringen blivit utstakad och utmärkt på sätt som avviker från kartan gäller i princip utmärkningen på marken enligt 1 kap. 3 § jordabalken.

Det förekommer att nuvarande ägare av fastighet som tillkommit vid avvittring inte har klart för sig avvittringens verkan att utsläcka tidigare rättigheter till jakt, fiske m.m. på de marker som utlades som kronoparker och kronoöverloppsmarker. Dessa rättigheter — på den tiden nästintill av allemansrättslig karaktär — utövades inom vidsträckt områden. Genom avvittringen begränsades utövningsområdet för sådana rättigheter till det tilldelade området men blev i gengäld exklusive.

Härvidlag föreligger entydig rättspraxis. Förfrågningar från fastighetsägare i lappmarkerna besvaras domänverket i enlighet härmed. Dessa svar accepteras inte alltid. Överträdelser beivras och leder stundom till rättsprocess, vilket är den naturliga vägen att avgöra denna typ av tvister. En översyn av avvittringens slutförande, som motionärerna föreslår, skulle innebära ett mycket komplicerat och omfattande arbete — med orimliga insatser i förhållande till de fåtaliga och små problem som föreligger. Motionen berör inte primärt frågan om ströängar — härvidlag finns fog för uppfattningen att rättsläget delvis är oklart och att åtgärder av avvittringskaraktär skulle kunna övervägas. — — —

Kammarkollegiet:

— — — Kammarkollegiet avstyrker motionerna — — — Tillvägagångssättet för att genomföra avvittringsförrättningarna måste med dagens synsätt i och för sig betecknas som omständligt. Väsentligt är att den enskilde hade goda möjligheter att bevaka sin rätt. Exempelvis skulle alla äganderättstvister, som uppstod vid avvittringen och inte kunde lösas i godo, avgöras av ägodelningsrätten. Såväl vid områdestilldelning, skattläggning m.m. som i samband med den slutliga utstakningen av det avvitrade området hade den missnöjde möjlighet att klaga till länsstyrelse och Kungl. Maj:t.

Det är mer än 100 år sedan avvittringen började inom de aktuella områdena, och i dag finns helt naturligt inte sådana kunskaper om dåtidens lokala förhållanden att en översyn av avvittringen framstår som meningsfull. Det är vidare fråga om en resursinsats av sådan omfattning att motionärernas förslag inte kan anses realistiskt — en mycket stor del av vårt land berörs. För kollegiet framstår det som naturligt att eventuella tvister löses i den takt de uppkommer.

Antalet förfrågningar och utredningar om avvittringen hos kollegiets arkiv är begränsade till enstaka ärenden och bekräftar således inte de påstådda problemen. Det är emellertid för kollegiet väl känt att det genom seklerna — och så även i dag — tvistats om renbetesrätterns utsträckning inom områdena nedanför odlingsgränsen.

I sammanhanget må nämnas att kammarkollegiet tidigare hade den rättsliga vården av de s.k. avvittringsundantagen, dvs. områden som vid avvittringen undantogs för sådana allmänna ändamål som vägar, tim-

1989/90:BoU12
Bilaga

merupplagsplatser, skolor m.m. På kollegiets initiativ har förvaltningen av dessa områden förts över till domänverket med tillämpning fr.o.m. 1989-07-01. — — —

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Avvittringens laglighet

Länsstyrelsen konstaterar att avvittringarna genomförts i enlighet med gällande lagar och författningar.

Berörda socknar var indelade i avvittringslag för vilka lantmätarna tillsammans med avvittringsstyresmannen upprättade avvittringsförslag som insändes till länsstyrelsen. Länsstyrelsens avvittringsutslag kunde efter besvär från Kronans ombud eller enskilda överprövas av regeringsrätten vilket bl.a. framgår av tidigare redovisning. Länsstyrelsen kunde även på egen hand återförvisa eller undanröja hela eller delar av avvittringsförslaget.

Besvären över tilldelningen av vattenområden, dvs. tillämpningen av 7 § avvittringsstadgan och de efterföljande besluten anser länsstyrelsen vara ett bra exempel på avvittringens lagenlighet. I detta fall förmådde inte staten — elkraftexploatören, i strid mot staten — domstolen, vända innebörden i 7 § till något annat än vad som avsetts.

Under åtskilliga år har i länet ett antal processer drivits för att få Kronans äganderätt prövad. De har avsett såväl land- som vattenområden i kombination med frågor om jakt- och fiskerätt. Inget har framkommit i samband med dessa som påverkar avvittringens giltighet.

För fyra av dessa har HD nyligen (jan. 1990) vägrat resning/prövningstillstånd. Nya fakta om avvittringen återopades. HD:s målnummer: Ö584-586/86 samt Ö842/88.

Frågan om enskilda fastighetsägare kan hävda jakt- och fiskerätt inom Kronans markområden har aktualiserats under de senaste åren. Enskilda i området boende menar att man i avvittringen kan finna stöd för att så skulle vara fallet.

I denna fråga anser länsstyrelsen att avvittringen medförde att varje enskild fastighetsägares jakträtt på Kronans mark upphörde och att jakträtten därmed begränsades till den egna fastigheten. Jakträtt som grundar sig på nybyggesförfattningarna kan inte gälla efter det att avvittringen avslutats. Samma förhållande gäller fisket.

Länsstyrelsen anser sig ha stöd för denna uppfattning i två HD-domar (NJA 1942:85-86). Att denna förändring i jakt- och fiskerätten var känd redan vid avvittringens slutförande framgår bl.a. av besvären som anfördes av enskilda över avvittringsutslagen.

Om samernas rätt att jaga och fiska finns särskilda bestämmelser.

På uppdrag av Tärnabygdens LRF-avdelning har LRF:s jurist L-G Lövgren 1978 utrett avvittringens laglighet, men inte kommit till andra slutsatser än att den är lagligen beskaffad.

1989/90:BoU12
Bilaga

Handlingar och kartor

I åtskilliga domstolsprocesser, skrivelser till länsstyrelsen och andra myndigheter har påståtts att kartor och handlingar som upprättats och visar avvittringens rätta resultat skulle saknas.

Någon saklig grund för dessa påståenden har inte redovisats för länsstyrelsens tjänstemän. Förhållandet påstås gälla kartor och handlingar berörande den övre avvittringen.

De kartor som förvaras i länsstyrelsens arkiv är de s.k. konceptkartorna. Dessa kartor utgör originalkartorna till avvittringen och överensstämmer med lantmäteriverkets arkiverade renovationer.

För övrigt gäller för arkivet som helhet att handlingar upprättade före Umeå stads brand 1888 endast undantagsvis finns bevarade. Arkivet är i förekommande fall kompletterat med kopior från lantmäteriverkets arkiv i Gävle.

Vad som kan uppfattas som oklarheter i avvittringen

Redovisade oklarheter i jakt- och fiskefrågan på kronomark kan bero på att staten inte förmått/önskat beivra jakt och fiske från ortsbornas sida.

HD:s avgörande 1986 angående äganderätten till oreglerade ströängar i Norrbotten har skapat osäkerhet hos många i Västerbotten. Dels undrar man om de ströängar som bibehölls till fastigheten efter "ströängsindragningen" fortfarande innehas med äganderätt, dels vill man gärna se att de ströängar som indrogs till Kronan vid samma förrättning med någon sorts retroaktiv verkan klassas som oreglerade.

1926 års lag om vissa vattenområden i Västerbottens län innebar ju att övervägande antalet gränser i vattenområdena som de redovisats på avvittringskartorna inte längre var gällande. Gränsernas läge skulle i stället enligt lagens lydelse bestämmas med stöd av principerna i dåvarande jordabalken 12 kap 4 §.

Dessa gränser har tills rätt nyligen inte funnits redovisade i något allmänt kartverk. I samband med utgivande av ekonomiska kartan för Västerbottens fjälldalar har den emellertid inlagts med ett schematiskt maner.

Olika tolkningar av 1926 års lag utanför Kronans utmål föranledde år 1962 en interpellation i riksdagens andra kammare (prot. 1962 nr 15 och 23).

Hos den personal som lämnar service och utredningar ur länsstyrelsens/lantmäterienhetens arkiv har man den uppfattningen att man i flertalet fall kan lämna klargörande besked som också uppfattas som riktiga av den som frågat.

1989/90:BoU12
Bilaga

Länsstyrelsen anser mot bakgrund av vad som redovisats att avvittringarna har genomförts i enlighet med då gällande lagar och förordningar. Besluten har vunnit laga kraft.

Kartor och handlingar i länsstyrelsens arkiv redovisar avvittringarnas rätta resultat. Några grundläggande handlingar som visar annat är inte kända.

Frågor om gränsernas rätta läge får avgöras genom fastighetsbestämning enligt fastighetsbildningslagen.

Länsstyrelsen bekräftar motionärernas uppfattning att frågan om avvittringarna av enskilda uppfattas som väsentliga och att ytterligare klarlägganden är önskvärda. Till en del beror detta på att frågorna är svåra och komplicerade.

Med hänsyn härtill anser länsstyrelsen i likhet med hovrätten för Övre Norrland att det kan vara motiverat med särskilda åtgärder för att informera Ortsbefolkningen, markägare och andra berörda om avvittringsbeslutens bakgrund, syften och rättsverkningar. — — —

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Avvittringens laglighet

Avvittringarna i Norrbottens läns lappmarker skedde som lantmäteriförrättningar enligt 1873 års avvittringsstadga. De berörda socknarna var indelade i mättingsdistrikt i vilka förrättningarna handlades av avvittringslantmätare, som upprättade förslag till avvittringens genomförande. I varje socken fanns en styresman för avvittringen, som granskade lantmätarnas förslag och insände dem till länsstyrelsen för fastställelse. Över länsstyrelsens fastställelseutslag kunde besvär anföras till Kungl. Maj:t. Som framgår av ovanstående redovisning av avvittringsförrättningarna i de olika socknarna har förrättningarna i alla berörda socknar utom Arvidsjaur varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Detta var naturligt då de frågor som avgjordes var både kontroversiella och ingripande. Det är naturligt att det missnöje som rådde vid tiden för avvittringen lever kvar ännu i dag. Vår bedömning är dock entydig att avvittringarna genomfördes enligt gällande lag och att detta därtill prövades noga redan vid tiden för avvittringen av såväl länsstyrelsen som Kungl. Maj:t.

Handlingar och kartor

Kartor och handlingar avseende avvittringslantmätarnas förslag till avvittring förvaras i länsstyrelsens lantmäterienhets arkiv. Länsstyrelsens utslag är däremot arkiverade i landsarkivet i Härnösand.

Undantagsvis har kartorna blivit utsatta för sådan förslitning att de ersatts med fotokopior. Även dessa original finns dock kvar men förvaras separat för att inte utsättas för onödigt slitage. Det förtjänar

också påpekas att efteravvittringen redovisades på bestyrkta avritningar av avvittringens originalkartor. Originalkartor från efteravvittringen kan därför lätt tas för avritningar.

I arkivet saknas en karta över Loholm i Arjeplogs socken. Det är inte känt för oss att flera kartor eller handlingar skulle saknas i länsstyrelsens arkiv. Renovationer av avvittringskartor finns dessutom i lantmäteriverkets arkiv i Gävle. Även där saknas dock kartan över Loholm.

Jakträtt och markanvändning

Twister om jakträtt i området ovan odlingsgränsen är vanliga. Framför allt gäller detta i anslutning till s.k. ströängar, vilket är förståeligt med hänsyn till att ströängarnas avgränsning oftast är mycket oklar. Det har också länge varit oklart vilka rättigheter som följer med en s.k. oreglerad ströäng, dvs en ströäng som ej prövats i en förrättning för ströängsindragning. Ströängsrättens innehåll har numera belysts i Högsta Domstolens dom den 25 mars 1986 (NJA 1986:165) i ett brottmål angående ifrågasatt olovligt utnyttjande av oreglerade ströängar till hemmanet Ladvivaara 1:1 i Gällivare kommun. Av domskälen framgår att ströängsrätten närmast är en med äganderätt jämförlig rätt, som emellertid begränsas, förutom av skyldigheten att när det påfordras frånträda ängen mot vederlag i ersättningsmark, också av vad som kan anses följa av villkoret om frånträdande.

Ett klarläggande av ströängarnas omfattning kan numera ske som fastighetsbestämning enligt fastighetsbildningslagen (FBL), som trädde i kraft 1972.

Ströängarna försvårar ett rationellt skogsbruk eftersom de ligger insprängda i skogsfastigheter, som tillhör staten, bolag eller allmänningar. Det är därför en angelägen åtgärd att överföra ströängarna till angränsande fastighet. Detta har efter 1972 skett, dock i liten omfattning, med tillämpning av bestämmelserna om fastighetsreglering i FBL. Två ärenden avseende ett flertal ströängar, som överfördes till angränsande fastigheter, har varit föremål för prövning av hovrätten för Övre Norrland. Hovrätten har i båda fallen med hänvisning till Högsta Domstolens dom angående Ladvivaara 1:1 konstaterat att överföring av ströängarna i och för sig kan ske som fastighetsreglering. I båda ärendena har man sökt prövningstillstånd. Det ena fallet avseende ströängar i Adolfsström i Arjeplogs kommun har Högsta Domstolen avgjort genom att inte lämna prövningstillstånd, varför hovrättens avgörande står fast. Det andra fallet är ännu ej avgjort av Högsta Domstolen. Det avsåg överföring av ströängar i Jokkmokks kommun till Jokkmokks sockenallmännings fastighet Allmänningsskogen 1:1. I detta ärende prövas också frågan om staten som markägare till ströängen har rätt att begära fastighetsreglering för överföring till allmänningens fastighet. Staten hävdar i målet äganderätt till ströängarna jämsides med den äganderätt, som ströängsinnehavaren har (delad äganderätt).

Enligt länsstyrelsens uppfattning är fastighetsbildningslagens regler tillräckliga för att genomföra de marköverföringar av ströängar som är nödvändiga.

Även i övrigt är tvister om jakträtten vanliga. Markägarna ovan odlingsgränsen hävdar ofta jakträtt inom de områden som vid avvitrningen lämnades för statens räkning. Detta kan väl förklaras därav att staten under lång tid efter avvitrningen på många platser underlåtit att beivra att ortsborna jagade och fiskade på statens mark. Efterhand har genomgående även i dessa fall börjat krävas formella upplåtelser inte minst som en följd av den under senare år starkare fokuseringen mot rennäringens rättigheter på statens marker.

Slutsatser

Med stöd av det anförda kan konstateras att avvitrningen enligt vår uppfattning har genomförts i enlighet med de lagar och förordningar som gällde för den och att avvitrningsbesluten vunnit laga kraft.

En viss översyn av avvitrtingens slutresultat i Norrbottens lappmarker kan vara befogad. En sådan översyn kan ske inom ramen för fastighetsbildningslagens regler om fastighetsreglering och fastighetsbestämning. Ett väsentligt inslag i en sådan översyn borde vara att slutgiltigt reglera ströängarna. De oklarheter som kan finnas på olika platser kan i samband därmed klarläggas genom fastighetsbestämning. En sådan åtgärd kräver emellertid så pass omfattande utredningar att kostnaderna vida överstiger vad som är rimligt för de enskilda markägarna. Detta förhållande har hittills gjort att åtgärderna oftast inte kommit till stånd. Det är länsstyrelsens uppfattning att samhället bör ställa särskilda medel till förfogande för detta. — — —

Statens lantmäteriverk:

— — — Avvitrningarna i Norrbotten och Västerbotten får sammanfattningsvis anses väl genomförda. De problem som avvitrningslantmätarna brottades med är generellt sett ovanligt väl dokumenterade i handlingarna. En hel del för den tiden moderna hjälpmedel användes vid avvitrningsförrättningarna, t.ex. de första optiska tuberna. Skogskartorna ritades dock i skalan 1:20 000 vilket givetvis inte kunde ge samma detaljnoggrannhet som den för skogsmark annars vanliga kartskalen 1:8 000.

Avvitrningarna inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker har i flera olika sammanhang under 1960-, 1970- och 1980-talen varit föremål för utredningar vid domstolar och myndigheter. I allmänhet har utredningarna föranletts av framställningar från enskilda personer från trakten. — — —

Den gemensamma bakgrunden till de olika framställningarna synes vara missnöje hos personer tillhörande den jordägande befolkningen med resultatet av avvitrningarna, särskilt den avgränsning som gjordes mellan statens och de enskildas rättigheter efter vattendragen i en tid då vattenkraften blev alltmer intressant. På senare tid har även frågor om rätten till jakt aktualiserats.

1989/90:BoU12
Bilaga

Gällande fastighetsindelning kan ibland ge upphov till tvister och diskussioner. Detta är emellertid inget för avvitrningstrakterna speciellt utan kan inträffa var som helst i landet. Oklarheter och tvister kan lösas med tillämpning av tillgängliga rättsmedel, i första hand fastighetsbestämning. Behov av förbättringar i fastighetsindelningen i områden där brister finns från lämplighetssynpunkt kan också tillgodoses med tillgängliga ordinära metoder, bl.a. fastighetsreglering. Av de motiv som anförs i motionerna för "en översyn av avvitrtingens slutförande" i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker framgår inte och kan inte heller dras några direkta slutsatser om vari de åsyftade bristerna skulle bestå. Det går därför inte att utläsa motionärernas bevekelsegrunder i frågan om behovet av utredning eller lagstiftning för att rätta till eventuella missförhållanden.

I uttrycket "avvitrtingens slutförande" i motionärernas hemställan kan möjligen ligga underförstått den meningen att avvitrningsförrättningarna inte blivit fullbordade. En sådan åsikt framfördes på 1950-talet, se härom i lantmäteristyrelsens yttrande den 12 januari 1968 s. 15 och vad styrelsen anförde i sammanhanget.

Uppgiften i motion 408 att sakägare inte fått acceptabla svar på sina frågeställningar hos berörda myndigheter torde bl.a. ha den bakgrunden att det hos vissa markägare tycks ha funnits en föreställning om existensen av vissa kartor eller annat offentligt arkivmaterial som faktiskt inte har existerat (se t.ex. LMVs yttrande den 5 juni 1980 s. 3). I övrigt bör noteras att såväl LMV som överlantmätarmyndigheten i Västerbottens län vid flera tillfällen har gjort relativt omfattande arbetsinsatser för att på bästa sätt besvara inkomna frågor.

Enligt LMVs mening bör motionerna inte föranleda någon ytterligare åtgärd. — — —

Statens vattenfallsverk:

— — — Det är viktigt att konstatera att avvitrningen genomfördes för mer än en mansålder sedan med det allmänna regelverk som då gällde. Vattenfall förutsätter att avvitrningen genomfördes på ett riktigt sätt. Att nu så här långt efteråt genomföra en översyn utifrån dagens synsätt men med en mer än 100 år gammal stadga som bas är givetvis inte lätt.

Vattenfall motsätter sig dock inte en sådan översyn om den bedöms som önskvärd ur allmän synvinkel. — — —

Svenska Samernas Riksförbund (SSR):

— — — De olika lappmarksavvitrningarna samt avvitrningen i Jämtland och Härjedalen måste sättas i sammanhang med behandlingen av renskötselrätten som en fastighetsrätt även om avvitrningen som sådan inte varit avsedd att verka inskränkande på renskötselrätten. Ett bifall till motionerna medför följaktligen en rättshistorisk utredning av betydande omfattning.

1989/90:BoU12
Bilaga

tet med motionen 1971: 1033 bör kunna tillgodoses utan något särskilt riksdagens uttalande.

I förevarande sammanhang vill utskottet understryka att det är av vikt att skyddet för rennäringslivet inte utformas så att den övriga bofasta befolkningens möjligheter att förbättra sin ekonomi försvåras. Såsom framhålls i motionen 1971: 1368 skulle ett alltför ensidigt tillgodoseende av de renskötande samernas intressen kunna motverka en utveckling av tätorterna. Detta skulle på sikt kunna få en negativ inverkan även på de renskötande samernas förhållanden. Avvägningen mellan renskötelsens intressen och andra intressen är dock en ömtålig fråga. Utskottet återkommer till detta spörsmål i det följande.

Renskötselrätt. I förslaget till rennäringslag föreskrivs i 1 § att rätt att enligt lagen begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (*renskötselrätt*) tillkommer den som är av samisk härkomst om hans föräldrar eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Länsstyrelsen kan vidare om särskilda skäl föreligger även i andra fall medge person med samisk härkomst renskötselrätt. I 3 § finns intagna bestämmelser om inom vilka områden renskötsel får bedrivas, dels hela året, och dels under tiden den 1 oktober—den 30 april.

I motionen 1971: 1367 yrkas att till 3 § skall fogas en bestämmelse av innehåll att "till samernas uteslutande begagnande ligger kronomark under allmän disposition ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen". Till stöd för yrkandet anförs att lagstiftningen i avvaktan på slutförandet av pågående domstolsförhandlingar inte bör utformas så att inskränkningar sker i de rättigheter samerna för närvarande har eller söker få fastlagda genom rättslig prövning.

Uttrycket "områden som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade" förekommer i lagtext första gången i 31 § i 1898 års renbeteslag. I nu gällande renbeteslag återfinns uttrycket i 56 §, som behandlar nyttjanderättsupplåtelser på nämnda områden. Det bör observeras att med lapp avses i gällande lag (1 §) var och en, som enligt vad i lagen anförs äger rätt till renskötsel. 56 § berör således endast områden som blivit för de renskötande lapparnas uteslutande begagnande anvisade. Med denna beskrivning avses enligt renbeteslagens förarbeten (prop. 1928: 43 s. 171) renbetesfjällen i Jämtlands län samt de delar av lappmarkerna ovan odlingsgränsen som ej är under enskild disposition. I förslaget till rennäringslag återfinns motsvarande bestämmelser om nyttjanderättsupplåtelser i 32 §. De berörda områdena har i enlighet med rennäringslagssakkunnigas förslag beskrivits som "kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen". Enligt de sakkunniga åsyftas med denna beskrivning ingen ändring i förhållande till nuvarande definition.

Av det nu anförda torde framgå att den i föreliggande lagförslag använda formuleringen inte, såsom motionärerna ifrågasatt, är avsedd att inskränka

(Uppläses från predikstolen i kyrkorna inom Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands och Västernorrlands län.)

Lag,

angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige;

gifven Stockholms slott den 4 Juni 1886.

Vi OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung, göre veterligt: det Vi, med Riksdagen, funnit godt förordna som följer:

1 §.

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna lag meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker och å de för dem inom Jemtlands län afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad eller framdeles skeende afvittring förklarats tjenlige för odling, må dock Lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, der ej sådana egor vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, eller ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen. Öfverträdelse af hvad sålunda stadgats straffes med böter till belopp första gången af högst fyratio kronor och annan gång af högst dubbelt.

2 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ega Lapparne att till eget behof

utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, som ej för Lapparne bibehållas, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega Lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land, der Lapparne enligt 1 § ega uppehålla sig med sina renar, må Lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som Lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege Konungens Befallningshafvande att på begäran god man i stället utse. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

3 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 2 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter högst fyratio kronor, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar.

Virke, som Lapparne vid deras visten lagligen använt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan Lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som här emot bryter, straffes, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar, med böter högst fyratio kronor.

4 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de för dem afsatta land; vare dock skyldige att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens Befallningshafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må Lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

5 §.

De för Lapparne afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som genom afvittring eller annan åtgärd för Lapparne särskildt bibehållas, skola delas i lappbyar. Inom lappby må ej andra Lappar sommartiden uppehålla sig med sina renar än de, hvilka sjelfva erhållit rätt dertill, eller hvilkas förfäder tillhört lappbyn eller egt rätt att vistas inom dess område.

Konungens Befallningshafvande åligger att, efter det de Lappar, hvilkas rätt är i fråga, blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar. Konungens Befallningshafvande ege ock, der så nödigt finnes, att, efter det Lapparne blifvit hörda, förena två eller flera lappbyar till en lappby eller fördela en lappby i två eller flera.

6 §.

Vill Lapp erhålla rätt att med sina renar flytta till annan lappby, ingifve ansökan derom jemte uppgift om antalet af sina renar till Konungens Befallningshafvande i det län, der lappbyn är belägen, foga ock vid ansökningen afklipp af renmärke, som är åsatt de renar, med hvilka han vill inflytta. Öfver ansökningen låte Konungens Befallningshafvande inför häradsrätten höra Lapparne i denna by, infordre ock från kronobetjeningen samt, der särskild uppsyningsman finnes tillsatt för upprätthållande af ordning inom lappväsendet, från denne fullständig utredning, huru vida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme

och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens Befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens Befallningshafvande, der Lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens Befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

7 §.

Finner Konungens Befallningshafvande, att inom en lappby flera Lappar ega rätt att vistas med sina renar, än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege, Konungens Befallningshafvande, efter det Lapparne så väl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen på sätt i 6 § sägs, hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege den Lapp företrädesrätt att qvarstanna, hvilken uteslutande eller hufvudsakligen har egna eller andra Lappars renar under sin vård, framför den Lapp, hvilkens renhjord uteslutande eller till hufvudsaklig del tillhör bofaste; och ega af de Lappar, som uteslutande eller till hufvudsaklig del hafva egna eller andra Lappars renar under sin vård, de företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfve eller hvilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar.

Hänvisas Lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens Befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkställt flyttningen. Tredskas Lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens Befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har Lapp, hvilken blifvit till vite fäld, då vitet skall uttagas, under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

8 §.

Varder å trakt, der Lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan emottaga, och blifver förty enligt förordningen den 6 Juni 1883 rörande de Lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska Lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska Lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

9 §.

Uti hvarje lappby skola Lapparne inför länsmannen inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger:

1:o) att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande Lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de Lappar, som tillhöra byn, inom dess område föra renar på bete, detta anmäla hos länsmannen eller ock hos uppsyningsmannen, der sådan finnes;

2:o) att tillhålla Lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

3:o) att söka befordra god ordning inom lappbyn och för länsmannen eller uppsyningsmannen anmäla, när något deremot stridande förekommer, samt att i öfrigt lemna länsmannen och uppsyningsmannen erforderligt biträde;

4:o) att för allmän åklagare eller uppsyningsman anmäla förseelser mot lagen angående renmärken;

5:o) att vid uppkommande tvister, så väl emellan Lapparne och de bofaste som emellan Lapparne inbördes, söka bilägga desamma;

6:o) att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande Lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt; samt att likaledes närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller

andra allmänna sammanträden, som hållas med Lapparne, och, när så erfordras, dervid uppgifva antalet renar, som beta inom lappbyns område, och dessas egare, äfvensom särskildt antalet af de skötningsrenar hvar och en Lapp har under sin vård.

Ordningsmannen utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall från befattningen afgå. Konungens Befallningshafvande ege att, när så skäligt pröfvas, före tjänstgöringstidens utgång ordningsman entlediga.

Till Konungens Befallningshafvande skall länsman ofördröjligen insända uppgift på de Lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som inom de till hans distrikt hörande lappbyar blifvit till ordningsmän utsedde; och låte Konungens Befallningshafvande i länskungörelserna derom meddela underrättelse.

10 §.

1. Förorsaka Lapparnes renar i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller i annan trakt från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslätter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, är efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslätter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker sådan skada genom Lapparnes renar å annan tid än här ofvan sägs, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande.

3. Sker genom Lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslätter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej Lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, vare lag som i 2 mom. sägs.

11 §.

Der inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den

för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, slaget och bergadt hö å äng eller utängsslätter, hvarom i 10 § sägs, icke förvaras i lador utan i stackar eller hässjor, vare ej egaren berättigad till ersättning för skada, som derå förorsakats af renar, så framt ej antingen stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen blifvit förordnad, eller skadan tillkommit med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning.

12 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat att renarne gjort skada, som enligt hvad i 10 och 11 §§ stadgas skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång högst fyratio kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvarar den Lapp, genom hvars renar skadan åstadkommits.

13 §.

Äro inom en trakt de för Lapparne afsatta land så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som af renar göres å angränsande, den bofasta befolkningen tillhöriga egor, icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land, kan trakten förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de Lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker, under Juni, Juli och Augusti månader, eller inom Jemtlands län under tiden från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å egor af den beskaffenhet, hvarom i 10 § sägs, och kan ej utrönas genom

hvilken eller hvilkas renar den blifvit förorsakad, åligger ersättnings-skyldigheten de Lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar å de land, som äro belägna inom skadeersättningsområdet, och varde ersättnings-beloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhör området. Om vid den tid, skadan skedde, renar tillhörande andra än de Lappar, som ega rätt att vistas å land, der uppehöll sig, skola äfven dessa Lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar Lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

Lapp, som uppehåller sig med sina renar å land, beläget inom skadeersättningsområde, skall för ordningsmannen uppgifva antalet af de renar, han har under sin vård, och dessas egare. Öfverstiger renantalet med en femtedel eller mera det af honom uppgifna, böte högst fyratio kronor.

14 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som af renar förorsakats, och är det ostridigt, af hvilken skadan bör gäldas, varde, der den som skadan lidit det askar, frågan efter syn och uppskattning pröfvad af tre ojäfvige skiljemän, bland hvilka en utses af hvardera parten och de sålunda utsedde tillkalla den tredje. Tredskas den, mot hvilken anspråket väckes, att utse skiljeman eller kunna de utsedde ej om valet af den tredje sig förena, ege Konungens Befallningshafvande att på ansökan af den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömdt, skall den ersättningsskyldige ock förpligtas att gälda kostnaden för syneför-rättningen. Sättes ersättningen ej högre än den ersättningsskyldige före synen bjudit, gälde den, som anspråket väckt, synekostnaden.

Hvad de fleste skiljemännen säga skall, änskönt någondera parten vill söka domaren, gå i verkställighet, der ej domaren eller öfverexekutor annorlunda förordnar.

Vill den, som fordrar ersättning, hellre genast lita domstol än skiljemän till, stånde det honom öppet.

15 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 13 § sägs blifvit till ansvarighet för inträffad skada dömda eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, som icke öfverstiger det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillagd godtgörelse för synkostnader, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra Lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättningsområdet och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som på andra Lappar belöper. Sådan talan må dock ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

16 §.

Hålla flere Lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse Lappar pligtige att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte sync- och rättegångskostnader.

17 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar Lapparnes renar, skall, utom full ersättning för skadan, böta högst fyratio kronor, så framt icke förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar. Lag samma vare, om någon med uppsåt eller af groft vållande förorsakar att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat otillbörligt sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att dem derifrån fördrifva.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, skall skada, som derigenom tillfogas renen, af hundens egare till fullo ersättas, äfven om skadan icke förorsakats genom någons uppsåt eller vållande.

Varder renhjord, som betar å tillåtet uppehållsställe, skingrad af hund, och förorsaka renarne derigenom skada, den skada skall af hundens egare ersättas.

Hund, som har till vana att döda renar eller ock upprepade gånger jagat renar äfven på tillåtet uppehållsställe, skall af egaren, efter före-

skrift af polismyndigheten, dödas, och åligger det polismyndigheten att, der egaren sådant underlåter, genast låta döda hunden.

18 §.

När i denna lag talas om Lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka äro under deras vård.

Bofaste, hvilka lemnat renar till vård åt Lappar, hafva i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som Lappar, hvilkas renar äro under annans vård.

19 §.

Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas Lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

20 §.

Der för samfärdselns uppehållande pröfvas nödigt, eger Konungens Befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter, första gången högst fyratio kronor och annan gång högst dubbelt.

21 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å annan utmark inom dessa lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

22 §.

Ej må bete eller slätter å de för Lapparne afsatta land af dem upplåtas till bofaste. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild. Varder bete eller slätter å något för Lapparne afsatt land af dem ej användt, och finnes upplåtelse af sådant bete eller sådan slätter tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slätter, intill dess behof deraf åter för Lapparne uppstår. Medel, som härigenom inflyta, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, till förmån för Lapparne användas.

Rätt till jagt och fiske å de för Lapparne afsatta land må ej af dem till annan upplåtas. Finnes upplåtelse af rätt till jagt eller fiske å dylikt land kunna ske utan skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att, sedan de Lappar, hvilka ega rätt att med sina renar å landet uppehålla sig, blifvit hörde i ärendet, tills vidare tillåta annan att emot afgift å landet jemte dessa Lappar utöfva jagt eller fiske; och gälle om användandet af medel, som härigenom inflyta, hvad ofvan i fråga om lega för bete eller slätter finnes stadgadt.

23 §.

Har kronopark, belägen utom de trakter, hvarom i 1 § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, ankommer på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske få af Lapparne der utöfvas.

24 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 19 § omförmälda ändamål, eller för att bereda Lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor emellan landen, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pliktig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

25 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. I händelse af bristande tillgång förvandlas böterna enligt allmän strafflag.

26 §.

De i 3 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärna enskild persons rätt, så ock de förseelser, om hvilka i 17 § handlas, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden dem till sådant åtal angifvit. Annan förseelse mot denna lag må ej, der den endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas af annan än målseganden.

Denna lag träder i kraft den 1 Januari 1887 utom hvad angår Jemtlands län, der lagen träder i kraft den 1 Januari 1889; dock att §§ 19, 23 och 24 må jemväl i fråga om Jemtlands län från och med förstnämnde dag vinna tillämpning.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 4 Juni 1886.

OSCAR.

(L. S.)

NILS VON STEYERN.

N:o 2.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige och till lag angående renmärken; gifven Stockholms slott den 11 December 1885.

Sedan en af Kongl. Maj:t i nåder förordnad komité afgifvit förslag till förordningar dels angående de svenska Lapparne och de bofasta i Sverige och dels angående renmärken, samt nämnda förslag undergått föreskrifven granskning i Högsta Domstolen och derefter blifvit i vissa delar omarbetade, vill Kongl. Maj:t, med bifogande af de i ämnet i Statsrådet och Högsta Domstolen hållna protokoll, enligt 87 § Regeringsformen föreslå Riksdagen att antaga följande förslag till

1:o.

Lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige.

1 §.

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna lag meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker och å de för dem inom Jemtlands län afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad eller fram-

Bih. till Riksd. Prot. 1886. 1 Saml. 1 Afd. 2 Häft.

1

deles skeende afvittring förklarats tjenlige för odling, må dock Lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, der ej sådana egor vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, eller ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen. Öfverträdelse af hvad sålunda stadgats straffes med böter till belopp första gången af högst fyratio kronor och annan gång af högst dubbelt.

2 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ega Lapparne att till eget behof utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, som ej för Lapparne bibehållas, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega Lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land må Lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som Lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege Konungens Befallningshafvande att på begäran god man i stället utse. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

3 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 2 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter högst fyratio kronor, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar.

Virke, som Lapparne vid deras visten lagligen använt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan Lapparnes

samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som här-
emot bryter, straffes, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre
ansvar, med böter högst fyratio kronor.

4 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de
för dem afsatta land; vare dock skyldige att vid flyttning öfver enskild
mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens Befall-
ningshafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af häg-
nader må Lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande
äro för dem behöfliga.

5 §.

De för Lapparne afsatta land och sådana områden i Norrbottens
och Vesterbottens läns lappmarker, som genom afvittring eller annan
åtgärd för Lapparne särskildt bibehållas, skola delas i lappbyar. Inom
lappby må ej andra Lappar sommartiden uppehålla sig med sina renar
än de, hvilka sjelfva erhållit rätt dertill, eller hvilkas förfäder tillhört
lappbyn eller egt rätt att vistas inom dess område.

Konungens Befallningshafvande åligger att, efter det de Lappar,
hvilkas rätt är i fråga, blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar.
Konungens Befallningshafvande ege ock, der så nödigt finnes, att, efter
det Lapparne blifvit hörda, förena två eller flera lappbyar till en lappby
eller fördela en lappby i två eller flera.

6 §.

Vill Lapp erhålla rätt att med sina renar flytta till annan lappby,
ingifve ansökan derom jemte uppgift om antalet af sina renar till Konun-
gens Befallningshafvande i det län, der lappbyn är belägen, foge ock vid
ansökningen afklipp af renmärke, som är åsatt de renar, med hvilka
han vill inflytta. Öfver ansökningen låte Konungens Befallningshafvande
inför Häradsrätten höra Lapparne i denna by, infordre ock från krono-
betjeningen samt, der särskild uppsyningsman finnes tillsatt för upprätt-
hållande af ordning inom lappväsendet, från denne fullständig utredning,
huruvida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme
och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens
Befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens Be-
fallningshafvande, der Lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning,

förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens Befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

7 §.

Finner Konungens Befallningshafvande, att inom en lappby flera Lappar ega rätt att vistas med sina renar, än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege Konungens Befallningshafvande, efter det Lapparne så väl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför Häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen på sätt i 6 § sägs, hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege den Lapp företrädesrätt att qvarstanna, hvilken uteslutande eller hufvudsakligen har egna eller andra Lappars renar under sin vård, framför den Lapp, hvilkens renhjord uteslutande eller till hufvudsaklig del tillhör bofast; och ega af de Lappar, som uteslutande eller till hufvudsaklig del hafva egna eller andra Lappars renar under sin vård, de företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfve eller hvilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar.

Hänvisas Lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens Befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkställt flyttningen. Tredskas Lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens Befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har Lapp, hvilken blifvit till vite fäld, då vitet skall uttagas, under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

8 §.

Varder å trakt, der Lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan emottaga, och blifver förty enligt Förordningen den 6 Juni 1883 rörande de Lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distrikts-

indelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska Lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska Lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

9 §.

Uti hvarje lappby skola Lapparne inför länsmannen inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger:

1:o) att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande Lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de Lappar, som tillhöra byn, inom dess område föra renar på bete, detta anmäla hos länsmannen eller ock hos uppsyningsmannen, der sådan finnes;

2:o) att tillhålla Lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

3:o) att söka befordra god ordning inom lappbyn och för länsmannen eller uppsyningsmannen anmäla, när något deremot stridande förekommer, samt att i öfrigt lemna länsmannen och uppsyningsmannen erforderligt biträde;

4:o) att för allmän åklagare eller uppsyningsman anmäla förseelser mot lagen angående renmärken;

5:o) att vid uppkommande tvister, så väl emellan Lapparne och de bofaste som emellan Lapparne inbördes, söka bilägga desamma;

6:o) att inställa sig vid Häradsrätt, när de till lappbyn hörande Lappar skola inför Rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt; samt att likaledes närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller andra allmänna sammanträden, som hållas med Lapparne, och, när så erfordras, dervid uppgifva antalet renar, som beta inom lappbyns område, och dessas egare, äfvensom särskildt antalet af de skötningsrenar hvar och en Lapp har under sin vård.

Ordningsmannen utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall från befattningen afgå. Konungens Befallningshafvande ege att, när så skäligt prövas, före tjenstgöringstidens utgång ordningsman entlediga.

Till Konungens Befallningshafvande skall länsman ofördröjligen insända uppgift på de Lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som inom de till hans distrikt hörande lappbyar blifvit till ordningsmän utsedde; och låte Konungens Befallningshafvande i länskungörelserna derom meddela underrättelse.

10 §.

1. Förorsaka Lapparnes renar i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller i annan trakt från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada ä växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslätter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år eller annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslätter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker sådan skada genom Lapparnes renar å annan tid än här ofvan sägs, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande.

3. Sker genom Lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslätter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej Lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, vare lag som i 2 mom. sägs.

11 §.

Der inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, slaget och bergadt hö å äng eller utängsslätter, hvarom i 10 § sägs, icke förvaras i lador utan i stackar eller hässjor, vare ej egaren berättigad till ersättning för skada, som derå förorsakats af renar, så framt ej antingen stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen blifvit förordnad, eller skadan tillkommit med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning.

12 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat att renarne gjort skada, som enligt hvad i 10 och 11 §§ stadgas skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång högst fyra tio kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare den Lapp, genom hvars renar skadan åstadkommits.

13 §.

Äro inom en trakt de för Lapparne afsatta land så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som af renar göres å angränsande, den bofasta befolkningen tillhöriga egor, icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land, kan trakten förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de Lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker, under Juni, Juli och Augusti månader, eller inom Jemtlands län under tiden från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å egor af den beskaffenhet, hvarom i 10 § sägs, och kan ej utrönas genom hvilkens eller hvilkas renar den blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de Lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar å de land, som äro belägna inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhör området. Om vid den tid, skadan skedde, renar tillhörande andra än de Lappar, som ega rätt att vistas å landen, der uppehöll sig, skola äfven dessa Lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar Lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

Lapp, som uppehåller sig med sina renar å land, beläget inom skadeersättningsområde, skall för ordningsmannen uppgifva antalet af de renar, han har under sin vård, och dessas egare. Öfverstiger renantalet med en femtedel eller mera det af honom uppgifna, böte högst fyratio kronor.

14 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som af renar förorsakats, och är det ostridigt, af hvilken skadan bör gäldas, varde, der den som

skadan lidit det äskar, frågan efter syn och uppskattning pröfvad af tre ojäfvige skiljemän, bland hvilka en utses af hvardera parten och de sålunda utsedde tillkalla den tredje. Tredskas den, mot hvilken anspråket väckes, att utse skiljeman eller kunna de utsedde ej om valet af den tredje sig förena, ege Konungens Befallningshafvande att på ansökan af den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömdt, skall den ersättningsskyldige ock förpligtas att gälda kostnaden för syneförrättningen. Sättes ersättningen ej högre än den ersättningsskyldige före synen bjudit, gälde den, som anspråket väckt, synekostnaden.

Hvad de fleste skiljemännen säga skall, änskönt någondera parten vill söka domaren, gå i verkställighet, der ej domaren eller öfverexekutor annorlunda förordnar.

Vill den, som fordrar ersättning, hellre genast lita domstol än skiljemän till, stånde det honom öppet.

15 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 13 § sägs blifvit till ansvarighet för inträffad skada dömda eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, som icke öfverstiger det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillagd godtgörelse för synekostnader, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra Lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättningsområdet och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som på andra Lappar belöper. Sådan talan må dock ej anhängiggöras senare än två år efter det skadan skedde.

16 §.

Hålla flere Lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, dessa Lappar pligtiga att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättgångskostnader.

17 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar Lapparnes renar, skall, utom full ersättning för skadan, böta högst fyratio kronor, så framt

icke förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar. Lag samma vare, om någon med uppsåt eller af groft vållande förorsakar, att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat otillbörligt sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att dem derifrån fördrifva.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, skall skada, som derigenom tillfogas renen, af hundens egare till fullo ersättas, äfven om skadan icke förorsakats genom någons uppsåt eller vållande.

Varder renhjord, som betar å tillåtet uppehållsställe, skingrad af hund, och förorsaka renarne derigenom skada, den skada skall af hundens egare ersättas.

Hund, som har till vana att döda renar eller ock upprepade gånger jagat renar äfven på tillåtet uppehållsställe, skall af egaren, efter föreskrift af polismyndigheten, dödas, och åligger det polismyndigheten att, der egaren sådant underlåter, genast låta döda hunden.

18 §.

När i denna lag talas om Lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka äro under deras vård.

Bofaste, hvilka lemnat renar till vård åt Lappar, hafva i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som Lappar, hvilkas renar äro under annans vård.

19 §.

Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas Lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

20 §.

Der för samfärdselns uppehållande pröfvas nödigt, eger Konungens Befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af

sådant förordnande straffes med böter, första gången högst fyratio kronor och annan gång högst dubbelt.

21 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å annan utmark inom dessa lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

22 §.

Ej må bete eller slätter å de för Lapparne afsatta land af dem upplåtas till bofaste. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild. Varder bete eller slätter å något för Lapparne afsatt land af dem ej användt, och finnes upplåtelse af sådant bete eller sådan slätter tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slättern, intill dess behof deraf åter för Lapparne uppstår. Medel, som härigenom inflyta, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, till förmån för Lapparne användas.

Rätt till jagt och fiske å de för Lapparne afsatta land må ej af dem till annan upplåtas. Finnes upplåtelse af rätt till jagt eller fiske å dylikt land kunna ske utan skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att, der de Lappar, hvilka ega rätt att å landet uppehålla sig, dertill samtycka, tills vidare tillåta annan att emot afgift å landet utöfva jagt eller fiske; och gälle om användandet af medel, som härigenom inflyta, hvad ofvan i fråga om lega för bete eller slätter finnes stadgadt.

23 §.

Har kronopark, belägen utom de trakter, hvarom i 1 § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, ankommer på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske få af Lapparne der utöfvas.

24 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 19 § omförmälda ändamål, eller för att bereda

Lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor emellan landen, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pliktig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

25 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. I händelse af bristande tillgång förvandlas böterna enligt allmän strafflag.

26 §.

De i 3 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, så ock de förseelser, om hvilka i 17 § handlas, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden dem till sådant åtal angifvit. Annan förseelse mot denna lag må ej, der den endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas af annan än målseganden.

Denna lag träder i kraft den 1 Januari 1887.

2:o.

Lag angående renmärken.

1 §.

Det renmärke, som Lapp vill begagna till att skilja sina renar från annans, skall af honom uppvisas inför Häradsrätten i den ort, der han har sitt hemvist. Bofast renegare uppvisa det renmärke, som han vill använda, inför Häradsrätten i den ort, der Lapp, som sköter hans renar, har sitt hemvist.

Häradsrätten låte ordningsmännen i lappbyarne inom tingslaget samt öfriga Lappar, hvilka äro vid Häradsrätten tillstädes, så ock uppsyningsmannen, der sådan i orten finnes, yttra sig öfver märket.

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1886.

ANDRA SAMLINGEN.

2:dra Afdelningen.

Första Bandet.

Komitébeträkanden, m. m.

Förslag

till

Förordning angående de svenska Lapparne och de bofasta i Sverige.

1 §.

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna förordning meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast å de för dem afsatta land utan äfven å de trakter i öfrigt, de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom lappmarkerna eller inom de delar af lappmarkerna, som vid afvittring förklarats tjenliga för odling, må dock Lapparne uppehålla sig endast vintertiden, der ej sådana egor vid afvittringen blifvit bibehållna jemväl såsom renbetesland.

2 §.

Under sin vistelse inom de trakter, som i 1 § omförmälas, ega Lapparne att till eget behof använda skogen; dock att i enskildes skogar utom lappmarkerna Lapparne må taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt för tillfälligt behof växande träd.

För skogsfång, som sålunda är Lapparne medgifvet, erlägges af dem icke någon betalning, der ej växande träd tagas å enskild man tillhörig utom lappmarkerna belägen skog. I detta fall skall Lapp före afflyttning från trakten för egaren anmäla hvad använt blifvit, och bestämmas i brist af åsämjande betalningen härför utaf tre gode män, af hvilka parterna utse hvardera en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege Konungens Befallningshafvande att, på

Motiv.

**Förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de
bofaste i Sverige.**

Innan komiterade redogöra för de allmänna grunderna till det af dem utarbetade lagförslag, hafva de ansett sig böra lemna en utredning om de nomadiserande Lapparnes nuvarande utbredning inom Sverige, om de olika sätt, på hvilka desse å skilda trakter utöfva sin näring, samt om förhållandet emellan de bofaste och Lapparne inom de särskilda orterna, hvilket allt synes komiterade kunna underlätta uppfattningen samt bedömandet af de åtgärder, som böra från statsmagternas sida vidtagas, för att Lapparnes näringsfång — renskötseln — må kunna utöfvas utan att röna allt för menlig inverkan af jordbruksnäringen eller lägga något väsentligt hinder för denna senares bedrifvande å trakter, som därför lämpa sig.

Inom den del af Sverige, som ligger norr om 62 breddgraden, ströfva för närvarande Lappar, som hafva renskötsel till sitt egentliga näringsfång. De fjäll, som ligga på gränsen emellan Herjedalen och Dalarne, samt den fjällrygg, som går utmed riksgränsen mot Norge, och från hvilken många under ganska stora sträckor skoglösa fjällgrenar utgå långt mot öster, erbjuda vidsträckta betesmarker för renhjordarne vår, sommar och höst. De skogrika trakter, som vidtaga öster om dessa fjällgrenar, lemna genom den renlaf, som marken derinom flerstädes framalstrar, näring åt renarne under vintermånaderna. De floder, som hafva sina källor i närheten af riksgränsen och sina tillflöden från dessa fjällgrenar, bilda djupt nedskurna dalar, i hvilka tall- och granskog bekläder fjällsidorna långt in mot riksgränsen och der björkskog här och hvar går ända till och öfver denna gräns. Många af dessa dalar klädas derjemte af en riklig gräsvegetation, hvilken i mån, som den uppspirar, begärligt afbetas af renarne, men hvilken ock framkallat bosättningar och bedrifvande af nötboskapsskötsel till och med i björkregionen och invid sjelfva riksgränsen. Ju längre mot norr, ju större areal upptages af kala eller med undertryckt björkskog beväxta marker; ju längre mot norr, ju längre därför ock afståndet mellan Kölen och de fasta bostäderna. Inom den ofvan angifna stora

delen af vårt fädernesland förekomma visserligen trakter, hvilka Lapparne under ströftågen med renhjordarne hvarken för det närvarande besöka eller i mannaminne besökt. Synnerligen gäller detta om vissa delar af kustlandskapen invid Bottenviken, men, i stort taget, torde dock den begränsning, som här ofvan gjorts med afseende på den del af Sverige, der Lappar vistas, kunna anses tillfyllestgörande och riktig.

De nomadiserande Lapparne indelas i fjäll- och skogslappar, de senare ett fåtal i jemförelse med de förra. Fjällapparne vistas vissa tider af året i fjälltrakterna; skogslapparne hålla sig uteslutande inom skogslandet. Allt efter den olika naturbeskaffenheten af de trakter, å hvilka Lapparne föra sina renar på bete, vexlar sättet för utfö vandet af renskötseln. Sålunda tillvägagå icke allenast fjäll- och skogslapparne härvid olika, utan detta göra äfven fjällapparne inom skilda orter. Lapparne frångå ej gerna de sedvanor i afseende på flyttningarne med renarne, som förfädren haft. Dessa sedvanor kunna sägas vara framkallade såväl af renbetets skiljaktighet för olika trakter i anseende till dess beskaffenhet och tidpunkten för dess förefintlighet som ock, åtminstone i någon mån, deraf att renarne, lemnade åt sig sjelfva, af instinkt år efter år dragas till samma vår-, sommar- och höstbetesmarker, som de tillföre besökt. Under den tid af året, då marken är bar, låter sig en renhjord vida lättare sammanhålla, om den, just när växtlighetsförhållandena det medgifva, föres till samma betestruker som vid motsvarande tid under förutgående år, än om Lapparne skulle söka införa en annan ordning för flyttningarna. Det senare lyckas dem visserligen, dock alltid med större eller mindre uppoffring af rendjur. Under den tid af året, då marken är snöbetäckt, möter deremot ingen svårighet för Lapparne att föra renarne till sådane betesmarker, der de förut ej varit.

Då, såsom ofvan blifvit anmärkt, renskötseln bedrifves olika inom särskilda delar af Norrland, hafva komiterade ansett en bild deraf samt af Lapparnes och nybyggarnes inbördes förhållande icke kunna erhållas med mindre redogörelse lemnas för, huru detta för närvarande gestaltar sig i hvarje särskild lappmarksförsamling, i tillgränsande delar af kustlandet samt uti Jemtland och Herjedalen. För att göra denna utredning fattlig och åskådlig hafva komiterade låtit komplettera bifogade exemplar af Haahrs karta öfver Norrland med flyttningsvägar, skattefjäll m. m. —

Norrbottens
län.

Den nordligaste af de svenska lappmarkerna är *Tornio*, af hvilken en mindre del vid fredsslutet 1809 afträdde till Ryssland. Den svenska delen af *Tornio* Lappmark bildar för närvarande tvänne socknar, *Enontekis* och *Jukkasjärvi*.

om detta stora vatten. Inom Stensele förekomma blott tvänne renbetesland, inom Tärna kapellförsamling deremot femton, hvilka land innefatta såväl fjällskogsmark som lågfjäll. De begagnas såsom renbetesland höst och vår, då hvarje Lapp, som ensam är inrymd på något land, endast har *sina* renar under vård, eller, der flere äro å landet inrymde, deras renar hållas tillsammans i en hjord. Vid midsommaren draga de till fjälls samt gå ned i Norge, der de under en del af Juli och Augusti månader beta sina renar dels å de fjällslutningar och fjällplatåer, som ligga i närheten af riksgränsen dels längre österut inom Ranens och Wefsens dalgångar. Till höstvistena komma de i början af September, qvarstanna der under slagttiden på hösten samt börja i November, när snö fallit, draga österut och uppehålla sig under vintern antingen i skogarne inom Lycksele eller, och detta är det vanligaste, i kustlandet, ströfvande der utan någon egentlig ordning tvärsöfver och längs dalgångarne, ofta nog ända ned mot kusten. Uti ingen af Westerbottens läns lappmarker har odlingen sträckt sig så långt mot fjällen som efter Umans dal. Ehuru barrskogen slutar en half mil öster om Tärna kyrka, belägen, efter vattendraget räknadt, omkring sex mil från riksgränsen, finnas nybyggen i björkregionen här och hvar ända in mot sjelfva gränsen. Samfärdseln mellan Norge och Tärna går efter detta vattendrag och är vintertiden ganska liflig.

Af den bofasta befolkningen inom Tärna, hvilken uppgår till ett antal af 508 personer, äro *de* fattige, som icke jemte jordbruket hafva renar. Inom Stensele är antalet bofasta personer 1,865. Flere hemmansegare i denna socken äro äfven renegare; och gäller om dessa detsamma, som här ofvan under Sorsele är anfördt. Tvister emellan de bofasta och Lapparne rörande skadegörelse å hö i hässjor, som icke äro omhägnade, — den enda, som här kan varda af någon betydelse, — uppgifves emellertid vara af ringa omfång, dels derföre att de bofasta i Stensele, åtminstone de som bo i östra delen af församlingen, i allmänhet hafva sitt hö förvaradt uti lador, dels derföre att Stensele eller Tärna-Lapparne bäst af alla Lappar i Westerbottens län vårda sina renar, hvilket lär orsakas deraf, att flertalet af dem tillika har små hemmansbruk i fjälltrakterna.

Inom *Åsele* lappmark, hvilken omfattar socknarne *Åsele*, *Fredrika*, *Wilhelmina* och *Dorothea*, finnas för närvarande ej renegande Lappar annat än i de tvänne sistnämnda. Af dessa tvänne socknar sträcker sig *Wilhelmina* till riksgränsen, *Dorothea* deremot ej. Denna senare bildar en mot fjällen inskjuten kil emellan Ångermanland, Jemtland och *Wilhelmina*. I *Dorothea* finnas nybyggen upp till socknens vestligaste punkt, hvilken ligger fem till sex mil från riksgränsen.

Särskilda lappbyar förekomma ej inom dessa socknar. Äfven här hafva Lapparne blifvit inrymda i renbetesland, å hvilka de uppehålla sig höst och vår. Inom Wilhelmina förekomma 13 sådana land med ett renantal af 10,300 på en lappsck befolkning af 523 personer; inom Dorothea finnas tre land med ett renantal af 2,200 samt en lappsck befolkning af 11 personer. Ehuru nybyggesanläggningar förekomma långt i vester efter de tvänne stora vattendrag, som börja vid riksgränsen i Wilhelmina socken och sedan förenade bilda Ångermanelfven, hafva de flesta Wilhelmina-Lappar sina vår- och höstvisten i trakten der vester om. En del af dem uppehåller sig ock hela sommaren på de fjäll, som ligga invid riksgränsen, andra deremot beta under högsommaren sina renar äfven på norskt område. Dorothea-Lapparne vistas under vår- och hösttid vester om Risbäcks kapell å Gits- och Burgfjäll, hvilka till större delen falla inom Wilhelmina socken. De föra renarne på bete å ömse sidor om riksgränsen under högsommaren. Redan i November äro dessa socknars Lappar på tåg österut samt finnas då vid Åsele och Fredrika, men draga sedan än längre mot öster och komma de flesta år, följande Ångermanandalen, ända ned till kusten, der de till och med lägga sig i närheten af Hernösand. Dessa Lappar lemna sålunda sina renbetesland och höstvisten i regeln tidigare än de Lappar, om hvilka komiterade förut talat.

De bofaste utgöra inom Wilhelmina 4,137 och inom Dorothea 2,202 personer. Förhållandet emellan de begge nationaliteterna är i allmänhet godt. Skadegörelse af renar består uteslutande af sådan å hö i hässjor. Lapparne förorsaka aldrig skada på åker. Skadan å äng och utängsslätter är knappt nämnvärd. Den sker egentligen vårtiden, medan betet är ringa för vajorna, och kan svårligen af Lapparne undvikas, hvarför den ock med tålmod fördrages af den bofasta befolkningen. Skada på hö uti hässjor å fjällmyrer, hvilka hässjor i brist af virke icke kunna omhägnas, sker endast vissa år uti dessa längst i vester liggande trakter när höet är välbergadt och när hungern, förorsakad af *flen* (isskorpa på marken), drifver renarne att förtära det. Deremot sker skada oftare, då dessa Lappar med sina renar under hösten begifva sig från renbeteslanden på vandring nedåt nedra delen af lappmarkssocknarne och kustlandet. Häröfver klaga de bofaste mycket och hålla före, att Lapparne begifva sig för tidigt på flyttning. De bofaste hafva nemligen under de flesta år vid den tid, då Lapparne ankomma, ännu ej, i saknad af slädföre, isbelagda vatten och frusna myrer, hunnit hemföra höet eller föra in det i de stora skogslador,

som de för höets förvarande uppfört. Hägnad kring höstackar och hässjor lär ej heller i de trakter, hvarom nu är fråga, användas.

Lappskatten från socknarne inom Vesterbottens läns lappmarker utgör för Lycksele härads socknar 105 kronor 34 öre; för Åsele socken 12 kronor 62 öre; för Fredrika socken 7 kronor 75 öre; för Dorothea socken 11 kronor 50 öre samt för Vilhelmina socken 32 kronor 37 öre. —

Jemtlands lappmarker hafva icke, såsom de till Norr- och Vesterbottens län hörande, blifvit i förra århundradet genom ordentliga gränslinier skilda från de öfriga delarna af provinsen Jemtland. Något territoriellt bestämdt Lappland finnes således ej i denna provins. I äldre handlingar omnämnas, under provinsen Jemtland, Föllinge och Undersåkers lappmarker. Af en år 1784 upprättad karta med tillhörande beskrifning framgår emellertid, att odlingen vid den tiden ej hade hunnit till den trakt, som numera upptages af Frostvikens socken och en del af de marker, som ligga öster om densamma. I beskrifningen säges ock bland annat, att ofvanför en angifven gräns vidtaga lappskogarne, "hvilkas yttersta gränser man ännu icke nått". Af andra äldre handlingar och gamla beskrifningar framgår, att Lapparne vår och höst fört sina renar på trakter, som numera innehafvas med full eganderätt af bofaste. Afvittringen uti Jemtland, hvilken blef instäld 1786, påbörjades ånyo 1821. Stadgan för denna senare afvittring är utfärdad den 8 December 1820, och många af de trakter af provinsen Jemtland, i hvilka Lappar med renar vistats och vistas, hafva varit föremål för afvittring enligt denna stadga. Afvittringens föremål var efter densamma förnämligast att skilja kronans mark från enskildes egor, att tillägga svaga hemman fyllnad i deras behof eller urskilja hvad hemman utöfver deras mantal och ränta innehade samt att lemna tillfälle för idoge arbetare till nya hemmans anläggning å kronoallmänningar och öfverloppsmarker; och skulle denna afvittring sträcka sig till alla kronoallmänningar och afredsland samt till alla de byar, hemman och nybyggen, som ej redan voro genom laga kraft egande åtgärd afvitrade. Uti hela denna stadga förekommer icke ett ord om Lapparne och lappmarkerna. I 10 § stadgas, att, om efter afvittring kronomarker återstå, som för bristande odlingslägenheter icke kunna till nyhemmans anläggning användas, så böra de särskildt afrösas och såsom kronoallmänningar till framtida behof användas, samt att *mulbetet* derå mot smörränta må tillsvidare upplåtas. Om renbetet nämnes deremot i denna § icke ett ord. Det vill nästan af afvittringsstadgans föreskrifter förefalla, som om afsigten skulle hafva varit att antingen indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad mark samt

således göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för så vidt den vore för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparne och deras behof af mark för sin näring behandlades såsom icke förefintliga. Såvidt komiterade kunnat finna, hafva ej heller Lapparne vid afvittring af mark, som legat nära fjällen, varit kallade till de sammanträden, genom hvilka här och hvar stora fjällsträckningar blifvit upplåtna till enskilde. I de flera efterföljande, under årens lopp utfärdade föreskrifter med afseende på afvittringen i Jemtland synes ej heller någon uppmärksamhet eller någon tanke egnats Lapparne och deras behof. Kongl. brefvet den 10 Februari 1824 angående afvittringen i Herjedalen talar om rättighet för hemmansegare att *tills vidare* begagna å fjälltrakterna liggande fäbodlägenheter, oaktadt de ej finnas vara inbegripna i hemmanens mantal och ränta; Kongl. brefvet den 14 Juni 1826 talar om odlingslägenheterna i *fjälltrakter* och tillvägagåendet vid deras afvittring, om nybyggen i *fjälltrakter* och deras skattläggning efter den för Vesterbottens läns lappmarks nybyggen stadgade metod; i Kongl. brefvet den 6 Mars 1831, som utgjorde svar på riksdagsfullmäktiges från Jemtland framställning bland annat derom, att *fjälltrakterna* måtte få indelas i tjenliga fäbodlägenheter, förordnas, att de fjälltrakter, som endast kunna till bete begagnas, må vid afvittringen indelas i ordentliga fäbodlägenheter, hvilka skulle till de hemmansegare, som vore deraf mest i behof och dertill sig anmälde, mot smörränta upplåtas, dock på högst femton år i sender. Först i ett Kongl. bref den 26 Mars 1831 synes frågan om Lapparnes behof af särskilda renbetestrakter hafva varit före, ehuru deraf icke blef något resultat. På en af fjällordningsmannen från Jemtland Jon Andersson gjord framställning, att lappallmogen mot afradsränta måtte få begagna de trakter, deras fäder innehaft, svarar nemligen Kongl. Maj:t, att afvittringsstadgan för länet med flera i ämnet meddelade föreskrifter skulle i sådant afseende gälla till efterrättelse, beroende på framtida pröfning i sammanhang med afvittringen, om för Lapparnes *vinterstamhåll* några särskilda trakter skulle afsättas och dem enskildt till begagnande förbehållas. Sedan härefter i Kongl. brefvet den 9 November 1836 bestämts sättet för skattläggningen och storleken af räntan m. m. å fjällhemmanen i Jemtland, har ändtligen genom Kongl. brefvet den 20 April 1841 angående grunderna för afvittringen inom Hede i Herjedalen äfvensom genom ett Kongl. bref af samma år och dag "angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i Jemtland renbetestrakter", — detta senare bref föranledt af fjällallmogens i Undersåkers socken gjorda underdåniga ansökan att varda bibehållen vid de renbetestrakter, den af

älder innehaft, — något skydd för Lapparnes rättighet blifvit stadgadt, hvarjemte bestämmelser meddelats angående sättet för urskiljande och skattläggning af renbetestrakterna. Det sistnämnda Kongl. brefvets 8 punkt bestämmer nemligen, att några nybyggen i fjälltrakterna icke skulle få upplåtas, förrän Lapparnes betesmarker blifvit behörigen utstakade; dock kunde, i sammanhang med förrättningen rörande urskiljande af Lapparnes betesmarker, jemväl nybyggen utstakas, "der lägenheter funnos och sökande sig dertill anmälde".

Af hvad komiterade här ofvan anført, torde vara tydligt, att nybyggessanläggningar ända intill år 1841 fått ega rum öfverallt i fjälltrakterna, att fåbodlägenheter blifvit upplåtna i dessa, och att derigenom Lapparne, hvilkas rätt ingen hade att bevaka, blefvo år efter annat trängde från de trakter, som till en del åtminstone voro behöfliga för dem till renbete, synnerligast vår och höst, och hvilka de tillförene dertill begagnat. Det är visserligen sant, att Lapparne äfven före den särskilda afvittringen af deras renbetestrakter hade till sig för renbete upplåtna vissa fjällsträckningar, för hvilka de erlade så kallad lappskatt, men dessa fjällsträckningar voro icke till sitt omfång angifna och till sina gränser bestämda; de voro ock snarast att likna vid de renbetesland, om hvilka komiterade här ofvan under Vesterbottens läns lappmarker talat, och utgjorde alltså sådana land inom de trakter, der Lapparne ströfvade omkring med sina renar, som egnade sig till uppehållsställen höst och vår för renarne samt sålunda ock till hufvudvisten för Lapparne. När derföre Lapparne sjelfva, seende att stora för renskötseln behöfliga landsträckor genom afvittringen dem fränhändes, började röra på sig för att bibehållas vid renbetesrätt å de trakter, der de dittills af sedvana haft sådan rätt, så utkom ofvannämnda nådiga bref den 20 April 1841. Men det, som förut vid afvittringen blifvit gjordt, kunde derigenom ej göras ogjordt.

Följer man den afvittringsförrättning, som i anledning af meranämnda Kongl. bref blifvit verkställd, så finner man först och främst, rörande frågan om hvad som bör hänföras till Jemtlands lappmarker, att afvittringsutslaget för Offerdals socken den 25 Juni 1852 talar om "afvittring och skattläggning af de inom gränserna för Offerdals socken liggande delarne af *Undersåkers* lappmarker" samt angifver och fastställer gränserna för dessa lappmarker; så har äfven afvittrings- och skattläggningsutslaget för Föllinge uttrycket "lappmark". Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län synes sålunda hafva velat fastläsa begreppet lappmark endast vid de områden, som blifvit vid afvittringen afsatta för Lapparne med deri inbegripna de smärre hemmans

områden, som inneslutas af Lapparnes. Jemtlands lappmarker skulle sålunda, om detta vore riktigt, egentligen omfatta de högre fjällsträckningar, af hvilka de flesta skattefjäll förnämligast bestå, jemte i dem inskjutna smärre dalgångar. De skulle icke ens utgöra någon sammanhängande del af landet närmast riksgränsen, utan blott här och hvar ligga, så att säga, kringkastade inom provinsens vestliga del. En sådan godtycklig uppfattning af, hvad som menas med lappmark uti Jemtland, kunna komiterade för sin del icke biträda. För komiterade är det deremot tydligt, att de trakter af Jemtland, hvilka gränsa intill de marker, som Lapparne erhållit, och af hvilka en del varit föremål för afvittring samt skattläggning på samma gång som dessa, förr varit såsom lappmarker betraktade och äfven fortfarande böra såsom sådana anses, samt att således lappmarkerna måste innefatta de trakter, som Lapparne äro nödsakade att beträda för att kunna tillgodogöra sig betet å de för dem särskildt afsatta land. Hvad åter angår begränsningen af det område, hvilket bör såsom lappmark i Jemtland betraktas, synes en sådan kunna hemtas från det sätt, hvarpå vissa hemman och lägenheter i vestra delen af provinsen Jemtland blifvit skattlagda. Vid tilldelning af mark i fjälltrakterna åt gamla hemman och upplåtelse af mark till nybyggen derstädes har i flera Kongl. bref, — det äldsta af den 27 November 1792, och det, som vid afvittringen i allmänhet tillämpats, af den 9 November 1836 — förklarats, uti det förstnämnda, att de nybyggen, som äro längst bort belägna i Föllinge och Ströms socknar, skola skattläggas efter den metod, som för Vesterbottens lappmarks nybyggen blifvit antagen, och uti det senare, att nybyggen i fjälltrakten skola utgöra ränta af sex riksdaler 32 skillingar på helt mantal, vara befriade från roteringsskyldighet och kronotionde, men lika med vanliga hemman deltaga i alla efter rök utgående onera, likväl i väghållningsskyldigheten endast till hälften. Alla de hemman, som blifvit skattlagda på sådant sätt, äfvensom all den tillökningsmark, hvilken ränta blifvit åsatt med tillämpning af samma skattläggningsmetod, äro sålunda likställda med nybyggen inom Vesterbottens läns lappmarker och kunna därför betraktas såsom liggande inom lappmarkerne. Då — huru önskvärd än en sådan åtgärd skulle hafva varit — Jemtlands lappmarker icke samtidigt dermed, att gränserna uppgingos mellan Vesterbottens kustland och dess lappmarker, blefvo afskilda från provinsen Jemtland, har vid ofvan angifna förhållande det antagande synts komiterade fullt berättigadt, att till dessa lappmarker böra hänföras icke allenast de trakter, som Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län räknat dit, utan äfven all den mark, som

blifvit upplåten till enskilde och skattlagts efter den här ofvan omnämnda för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmetod, detta allt för så vidt genom en sådan begränsning bildas ett sammanhängande land invid riksgränsen.

På ofvannämnda karta hafva komiterade dels utmärkt det område, hvilket å 1784 års karta varit betecknad såsom Föllinge lappmark, dels ock med särskild färg låtit utmärka de efter ofvannämnda metod skattlagda markerna; och det visar sig deraf, att dessa, tillsammans med Lapparnes renbetestrakter, om man undantager ett fåtal hemmans mark, bilda en till bredden omvexlande, men sammanhängande landsträcka längs hela riksgränsen af provinsen Jemtland.

Komiterade anse sig vidare böra framhålla, att, ehuru den nådiga instruktionen för de förrättningsmän, som hade att upprätta förslag till säkra gränser för Lapparnes skattefjäll, bestämde, det *nödiga* betestrakter skulle utstakas särskildt för hvarje skattefjäll, hvarvid derjemte sorgfälligt skulle tillses att, såvidt möjligt vore, nödig skog till bränsle icke saknades, samt ehuru förrättningsmännen om de flesta till Lapparne afsatta trakter uppgifvit, att de lemnade *tillräckligt bete alla tider af året* för ett angifvet antal renar och att skogstillgången å dem vore tillräcklig för Lapparnes behof, har dock sådant icke varit eller kunnat vara förhållandet i fråga om renbetet och — enligt den undersökning, som under de senare åren öfvergått en del skattefjäll — flerstädes icke heller i afseende å skogstillgången. Vid afvittningsutslagens meddelande har Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län visserligen sökt taga hänsyn dertill, att det för renarne så nödvändiga *vårbetet* kunde vara att tillgå inom renbetestrakterna, och därför afslagit en hel mängd ansökningar om nybyggesanläggningar i fjälltrakterna, äfvensom utlagt några hemman till skattefjällen; men *dels* har åtgärden att afskilja renbetestrakterna kommit för sent, sedan Lapparne redan blifvit genom beviljade hemmansanläggningar allt för mycket kringskurna, *dels* synas ock de, som i första hand haft att bereda och utreda ärendet samt att upprätta förslag rörande renbetestrakterna, ej hafva gjort sig fullt förtrogne med alla de fordringar, som krävas uppfyllda, för att en fjälltrakt skall inom sig innesluta alla de villkor, som erfordras för renskötselns utövande och renarnes underhåll under årets alla tider. Den närmare redogörelsen för de särskilda renbetestrakterna uti Jemtland, till hvilken komiterade nu öfvergå, skall gifva stöd för det uttalande, som komiterade här ofvan fält.

Uti *Föllinge* lappmark äro renbetesland under namn af skattefjäll afsatta inom *Frostvikens* socken och *Föllinge* socken med Hotagens kapellförsamling.

Län.	Socken.	Lappar.	Renar.	Häraf skogsrenar.
Norrbottens . . .	Enontekis	947	50,000	600
	Jukkasjärvi	558	28,300	500
	Gellivare	690	51,500	6,500
	Jockmock med } Qickjock	572	30,000	4,000
	Arjeplog	375	13,000	2,500
	Arvidsjaur	545	6,000	6,000
	Kustlandet	200	15,350	15,350
	Malå	97	1,000	1,000
Westerbottens . .	Sorsele	348	7,360	
	Stensele med } Tärna	454	8,500	
	Wilhelmina	518	10,300	
	Dorothea	11	2,200	
Jemtlands	Frostviken	273	4,335	
	Föllinge (Hotagen)	164	4,200	
	Undersåkers lappm.	218	13,660	
	Tennäs	144	10,180	
Summa		6,112	255,885	36,450
Inom Norrbottens län finnas			194,150	
„ Vesterbottens län finnas			29,360	
„ Jemtlands län finnas			32,375	
Summa			255,885	

Folkmängdsuppgifterna äro för år 1880.

Uppgifterna på antalet renar hafva erhållits från respektive Konungens Befallningshafvande och äro införskaffade genom kronobetjeningen i de särskilda orterna. Flere bland desse tjenstemän uppgifva, att stora svårigheter mött för vinnande af någorlunda exakta upplysningar härutinnan, derföre att Lapparne icke gerna vilja lemna sådana om det antal renar, som är under deras vård. Man kan emellertid antaga, att beräkningen åtminstone för vissa trakter är för låg.

*) Approximativ siffra.

Uti det föregående hafva komiterade antydtt, att inom vissa trakter utrymme och bete kan beredas för ett större antal rendjur än det, som för närvarande der finnes. Detta är förhållandet inom Jukkasjärvi, Jockmock och Arjepluog samt inom Vesterbottens läns fjälltrakter. Uti Arjepluog funnos för några årtionden sedan öfver 30,000 renar, men derinom ligga nu alldeles obegagnade stora trakter, som icke på annat sätt kunna till människans nytta användas än genom renskötsel. Uti Vesterbottens län kan man spåra en under årtionden fortgående minskning i renhjordarnes antal och storlek. Sedan afvittringen varder afslutad och Lapparnes betestrakter blifva vederbörligen reglerade, såväl med afseende på Lapparnes behof af renbete vår, sommar och höst, som ock till gränserna mot de för odling tjenliga delarne af landet, så att konflikter emellan Lappar och bofaste så vidt möjligt förekommas, skall antagligen renantalet både inom nyssnämnda socknar af Norrbottens län samt inom Vesterbottens läns lappmarker komma att ej obetydligt ökas. Deremot anse komiterade, att såväl i Tornio lappmark och i Gellivare socken af Norrbottens län som ock i Jemtlands län någon nämnvärd förhöjning i renantalet icke kan vara att förvänta.

Såsom af sammandraget synes, finnas uti Norrbottens län 35,450 skogsrenar och inom Malå af Vesterbottens län 1,000 eller tillsammans 36,450 skogsrenar. Om man icke fäster afseende vid de Lappar, som inom kustlandet sköta skogsrenar åt hemmansegare och hvilka Lappar egentligen blott äro dessa hemmansegares legohjon, så framgår af det, som i det föregående blifvit utredt, att flertalet af de Lappar, som hafva skogsrenar, tillika egnar sig åt hemmansbruk. Det är egentligen de Lappar, hvilka bo i Arvidsjaur och Jockmock invid Piteå elf och dess bivatten, som uteslutande äro skogslappar, äfvensom tre Lappar i Arjepluog. För öfrigt hafva skogslapparne antingen redan nyhemman eller åtminstone ansökt om sådana på sina renbetesland. Ett hemmansbruk uti sjelfva fjälltrakterna, der det ej lönar sig att uppodla jord till åker men der gräs växer rikligt, kan måhända förenas med renskötseln, hvilket ock, såsom på annat ställe blifvit omnämndt, med fördel sker i Sorsele, Stensele och Tärna, men i Lapplands skogsland, såsom t. ex. uti de närmast kustlandet liggande delarne af Arvidsjaur och Jockmock, skulle alltid vid en sådan förening antingen båda näringarna komma att lida eller den ena varda eftersatt för den andra. Det skall sålunda aldrig varda något riktigt jordbruk, någon stor flit och id i jordbruksväg, någon verklig uppodling och skötsel af ett hemmansbruk, så länge renskötseln skall paras med detsamma. Man måste emellertid antaga, att sedan Lappen vant sig vid fast bostad

och börjat komma in i de arbeten, som dermed följa, så skall det varda renskötseln, som blir lidande och vanvårdad samt så småningom går under, ej hemmansbruket. Det är denna skogslappens, låt vara nästan omärkligt fortgående öfvergång från nomadlivet till bofast, något som under de senaste årtiondena egt rum samt enligt komiterades förmenande framgent skall komma att fortfara, som skall orsaka att många tiotal af år icke skola gå hän, förrän han försvunnit från alla trakter, der jordbruk med någorlunda fördel kan drifvas. Dertill krävas ej några åtgärder eller något ingripande, undanträngande eller undertryckande af den lappska folkstammen. Det är en del af denna folkstam, som af eget fritt val öfvergår i de bofastes led och förökar antalet af de armar, som äro kallade att bryta bygd i de stora skogstrakter, som ligga närmast kustlandet i Norrbottens län. Det är också, som förut är omnämndt, blott uti Piteå elfs dalgång och dess bivattens, der allt egnar sig för renskötsels bedrivande inom skogslandet, som skogslappar komma att framgent ströfva, för så vidt de icke så småningom öfvergå till fjällappar och derefter blott för vintertiden komma att uppehålla sig å de utmärkta vinterbetesland, på hvilka denna dalgångs skogsland är så rikt. Hvad för närvarande ligger vigtt uppå, det är att så ordna, att det må varda för de nuvarande renegande och renskötande skogslapparne möjligt att fortfarande såsom hittills utöfva sin näring, samt att de derföre måtte, hvilket ock afvittringsstadgan af 1873 tillstädjer, bibehållas vid sina renbetesland i nedre Lappland, så länge de för sina rendjur af dem äro i behof, äfvensom att det må helt och hållet varda en af dem sjelfva viddagen åtgärd att öfvergå från det i många hänseenden idylliska, osäkra, men synnerligen fria lif, de föra, till det mera tunga och sträfsamma, men, der arbetet sker med omtanke och urskiljning, mera säkra, som jordbruksnäringen medför.

Att renen aldrig varder riktigt tam, det kommer hvar och en i erfarenhet af, som något studerat detta djurs natur. Endast med hundens samt för vissa tider myggens och snöns tillhjälp kan renhjorden af Lappen ledas och föras efter hans vilja, men äfven detta kan stundom vara vanskligt, såsom under storm och oväder, när snön blifvit så hård, att den bär renen, när hungern drifver den m. m. Emellertid kan fjällappen sägas hafva renen mera i sin hand än skogslappen. Den senare är under en del af året icke i tillfälle att hafva renen i sin vård, hvarigenom den får vana att ströfva fritt omkring i skog och mark samt varder svårhandterlig och skygg. Emellertid

visar det sig, att ju mindre band, som lägges på renen, ju större och ståtligare blir den. Sålunda är vildrenen mycket större än skogsrenen, den senare mycket större än fjällrenen. De fjällappar, som hafva så stort antal renar, att de icke behöfva mjölka mer än någon del af vajorna under somrarna, samt tillika hafva sina land så belägna, att hjordarne vissa tider af året kunna lemnas åt sig sjelfva, hafva ock mycket större renar än de fjällappar, som hela året om hafva sina renar under vård. Detta bevisar, att renen först i fritt tillstånd når sin fulla utveckling, och ju lenare det band är, med hvilket den hålles i vård, ju bättre befinner den sig. Häraf kan i någon mån förklaras en del fjällappars benägenhet att under vår och sommar lemna renarne utan ordentlig tillsyn, när de veta, att desse icke äro utsatte för odjur eller kunna blanda sig med andra renar, samt när de tillika känna, att, om renarne förut ströfvat i mindre flockar, de dock sjelfmant åter skola sluta sig samman i September månad. Men det är klart, att när renarne äro på trakter, der de kunna skada annans egendom, så bör icke hänsynen till renarnes bättre befinnande få verka till minskning i fordringarna på tillsyn öfver renarne, utan är det då i sin ordning, att de hållas under sådan uppsigt och vård, att skadegörelse förhindras, något som för fjällappen under de allra flesta förhållanden för sommartiden är möjligt.

Vilkoren för renens välbefinnande äro icke desamma om vintern som om sommaren. Vintertiden närar den sig förnämligast af renlaf, men detta gör den icke under sommaren i annat fall, än när lafven är fuktig, utan äro då gräs, örter och löf af de små videarterna renens naturliga och begärligaste föda. Det nyss ur marken framspirade gräset ätes helst; när det blifvit vuxet, afbiter renen blott toppar och blad. I de lägre fjälldalarna, der gräset växer till med en förvånande fart, der betar renen icke, utan det är på fjällsidorna och fjällplatåerna den ströfvar fram, förtärande gräset allt efter som det uppspirar, hvidan man ock kan säga, att renens betesplatser förändras dag från dag, samt med fog kan påstå, att få djur torde kräfvat på en gång så vidsträckta och omvexlande betesmarker som renen. Detta gäller både om fjäll- och skogsrenen, ty den senare ströfvar ock om sommaren vidt omkring samt förtär de fina skogsgräsen och videlöfven, men den afbetar deremot ytterst sällan starren på myrer och ängar, ej heller gräset på dessa sistnämnde, sedan växtligheten å dem blifvit något försigkommen. Renen står derjemte, under det marken är bar, aldrig stilla, när den betar, utan är i ständig rörelse, upphemtande, der den stryker fram, allt det af växter, som för den är begärligt, och för hvarje dag ströfvar den omkring på ganska stora områden, till hvilka den dock

åter kan föras eller af sig sjelf komma efter några dagar. Vid denna framfärd söndertrampar renen den torra, spröda lafven under sina klöfvar. Hösttiden deremot förtär renen begärligast af den mängd olika svamparter, å hvilka björkregionen under våta somrar är ofantligt rik, men i brist deraf renlaf. Sedan snö fallit, är det slut med renens ständiga ströfvande. Renen måste då gräfva bort snön från marken för att kunna åtkomma renlafven, och der denna förefinnes i tillräcklig mängd, flyttar sig renen dagligen helt korta sträckor. Ifrån hösten och så länge snön icke är så hård eller djup, att den gör betningen besvärlig, står renen sig godt samt bibehåller sitt hull, men ju längre det lider på vintern och ju mer hoppackad snön blir, desto besvärligare varder betningen, och det fett, som renen under hösten och förvintern samlat, försvinner då. En vansklig tid inträder för renen, när det lider fram på våren, då solen om dagen uppmjukar snöns yta, och denna under natten tillfryser samt bildar skare, hvilken ofta varder så stark, att man kan köra på den som på is. Renen söker sig då antingen till branta bergsidor, som äro bara eller middags-tiden täckta af så upplöst snö, att den möjliggör gräfningen, eller till skogarne under träd, hvarest marken har ett mindre djupt och mindre hårdt snötäcke, eller fälla Lapparne träd, som äro beväxta med laf, hvilket utgör ett nödfoder, eller ock släppas renarne helt och hållet i villan, då de ströfva omkring på skaren från trakt till trakt, från träd till träd, för att förtära de lafsmulor, som finnas å trädens nedhängande grenar. Kommer denna skartid genom inträffadt blidväder tidigt på vintern, varder det en svår tid för Lapparne. Att förse renarne, för så vidt renhjorden är något stor, med gran- och tallaf är ett omöjligt arbete, men, hvad nästan betänkligare är, en ödeläggelse i stort af skog. Det finnes ingen annan utväg under sådana ogynnsamma renbetesförhållanden än att låta renarne, med undantag af de för flyttning behöfliga, ströfva fritt omkring och blott samla tall- och granlaf åt de sistnämnde. Sådana tidiga skarår inträffa dock dess bättre ej så ofta, men, när de inträffa, äro de att anse såsom Lapparnes värsta missväxtår. Halfva, ja, stundom hela renhjordar förgås då, och af den del, som kan återstå samt återfinnas, erhållas knappt några årskalfvar. *)

Att en näring, sådan som renskötseln, skall vara underkastad många vanskligheter, det torde framgå af den korta framställning rörande renens lifsbetingelser, som komiterade här ofvan lemnat. Denna

*) Se härom utförligare i Agronomen Hauklands rapporter i "Beskrivelse af Tromsø Amt" pag. XXV--XXVIII, hvarur mycket af det anförda är hemtadt.

näring har goda och dåliga år, såsom hvarje annan; men den torde vara mindre beräknelig än de flesta andra. Lapparne hafva ock därför något af fatalist i sitt väsende; de taga motgångar lugnt och såsom något, som icke kunnat af dem undvikas, när de framkallas genom väder och vind, värme och köld. Under en lång följd af år hafva Lapparne emellertid uti Sverige varit förskonade från sådan svår hemsökelse, om hvilken komiterade här ofvan talat; och renarnes antal har därför tilltagit allestädes, der ej Lapparne nedsjunkit i lätja och försoffats. Det kan emellertid ej vara annat än lyckligt för ett land, med så vidsträckta fjäll som vårt, att det finnes ett folk och ett djur, hvarigenom dessa stora trakter kunna afvinnas fördelar, och utkomst der skapas åt människor, hvilket icke annorledes än genom detta folk och dessa djur lär kunna ske. Deraf ock nödvändigheten att ställa så, att de vanskligheter, som, utan utöfvares förvållande, ligga i sjelfva näringen, icke ökas genom intrång och missgrepp från utöfvare af andra näringar samt från dem, som hafva att afväga rättigheter och skyldigheter å ömse sidor.

Å hvilka
trakter Lapp-
parne skola
ega att vistas
med sina
renar.

Komiterade få härefter öfvergå till redogörelse för de allmänna grunderna för förslaget, dervid första frågan blifver, å hvilka orter det för framtiden skall vara Lapparne tillåtet att vistas med sina renar.

Man kunde förmena, att det lämpligaste sättet för denna frågas lösning bestode deri, att Lappen — nomaden — och den jordbrukande befolkningen hänvisades till olika områden, der de hvar för sig egde att idka sina skiljaktiga näringsfång. Att genomföra en sådan tanke är emellertid numera omöjligt. Jordbruket har utbredd sig å trakter, från hvilka Lapparne icke utan att lida väsentlig skada skulle kunna utestängas; att genom expropriation åt Lapparne förvärfva de områden, som å sådana trakter kommit i enskild ego, skulle vålla kostnader, de der öfverstege hvad för dylikt ändamal skäligen kunde ifrågasättas. Planen att åvägabringa en fullständig särskiljning mellan nomaden och jordegaren skulle för öfrigt ej hafva varit lämplig ens å en tid, då densamma kunnat utan svårighet utföras. Såsom redan blifvit anfördt, vistas Lapparne å skilda trakter under årets olika tider. Om då åt dem skolat för uteslutande bruk förbehållas alla de marker, af hvilka de för sin närings bedrifvande hade behof, så skulle odlingen

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1886.

ÅTTONDE SAMLINGEN.

1:sta Afdelningen.

Särskilda utskottets utlåtanden och memorial n:rs 1—3.

N:o 1.

Ank. till Riksd. Kansli den 2 April 1886, kl. 3 e. m.

Riksdagens Särskilda Utskotts Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts till Utskottet remitterade nådiga proposition med förslag till lag angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige, samt till lag angående renmärken.

Behovvet att genom lag ordna den inom skandinaviska halföns norra hälft nomadiserande befolkningens ställning är gammalt. Redan i förra århundradets midt gaf sig detta behof, för så vidt angick de mellan Sverige och Norge flyttande lapparne, ett uttryck i första bihanget eller codicillen till den mellan dessa riken den 7de Oktober 1751 afslutade gränsetraktat. Denna codicill afsåg emellertid hufvudsakligen att trygga och begränsa hvarterda landets lappars rätt att uppehålla sig i det andra landet, således att reglera lapparnes flyttningar mellan båda rikena, och meddelade allenast få bestämmelser angående den sida af lappväsendet, hvilken sedermera blifvit den viktigaste, eller den som rör lappens förhållanden till den bofaste. Praktisk anledning der-till saknades nemligen, så länge icke odlingens och renbetesmarkernas gränser ännu hunnit mötas. Men sedan odlingen uppnått och börjat intränga på de områden, der lappen från urminnes tid varit van att fritt ströfva omkring med sina renar, har frågan om mitt och ditt väckts till lif, och rättsregler funnits behöfliga till biläggande eller förekommande af tvister mellan lapparne och de bofaste. För åstadkommande af sådana rättsregler, i hvad angick förenämnda flyttande lappar,

Bih. till Riksd. Prot. 1886. 8 Saml. 1 Afd. 1 Häft.

påbörjades omkring 100 år efter tillkomsten af omförmälda codicill, eller år 1843, omfattande arbeten, hvilka, tidtals afbrutna, ej hunno bringas till slut förr än 40 år senare, då den 6 Juni 1883 nådig förordning angående de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, blef af Kongl. Maj:t utfärdad.

Till närmaste föremål hade nyssnämnda arbeten visserligen haft de mellan båda rikena flyttande lapparne och förhållandena å de trakter, förnämligast i Norge, hvilka desse plägat besöka. Men de verkställda undersökningarne och utredningarne hade jemväl varit i hög grad egnade att tydliggöra behovet af ett ordnande af de likartade förhållandena mellan lapparne under deras vistelse här i landet och dettas bofasta befolkning. Väl förefunnos bestämmelser angående hit-hörande ämnen uti lappfogdeinstruktioner, afvittringsstadgar och Kongl. bref, men spridda i flere urkunder, otillräckliga för sitt ändamål och föråldrade behöfde de sammanföras, fullständigas och ersättas med nya, dertill förarbetena för den internationella lagen (såsom Kongl. förordningen den 6 Juni 1883 lämpligen kan benämnas) jemväl erbjödo en del material. Och den 16 Juni 1882 uppdrog Kongl. Maj:t åt en komité att utarbete förslag till sådana lagbestämmelser angående de svenska lapparne och deras förhållanden till landets bofasta befolkning, som ansåges böra tillhöra området för Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma lagstiftningsmakt.

Med underdånig skrifvelse den 25 Augusti 1883 öfverlemnade komiterade af dem utarbetade förslag till särskilda förordningar dels angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, dels angående renmärken; hvilka förslag, efter det yttranden deröfver infordrats från Konungens Befallningshafvande i Norrbottens, Vesterbottens och Jemtlands län, och sedan förslagen undergått föreskrifven granskning i Högsta Domstolen, med af Kongl. Maj:t vidtagna ändringar blifvit uti nådig Proposition N:o 2 till antagande af Riksdagen framlagda.

Innan Utskottet öfvergår till att yttra sig angående de särskilda lagförslagen, anser Utskottet här böra sammanföras hufvudsakliga innehållet af komiterades i detalj utförda redogörelse för lappstammens nuvarande utbredning inom Sverige, dess flyttningar, beskaffenheten af det näringsfång hvaraf den lefver, dess antal m. m., som kan tjena till belysning af de faktiska förhållanden, hvilka den nya lagstiftningen afser att reglera.

Lapp-
stammens
utbredning.

»Inom den del af Sverige», yttra komiterade, »hvilken ligger norr om 62 breddgraden, ströfva för närvarande lappar, som hafva ren-

skötsel till sitt egentliga näringsfång. De fjell, som ligga på gränsen emellan Herjeådalen och Dalarne, samt den fjellrygg, som går utmed riksgränsen mot Norge, och från hvilken många under ganska stora sträckor skoglösa fjellgrenar utgå långt mot öster, erbjuda vidsträckta betesmarker för renhjordarne vår, sommar och höst. De skogrika trakter, som vidtaga öster om dessa fjellgrenar, lemna genom den renlaf, som marken derinom flerstädes framalstrar, näring åt renarne under vintermånaderna. De floder, som hafva sina källor i närheten af riksgränsen och sina tillflöden från dessa fjellgrenar, bilda djupt nedskurna dalar, i hvilka tall- och granskog bekläder fjellsidorna långt in mot riksgränsen och der björkskog här och hvar går ända till och öfver denna gräns. Många af dessa dalar klädas derjemte af en riklig gräsvegetation, hvilken, i mån som den uppspirar, begärligt afbetas af renarne, men hvilken ock framkallat bosättningar och bedrifvande af nötboskapskötsel till och med i björkregionen och invid sjelfva riksgränsen.

Det nu angifna området, som utgör lapparnes egentliga hemland, utbreder sig i Norr- och Vesterbottens län öfver en rymd af icke mindre än 1,010 kvadratmil, deraf den egentliga fjelltrakten likväl icke utgör mer än omkring 350 kvadratmil, men bildar i Jemtlands län en smalare landssträcka af vexlande bredd.

Då förhållandena äro väsentligen olika uti Norr- och Vesterbottens län, å ena, och i Jemtlands län, å andra sidan, skall den följande redogörelsen först i ett sammanhang behandla de två förstnämnda länen och derefter Jemtland och Herjeådalen.

Den Norr- och Vesterbottens län tillhörande delen af förenämnda, såsom lapparnes egentliga hemland ansedda område är Lappland, som i sig innefattar inom *Norrbottens län*: Torneå lappmark med socknarne Enontekis och Jukkasjärvi, Luleå lappmark med socknarne Gellivare och Jockmock jemte dithörande Qvickjocks kapellförsamling, samt Piteå lappmark med Arjeplogs och Arvidsjaur's socknar och inom *Vesterbottens län*: Umeå lappmark med Lycksele, Sorsele och Stensele socknar, jemte den senare tillhörande Tärna kapellförsamling, samt Åsele lappmark med socknarne Åsele, Fredrika, Vilhelmina och Dorothea.

*Norrbottens
och Vester-
bottens län.*

Uti Lycksele, Åsele och Fredrika socknar finnas numera icke renegande lappar å annan tid än under vintern, då lappar från grannsocknarne der taga sitt vinterstamhåll eller flytta öfver de nämnda socknarnes område. Inom lappmarkssocknarne i Norrbottens län samt Sorsele, Stensele och Tärna socknar af Vesterbottens äro lapparne fördelade å lappbyar. Enligt gammal häfd har i Norrbottens län hvarje

lappby sitt särskilda territorium för både sommar- och vinterflyttningar, inom hvilket antingen hvarje lappfamilj har för sina renar sin egen betes-trakt, eller ock flere, som hafva små hjordar, beta sina renar tillsammans. Med få undantag hafva inom detta läns lappmarker enskilda lappar icke fått inrymning å särskilda renbetesland. Inom Arjepluogs och Arvidsjaur's socknar af Piteå lappmark liksom inom Vesterbottens län hafva deremot lapparne fått inrymning, en eller flere å hvarje renbetesland. Till följd deraf har jemväl inom nyssnämnda län indelningen i lappbyar, der den förefinnes, förlorat all betydelse i territoriellt hänseende.

*Fjellappar
och skogs-
lappar.*

De lappar, som lefva af renskötsel — om de så kallade fiskarlapparne är här icke fråga — pläga, allt efter som de någon del af året flytta upp till fjelltrakterna vid och bortom riksgränsen eller uteslutande hålla sig inom skogslandet, betecknas som fjellappar eller skogslappar. Norrbottens läns lappar äro till större, Vesterbottens läns till allra största delen fjellappar. Såsom fjellapparnes hem, för så vidt detta uttryck kan användas i fråga om nomader, kan man betrakta de i öfversta skogsregionen något öster om riksgränsen kring de stora Norr- och Vesterbottniska elfvarnes källflöden belägna ställen, der de hafva sina höst- och vårvisten, der de under någon tid på våren uppehålla sig, innan de företaga flyttningen till fjells, och dit de vid sommarens slut återvända för att der stanna qvar under hösten och början af vintern, innan vinterflyttningarne till skogslandet vidtaga. Skogslappar finnas i Torneå lappmark högst få. I Luleå lappmark äro de något flere. I dalgångarne efter Piteelf och dess bivatten förekomma de talrikast. Arjepluogs samt Arvidsjaur's lappbyar, den senare omfattande hela socknen af samma namn, bestå uteslutande af skogslappar, hvar förutom sådana finnas i kustsocknarne i närheten af lappmarksgränsen. Inom Vesterbottens län vistas icke skogslappar utom i den detta län tillhörande Malå socken, hvilken räknas till Piteå lappmark. Skogslappen, hvilken icke uteslutande egnar sig åt renskötseln, enär han derjemte ofta idkar hemmansbruk, och hvilken stundom endast är renskötare åt bofaste, kan till följd deraf betraktas såsom ett slags öfvergångsform mellan nomad och bofast. Ej sällan öfvergår han helt och hållet till jordbrukareyrket, liksom han understundom fullständigt antager fjellappens lefnadssätt.

*Lapparnes
flyttningar.*

Tiden för lapparnes flyttningar är olika snart sagdt för hvarje större lappsamhälle. Under tiden från början af November till jul kan man emellertid säga, att lapparne anträda sina vinterflyttningar. Under

dessa hålla sig inom Norrbottens län fjellapparne i allmänhet inom egen eller angränsande sockens skogsland och öfverskrida i regeln icke lappmarksgränsen. Undantag härifrån eger emellertid rum med lapparne från Enontekis. Sedan nemligen ryska regeringen 1852 förbjudit den förut tillåtna flyttningen af så väl finska som norska lappar öfver gränsen mellan Finland och Norge, hafva lappar med ett stort antal renar från den vid fredsslutet 1809 till Ryssland afträdde delen af Enontekis' socken samt från Kautokeino härad i Norge inflyttat till Enontekis och Jukkasjärvi socknar i Sverige, hvarigenom vinterbetena i synnerhet i Enontekis blifvit otillräckliga och för lapparne uppstått nödtvång att utsträcka sina vinterflyttningar jemväl till kustlandet. Lapparne i Vesterbottens län, af hvilka många inom Stensele socken och dertill hörande Tärna kapellförsamling jemte rensköteln idka hemmansbruk, flytta vanligen under vintrarne fram till kusten, Dorothea-lapparne ofta efter Ångermanelfvens floddal ända ned till Hernösand. Skogslappen uppsöker vid vinterns inträde kustlandet. Åt allmogen derstädes är han nemligen ofta renskötare. I kustlandet finner han lättare afsättning för sina tillverkningar af lappskor och tåg m. m., hvarjemte han der kan billigare förskaffa sig sina nödvändighets-artiklar.

I Mars och April månader börja lapparne vända om åt norr och vester. I Maj och Juni äro fjellapparne åter vid sina vår- (och höst-) visten, derifrån de i sistnämnde eller i Juli månad flytta upp till högfjellen invid riksgränsen samt, hvad angår lapparne från Torneå lappmark allmänt, öfver denna gräns föra sina renar in i Norge. Jemväl från Luleå lappmark ske flyttningar till Norge, men flertalet lappar hafva här sina sommarbeten på svenska sidan invid riksgränsen. Fjell-lapparne från Arjeplogs socken föra äfven stundom sina renar till Norge, der flere af dem hafva renbetesland. Lapparne från Umeå lappmark vistas under månaderna Juli—Augusti i Norge och lapparne från Åsele lappmark beta under högsommaren sina renar å båda sidor om riksgränsen. Skogslapparne flytta, som förut är nämnt, icke under sommaren ur skogslandet, der de med undantag af en del af sommaren låta sina renar utan tillsyn »gå i villan» från våren till hösten. I Augusti och September månader återkomma fjellapparne till sina höst- (och vår-)visten, der de stanna kvar tills vinterflyttningen åter börjar.

Inom Norrbottens län är förhållandet mellan lappar och bofaste i allmänhet godt. En hufvudsaklig anledning till tvister dem emellan är, att här liksom i rikets öfriga norra län den jordbrukande befolkningen

*Förhållandet
till bofaste.*

inbergar en del af sitt foder å icke inhägnade myr- och utängsslätter, belägna å utmark. Dessa utängsslätter äro ej tillgängliga för dragare, innan myrarne tillfrusit och snö fallit, då det i stackar och hässjor uppsatta höet vanligen på förvintern plägar hemfraktas. Har detta, i anledning af sen vinter eller annan orsak, icke skett, innan lapparne med sina renar ankomma till trakten, är höet utsatt för att af renarne skadas. För detta län gäller Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866, enligt hvilket det åligger *dels* nybyggare eller hemmansinnehafvare i lappmarkerna att, då de ej hafva sitt hö förvaradt i lador utan lägga det i stackar, förse dessa med stängsel till skydd mot renarne, *dels* ock renegare vid laga påföljd att taga sådan vård om sina renar, att de icke skada växande eller afskuren gröda på åker, äng eller slättermyrar under tiden från den 1 Juni till den 1 September. Tvister af berörda anledning förekomma därför icke heller inom Enontekis' socken, der missnöje försports allenast deröfver, att lapparne med sina renar slå sig ned vid gårdarne och de allmänna färdvägarne, hvarigenom snön af renarne tilltrampas så hårdt, att renlafven blir oåtkomlig för de dragrenar, hvilka de bofaste hålla. I de nordligaste kustlandssocknarne, der icke nämnda Kongl. bref är tillämpligt, våga lapparne väl ej i allmänhet inflytta förr än frampå vintern, då de med tillhjälp af den djupa snön hafva renarne i sin hand och då höet å utängarne i regeln är hemfördt. Då emellertid sådant undantagsvis icke skett, uppstå i dessa kustlandssocknar tvistigheter. I Gellivare socken är förhållandet mellan lappar och bofaste godt, utom då vintern kommer sent och höet å utängarne till följd deraf ej hunnit bringas i säkerhet förr än renarne anlända. I Jockmocks socken ega de bofaste, som här hafva för sed att hägna om sitt hö och sina röjningsland, sjelfve renar, dem lapparne sköta, hvarigenom uppstått en gemensamhet i intressen, hvilken utjemnar anledningarne till osämja. Undantag från ofvanstående omdöme i fråga om Norrbottens län gör Jukkasjärvi socken, der inflyttade Kautokeinolappar liksom annorstädes stiftat orede i lappväsendet, och der förhållandet mellan lappar och bofaste är ytterst spändt af flera anledningar, bland annat, att de bofaste ej hägna kring sitt hö och att de söka vältla en större del af kommunens utgifter på lapparne än som enligt desses åsigt vederbör. För öfrigt är det hufvudsakligen mellan de bofaste och skogslapparne inom ifrågavarande län som missämja eger rum i anseende till de senares slappare vård om sina renar, hvilka sommartiden nedtrampa jordbrukarens utängsslätter, ett förhållande som i synnerhet börjat öfverklagas i kustlandssocknarne,

hvarest de der bosatte skogslapparne hela året om hålla sina renar på trakter, som nästan uteslutande tillhöra enskilde.

I Vesterbottens län brukas ej i allmänhet hägnader kring hässjor och höstackar å utängarne, hvaremot de bofaste å somliga orter t. ex. i Stensele och Tärna hafva höet förvaradt i lador. Inom detta läns lappmarker hafva föröfrigt flere bofaste sjelfve renar, som vårdas af lappar, medan å andra sidan många lappar — i de nämnda socknarne flertalet af dem — hafva små hemmansbruk i fjelltrakterna; hvilka förhållanden å ena sidan göra den jordbrukande befolkningen mera öfverseende med lapparne och å den andra mana dessa att taga noggrannare vård om sina renar. I senare hänseendet hafva alla Vesterbottens lappar godt namn om sig. Förhållandet mellan dem och deras bofasta grannar är därför inom detta län i allmänhet godt. Det synes egentligen vara under vinternflyttningarne österut som renarne göra skada å hö, som man ej hunnit hemföra från utmarken, hvarför de bofastes klagomål inom detta län egentligen synes gå ut på, att lapparne borde förbjudas att så tidigt som nu sker företaga nämnda flyttningar.

Utskottet anser sig här böra erinra, att betydelsen af uttrycken »Lappland» och »lappmarkerna» är uteslutande geografisk. Dessa uttryck äro den gamla landskapsbenämning, hvarigenom det territorium, der lapparne af ålder ströfvat omkring, skiljes från Norrlands med provinsnamnen Vesterbotten och Ångermanland betecknade kustbygd. På sätt redan är angifvet, är emellertid lappen icke ensam inom Lappland, utan hafva nybyggare af annan folkstam här och der brutit bygd långt upp i fjelllandet. För bestämmande af en gräns, öfver hvilken odlingen icke vidare må intränga, finnas emellertid numera föreskrifter gifna. Sedan förra delen af detta århundrade har i rikets två nordligaste liksom i Jemtlands län pågått det slags förrättning, som kallas afvittring och som haft till ändamål att skilja kronans marker från enskildes egor, att af de förra tillägga svaga hemman fyllnad i deras behof, att urskilja, hvad hemman utöfver deras mantal och ränta i egor innehafva, samt att för idoge arbetare bereda tillfälle till nya hemmans anläggning på kronoallmänningar och öfverloppsmarker och således befrämja landets uppodlande och bebyggande. Afvittringen är afslutad för Jemtlands län, men icke inom Norr- och Vesterbottens läns lappmarker. Ursprungligen synes, hvad de sistnämnda länen angår, icke afvittringens uppgift hafva omfattat bestämmande af odlingsgränsen. Någon föreskrift derom finnes nemligen icke i den äldsta afvittringsstadgan för berörda län af den 10 Februari 1824. Först i nådiga stadgan för af-

»Lappland»,
»Lappmarkerna»,
»Odlingsgränsen».

vittring och skattläggning af Luleå lappmark den 13 December 1850 synes hafva blifvit bland afvittringens föremål upptaget bland annat »att urskilja och bestämma de delar af lappmarken, der, tills vidare och intill dess Kongl. Maj:t annorlunda förordnar, anläggningar af nybyggen icke må ega rum, utan lappallmogen skall ega oinskränkt rätt till bete för sina renar». Men denna stadga synes icke hafva blifvit tillämpad. Genom Kongl. brefvet den 13 December 1867 förordnades, att en gräns emellan den egentliga fjellbygden och den till odling tjenliga delen af Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker skulle provisionelt bestämmas, intill dess hithörande förhållanden blifvit genom afvittringen slutligt ordnade, att anläggning af nybyggen ofvanför denna gränslinie tills vidare och intill dess afvittring skett icke finge tillåtas och att redan anlagda nybyggen ofvanför denna gräns, hvilka blefve åbolediga, skulle till allmänna kronomarken återläggas; hvarjemte meddelades föreskrifter om sättet för gränsens bestämmande. I nu gällande stadga om afvittring i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 Maj 1873 § 1 är föreskrifvet, att vid afvittringen skall bestämmas en gräns emellan de delar af lappmarken, som äro tjenliga för odling, och den mark, der nybyggesanläggningar icke vidare må tillåtas. Och i nyssnämnda lagrum har uppå särskild framställning af komiterade blifvit genom Kongl. kungörelsen den 13 Juli 1883 vidtagen den ändring, att förslaget till odlingsgräns skall af Konungen prövas och afgöras.

Jemtlands län.
»Jemtlands
lappmark».

Hittills har blifvit redogjortt allenast för Norr- och Vesterbottens län, från hvilka Jemtlands län i afseende å hithörande förhållanden väsentligen skiljer sig. I sistnämnda län finnes icke liksom i de förra någon från länets öfriga delar territoriellt afskild lappmark. Uti äldre handlingar rörande provinsen Jemtland hafva väl komiterade funnit uttrycken Föllinge och Undersåkers lappmarker liksom äfven uti afvittringsutslag af yngre datum. Med anledning deraf hafva komiterade velat i nu ifrågavarande lag införa begreppet »Jemtlands lappmark», hvarunder komiterade velat innefatta ej endast de vid afvittringen lapparne tilldelade, för det mesta af högre fjellsträckningar bestående områden, de s. k. skattefjellen, utan äfven de mellan dessa inskjutna smärre dalgångar, de områden, som inneslutas af lapparnes, och hvilka desse äro nödsakade att beträda för att tillgodogöra sig betet å sina skattefjell, samt slutligen all den mark, som blifvit upplåten till enskilde och skattlagts efter den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, detta allt för så vidt genom en sådan begränsning bildas

ett sammanhängande land invid riksgränsen. Men då uttrycket »lappmark» i fråga om Jemtlands län ansetts föranleda missförstånd, beträffande det dermed åsyftade område, har i det af Kongl. Maj:t framlagda lagförslaget detta uttryck blifvit utbytt mot »de inom Jemtlands län för lapparne afsatta land», hvilket emellertid innebär icke allenast ett förtydligande utan jemväl en icke oväsentlig inskränkning af det område i Jemtland, som i fråga om lapparnes flyttningsrätt komiterade velat göra likställt med lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län.

Dessa för lapparne i Jemtlands län afsatta land äro skattefjellen. *Afvittringen.* Såsom komiterade af äldre handlingar inhemtat, hafva före afvittringen lapparne vår och höst fört sina renar på trakter, som numera innehafvas af bofaste. Men vid afvittringen i Jemtland, hvilken, instäld år 1786, ånyo påbörjades år 1821, har lapparnes renbetesrätt helt och hållet lemnats ur sigte. Afvittringsstadgan för Jemtland af den 8 December 1820, hvilken genom Kongl. brefvet den 9 Mars 1825 förklarades skola gälla till efterföljd jemväl i Herjeådalen, innehåller ingenting angående lapparne och deras renbete. Af stadgans föreskrifter synes meningen hafva varit att indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad jord samt således göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för såvidt den var för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparne och deras behof af mark för sin näring behandlades såsom icke förefintliga. År efter annat trängdes de utan att ens blifva hörde från af dem hittills begagnade och delvis för renbete synnerligast vår och höst oundgängligen behöfliga trakter ej endast på det lägre landet utan äfven i sjelfva fjellområdet, der stora sträckningar upplätos åt bofaste. Genom flere Kongl. bref uppmuntrades och ordnades nemligen i fjelltrakterna detta fäbodeväsende, som isynnerhet inom Herjeådalen erbjuder de allvarsammaste anledningar till förveckling emellan lappen och den bofasta befolkningen. Så godt de förmodade, torde nog lapparne sökt att värja sin rätt, ehuru deras bemödanen i detta afseende ej synas haft synnerlig framgång. På en å jemtländska lappallmogens vägnar till Kongl. Maj:t ingifven underdänig skrift, deruti — under anförande att lapparne, som från barndomen ej vant sig vid annat näringsfång än vården af sina renar, befarade sin undergång i framtiden, så vida ingen gräns sattes för vidare inkräktningar genom nybyggesanläggningar på de trakter, deras fäder bebott — lappallmogen, anhållit det måtte dem i nåder tillåtas att begagna de trakter, deras fäder innehaft, emot erläggande af den afradsränta årligen, som kunde i nåder pröfvas skälig, svarades genom Kongl. bref den 26

Mars 1831, att afvittringsstadgan för länet med de flere i ämnet meddelte föreskrifter skulle gälla till efterrättelse. Först genom två Kongl. bref den 20 April 1841 det ena »angående grunderna för afvittringen inom Hede pastorat i Herjeådalen», omfattande Hede, Vemdalens och Tennäs socknar med Storsjö kapellförsamling, hvori stadgades att af de lägenheter, som icke kunde användas till nya hemman, behöfliga områden borde utses och bestämmas till vinterstamhåll för lapparnes renhjordar, samt det andra »angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i Jemtland renbetesstrakter», hvilket visserligen innehöll att nybyggen i fjelltrakterna derefter icke borde upplåtas, innan lapparnes betesmarker blifvit behörigen utstakade, men derjemte tillät att i sammanhang med urskiljandet af dessa betesmarker jemväl nybyggen finge utstakas der lägenheter funnes och sökande sig dertill anmälde — först genom dessa två Kongl. bref stadgades *något* skydd för lapparnes rätt till renbeten. Men *dels* kommo dessa föreskrifter för sent för att kunna medföra synnerligt gagn, *dels* har det med sistnämnda nådiga bref åsyftade ändamål icke uppnåtts, enär bestämmelserna deri, att *nödiga* betesstrakter skulle utstakas för hvarje skattefjell och att dervid skulle sorgfälligt tillses att såvidt möjligt vore icke saknades *nödig* skog till bränsle, ej synas hafva af dem, som i första hand haft att bereda ärendet, blifvit vederbörligen iakttagna.

Skattefjellen.
Lapparnes
flyttningar.

De inom Jemtlands län för lapparne vid afvittringen afsatta renbetesland, skattefjellen, utgöra icke ett sammanhängande område utan ligga så att säga kringkastade vid länets norra och vestra gränser. Dessa skattefjell finnas, hvad Jemtland angår, *dels* inom Frostvikens och Föllinge socknar, till hvilken senare hörer Hotagens kapellförsamling, *dels* inom socknarne Offerdal, Kall, Åre, Undersåker, Hallen och Oviken. Å samtliga de jemtländska skattefjellen utom i Åre socken hafva lappar fått inrymning. Inrymningsbrefven hafva under olika tider affattats olika. En del innehålla blott föreskrifter att i rätt tid erlägga räntan för skattefjellet eller den del deraf, hvori inrymningen erhållits, andra meddela derjemte lappen rätt att i fjellen idka renboskapsskötsel och fiske jemte förbud att anlita skogen vidare än till husbehof eller till annat än rendjursskötsel använda eller låta bruka betet inom fjellet.

De jemtländska lapparne lemna sina skattefjell under vintern i slutet af November eller början af December, dertill, oafsedt sedvanan, orsaken är att isskorpa plägar bilda sig å fjellen och enligt lapparnes egen utsago att betet flerstädes är otillräckligt. Längre vinterflyttningar företagas endast af Frostvikens lappar, som pläga sträfva in i

Ångermanland ned mot Sollefteå samt efter Ångermanelfvens floddal ända fram till trakterna kring Hernösand och Sundsvall. Öfriga lappar flytta nemligen endast till skogstrakterna inom de närmast fjellen belägna socknars och byars områden eller till Norge. Till slutet af April äro de åter på sina skattefjell, der de uppehålla sig tills vinterflyttningen å nyo börjar.

I Herjeådalen äro lapparne inrymda å skattefjell inom Storsjö kapellförsamling och Tennäs socken, hvarjemte det inom Hede socken enstaka belägna Serffjellet afsatts till vinterstamhåll för å andra fjell inrymda lappar, hvilka derstädes icke kunde erhålla för sitt behof tillräcklig skog. Angående inrymningsbrefven gäller hvad förut är sagdt om Jemtland. Herjeådalens lappar föra sina renar under sommaren, utom på sina skattefjell, till Norge, samt på vintern så väl till Norge, som till Serffjellet och, i anseende till det knappa utrymmet å skattefjellen, på enskildas egor i dessas närhet.

Samtliga lappar i detta län äro, såsom af det sagda framgår, fjell-lappar.

Förhållandet i Jemtland mellan lapparne och de bofaste skall, enligt komiterades på ingångna meddelanden grundade utsago vara, ganska godt. Klagomål från de bofastes sida förekomma här deröfver, att renarne på våren göra skada å vallarne vid fäbodlägenheterna i fjelltrakten och å kreatursbetet derigenom att de afbeta det uppspirande gräset och nedtrampa marken, så att växtligheten förqväfväs. Äfven klagas öfver att hö i hässjor nedtrampas af renarne. Men, enligt den uppfattning komiterade bildat sig, skall skadegörelsen i denna provins vara mindre betydande och, hvad angår det förstnämnda slaget af skada, vara svår att undvika, emedan lapparne på många af skattefjellen äro i saknad af mark, som kan erbjuda goda vårbeten, enär marken af detta slag vid afvittringen tilldelats de bofaste.

*Förhållandet
till bofaste.*

I Herjeådalen äro de nu ifrågavarande förhållandena mest ömtåliga. Åkerbruk drifves ej här med fördel, men boskapsskötseln är en vigtig näring för befolkningen. Å flere trakter använder den bofaste renlaf till utfodring af sina kreatur. Fäbodeväsendet är i hög grad utveckladt. En hemmansegare kan hafva flere fäbodar, emellan hvilka han flyttar med sin boskap under sommaren, samt derjemte en hel del sådana, till hvilka han icke drifver sin boskap hvarje år. De af naturen saftiga betesmarkerna i dalgångarne och å fjellslutningarne hafva inbjudit till upptagande af en mängd betesvallar och till anläggande af fäbodar vidt omkring i sjelfva fjellen. Vallarne lemna, fre-

dade, ett värderikt foder. Men tidigt på våren då fjellbetet är klent, är det svårt att afhålla renarne från dessa vallar. Inkomma de der under Juni månad eller senare föröfva de stor skada, för hvilken det enligt de grundsatser, som för närvarande gälla, ofta är svårt att vinna ersättning. Mindre väsentlig och i mindre mån föremål för missnöje är den skada, som renarne förorsaka å hö uppsatt i stack eller hässja, hvilket icke kan hemföras förr än marken tillfrusit och snö fallit. Sådan skada föranledes deraf att dessa hässjor och stackar i allmänhet icke äro inhägnade. Lador kunna flerstädes ej uppföras af brist på därför lämpligt virke.

Renen.

Orsaken till lappens flyttningar ligger som bekant deri, att han för sin tillvaro är beroende af renen och att detta djurs lifsvillkor icke äro de samma om sommaren som om vintern, hvarför det under olika årstider af en naturdrift, som det ej står i lappens förmåga att be- tvinga, uppsöker de ställen, der dessa lifsvillkor förefinnas. Komiterade yttra härom: »Vintertiden närer renen sig förnämligast af renlaf, men detta gör den icke under sommaren i annat fall, än när lafven är fuktig, utan äro då gräs, örter och löf af de små videarterna renens naturliga och begärligaste föda. Det nyss ur marken framspirade gräset ätes helst; när det blifvit vuxet, afbiter renen blott toppar och blad. I de lägre fjelldalarna, der gräset växer till med en förvånande fart, der betar renen icke, utan det är på fjellsidorna och fjellplatåerna den ströf- var fram, förtärande gräset allt efter som det uppspirar, hvadan man ock kan säga, att renens betesplatser förändras dag från dag, samt med fog kan påstå, att få djur torde kräfvat på en gång så vidsträckta och omvexlande betesmarker som renen. Detta gäller både om fjell- och skogsrenen, ty den senare ströfvar ock om sommaren vidt omkring samt förtär de fina skogsgräsen och videlöfven, men den afbetar der- emot ytterst sällan starren på myrar och ängar, ej heller gräset på dessa sistnämnde, sedan växtligheten å dem blifvit något försigkommen. Renen står derjemte, under det marken är bar, aldrig stilla, när den betar, utan är i ständig rörelse, upphemtande, der den stryker fram, allt det af växter, som för den är begärligt, och för hvarje dag ströf- var den omkring på ganska stora områden, till hvilka den dock åter kan föras eller af sig sjelf komma efter några dagar. Vid denna fram- färd söndertrampar renen den torra, spröda lafven under sina klöfvar. Hösttiden deremot förtär renen begärligast af den mängd olika svamp- arter, å hvilka björkregionen under våta somrar är ofantligt rik, men i brist deraf renlaf. Sedan snö fallit, är det slut med renens ständiga

ströfvande. Renen måste då gräfvä bort snön från marken för att kunna åtkomma renlafven, och der denna förefinnes i tillräcklig mängd, flyttar sig renen dagligen helt korta sträckor. Ifrån hösten och så länge snön icke är så hård eller djup, att den gör betningen besvärlig, står renen sig godt samt bibehåller sitt hull, men ju längre det lider på vintern och ju mer hoppackad snön blir, desto besvärligare varder betningen, och det fett, som renen under hösten och förvintern samlat, försvinner då. En vansklighet inträder för renen, när det lider fram på våren, då solen om dagen uppmjukar snöns yta, och denna under natten tillfrysar samt bildar skare, hvilken ofta varder så stark, att man kan köra på den som på is. Renen söker sig då antingen till branta bergsidor, som äro bara eller middagstiden täckta af så upplöst snö, att den möjliggör gräfningen, eller till skogarne under träd, hvarst marken har ett mindre djupt och mindre hårdt snötäcke, eller fälla lapparne träd, som äro beväxta med laf, hvilket utgör ett nödfoder, eller ock släppas renarne helt och hållet i villan, då de ströfva omkring på skaren från trakt till trakt, från träd till träd, för att förtära de lafsmulor, som finnas å trädens nedhängande grenar. Kommer denna skartid genom inträffadt blidvader tidigt på vintern, varder det en svår tid för lapparne. Att förse renarne, för så vidt renhjorden är något stor, med gran- och tallaf är ett omöjligt arbete, men, hvad nästan betänkligare är, en ödeläggelse i stort af skog. Det finnes ingen annan utväg under sådana ogynnsamma renbetesförhållanden än att låta renarne, med undantag af de för flyttning behöfliga, ströfva fritt omkring och blott samla tall- och granlaf åt de sistnämnde. Sådana tidiga skarår inträffa dock dess bättre ej så ofta, men, när de inträffa, äro de att anse såsom lapparnes värsta missväxtår. Halfva, ja, stundom hela renhjordar förgås då, och af den del, som kan återstå samt återfinnas, erhållas knappt några årskalfvar.»

Enligt till komiterade lemnade uppgifter, hvilka hvad folkmängds- Antalet lappar och renar.
förhållanden angår afse år 1880, finnas

inom Norrbottens län	3,887	lappar	med	194,150	renar,
» Vesterbottens »	1,428	»	»	29,360	»
» Jemtland	655	»	»	22,195	»
» Herjedalen	144	»	»	10,180	»

Summa 6,114 lappar med 255,885 renar,

i afseende hvarå komiterade upplysa, att uppgiften om renantalet ej får anses exakt, men bör kunna antagas icke vara för hög.

Inom *Frostviken*, der 273 Lappar finnas, ligga följande skattefjäll: *Blåsjö, Orrnäs, Millestskog, Badstugunäs* och *Klumpvattnet*. De upptaga tillsammans 507,734 tunnland. Någon uppgift förekommer icke i de utslag, hvarigenom skatt för dessa fjäll bestämdes, om det antal renar, som beräknats hafva bete derstädes året om; men förrättningsmännen hafva uppgifvit antalet till 7,400. För närvarande beta å dessa fjäll vår, sommar och höst 4,335 rendjur. Lapparne hafva å dessa skattefjäll enligt afvittningsutslaget rätt till renbete och till skogsfång samt fiskerätt i de derstädes liggande vatten. Trettiosju Lappar hafva i nämnda fjäll erhållit inrymning; och hafva inrymningsbrefven, som äro ständiga, under olika tider affattats olika. De på 1850-talet utfärdade innehålla blott föreskrift derom, att i rätt tid erlægga den för skattefjället eller den del af detsamma, i hvilken inrymning erhållits, belöpande räntan; något senare utfärdade inrymningsbref innehålla, förutom nyssnämnda föreskrift, äfven den, att inrymningen gifver den inrymde rättighet att »i fjällen idka renboskapsskötsel samt fiska uti derinom belägna sjöar», »men ingalunda någon sådan rättighet till sjelfva jorden, att han må kunna någon del deraf för sig afhägnas eller till annat ändamål än renbete disponera» (den 20 April 1865). I ännu yngre inrymningsbref stadgas, utom först omnämnda skyldighet i afseende på skatten, att endast till husbehof anlita skogen inom fjällets område och att betet inom fjället icke för annat än för rendjursskötsel använda. Det inrymningsbref af senaste datum (den 4 Mars 1881), komiterade varit i tillfälle att taga kännedom om, innehåller följande bestämmelser: »att årligen och i rätt tid afbördas sig den del af fjällets ränta, som på fjälldelen belöper, att endast till husbehof ålita skogen och att för intet annat ändamål än rendjursskötsel använda eller låta bruka betet inom fjället, der icke heller fast bostad får anläggas.» Bestämmelsen, att skattefjället uteslutande skall användas för rendjursskötsel, synes dock strida mot en bestämmelse uti afvittningsutslaget för denna socken. I detsamma säges nemligen bland annat, »att det må bero på öfverenskommelse emellan fjällets innehafvare och nybyggarna, huruvida de förre vilja till de senare upplåta någon rättighet till markens begagnande under den tid af året, då densamma icke för renbetet erfordras.» Af det senast anförda vill det äfven synas, som Konungens Befallningshafvande tänkt sig, att Lapparne vissa tider af året skulle uppehålla sig på andra trakter än skattefjällen, ehuru det tillika uppgifves, att renarne inom dem hafva bete hela året om. Förhållandet är emellertid, att flere af de Lappar, om hvilka nu är fråga, beta sina renar en del af året inom Norge och uppehålla sig då i närheten af riksgränsen, samt att samma Lappar under vintern flytta med sina

renar från skattefjällen österut. Denna flyttning, som från de särskilda skattefjällen sker ungefär vid samma tid — i slutet af November eller början af December, — går in i Ångermanland genom Tåssjö, Bodums och Fjällsjö socknar ned mot Sollefteå samt vidare efter Ångerman-dalen till trakterna omkring Hernösand och Sundsvall. I medlet af Mars vända Lapparne åter till sina skattefjäll, till hvilka de anlända i April. Orsaken till dessa långa vinterflyttningar torde till väsentlig del vara sedvana, men till en del ock, att i de Jemtländska fjällen vintertiden plägar bildas isskorpa på marken, hvadan renarne måste ut derifrån för att kunna erhålla föda.

Uti *Föllinge* socken med tillhörande Hotagens kapell finnas 164 Lappar. Derinom ligga följande skattefjäll: *Gåxsjö*, *Mur* och *Winklumpen*, tillsammans 210,539 tunnland. Femton Lappar äro å dessa fjäll inrymde med tillsammans 4,200 renar. Om dessa skattefjäll gäller i allt väsentligt detsamma, som ofvan under Frostviken är anfördt. Vid afvittringen var renantalet å dessa fjäll högst obetydligt, 534 stycken; och uppgafs betet vara tillräckligt hela året om för detta antal. Rörande dessa Lappars flyttningar meddelas: att de alla äro nödsakade att föra sina renar utom skattefjällens område under en tid af vintern, att de derföre under vanliga förhållanden flytta med renarne från hvar sina fjällområden en månad före jul eller i slutet af November, kunnande flyttningstiden vexla, beroende som den är af tidigare eller senare inträffad isbeläggning i fjällen; att tiden för återflyttningen till skattefjällen är högst olika för olika fjäll, samt att Lapparne vid afflyttningen från fjäl-len först draga med sina renar till de närmast fjällen belägna byars och socknars områden, derefter vissa år, alltefter betets beskaffenhet inom skogsbygden, längre mot öster, äfvensom att de emellanåt tåga in i Norge samt då uppehålla sig inom detta rike förnämligast under vår-tiden.

Uti *Undersåkers* lappmark, der antalet Lappar är 218, hafva skatte-fjäll blifvit afsatta inom *Offerdals*, *Kalls*, *Äre*, *Undersåkers*, *Hallens* och *Ovikens* socknar.

Inom *Offerdal* ligga skattefjällen *Ansätt* och *Sten*, *Grubbdal* och *Ålder*, hvilka tillsammans hafva en areal af 126,630 tunnland och å hvilka tjugo Lappar erhållit inrymning, deraf dock på *Grubbdal* blott en enda. Antalet renar uppskattas för nutiden till 560. Vid afvittringen beräknades deremot, att på *Ansätts* och *Stens* skattefjäll fans utrymme för 4,000 renar, dock ansågs betet då skola varda »otillräckligt vin-tertiden», men på de begge andra skattefjällen skulle 5,000 renar året om finna tillräckligt bete. Uti afvittningsutslaget för denna socken af den 25 Juni 1852 anmärkes bland annat, »att de till renbete an-

vända trakter blifvit genom i senare tid tillkomna nybyggen mycket inskränkta.» De Lappar, som föra renar på bete å de skattefjäll, om hvilka nu är fråga, vistas icke hela året på desamma, utan flytta derutanför. Under Januari och Februari samt Mars månader uppehålla de sig sålunda antingen å de till skattefjällen gränsande skogstrakterna inom länet eller ock i Norge. Lapparne påstå, att dessa flyttningar äro nödvändiga derföre, att betet å dessa skattefjäll är otillräckligt.

Inom *Kalls* socken äro tvänne skattefjäll: *Sösjö* och *Kohlås* eller *Skjåcker*. Dessa fjäll innehålla 137,793 tunnland. Å det förra, der enligt förrättningsmännens åsigt tillräcklig skog finnes och bete kan beredas för 5,000 renar året om, finnas för närvarande omkring 400 renar; å det senare, om hvilket nyssanförda källa uppgifver, att skogstillgången är tillräcklig och att 8,000 renar under alla tider af året kunna finna »sparsam» näring, är renantalet för närvarande 1,000. Sju Lappar äro inrymde på dessa fjäll. Äfven dessa Lappar lemna fjällen under vintern. Tiden härför är beroende på väderleken och på betets beskaffenhet å fjällen, men senast infaller den i början af Januari. Lapparne föra då renarne på bete å angränsande skattemark eller ock begifva de sig till Norge. De återvända ej till skattefjällen förr än i slutet af April.

Inom *Åre* socken ligger skattefjället *Blåskall*, hvilket har en areal af 3,705 tunnland. Å detta fjäll, som på alla sidor omgifves af bofastes egor, finnes hvarken skog eller fiskevatten. Det är derföre, och till följd af sitt ringa omfång, såsom renbetesland af föga värde och torde icke kunna såsom sådant användas annat än under somrarne. Någon Lapp synes ej heller för närvarande hafva erhållit inrymning i detta skattefjäll. Af uppgifter, som till komiterade lemnats, framgår dock, att omkring 400 renar å detsamma föras på bete under vissa tider af året. Vid afvittringen framställde Lapparne yrkande om utvidgning af detta fjälls område, men detta yrkande afslogs, då någon utvidgning deraf, huru behöflig den än syntes vara, icke kunde ske, alldenstund genom kringliggande hemmans afvittring dess gränser redan vore bestämda.

Uti *Undersåkers* socken, der alla Lappar inom den lika benämnda lappmarken äro kyrkoskrifna, ligga skattefjällen *Bunner* och *Täfverdal*, *Tranris* och *Hitting* samt *Anaris*, hvilka tillsammans hafva en vidd af 303,569 tunnland. Vid afvittringen beräknades, att på dessa fjäll betet skulle vara tillräckligt för 8,000 renar alla tider af året. För närvarande äro tio Lappar här inrymde, och det antal renar, som å dessa skattefjäll föres på bete, uppgifves till 6,800. Lapparne flytta ifrån sina skattefjäll under vintern, men de göra, i likhet med öfriga Lappar

i denna lappmark, icke långa flyttningar. De å Bunner- och Täfverfjäll inrymde uppehålla sig under sagde tid, och då ej sådana väderleksförhållanden någon gång inträffa att de kunna å skattefjällen qvarstanna, i fjälltrakterna omkring byarne Ottsjö och Wallbo samt å dylika trakter inom Oviken. De öfrige flytta till Håttö, Sellsjö, Hundhögs och Oviks fjällen samt skogstrakterna deromkring. De lemna vanligen sina fjäll i December och återkomma till dem i April.

Inom *Hallens* och *Ovikens* socknar ligga skattefjällen *Sellsjö* samt *Hundhög* och *Tåssås*, hvilka innehålla 208,293 tunnland. Fem Lappar äro å dessa fjäll inrymde, och föras 4,500 renar å dem på bete. Skogstillgången är knapp samt anses för framtiden varda otillräcklig för Lapparne. Å *Sellsjö* fjäll hafva ej renar betat under sista åren annat än under vintern. Innehafvaren af fjället har nemligen icke egna renar, hvarföre han bortarrenderat betet till andra Lappar, hvilka pläga uppehålla sig å *Hundhögsfjället* större delen af året men i Januari flytta till *Sellsjö* och vistas der till slutet af Mars, då de vända åter till *Hundhögs-* eller andra fjäll inom *Undersåkers* lappmark. Emellertid nödgas äfven dessa Lappar söka bete för sina renar utom fjällets egentliga område på skattemark. Den tid, detta eger rum, är i vanliga fall uti April och Maj före och efter kalftiden — för vajornas och de späda kalfvärnes vård, skydd och föda måste de då uppsöka lägre belägna trakter, der marken är bar och skog finnes till skydd — samt i Februari och Mars i det fall att snöskorpan till följd af kall väderlek, inträffad efter töväder, hårdnat till is. Under vårarne beta deras renar vanligtvis på fjäll, tillgränsande *Rönnåsens* och *Bastudalens* afredsland, samt på *Högläkaredalen* och *Wesongfloarne*. Då Lapparne flytta med renar emellan *Hundhögs* och *Sellsjö* fjäll, följa de en fjällrygg, som sammanbinder dessa, utan att längre uppehålla sig på skattemark än under en eller annan rast.

Förhållandet mellan de bofaste och Lapparne inom provinsen *Jemtland* är, om man får döma af de meddelanden, som ingått till komitén, ganska godt. Några större stridigheter och misshälligheter förekomma icke emellan dem. De bofaste klaga visserligen deröfver, att renarne på våren göra skada å vallar vid fåbodlägenheterna i fjäl-
len och å betet, derigenom att de afbeta det uppspirande gräset och för-
qväfva växtligheten; äfven klagas stundom öfver, att hö i hässjor ned-
trampas af renarne; men komiterade hafva emellertid fått den uppfatt-
ningen, att den skada, som af renarne förorsakas inom nu i fråga va-
rande landsdel, är mindre betydande, samt att, hvad det förstnämnda
slaget af skada vidkommer, densamma svårligen lär genom något
Lapparnes åtgörande kunna undvikas, när Lapparne på många af

skattefjällen sakna tillgång på mark, som kan erbjuda goda vårbeten för renarne, och detta af anledning att den mark invid fjällen, der sådana beten finnas, blifvit till bofaste upplåten. Den undersökning, som verkstälts å en del af de skattefjäll, för hvilka här ofvan redogjorts, samt hållits under åren 1880 och 1881 af skogsinspektören i Jemtlands distrikt med biträden, gifver stöd för det omdöme, komiterade nyss fält. Af denna undersökningsförrättning framgår äfven, att flera bland de Lappar inom Undersåkers lappmark, hvilka erhållit inrymning i skattefjäll, sjelfva icke hafva renar, utan antingen bortarrendera renbetet åt andra Lappar eller hafva skötningsrenar eller ock upplåta fjälltrakterna åt bofaste i närgränsande socknar till fäbodlägenheter och mulbete, ett sätt hvilket, enligt hvad här ofvan är visadt, icke lär vara tjenligt för fjällens tillitande för sitt egentliga ändamål, genom den skogsförödelse, som medföljer fäbodväsendet i fjällen. Derjemte lär vara sed, att Lapparne åtaga sig att å sina skattefjäll hafva tillsyn öfver de hästar, som de bofaste under sommarmånaderna i ett ej ringa antal släppa till fjälls. —

Herjeådalen.

Inom *Herjeådalen*, der antalet Lappar är 144, har, såvidt komiterade kunnat utröna, icke funnits någon lappmark i den bemärkelse, som detta ord eger i Norr- och Vesterbottens län samt äfven i provinsen Jemtland. Lappar hafva emellertid antagligen derinom uppehållit sig och idkat renskötsel lika länge, som i de nordligare delarne af Sverige. De hafva intagit de närmast riksgränsen liggande fjällen från Helags- och Skarfdörrens fjäll i norr till Österdalarnes bergklump i söder, samt fört sina renar omkring än på svensk än på norsk sida om gränsen. Vid afvittringen afsattes skattefjäll för Herjeådalslapparne inom *Storsjö* kapell och *Tennäs* socken. Dessa fjäll äro *Mittådals*, *Skärvaxdals* och *Ljungris* på norra sidan om Ljusnan med en areal af 170,587 tunnland samt *Grön-* och *Rutfjället* med en areal af 95,094 tunnland å södra sidan om nämnda vattendrag; hvarjemte, då skattefjällen *Skärvaxdalen* och *Ljungris* icke erhöillo nödig skog för Lapparnes behof, *Serffjället* med en vidd af 12,922 tunnland och beläget inom Hede socken afsattes till vinterstamhåll för de Lappar, som voro inrymde på sistnämnda tvänne skattefjäll. Dervid fogades dock den bestämmelsen, att Lapparne icke dit finge föra renar på bete förr än den 1 Januari.

Antalet renar inom *Tennäs* distrikt, d. v. s. inom alla de här ofvan under *Herjeådalen* omnämnda skattefjäll, är uppgifvet till 10,180, af hvilka Lapparne ej anses ega mer än 4,983 och hemmansegare de öfrige. Alla renarne inom distriktet skötas af Lappar. Sjutton Lappfamiljer, som ega renar, finnas inom distriktet. Vid afvittringen år 1855 innehades fjälltrakterna inom *Storsjö* af tjugo Lappar; och för

närvarande äro sjutton Lappar inrymde ensamt å Grön- och Rutfjällen. Det är sålunda samma förhållande inom detta distrikt som i Jemtland, att Lappar hafva andel i skattefjäll utan att ega några renar.

Enligt länsmannens i Tennäs uppgift skulle detta distrikts Lappar ej, såsom de allra flesta andra fjällappar, för vintern flytta från sina skattefjäll eller renbetesland till andra trakter utan uppehålla sig åren om å desamma. Det obestriddiga faktum, att Herjeådalslapparne under sommaren föra sina renar på bete i fjällen såväl på svensk som på norsk sida om riksgränsen, vederlägger detta påstående, hvilket ock motsäges af andra uppgifter. Dessa senare uppgifter gifva vid handen, dels att de Lappar, som hafva renar å Grönfjället samt å Midtådalsfjället och de öfriga fjällen inom Storsjö kapell, föra dem vintertiden på bete icke allenast å det till vinterstamhåll upplåtna Serffjället och på de omkring detta fjäll liggande skogstrakter utan äfven inom norskt område, dels att Rutfjällslapparne under samma årstid gå ned på Högvälens och Fjetens områden. För öfrigt uppgifves, att de bofaste renegarne gerna se, att de Lappar, som sköta deras renar, åtminstone under vintertiden hålla renarne på utmarken i närheten af egarnes boplatser. Alldeles påtagligt synes det vara, — då de fjäll, som blifvit upplåtna åt Lapparne inom detta distrikt, icke allenast äro snäfvä utan äfven, hvad värre är, sakna skog, som kan vid inträffande oväder och i öfrigt under vårtid lemna renarne det skydd, som är nödvändigt, — att Lapparne måste komma med sina renar in på samt beta å enskildes områden, äfven om man härvid bortser från nödvändigheten för Lapparne att föra renarne öfver enskild mark för att komma från ett skattefjäll till ett annat. Det är naturligt, att denna nödvändighet för Lapparne att föra sina renar på bete å enskildes mark skall alstra förvecklingar mellan Lapparne och de bofaste icke allenast för vissa tider af vintern, å trakter der befolkningen använder renlaf till stallfodring för kreaturen, utan äfven på försommaren. Detta varder så mycket mer förhållandet, som, genom det i denna provins florerande fäbodväsendet, en hemmansegare kan hafva flere fäbodar, emellan hvilka han flyttar med sin boskap under sommaren, samt derjemte en hel del sådana, till hvilka han icke för året drifver boskapen, hvilket måhända nått sin största utveckling i de närmast fjällen liggande delarne af Herjeådalen. En stor mängd vallar och ängar förekomma i dalgångarne och å fjällsidorna ända in mot riksgränsen, hvilka tidigt på våarne varda fria från snö och börja grönska samt i öfrigt äro af stor bördighet. Dessa vallar och ängar lemna, fredade, ett mycket värderikt foder. Renarne, hvilka det i synnerhet tidigt på våren är svårt att afhålla från dessa vallar och ängar, förorsaka visserligen skada å dem redan då, men skadegörelsen var-

der stor, när de, hvilket icke lærer vara ovanligt, inkomma och drifva omkring på dem under juni månad och senare. Dertill kommer, att det möter stor svårighet att erhålla ersättning för skadegörelsen, emedan det icke är lätt att leda i bevis, af hvilken eller hvilkas renar den är förorsakad. Det är emellertid på denna markens lämplighet att framalstra på gräs, på dessa saftiga betesmarker för nötkapen uti sjelfva fjällandet och å fjällslutningarne, hvilka framkallat upptagandet af denna mängd vallar och lägenheter, vidt kringsspridda ända in i sjelfva fjällen, som det beror, att en bofast befolkning här finner sin utkomst. Renskötseln är för desse bofastes boskapsskötsel menlig och farlig äfven derutinnan, att Lapparne i Herjeådalen under de senare åren lära egna renarne mindre noggrann vård än tillföre. Förhållandet torde föga kunna ordnas, med mindre Lapparne erhålla någon utvidgning af sina betesmarker, i all synnerhet för vårbetet, och derjemte tillhållas noggrant vårda sina renar. När afvittringen öfvergick Hede och Tennäs socknar, hade redan bosättningen och fåbodväsendet den utsträckning, som de nu hafva. Landet var redan då, om man undantager de högre fjällen, intaget af en bofast befolkning, och denna måste till och med vid afvittringen frångå många ängar, belägna å de skattefjäll, som vid denna förrättning tilldelades Lapparne, hvilket synes ådagalägga, att uti Herjeådalen till och med å de kala fjällen mark finnes, som egnar sig för ängsodling och gräsbörd.

Den skada, renarne förorsaka på växande gröda (vallar och ängar), är mest kännbar för de bofaste och framkallar de egentligaste klagomålen; mindre väsentlig och i mindre mån föremål för missnöje är deremot den skada, som renarne förorsaka å det hö, uppsatt i stack eller hässja, hvilket icke kan hemföras förr än marken tillfrusit och snö fallit på hösten. Dessa hässjor och stackar äro i allmänhet icke inhägnade och lador kunna ej uppföras af brist på därför lämpligt virke.

Här torde slutligen icke böra lemnas oomnämnt, att under den 19 Augusti 1881 nådigt tillstånd lemnats en Lapp från Herjeådalen att tillsvidare uppehålla sig med sina renar på mark, afsatt till kronopark i Särna socken af Stora Kopparbergs län, mot erläggande af en årlig afgäld af femtio kronor. —

Med ledning af de uppgifter, som till komiterade ingifvits, har följande sammandrag öfver antalet Lappar och renar blifvit upprättadt.

Utskottet öfvergår nu till att yttra sig om de föreliggande lagförslagen, dervid först kommer i betraktande förslaget till

Lag angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige.

Då Utskottet vid granskningen af detta lagförslags särskilda bestämmelser ej funnit skäl till väsentliga ändringar deri, anser sig Utskottet hufvudsakligen hafva att yttra sig angående de grundsatser, på hvilka förslaget är byggt, dervid Utskottet jemväl får anledning att meddela en öfversigt af de särskilda paragrafernas innehåll.

De områden,
hvarinom
lapparne må
ega att uppe-
hålla sig med
sina renar.
§§ 1, 4, 19,
23 och 24.

Af dessa grundsatser framställer sig i första rummet till pröfning den, enligt hvilken skola bestämmas de områden, hvarinom lapparne må ega att uppehålla sig med sina renar. I afseende härå har skilnad bort göras mellan sommar- och vintertiden. Under sommaren ströfva fjellapparne med sina renar omkring i fjelltrakterna på svenskt eller norskt område. Inom Norr- och Vesterbottens län erbjuder dem för denna tid landet ofvan om odlingsgränsen mer än tillräckligt utrymme. I Jemtland innesluta visserligen icke skattefjellen allmänt de för renskötseln under våren, sommaren och hösten nödiga förutsättningar, men vid lagförslagens uppställning har man tänkt sig, att bristen i detta hänseende skulle fyllas på det sätt, som nedanför kommer att närmare angifvas. Det har därför kunnat, på sätt i lagförslagens 1 § skett, förbjudas lapparne att med sina renhjordar sommartiden lemna de dem förbehållna trakter inom lappmarkerna eller träda utom de i Jemtlands län dem anvisade skattefjellens gränser. Då detta förbud, som lagförslaget sökt göra verksamt genom att stadga bötesstraff för dess öfverträdande och ovilkorlig ersättningsskyldighet enligt § 10 för sommartiden genom renarne vållad skada å gröda på åker och äng eller dermed lika ansedda utängsslätter, naturligtvis äfven omfattar skogslapparne, kan man förvänta, att desses osed att under nämnda tid släppa sina renar »i villan» utan vaktare torde komma att vederbörligen stäffas. För såvidt angår sommartiden, har för den skull den nya lagens uppgift varit jemförelsevis enkel och synes från det framlagda lagförslagens synpunkt det område, hvarinom lapparne må ega att uppehålla sig, vara så bestämdt, att anledning till konflikter med de bofaste ej kan anses vara för handen.

Svårare har frågan ställt sig med afseende på vintertiden. Enklaste sättet att lösa den föreliggande uppgiften i denna del vore att föreskrifva uppdragandet af en geografisk gränslinie för det område, hvar-

inom lapparne skulle ega att jemväl vintertiden ströfva omkring, hvilken gränslinie det skulle vara dem förbjudet att under någon omständighet med sina renar öfverskrida. Under ärendets förberedande behandling har uttalats, att denna lösning vore den enda rigtiga. Och jemväl inom Utskottet har en sådan mening gifvit sig tillkänna. Af hvad Utskottet inhemtat, angående beskaffenheten af det näringsfång, hvaraf nomad-lappen lefver, eller renskötseln, har emellertid Utskottet vunnit den öfvertygelse, att en sådan delning af landet, äfven om den vore, hvad Utskottet betvivlar, praktiskt utförbar, likväl icke skulle kunna upprätthållas och att således det dermed afsedda ändamålet skulle förfelas. Utskottet har ofvanför anført, huru som renen har helt olika lefnadsbehof vinter och sommar, att han af naturdrift uppsöker de trakter der han år efter år vant sig att få dessa behof tillfredsställda och att fjelltrakterna, som under sommaren erbjuda hvad dertill fordras, icke göra det under vintern. I öfrigt är bekant, att då renen jagas af hunger, snöstormar eller rofdjur ingen renvaktare har makt med honom, och att till följd af allt detta det lika ofta är renen som bestämmer lappens vistelseort som tvärtom. Häraf torde vara klart, att huru den geografiska gränsen för ett lappteritorium än blefve uppdragen, skulle likväl aldrig vinnas trygghet för att ej för lappen kunde under vintern inträda nödtvång att öfverskrida denna gräns. Ett effektivt upprätthållande af gränslinien skulle, förutsatt att det vore möjligt, i många fall för lappen betyda undergång för hans renhjord. Tanken på en geografisk gränslinie med den betydelse förut är sagdt mellan lapparnes land och de bofastes land måste därför betecknas såsom absolut outförbar. På sätt förut blifvit antydt, är gränsen mellan Lappland, å ena, samt Vesterbottens och Norrbottens läns kustland å andra sidan uteslutande territoriell och har ingalunda betydelsen af att vara en sådan demarkationslinie, som här är i fråga. En sådan betydelse har icke heller den inom Lappland på senare tid uppdragna odlingsgränsen, hvarmed blott åsyftats, hvad sjelfva ordet anger, att begränsa odlingen, eller att afskilja det lapparna förbehållna, för deras renbete sommar, höst och vår beräknade minimum af utrymme, å hvilket jordbruket icke vidare skulle ega att inkräkta. Ordalagen i 3 punkten af 1 § i gällande stadga om afvittring i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 Maj 1873, sådant detta lagrum lyder enligt Kongl. kungörelsen den 13 Juli 1883, styrka detta påstående.

Men kan således icke området för lapparnes vinterflyttningar förmedelst en yttre, fysisk rålinie utstakas, återstår endast att därför uppdraga juridiska gränser, d. v. s. genom lag ordna dessa flyttningar så,

att de icke medföra en otillbörlig inskränkning af den bofastes egande- och besittningsrätt till sin jord.

Uti 8 § af berörda afvittringsstadga innefattas nu gällande föreskrifter, beträffande området för lapparnes renbetesrätt inom lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län. Detta lagrum tillförsäkrar lapparne utan afseende å afvittringen och odlingsgränsen rätt »såsom hittills» till renbete å all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område, likväl endast vintertiden å enskildes skogar nedanför odlingsgränsen. Denna lapparnes med afseende å de nämnda länens lappmarker i lag stadgade befogenhet att vintertiden beta sina renar å enskildes skogsmark nedanför odlingsgränsen hafva komiterade, och i likhet med dem fast i något förändrade ordalag Kongl. Maj:t, i lagförslaget utsträckt jemväl till enskildes egor utom lappmarkerna, enär denna befogenhet såsom för lapparne nödvändig och af ålder utöfvad vore grundad i sedvanerätt. Häremot hafva emellertid redan inom komitén, och derofter under ärendets vidare behandling inlagts de allvarligaste gensagor. Man har sagt, att upphöjande till lag af lapparnes sedvana att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det odlade landet samt der beta sina hjordar, jaga, fiska och taga nödigt virke vore en kränkning af den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden, att sedvänjan ej kunde verka derhän, att sedan jord, hvarå lappen farit fram, lagligen kommit i enskild persons ego utan något stadgande för denne om skyldighet att tåla dess begagnande af lapparne, sådan skyldighet ändock skulle anses åligga jordegaren, att lapparnes rätt till dessa flyttningar blifvit af den bofasta befolkningen isynnerhet inom Jemtland och Herjedalen, inom hvilken senare provins en del bofaste sjelfve använde renlafven eller renmossan till kreatursföda, på det kraftigaste bestridd, att lappstammen liksom hvarje annan, som icke ville lemna nomadlifvet, måste gifva vika för mera civiliserade folkstammar och slutligen efter ett tynande lif utdö, att slutligen landssedens betydelse enligt 1734 års lag vore att, då den ej hade oskäl med sig, gälla såsom ett undantag, der beskrifven lag ej funnes, men icke att gälla framför den beskrefna lagen.

En del af de framställda anmärkningarne mot lapparnes rätt till deras sedvanliga flyttningar inlägger i dessa en större praktisk betydelse, än de i verkligheten ega. Såsom förut påpekats, skulle de enligt lagförslagets 1 §, för så vidt enskildes egor antingen nedanför odlingsgränsen inom lappmarkerna eller utom dem deraf skulle komma att beröras, tillåtas allenast för vintertiden, då marken är frusen och snöbetäckt och skadegörelse derå i regeln ej är möjlig. Det bete,

renen dervid uppsöker, är den för hemdjuren under denna tid oåtkomliga renmossan samt lafven på trädens nedre grenar. Der denna mossa, såsom i Herjeådalen, användes för husdjurens vinterutfodring, har den bofaste redan uppsamlat sitt vinterbehof deraf, då renarne anlända. Jagt och fiske äro enligt lagförslaget 21 § icke tillåtna för lapparne utom lappmarkerna i Norr- och Vesterbottens län samt de i Jemtlands län för dem afsatta land, d. v. s. skattefjellen; hvadan bofastes enskilda jagt- och fiskerätt der utom icke kan af lapparnes blifva berörd. De senares rätt att nyttja skogen utan betalning är enligt lagförslaget 2 § å enskildes egor utom nämnda lappmarker — *inom* dem är enligt afvittringsstadgans 8 § lapparne förbehållen enahanda nyttjanderätt till enskildes skogar som till kronans — inskränkt till torra träd, vindfällen samt en- och videbuskar, allt virkesslag som inom skogsbygderna i de inre delarne af Norrland i allmänhet äro af ringa eller intet värde. Det är ock allmänt känt, att i dess skogar årligen förruttna betydliga virkesmassor, för hvilka man ännu ej lyckats och knappt torde lyckas, äfven der kommunikationerna utvecklats, bereda utväg till afsättning. Af växande skog hafva enligt lagförslaget lapparne ej rätt att å enskild jord utom lappmarkerna taga annat än löfträd och detta *mot betalning*. Under förutsättning att lapparnes flyttningar ske inom de i lagförslaget utstakade gränser i afseende både å betesrättens utsträckning och å utöfningen af de lapparne i sammanhang dermed tillagda befogenheter — och att sörja därför är en annan af den nu ifrågasvarande lagstiftningens väsentliga uppgifter — kan således med allt skäl sägas, att det genom dessa flyttningar vållade intrång för de bofaste icke är af synnerligt stor praktisk betydelse.

Hvad derefter angår förhållandet mellan lapparnes flyttningssvana, å ena, och den bofastes egande- och besittningsrätt till jorden, å andra sidan, synas de, som tagit sig an den senares försvar, hafva utgått från den förutsättning, att lappen icke har någon verklig rätt att åberopa, i stället för att undersöka, huru härmed förhåller sig. Man synes alltid hafva gått ut ifrån, att lappens intresse var det obetingadt underordnade. Man har känt medlidande med denna undanträngda race, men man har åberopat den utvecklingens allmänna lag, enligt hvilken det i striden mellan en högre och en lägre kultur är den förras öde att vika och gå under. Nu har man visserligen förbisett, att den kultur, hvars bärare lappen är, å stora vidder inom vårt land är den enda som trifves, att, såsom komiterade yttrat, »det ej kan vara annat än lyckligt för ett land med så vidsträckta fjell som vårt, att det finnes ett folk och ett djur, hvarigenom dessa stora trakter kunna af-

vinna fördelar och utkomst der skapas åt menniskor, hvilket icke annorledes än genom detta folk och dessa djur lära kunna ske», att nomadlivet på många trakter erbjuder viktiga näringskällor äfven för den bofasta befolkningen, att lappen med sin ren mångenstädes utgör det enda medlet för samfärdsl mellan vidt åtskilda orter o. s. v. Vid jämförelsen mellan nomadkulturen och åkerbruket har man således i allmänhet för djupt underskattat värdet af den förra i ett land med våra naturliga förhållanden. Men hvad man i synnerhet förgätit, är att, om nomadkulturen i Sverige skall försvinna, detta likväl bör inträda såsom den naturliga följden af en fri historisk process och icke i yttre hänseende fortskyndas, allra minst på bekostnad af rätten. Ty lappen eger verkligen en rätt att återopa för utöfningen enligt urgammal sed af det näringsfång, hvaraf han lefver. Lappen var den som först tog de nordliga trakterna af vårt land i besittning. Innan den förste nybyggaren fälde det första trädet i Norrlands skogar var lappen redan der. Under århundraden hade landet från Kölens fjellrygg till Bottenhafvet varit den obestriddt nyttjade betesmarken för hans renar. Och den förste besittningstagarens rätt till jorden måste anses bättre än den, som som senare tillkommit. Men lappens besittningstagande var icke till sin natur sådant, att det i sig inneslöt alla de befogenheter, hvilka tillhöra eganderättens begrepp. Det sträckte sig icke till andra än dem, nomadlivets inskränkta behof fordrade. Det afsåg endast jordens nyttjande dels till bete för renarne, under sommaren i fjelltrakterna och under vintern i skogslandet, dels till fyllande af de behof, hvilka voro en förutsättning för eller en följd af renbetets begagnande. Lappens rätt till jorden var för den skull allt ifrån begynnelsen till sin natur sådan, att den icke hindrade uppkomsten, så att säga, bredvid sig af eganderätt i kultursamhällets mening. Och en sådan eganderätt framträdde och utbredde sig med odlingen, samt omfattade till sist äfven de trakter, odlingen ej ännu tagit i anspråk, då för omkring 300 år sedan i vårt land började uttalas och tillämpas den grundsats, att »sådana egor som obygda ligga höra Gud, konungen och Sveriges krona till.» Men derigenom kan lappens på det tidigare besittningstagandet grundade rätt till de nödvändiga förutsättningarna för sin existens såsom nomad så mycket mindre anses hafva förfallit, som denna rätt till sin natur var sådan, att den kunde bestå jemte såväl enskildes som statens sedermera tillkomna eganderätt. Och lappens rätt har äfven till närvarande tid bestått och utöfvats. Den kan knappast ännu i dag anses möta någon gensägelse, hvad rikets två nordligaste län angår. Först sedan staten genom afvittringarne i Jemtlands län, utan att, så-

som sig bort, göra det förbehåll, som vid afvittringen i Norr- och Vesterbottens lappmarker iakttages, att nemligen lapparne äfven efter afvittringen skola vara berättigade att utom det dem tilldelade område med eller utan inskränkning till viss årstid såsom förut söka bete för sina renhjordar samt, i den mån för renbetesrättens utöfning är nödigt, till hushållsbehof begagna skogen, kringsskurit utrymmet för lappen, så att det blifvit mindre än det nödvändiga, och kollisioner med bofaste derigenom uppkommit — först då hafva de senare, hvilka det sätt, hvarpå afvittringarne förrättades, ingifvit den föreställning, att lappen icke eger någon rätt till vinterflyttningar, börjat bestrida denna rätt. Men icke har sjelfva rätten allenast genom bestridandet kunnat blifva mindre än den i och för sig var. Man medger, att staten gjort lappen orätt, då utan förbehåll hemmansbruket tillåtits upptaga jemväl för renbetet nödiga områden; men därför, säger man, bör ej den bofaste lida, som af staten utan inskränkning i afseende å nyttjanderätten förvärfvat sin jord. Dels glömmar man härvid, att lappens rätt var äldre än statens, att staten ej kunnat upplåta jorden med bättre rätt än han sjelf innehade den, att lapparnes flyttningsvana så väl före som efter afvittringen var för den bofasta befolkningen i Jemtlands län väl känd, att den utgjorde, så att säga, en synlig på länets jord hvilande servitut. Dels gör man, genom att fordra att *lappen* skall lida för hvad vid afvittringen blifvit feladt, gällande en grundsats, som står i rak strid mot den, som eljest plägar tillämpas vid lösningen af tvister om rätt till fast egendom. Om A. föryttar sin fastighet till B. utan förbehåll af den nyttjanderätt dertill, som redan då A. förvärfvade fastigheten och sedan urminnes tider till C:s förmån bestått, och som sedermera hvarken på grund af aftal eller lagens stadgande förlorat gällande kraft, så anses icke uti den konflikt, som derigenom kan uppstå, C. vara den som skall vika. C:s rätt anses tvärtom icke vara i någon mån förminskad genom aftalet mellan A. och B., hvilkas ensak det blir att sinsemellan lösa konflikten. Tillämpades samma grundsats på nu föreliggande spörsmål, så skulle man icke sätta i fråga, att *lappen* skall vara den som bör träda tillbaka. Hans rätt har ej kunnat försämrast derigenom, att den blifvit åsidosatt, eller därför, att lappen ej mäktat försvara den. Skulle emellertid upprätthållandet af denna rätt omstörta eller väsentligen rubba besittningsförhållanden, som bildat sig å de trakter, hvarifrån lappen blifvit undanträngd, vore visserligen skäl till tvekan, huru vida densamma skulle nu mera kunna göras gällande. Men då lappens flyttningar kunna ordnas så, att det

intrång, som de för den bofaste medföra, blir af ringa betydelse, saknas anledning till en sådan tvekan.

Landssedens ställning enligt 1 Kap. 11 § af Rättegångs-Balken i 1734 års lag synes icke hafva någon gemenskap med den, som lapparnes berörda sedvana intager till den nu ifrågavarande lagstiftningen. Nämnda lagrum talar om sedvanan såsom norm för *rättsskipningen*. Men här är fråga om en bestående sedvänja såsom material för *lagstiftning* på ett område, för hvilket lag icke finnes. 1734 års lag har icke ordnat våra nomaders och bofastes inbördes rättsförhållanden, åtminstone icke sådana dessa numera gestaltat sig. Hade den det gjort, så skulle ej mellan båda kunnat uppstå det tillstånd af brytningar och missämja, som nu gör lagstiftningens ingripande så nödvändigt. Men då en ny lag skall stiftas, hemtar den gerna sitt innehåll från de förut på det område, för hvilket den skall gälla, bestående sedvänjorna, äfven om de icke öfverensstämma med den gällande lagen. Sålunda härstammar en stor del af den hos oss stiftade lag från gamla sedvänjor, hvilka före lagens tillkomst gälde såsom rätt eller från sådana som bildat sig bredvid lagen. Då nu lapparnes sedvänja att flytta med sina renar ostridigt är ett sedan urminnes tid bestående faktiskt förhållande, så är det så långt ifrån att vare sig andan eller bokstafven af 1734 års lag utgör något hinder för upptagande af berörda sedvänja i den lag, som det nu är fråga om att stifta, att det tvärt om vore en orimlighet att denna nya lag skulle hemta sin grundläggande tanke annorstädes ifrån än från samma sedvänja.

Skulle lapparnes af Utskottet nu förfäktade flyttningsrätt icke vinna erkännande, så skulle för öfrigt den svenske lappen komma i en sämre ställning i eget land än den norske under hans vistelse i Sverige. Enligt 3 §:n i den internationella lagen äro nemligen »lapparne berättigade att årligen med sina renar flytta från det ena riket in i det andra och uppehålla sig å de trakter, hvilka hvartdera rikets lappar efter gammal sedvana hitintills hafva besökt.» De rättigheter, som genom internationella lagen blifvit de norske lapparne här i landet tillförsäkrade, kunna icke genom svensk lagstiftning minskas. Den förnämsta af dessa rättigheter är den nyssnämnda. Men denna rätt skulle de, i händelse sedvanan här i Sverige icke skulle erhålla tillbörligt skydd, komma att åtnjuta framför landets egna barn.

Vid pröfningen inom Utskottet af den för nu föreliggande lagförslaget afgörande frågan, angående de områden, hvarinom lapparne böra ega att med sina renar vistas, har den åsigt framträdt, att den föreslagna lagen torde vara lämplig för Norr- och Vesterbottens län,

men icke vore det för Jemtlands. I de förra länen åtskildes det lapparne ensamt förbehållna området ofvan om odlingsgränsen, å ena, samt de bofastes land, kustbygden, å den andra sidan, genom en trakt, lappmarken nedanför nämnda gräns, hvilken trakt utgjorde så att säga ett slags neutral zon, der lappar och bofaste egde att vistas jemte hvarandra. I Jemtland deremot sammanstötte renbeteslandens och de odlingen ensam förbehållna trakternas gränser. Och å dessa trakter, som vid afvittringen utan något slags förbehåll kommit i enskild ego, gälde icke för lapparne någon rätt att ens vintertiden beta sina renar och erkändes icke heller af den bofasta befolkningen en sådan rätt. Om den förut funnits, så hade den likväl genom Kongl. brefvet den 20 April 1841, angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i länet renbetestrakter, blifvit borttagen. Stadgandet af en sådan rätt skulle i Jemtlands län framkalla ett olidligt tillstånd och blifva ödesdigert för länets utveckling. Den föreslagna lagens 1 § innebure en kränkning af den bofasta befolkningens egande och besittningsrätt till jorden och vore å andra sidan äfven otillräcklig att afhjelpa lappstammens betryck, emedan det vore omöjligt för lappen, jemväl under den tid af året, för hvilken han enligt lagförslaget vore ovilkorligen hänvisad till sina skattefjell, att hindra renarne att intränga på de bofastes egor. Sådant intrång vore isynnerhet att befara under Maj och Juni månader till följd deraf, att vårbetet å en del skattefjell vore alldeles otillräckligt. Jemtlands län borde därför undantagas från den nu föreslagna lagen. För detta län afpassade särskilda anordningar borde efter föregången undersökning af hithörande förhållanden vidtagas. Dessa anordningar skulle i första rummet bestå i utvidgning af lapparnes renbetestrakter dels genom upplåtande af kronoparker till renbete, dels genom expropriation för samma ändamål af enskild mark, hvarigenom skulle kunna åt lapparne beredas så stort område, att det ej under någon del af året behöfde af dem öfverskridas. Ty lapparnes vinterflyttningar kunde betydligt inskränkas. Deras nuvarande utsträckning föranleddes ofta af helt andra orsaker än renskötselns behof. Medel till berörda utvidgning skulle erhållas genom försäljning af afverkningsbar skog å skattefjellen. Dessas areal utgjorde i rundt tal 1800 tusen tunland och skog skulle otvifvelaktigt från denna areal kunna afyttras för 1800 tusen kronor, hvilket belopp torde motsvara behofvet. Vidare skulle tillsättas myndigheter ibland lappbefolkningen, som kunde öfvervaka vidmakt-hållande af ordning i lappväsendet och särskildt kontrollera, om ej förhindra, bofastes renegareskap. Slutligen borde lapparne få sig ålagdt att sjelfve sörja för sin fattigvård. Vidtoges dessa anordningar, be-

höfdes ingen särskild lagstiftning för lapparne, åtminstone icke hvad Jemtland vidkomme. Den allmänna lagen vore tillfyllest.

För såvidt den nu relaterade åsigten grundar sig på förutsättningarne dels af möjligheten att kunna för lapparnes räkning afskilja ett område, tillräckligt stort för att icke under någon tid af året behöfva af dem öfverskridas, dels af att genom afvittringarne blifvit afskuren all rätt för lapparne att vintertiden flytta utom sina skattefjell, torde Utskottet kunna hufvudsakligen inskränka sig till att åberopa, hvad i afseende å båda dessa förutsättningar redan blifvit af Utskottet anfördt, samt få anse bådas ohållbarhet uppvisad. Ett par erinringar torde likväl böra här tilläggas. Hvad den förra af de nämnda förutsättningarne vidkommer, synes det uppenbart, att den summa, som komme att inflyta för försäljning af skog i fjelltrakterna, så mycket mindre skulle förslå till inköp af de betydliga egorymder, hvilka skulle behöfvas för att bilda ett territorium, stort nog att i sig innesluta medel till renarnes uppehälle alla årets tider, som skattefjellen i Herjeådalen äro till betydlig del helt och hållet skoglösa. Hvad beträffar den senare förutsättningen, eller den som angick lapparnes rätt att flytta öfver enskildes egor, har såsom ett synnerligen kraftigt stöd för dess riktighet åberopats Kongl. brefvet den 20 April 1841. Det torde därför böra tillses, huruvida detta Kongl. bref verkligen erbjuder ett sådant stöd. Komiterade, som icke egt tillgång till de handlingar, hvilka utgöra det förberedande underlaget för detta Kongl. bref, hafva likväl på, enligt Utskottets förmenande, fullt giltiga grunder kommit till den åsigt, att det åsyftade dels afsättande af vissa gränser, intill hvilka jordbruket skulle få gå, men å andra sidan om hvilka lapparne skulle ega att med jordbrukets utestängande vistas, dels äfven fastställande af lapparnes rätt till betesmark *sommartiden*. Frågan, huruvida lapparne om vintern skulle ega någon rättighet utom den odlingsgräns, hvilken sålunda uppdrogs, vidrördes deremot icke. Egde de förut en sådan rättighet, ej blef den genom det Nådiga brefvet dem betagen. Utskottet, som varit i tillfälle att taga kännedom om innehållet af förenämnda handlingar, har i dem erhållit full bekräftelse på riktigheten af komiterades uppfattning af ifrågavarande urkunds syfte. Af handlingarne har nemligen Utskottet inhemtat, att det Kongl. brefvet tillkommit med anledning af underdåniga ansökningar, dels en af lappmarkskronolänsmannen A. Hållström för egen del, dels ock två särskilda af samme person i egenskap af ombud för ett antal fjellmän uti Undersåkers, Offerdals och Ovikens tingslag. I den ena af de två senare ansökningarne anhålla sökandena helt allmänt att få hädanefter som i förra

tider begagna sina förut innehafda trakter och att få vara i besittning af sina fordom innehafda rättigheter, men i de båda andra ansöknin-garne angifva de särskildt sin önskan vara, att få blifva bibehållna vid sin förut egande rätt till »gräsbete sommartiden» för sina renar, samt till fiske och skogsfång. Då nu det Kongl. brefvet beviljade hvad lapparne begärt, synes all grund saknas för det påstående, att lapparnes flyttningsrätt *vintertiden* skulle vara genom samma Nådiga bref upphäfd.

Ett ordnande af lappväsendet synes lika litet inom Jemtlands län som annorstädes tänkbart utan att den tid af året, då lappen icke kan stängas inom ett särskildt område, eller vintertiden, honom tillåtes utföra sin i lagförslaget erkända, inskränkta nyttjanderätt till *samma* område som den bofaste. I öfrigt bör ihågkommas, att det är missförhållandena emellan den nomadiserande och den jordbrukande befolkningen just i Jemtlands län som låtit behovet af en verksam lag djupast förnimmas. I Norr- och Vesterbottens län påkallas icke i samma grad lagstiftningens mellankomst. Redan gällande rättsregler skulle der i många fall vara tillräckliga att utjemna anledningarna till missämja. Men i Jemtlands län är ställningen en helt annan. Det är der som, enligt länsstyrelsens yttrande i detta ämne, »förhållandet år för år blir sämre och ett ordnande med noggranna lagbestämmelser är nödigt, om allvarliga och beklagliga sammanstötningar skola undvikas». Det är om detta län som samma yttrande innehåller följande ord: »Det är redan icke ovanligt att å ena sidan renar och å andra sidan hundar skjutas och steget från att skjuta på hvarandras djur till att skjuta på hvarandra är icke så synnerligen stort, när förbittringen är hög och känslan af lidna, förmenta eller verkliga, oförrätter varm». Tror man på möjligheten att genom upplåtande af kronoparker i skattefjellens närhet till renbete och genom expropriation för samma ändamål af enskild mark kunna för *alla* årets tider bereda lapparne nödigt utrymme, då blir den nu ifrågasatta lagstiftningen visserligen obehöfelig. Men på redan anförda skäl tror icke Utskottet på denna möjlighet. Å andra sidan underskattar likväl Utskottet ingalunda betydelsen af de ifrågasatta åtgärderna för utvidgning och arrondering af skattefjellen. Tvärt om anser Utskottet dessa åtgärder vara nödvändiga och böra vidtagas, men icke *i stället för* den nu föreslagna lagen, utan jemte eller *i kraft* af den.

Tanken derpå är för öfrigt icke ny. Redan uti en underdånig skrifvelse den 5 November 1878 yttrade sig Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län för lämpligheten af att de för försåld rätt till skogsafverkning å några lapparnes skattefjell inom länet inflytande

medel blifve i en eller annan form använda till direkt lindrande af lapparnes ekonomiska betryck, eller till förvärfvande åt dem af renbetesrätt mot lega å bofastes intill skattefjellen belägna egor. Och uti ett den 21 September 1882 af nämnde Befallningshafvande afgifvet underdånigt utlåtande öfver till Kongl. Maj:t ingifna framställningar af lappar och bofaste inom Jemtlands län, rörande ordnandet af deras inbördes förhållanden, hade samma tanke uppgått i mera omfattande förslag, dels beträffande användning af redan influtna och framdeles inflytande medel för från skattefjellen försåld skog till dessas utvidgning eller till beredande åt lapparne af betesrätt derutom, dels ock om beredande af det understöd i öfrigt, som i 1878 års underdåniga framställning blifvit antydt; hvarjemte hemställes, att Skogsstyrelsen måtte erhålla nådigt uppdrag att skyndsamt gå i författning om vederbörliga undersökningar till utrönande af de ännu befintliga afverkningsbara skogstillgångarne å lappskattefjellen och upplåtande af rätt till skogsafverkning derå i föreskrifven ordning. Detta Konungens Befallningshafvandes utlåtande blef jemte tillhörande handlingar den 6 Oktober 1882 remitteradt till komiterade för den nu ifrågavarande lagen, hvilka med anledning deraf afgåfvo ett deras förslag till lagar angående lapparne och de bofaste samt angående renmärken åtföljande särskildt utlåtande. Deri hemställde komiterade, som funnit tillsättande för Herjeådalens och Undersåkers lapptrakter af en statstjensteman, kallad uppsyningsman, vara en bjudande nödvändighet för vinnande af ordning i lappväsendet särskildt med hänsyn till de förflyttningar af lappar från en lappby till annan, hvilka, om lagförslaget angående lapparne och de bofaste blifve lag, skulle förekomma, att en sådan tjensteman måtte tillsättas med af komiterade i detalj föreslagna åligganden. Vidare hemställes, bland annat,

att undersökning måtte ske, om hvilka kronoparker hafva ett sådant läge och till marken äro så beskaffade, att de kunna till renbete under alla eller vissa tider af året upplåtas,

att efter det sådan undersökning blifvit verkställd Kongl. Maj:t måtte förordna att de kronoparker, hvilka funnits till renbete tjenliga, skola åt lapparne upplåtas under de vilkor, Kongl. Maj:t kan finna skäligt att stadga,

att då af en på nådig befallning redan verkställd undersökning öfver tillgången på renbete och skog å de vid afvittringen för lapparne afsatta skattefjellen inom Herjeådalens och Undersåkers lapptrakter samt af sjelfva afvittringshandlingarne och i öfrigt inhemtade upplysningar ovedersägligt framginge, att dessa skattefjell icke erbjuda alla de be-

tingelser som krävas för renskötselns utförande under vår, sommar och höst, Kongl. Maj:t derjemte måtte anbefalla en noggann undersökning af skattefjellen och dem tillgränsande marker i Jemtlands läns fjell-trakter, dervid borde utrönas, bland annat, hvilka trakter af den till skattefjellen angränsande marken synas böra exproprieras, kostnaden härför, samt den ordningsföljd föreslagna expropriationer böra intaga med afseende å deras vikt och nödvändighet, hvilka hemman och lägenheter synas böra inköpas samt å hvilka hemman och lägenheter renbetesrätt må kunna för evärdlig tid förvärfvas, äfvensom angående skogstillgången inom skattefjellen och möjligheten att utöfver lapparnes behof derå afverka skog.

Såsom systemål med de åtgärder, hvilka genom de förordade undersökningarne skulle förberedas, beteckna komiterade: »skattefjellens i Jemtlands län arrondering och renbetestrakternas utvidgning, så att lapparne kunna under de tider af året, då marken är bar, finna tillräckligt bete för sina renar utan att beträda enskildes för renbete ej upplåtna egor». Konungens Befallningshafvandes förslag i fråga om direkt understöd af skogsmedlen åt behöfvande lappar afstyrkte deremot komiterade, enär det vore att hoppas, att när indelningen i lappbyar blefve genomförd hinder icke torde möta för den anordningen, att lapparne bildade egna fattigvårdssamhällen i likhet med hvad flerstädes inom Norrbottens län vore förhållandet, då de burgne lapparne hvar efter sin förmåga finge i fattigvårdsutgiften deltaga och till följd deraf blefve intresserade af att de öfrige lapparne inom samhället arbetade för sin utkomst, samt statens utgifter till underhåll af fattige lappar i Jemtlands län komme att nedgå.

Det torde här böra nämnas, att vid lapplagens föredragning hos Kongl. Maj:t Herr Justitieministern upplyste, att med anledning af komiterades ofvanberörda förslag Kongl. Maj:t medgifvit att under för-lidet och innevarande år fått inom Herjeådalens, Övikens och Undersåkers renbetesfjell med dertill gränsande marker anställas en uppsyningsman med de af komiterade föreslagna åligganden, att en undersökning om hvilka kronoparker må finnas tjenliga att till renbete åt lapparne upplåtas på domänstyrelsens föranstaltande skett och förslag å sådana kronoparker afgifvits, men att då å dem befintliga slätter- och renbeteslägenheter blifvit upplåtna på arrende åt enskilde, någon upplåtelse åt lapparne ej kan ega rum förr än arrendetiden utgår, eller år 1890, och att, för utrönande af huruvida skogstillgången å skattefjellen medgåfve någon försäljning af skog för beredande af medel till inköp eller expropriation af enskild mark eller till förvärfvande af renbetes-

rätt under sommaren, jemväl anbefalts undersökning, hvars resultat likväl icke ännu blifvit Kongl. Maj:t delgifvet.

Nyttan och ändamålsenligheten af de anordningar, med hvilka man inom Utskottet velat ersätta den nu föreslagna lagen, har således redan blifvit till fullo beaktad. Såsom synes, hafva dessa anordningar jemväl delvis blifvit utförda. Det behof, hvilket de afse att fylla, är äfven i den mån sådant kunnat ske tillgodosedt i lagförslagets 23 och 24 §§. Men tillser man, i hvilket förhållande samtliga dessa anordningar stå till den föreslagna lagens bestämmelser i öfrigt, finner man att de, i stället för att uppfylla det med dessa afsedda ändamål, tvärtom förutsätta dem. Uppsyningsmannen, hvilkens befattning i lagförslagets 9 § finnes förutsatt, skall enligt komiterades förslag hafva till åliggande bland annat: att hålla hand deröfver, att gällande lagbud rörande renskötseln efterkommas, att bibringa de bofaste och lapparne noggrann kännedom om hvarderas rättigheter och skyldigheter och söka förekomma öfvergrepp från någondera parten, att om betet å något skattefjell finnes otillräckligt utreda huruvida bland annat genom utflyttning till annan lappby sådant må kunna afhjelpas, samt att tillse att de till tjenstgöringsområdet hörande ordningsmän fullgöra sina tjenstepligter. Men dessa uppsyningsmannens åligganden förutsätta uppenbarligen, att lagbud angående renskötseln finnas, att regler rörande lappars och bofastes inbördes skyldigheter uppställas, att indelning i lappbyar, hvar med sina ordningsmän, som få sin bestämda instruktion, införes. Den sistnämnda förutsättningen är äfven erforderlig för att ett ordnande af egen fattigvård för lapparne skall vara tänkbart. Hvad beträffar de ifrågasatta åtgärderna till arrondering af lapparnes skattefjell, är icke syftmålet dermed annat än det af komiterade uttryckligen angifna, eller att lapparne må kunna under de tider af året, då marken är bar, finna tillräckligt bete för sina renar utan att beträda enskildes renbete ej upplåtna egor. Det är således till fyllande af hvad för närvarande brister i afseende å renbete, vår, sommar och höst inom skattefjellen, som berörda åtgärder skulle vidtagas. Att med dessa åtgärder tillfredsställa lapparnes renbetesbehof *vintertiden* har icke varit åsyftadt därför, att man icke ansett ett sådant tillfredsställande på detta sätt vara möjligt. För vintern måste således, oafsedt skattefjellens arrondering, tillämpas den grundsats, som förut gäلت och finnes riktig. Men då denna grundsats börjat bestridas, måste den genom positiv lag åter bringas till giltighet. Huru mycket än skattefjellen må arronderas, synes dermed föga vara vunnet för ordningen i lappväsendet, såvida ej bestämmelser finnas angående den tid, hvarunder lapparne icke må

med sina renar träda utom de dem anvisade områden, påföljden för olagligt öfverskridande af områdenas gränser, lapparnes befogenheter utom dem och skyldighet att ersätta skada, som genom olagligt vistande med renarne der utom förorsakas bofaste, angående formerna för skadeersättningens utbekommande, angående de bofastes skyldigheter gent emot lapparne och slutligen angående anordningar för att göra de bestämmelser, som i dessa afseenden kunna uppställas, fullt verk-samma. Men att meddela sådana bestämmelser är just den nu ifråga-varande lagens syftemål. I ett och annat af nu nämnda hänseenden finnas visserligen redan meddelade särskilda stadganden; men på goda skäl har det ansetts vara af vikt, att dessa blefve infogade i en enda urkund, som innehölle alla hufvudregler för lappars och bofastes in-bördes rättsförhållanden. För Utskottet är det för den skull uppen-bart, att de åtgärder, med hvilka man ansett den nya lagen kunna göras obehöflig, tvärtom icke kunna blifva af synnerligt gagn annor-lede än under förutsättning af eller jemsides med, att de i förelig-gande lagförslaget uppställda rättsregler bringas till giltighet. Så är saken jemväl uppfattad i lagförslaget, der till komplettering af kardinal-stadgandet i 1 §, angående de områden, hvarigenom lapparne må ega att med sina renar sommar och vinter uppehålla sig, intagits bestäm-melserna uti §§ 19, 23 och 24. Dels är nemligen genom 19 § före-skrifvet att, der hållande af renar å något område blir till synnerlig tunga för den bofasta befolkningen, Konungen kan förordna, att om-rådet ej må vidare till sådant ändamål begagnas emot att lapparne er-hålla vederlag å annan tjenlig landsträcka; dels är genom 23 § med-gifvet att om kronopark, belägen utom de trakter hvarom i 1 § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, det må ankomma på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske få af lapparne der utöfvas; dels stadgas i 24 § rätt till expro-priation af enskild mark för det i 19 § omförmälda ändamål såväl som för att bereda lapparne vid deras skattefjell tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver emellan skattefjellen inskjutande inegor eller för att uppföra stängsel till förekommande af skadegörelse af renarne.

På sätt vid lagförslagets föredragning inför Kongl. Maj:t blifvit uttaladt, är visserligen ingalunda att hoppas, att ensamt genom den nya lagen alla missförhållanden mellan lappar och bofaste skola med ens blifva undanröjda, men i den rigtning, som angifves af de grund-satser, hvarpå denna lag blifvit byggd, måste utvecklingen till ett bättre gå; och om de nyss anförda bestämmelserna äfven icke kunna göra

den på dessa grundsatser hvilande lagen i öfrigt obehöflig, erbjuda de likväl viktiga medel att främja dess verkan.

Då det alltså endast är under den tid marken är bar som afsevärd skada å egor kan af renar förorsakas;

då det måste antagas vara outförbart samt dessutom ej skulle leda till målet att tilldela lapparne ett bestämdt område, der de skulle hafva att jemväl vintertiden med sina renar uppehålla sig, och hvars gränser de icke skulle ega att å någon tid med renarne öfverskrida;

då till följd deraf icke kan undvikas att för vintern gifva lapparne rätt att beta sina renhjordar äfven utom de dem förbehållna områden;

då lapparnes vinterflyttningar öfver enskildes egor äro en sedan urminnes tid bestående, om ej i lag uttryckligt medgifven, likväl såsom faktisk förutsatt sedvana, som dessutom grundar sig å en verklig rätt, rätten att drifva det näringsfång, som utgör vilkoret för deras existens såsom nomader å den jord, hvars första innehafvare de voro;

då denna rätt ej kunnat annulleras, vare sig genom att svenska staten förklarat sig för egare till all af odlingen icke upptagen jord eller derigenom att staten vid afvittringarne utan förbehåll upplåtit jorden åt enskilde, och icke heller blifvit genom något lagbud lapparne fräntagen;

och då, i händelse de svenska lapparne skulle betagas rätten till dessa vinterflyttningar öfver enskild mark, de skulle komma i en sämre ställning i eget land än norske lappar, som enligt den internationella lagen ega sådan flyttningsrätt i Sverige;

måste Utskottet fullständigt godkänna den grundsats, som i nu afhandlade fråga blifvit uttalad genom föreliggande lagförslagets 1 §.

Det har inom Utskottet varit ifrågasatt, att från den i 1 § såsom vintertid betecknade del af året skulle uteslutas månaderna Oktober och November, men att dertill skulle läggas Maj månad. Hvad angår de två förstnämnda månaderna, har man ansett deras uteslutning vara nödig, emedan de bofaste i vissa trakter i Vesterbottens läns lappmarker då ännu icke skulle hafva hunnit hemföra höet från sina icke inhägnade utängsslätter. Men utom det att dels den befarade olägenheten häraf blifvit i lagförslaget förebyggd derigenom, att ersättningen för skada å utestående hö på sådana slätter gjorts beroende deraf, att hässjorna och stackarne, hvori höet uppsamlats, blifvit inhägnade, dels Maj månad, hvarunder växtligheten just börjar komma sig för, icke lär böra inbegripas i den tid, då renar skola få beta å enskildes egor, så låter sig icke lämpligen göra att bestämma vintertiden annorlunda i denna lag

än i internationella lagen, hvarigenom norska lappar skulle komma att här i landet ega renbetesrätt å tid, då de svenska saknade den.

Då lapparnes rätt att sommartiden beta sina renar å de för dem afsatta land stundom skulle blifva illusorisk, derest det skulle vara dem förmenadt att för flyttning mellan dessa land beträda enskildes mellanliggande egor, kan lagförslaget 4 §, hvarigenom stadgas rätt till flyttningssväg i sådana fall, anses såsom ett korollarium till § 1. Den inskränkning i dispositionsrätten till sin jord, som bofast kan få vidkännas till följd af förbudet i 4 §:ns 2 mom. att genom röjning, uppodling af jord eller uppförande af hägnad beröfva lapparne sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga, torde, om man ej fäster sig vid de redan anförda grunderna för lapparnes flyttningssväg, ej få anses svårare än den, som en vägservitut i allmänhet ålägger innehafvare af fast egendom. Till stadgandena rörande betesområdet höra, såsom redan nämnts, jemväl § 19, enligt hvilken detta område kan, der sådant i de bofastes intresse blifver nödigt, förändras, samt §§ 23 och 24, enligt hvilka det kan vidgas dels genom upplåtande af kronoparker till renbete, dels genom expropriation af enskilda egor i de för lapparne afsatta landens närhet.

En annan hufvudfråga i förevarande lagstiftningsärende är den, som angår lapparnes befogenheter inom de områden, å hvilka de hafva rätt att med sina renar vistas. I afseende derpå innehålla, förutom 1 paragrafen, §§ 2, 3, 17, 20, 21 och 22 nödiga bestämmelser.

1 § innehåller i allmänhet, att lapparne å de trakter, der de ega uppehålla sig, skola vara berättigade att betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar, således i första rummet hafva rätt till bete för dessa. Och i de andra ofvannämnda paragraferna angifvas och begränsas öfriga dem tillkommande rättigheter. Det är tydligt, att den grundsats, som härvid bort följas, var den, att lapparne under sin vistelse å nämnda trakter böra njuta till godo de rättigheter, som för utöfning af rätten till renbete äro nödvändiga. I sådant hänseende möter först rätten till skogsfång. Derom är redan, beträffande Norr- och Vesterbottens läns lappmarker, stadgadt i 8 § af 1873 års afvittringsstadga, att lapparne ega å all skogsmark inom dessa lappmarker i den mån för betesrättens utöfvande är nödigt till hushållsbehof begagna skogen. Detta gäller äfven skogar tillhörande enskilde, hvilka enligt samma paragraf och

Lapparnes befogenheter inom de områden, å hvilka de hafva rätt att med sina renar vistas. §§ 1, 2, 3, 17, 20, 21 och 22.

Kongl. förordningen den 29 Juni 1866 allenast ega en inskränkt dispositionsrätt öfver skogen å sina hemman. Denna lapparnes rätt till skogens nyttjande, för så vidt angår lappmarkerna, har lagförslaget i 2 § upptagit utan någon inskränkning, men beträffande de lapparne icke förbehållna områden med det stadgande att, då fråga är om växande träd till mera stadigvarande behof, såsom uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel, anvisning och utsyning af vederbörande skogsbetjent skall, utan kostnad dock för lappen, föregå; hvilket stadgande likväl icke gäller i det fall, att stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart och sådant å nyo måste uppföras. Inom de lapparne förbehållna områdena i lappmarkerna samt de i Jemtlands län för dem afsatta land erhålla, enligt lagförslaget, lapparne obegränsad rätt att använda skogen till eget behof. Utom lappmarkerna och nyssnämnda land ega de deremot icke rätt att taga annat virke än torra träd, vindfällan, en- och videbuskar samt för tillfälligt behof växande löfträd, det sistnämnda ur enskild man tillhörig skog endast mot betalning, som skall bestämmas af gode män. Tillåtelsen för lapparne att å enskildes skogar taga torra träd, vindfällan, en- och videbuskar har varit nödvändig för att tillgodose deras behof af bränsle under vinterflyttningarne och kan ej betraktas såsom afsevärdt intrång för skogsegaren. Och rätten att taga växande löfträd för tillfälliga behof torde ej komma att i mer än nödig utsträckning utöfvas, då lappen är skyldig att derför lemna betalning. Till ett mindre omfång än som sålunda skett har för öfrigt ej lapparnes rätt att nyttja skogen å enskildes egor kunnat inskränkas jemväl af det skäl, att den då skulle blifvit mindre än den norske lappar enligt internationella lagens 4 § fått å enskildes skogar här i landet. Då lapparnes rätt att taga växande löfträd ej torde böra omfatta jemväl inegor, och då utskottet trott, att området för den lapparne i 2:a paragrafens 2:a moment tillagda inskränktare rätt till skogsfång skulle derigenom riktigare betecknas, har Utskottet ansett första meningen i samma moment böra erhålla följande lydelse:

»Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för lapparne afsatta land, der lapparne enligt 1 § ega uppehålla sig med sina renar, må lapparne taga endast torra träd och vindfällan, en- och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd.»

För missbruk eller öfverskridande af den lapp sålunda tillagda rätt att nyttja skogen å de trakter, der han eger uppehålla sig, bestämmer 3 § ansvarsåföljd, hvarjemte samma § i ett senare moment anger

Reservationer:

af Herr Friherre *Nordenskiöld*, som ansett, att 22 § hade bort erhålla följande lydelse:

»Ej må bete eller slätter eller rätt till jagt eller fiske å de för Lapparne afsatta land af dem till annan upplåtas. Sker det, vare ogildt. Finnes det kunna utan intrång eller skada för Lapparne ske, ege likväl Konungens Befallningshafvande efter Lapparnes hörande för högst fem år i sänder till annan mot lega upplåta betet eller slättern eller rätten till jagt eller fiske. Medel, som härigenom inflyta, skola för vederbörande lappbys behof, på sätt Konungens Befallningshafvande finner lämpligt, användas.

Ej heller må Lapp till bete å de för Lapparne afsatta land mot taga renar från bofaste eller främmande, utan medgifvande af renegande Lapparne i den lappby, inom hvars område betesmarken är belägen»;

af Herr *Hedlund*: »Instämmande med Utskottet deri, att de nomadiserande lapparnes rätt till de betesmarker och andra uppehålls-orter, som utgöra vilkoren för deras näring, i den mån denna rätt är grundad på det första besittningstagandet och urgammal sedvänja, bör hållas i helgd och i lag ytterligare stadfästas, hyser jag betänklighet mot att låta denna rätt göras gällande mot dem, som vunnit laga fång å ifrågavarande marker, utan egarnes medgifvande och utan ersättning till dem. Då emellertid detta må varda föremål för framtida uppgörelse mellan kronan och desse jordegare, hvaraf lapparnes äldre och bättre rätt icke må göras beroende, så har jag gerna biträdt Utskottets betänkande i alla stycken, för så vidt jag kunnat bilda mig ett omdöme om dessa aflägsna traktors säregna förhållanden»;

af Herr *Hellgrén*: »Som jag inom Särskilda Utskottet deltagit vid behandling af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med

skiljer sig från äldre renmärken, som i orten veterligen användas, samt att det ej lätteligen kan till sådant äldre märke förvandlas, fastställe Häradsrätten märket och meddele derom sökanden bevis.

§ 3.

Sökes å samma rättegångsdag fastställelse å samma renmärken, eller å renmärken, af hvilka det ena icke tydligt skiljer sig från det andra, eller det ena lätteligen kan till det andra förändras, eger den renegare, som sjelf eller hvars förfäder längst användt uppvisadt renmärke, att derå erhålla fastställelse.

§ 4.

Vid Häradsrätten skall föras särskild bok, upptagande de af Rätten faststälde renmärken, tillika med uppgift på de renegare, för hvilkas räkning märken blifvit fastställda.

§ 5.

Den, som i sviklig afsigt lägger märke å ren, som hörer annan till, eller förändrar eller utplånar annans renmärke, straffes såsom för bedrägeri, enligt gällande strafflag.

Och ehuru grunderna för detta förslag af Utskottets majoritet icke gillats, och jag till följd deraf icke vågat hoppas det något afseende vid förslaget skulle af Riksdagen fästas, har jag dock i denna min reservation inrymt förslaget för att derigenom närmare motivera mitt härmed vördsamt framställda yrkande *om afslag, ej mindre å Kongl. Maj:ts, än äfven å särskilda Utskottets förslag till »lag angående renmärken»*.

samt af Herrar Friherre *Ericson* och *Grenholm*:

Då vi icke kunnat biträda de beslut, hvartill Utskottet kommit i hvad angår lagstiftningen för Jemtlands län, så hafva vi önskat att för Riksdagen få framlägga de skäl, hvarpå vi stödja vår afvikande mening.

Det torde till en början vara nödigt att i största korthet i minnet återkalla de olika förhållanden, som redan nu genom lagstiftning förefinnas i de tre län, der renskötsel bedrifves. Inom Norr- och Vesterbottens län finnes ett bredt bälte, som åtskiljer renbetesfjellen från den bygd, der jordbruk och boskapsskötsel idkas på jord, som är skattlagd efter samma grunder som skattehemmanen i rikets öfriga delar. Detta mellan nomaden och den bofaste belägna territorium utgör hvad man kallar lappmarker och är genom lagstiftningen så att säga upplåtet till sambruk emellan bofaste jordbrukare och kringströfvande renegare, enär lappen inom detta område tillförsäkrats viss rätt till bete och skogsfångst på de bofastes jord, och desse senare, som fått sina hemman mot vilkor att tåla detta lappens intrång, åtnjuta, jemförda med vanliga svenska hemman, åtskilliga skattelindringar.

Inom Jemtlands län eger ett annat förhållande rum. Der finnas visserligen äfven en del hemman, hvilka antingen helt och hållet eller delvis äro skattlagde enligt samma metod som lappmarkshemmanen i de norra länen, men dels är denna lindrigare skattläggning icke tillkommen af samma orsak som lappmarkshemmanens, och intet vilkor om inskränkning i eganderätten till renskötselns förmån har här stadgats, och dels äro dessa hemman icke så belägna, att de bilda hvarken någon sammanhängande eller tillräcklig skyddsmur emellan de gamla skattehemmanen och renbetesfjellen. De gamla hemmanen gränsa deremot på stora sträckor inom Undersåkers, Hallens, Ovikeus och Bergs tingslag inom Jemtland omedelbart intill lappfjellen, och inom Herjedalen äro alla hemman gammal skatte.

Då sålunda i Jemtlands län saknas den öfvergång emellan nomaden och det område, der han är oinskränkt herre, och det, der den jordbrukande hemmansegaren har samma lagliga rätt, hvilken åstadkommits inom lappmarkerna i Norr- och Vesterbotten, så är tydligt, att konflikten emellan de oförenliga intressena skola här vara både talrikare och af allvarsammare art. De hade kunnat undvikas äfven utan bildande af lappmarker, om vid afyttringen behörigt afseende fästs vid båda näringarna. Så har emellertid icke varit förhållandet, ty för afvittringen i Jemtlands län, som börjats på sjuttonhundratalet, sedan afbrutits och åter fortsatts från början af adertonhundra-tjugutalet, finnes icke något stadgande om behörigt tillgodoseende af utrymme för renskötseln förr än år 1841, och hade afvittringen då redan så långt framskridit, att rättelse i det begångna felet icke längre var möjligt, annorlunda än undantagsvis. Härigenom har skapats en situation, som gör, enligt vårt förmenande, den föreslagna lagen omöjlig att tillämpa i Jemtlands län,

så vida de båda intresserade parternes kraf på lagens skydd och rättvisa skola tillgodoses.

Lagförslaget, tillkommet i god afsigt, har haft till ögonmärke i främsta rummet att betrygga och förbättra lapparnes villkor. Att detta i Jemtlands län skulle alldeles misslyckas, äro vi säkra på och anhålla derföre för Riksdagen få framlägga skäl för denna vår öfvertygelse.

Grunden för tillgödoseendet af de ömsesidiga intressena har lagförslaget trott sig kunna bygga derpå, att lappen skulle under den del af året, då grödan i bygden växer och står ute, vara förbunden att icke träda öfver gränserna af de för renbete afsatta land, hvaremot han under den del af året, då grödan är inbergad och marken kan anses vara frusen, skulle få ströfva omkring på de böndernes egor, som han *efter gammal sedvana hittills har besökt* och der få begagna sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Bönderne skulle enligt förslagets motivering böra åläggas detta intrång i sin eganderätt, dels för att under den tid, då grödan står på marken, vara fredade för besök af renhjordar och dels derför, att detta skulle vara ett, om än icke i lag dem pålagdt, dock i följd af sedvana legaliseradt servitut.

Må det tillåtas oss att först tillse, huru det skulle ställa sig för lappen under de nya förhållandena.

Det närmare bestämmandet af de ömsesidiga rättigheterna och skyldigheterna samt påföljderna af öfverträdelser upptager en del af lagförslagets paragrafer. Sålunda stadgas i 1 § böter och i 10 § ersättningsskyldighet för den lapp, hvars renar under månaderna Maj—September öfverträda fjellens gränser och göra skada på gröda. Som en naturlig förutsättning för en sådan bestämmelse hade man rätt antaga, att de sålunda till sommaruppehållsort åt lapparne anvisade områden vore så beskaffade, att desse der funno de nödvändiga villkoren för sin existens under den tid det vid hård påföljd vore dem förbjudet träda der utanför, så att det icke behöfde befaras, att renarne löpte ned på bygden, utan att lappen vore dertill skuld genom vanvård och sjelfsväld. Så är dock icke förhållandet, utan hafva *alla*, som härom haft att yttra sig, konstaterat att fjellen äro otillräckliga; så säger komitén i sitt förslag; så säga lapparne vid alla de tillfällen, der de egt att säga sin mening om förslaget; så Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län; så Herr Justitieministern, som i sitt anförande till statsrådsprotokollet (pag. 51 i Kongl. Propositionen) yttrar om Jemtlands län, att »skattefjellen icke vidare erbjuda de betingelser, som krävas för renskötselns bedrifvande under vår, sommar och höst»; så säga äfven vi, som i Utskottet upprepade gånger framhållit detta, och slutligen, märkligt nog,

äfven Utskottet sjelft (pag. 14 i betänkandet). Det torde således få anses vara ådagalagdt, att de förpligtelser, som man vid ansvarspåföljder, hvilka kunna antaga möjligen ruinerande dimensioner, velat pålägga lappen, icke kunna, på åtminstone en del skattefjell, af honom fullgöras, om icke endast under sällspordt lyckliga förhållanden. Der nemligen utrymmet på fjellet är trångt och odlad mark ligger omedelbart intill, så behöfves icke mera än att nederbörd, som är regn i dalen, drager som snöstorm fram öfver fjellet, för att renarne skola löpa från sina vårdare, hvilka först återfinna dem på ången eller i kornåker, der bonden står med skadeersättningsanspråk och länsmannen med fordran på böter. Sedan renen en gång gjort ett sådant besök i bygden, blir han än svårare att hålla på fjellet och vid obetydligaste anledningar springer han ned, och då det inträffar en sommar så våt och kall som den sist förflutna, då icke myggor och flugor ingifva honom respekt för låglandet, så är renen faktiskt omöjlig afhålla från de bofastes egor, såsom det af de bofastes klagomål och lappfogdarnes rapporter visade sig då vara händelsen i Undersåkers och Herjeådalens fjell. Lappen skulle emellertid under tiden ådraga sig ett skuldbelopp för ersättningar och böter, som med all säkerhet skulle inom kort tid ruinera honom.

Åtgärder måste således vidtagas för utvidgning af renbetesfjellen, der de äro för trånga, och för inköp af de inom fjellen belägna hemman och nybyggen, innan så högt ansvar pålägges lappen för renars utflygter öfver gränsen.

Men om detta gäller om förhållandena under sommaren, så är det dessutom tvifvel underkastadt, huru vida de för lappens rättighet att besöka landet under vintermånaderna föreslagna bestämmelser blifva för honom i detta hänseende betryggande. Det är *sedvanerätten*, som skall vara det bestämmande för hvar han får slå sig ned och begagna sig af land och vatten för underhåll åt sig och sina renar och för huru långt han får utsträcka sina vandringar. Att olika tankar om denna rätt komma att yppa sig emellan bonden, som eger höstackarne och skogen, samt lappen, som eger renarne för hvilkas skadegörelse på bondens egendom han endast i fall af bevislig, grof vårdslöshet i vården skall ansvara (§ 10 mom. 2), torde vara gifvet. Domstolarna skola väl då afgöra hvem som har rätt, och att detta icke alltid är så enkelt som man föreställer sig, torde väl ock kunna befaras.

Om således förslaget för lapparne vore ödesdigert, om det blefve lag och på flere ställen inom Jemtlands län skulle utrota dem i stället för att hjälpa dem, så skulle det ock säkerligen från de bofastes sida emottages endast med bekymmer och känslor af harm, hvarjemte det

skulle hämma och på sina trakter förhindra landets framsteg i odling. Under nuvarande laglösa tillstånd hafva såsom en nödvändighet utbildat sig vissa vanor och bruk i samfärdseln emellan lappen och hemmans-egaren, och dessa göra på många orter rätt god tjänst, då deremot på andra håll, synnerligast i Herjeådalen, der de lokala förhållandena äro sämst, ingen öfverenskommelse kan träffas, ty omständigheter gifvas der som göra att sådan icke skulle ens alltid kunna hållas. Sålunda är på de orter, der förhållandet är jmförelsevis godt, brukligt att lappen betalar den skada hans renar kunna göra, äfvensom på sina ställen den skog han behöfver, och å andra sidan hafva bofaste på många ställen arrenderat af lappar inom fjellen belägna områden, der de anlagt fåbodvallar eller som begagnas till höfångst eller bete. Denna ömsesidiga kommers gör att de i allmänhet akta hvarandras intressen — den bofaste är öfverseende derfor, att han vill vid tillfälle begagna bete här och der inom fjellet och i allmänhet får betaldt, om lappen gör skada, och lappen är å sin sida, der dessa förhållanden råda, aktsam i värden af renarne i känslan af det osäkra i sin rätt, då han begifvit sig till bygden med sin hjord och med vetskap om att han får betala skadan utan tidsödande uppskattning och process, så vida han vill undvika att blifva bortvisad. Det som i synnerhet för den bofaste är ömtåligt, är om skada sker på det ofta långt från hemmet i stackar på utängsslätter befintliga hö, hvilket först senare på vintern, då alla kärr och myrar tillfrusit, kan hemköras. Nu är antagligt, att om lapparne genom lag få rätt att besöka bondens egor och ersättning för nedtrampade höstackar endast skall lemnas, om bonden kan bevisa, att lappen uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande — lappens respekt för skada på bondens utängshö blir betydligt reducerad.

Att dessa odlingar på utmarken till slätter icke förhindras, är dock ett hufvudvilkor för landets vidare uppodlande. Vid skiften i Jemtland har nemligen i allmänhet så förfarits, att, när ingen ville flytta ut i ödemarken och, der byarne voro belägna vid större vatten, olikheten i de klimatiska förhållandena gjorde hemjorden vid sjöstranden och utjorden i skogen och morasen omöjliga att jmförande uppskatta, skiftena utlagts så, att hemjorden och den närmast derintill och med densamma jmförliga delats på alla skiftesdelegarne, och de återstående egorna, skog och utmark, tilldelats hvar och en i långa, smala egor, hvilka, utgående från hemjordsskiftet, sträcka sig genom hela byalagets egoområde till motsatta gränsen. För att visa Riksdagens ledamöter, hurudan form hemmanens egoområden under sådana förhållanden fått, hafva vi framlagt på hvardera Kammarens bord ett exemplar af en

karta öfver Jemtlands län, der de indragna militie- och civilboställena äro betecknade med ljusröd och de ecklesiastika boställena med violett färg. Nu är gifvet, att uppodlingen af sådana egofigurer möter svårigheter, hvilka, der egorna vid skiftet blifvit mera sammanförda, icke finnas till. De skeden, som uppodlingen här har att genomgå, äro helt naturligt följande. Först söker egaren efter de jordbitar på hans utegor, som naturen sjelf anvisat till gräsbärande, och som genom litet omvårdnad kunna göras dertill lämpliga. Detta blir hans utängsslätter — i början i de flesta fall vattensjuka. År efter år förbättras den, vatten afledes, tufvor borthuggas, gräsväxten egnas mera omsorg, marken blir fast, så att kreaturen kunna föras dit på bete, och fåhus och lada uppföras. Att sedan rödja sten och använda plojen faller af sig sjelf, och snart anmäler sig en spekulant, som arrenderar och bygger boningshus, hvarefter det icke är långt till, att de sålunda åstadkomna inegorna, med tillägg af nödig skog till husbehof, säljas och afsöndras från hemmanet. Detta är den naturliga och enda möjliga gången af landets uppodling, men alltsammans är beroende derpå, att eganderätten hålles i helgd, och att det första steget, upptagande af en utängsslätter, icke förhindras genom att göras gagnlös derigenom, att de der befintliga höstackarne reguliert plundras och nedtrampas af främmandes djur. Lapparnes rätt till vinterströftåg enligt lagförslaget skulle lägga betänkliga hinder i vägen för hemmansegarnes förmåga att draga nytta af och förbättra sin egendom.

Men det är äfven en annan synpunkt, hvarutur förslaget måste ses, och som gör det i våra ögon förkastligt.

De skyldigheter, man nu vill pålägga hemmansegarne, utgöra en inskränkning i eganderätten till deras jord, som de, enligt vår mening, icke utan kränkning af bestående lag och rättsgrundsatser kunna mot sitt bestridande tillförbindas.

Man har sökt göra gällande, att här vore en lappens sedvanerätt, som stode öfver den vanliga lagliga eganderätten till jord, och man har, så godt sig göra låtit, pläderat för sin sats. Konungens Högsta Domstol har emellertid underkänt bevisningen och förklarat, att här icke existerade någon rätt, som kunde gifva underlag för ett förslag sådant som detta, hvarigenom — säger Domstolens majoritet — »den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas».

Efter ett sådant uttalande af landets högsta dömande myndighet skola vi för vår del icke tillägga något i den frågan.

Man har velat påstå, att från hemmansegarnes sida ett frivilligt medgifvande till lapparnes flyttningar vore gifvet, då, såsom Komitén påstår, de fått opåtaladt ega rum eller då, såsom Herr Departementschefen anför i sitt underdåniga utlåtande, denna flyttning icke mött någon gensägelse från den bofasta befolkningens sida. De handlingar, som till Utskottet medföljt den Kongl. propositionen, visa emellertid, att antagandet af ett sådant medgifvande från hemmansegarnes sida är fullkomligt origtigt, och vi bifoga vår reservation alla de utlåtanden, som vid kommunalstämmor afgifvits öfver lagförslaget, hvar-utaf Riksdagens herrar ledamöter behagade finna, att ifrågavarande flyttningsrätt blifvit på det ifrigaste af den bofasta befolkningen bestridd.

På grund af hvad vi sålunda haft äran anför, och då vi äro öfvertygade, att den föreslagna lagen skulle i Jemtlands län lika illa tillgodose lappens som den bofastes intressen, vilja vi hemställa,

a) att det nu framlagda förslaget till lag angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige icke måtte antagas att blifva gällande för Jemtlands län.

En lagstiftning, som ordnar renbetesförhållandena inom Jemtlands län, är dock högeligen af behovet påkallad och bör snarast möjligt komma till stånd, om beklagliga oordningar skola kunna undvikas; men den måste fotas på sådana grunder, att den är möjlig att tillämpa, fyller sitt ändamål att åstadkomma fred emellan de båda näringarne, och hvilar på grunder, som icke kränka enskild rätt.

Något annat medel finnes icke än att utvidga gränserna för lapparnes renbetes- och vistelserätt, och detta kan ske, enligt vårt förmenande, utan att andra statsmedel behöfva användas än sådana, som härflyta ur inkomster från de redan till renbete afsatta fjell.

En af Kongl. Domänstyrelsen under förlidet års sommar på Kongl. Maj:ts befallning anbefald undersökning, verkställd af jägeritjenstemän, öfver tillgången inom lappfjellen i Jemtland på öfvermogen skog, hvilken, utan skada för lapparnes behof af bränsle och skydd för kalvarne, kunde afverkas och försäljas, har gifvit vid handen, att här utan någon skada vore att realisera ett belopp, för hvilket betydande tillökningar skulle kunna vinnas till de nu allt för snävt tilltagna områden för renskötselns bedrivande i Jemtlands län. Ingenting vore väl naturligare,

än att de tillgångar, som från de en gång åt lapparne afsatta land kunde beredas, användes till utvidgning af dessa land, då deraf visat sig behof. Sådana utvidgningar till renskötelsns bästa kunna åstadkommas på flere sätt, såsom genom köp, expropriation och förvärfvande genom öfverenskommelse af rätt till sådan inskränkning i vissa hemmansegrares dispositionsrätt öfver sina hemman, som är gällande i Vester- och Norrbottens lappmarker, och som föreliggande lagförslag afser att på tvångsväg pålägga dem. Både Herr Departementschefen och Utskottet ställa äfven i utsigt, att sådana utvidgningar genom köp skulle kunna åstadkommas, för att förbättra de erkänt för trånga fjellen; men att *först* utfärda lagen, som man indirekt erkänner icke kan tillämpas, och *sedan* vidtaga åtgärder, som skulle göra den möjlig, är i vår tanke ett bakvändt sätt att gå till väga, och detta i all synnerhet som det icke lärer ligga i Kongl. Maj:ts skön att ensam bestämma öfver de medel, som skulle för ändamålet användas, utan Riksdagens medgifvande torde vara behöfligt.

En undersökning, verkställd af med orten och förhållandena förtrogne män, skulle emellertid föregå inköp och förvärfvande af renbetesrätt till fjellens utvidgning, och i denna undersökning borde tillfälle lemnas lapparne att genom utsedde ombud deltaga och göra sina åsikter och önskningar kända.

De områden, som sålunda förvärfvades, borde, der utsträckning och belägenhet gjorde dem dertill lämpliga, göras till kronoparker och ställas under domänstyrelsens vård med föreskrift att vid dessa parkers skötsel alltid iakttages, att lapparnes behof af virke och skydd tillgodoses, innan någon afverkning får ega rum.

Vi hemställa derför ytterligare, att Riksdagen behagade besluta:

b) att hos Kongl. Maj:t anhålla det Kongl. Maj:t täcktes så snart ske kan anbefalla en noggrann undersökning af skattefjellen och dem tillgränsande marker i Jemtlands län, för att derigenom må utrönas, hvilka trakter af den till skattefjellen angränsande marken böra förvärfvas för att bereda lapparne nödigt utrymme för renskötsel, och att lapparne vid dessa undersökningar få genom ombud deltaga för att göra sina önskningar kända;

att, sedan sålunda utrönts hvad som erfordras, Kongl. Maj:t ville gå i författning om förvärfvande för statens räkning, medelst köp, expropriation eller

aftal om nyttjanderätt, af de som erforderliga befunna marker, så långt de för ändamålet disponibla medel dertill lemna tillgång;

att de medel, som redan finnas reserverade eller kunna erhållas genom ytterligare afverkning af öfvermogen, inom lappfjellen växande skog, der sådan afverkning finnes utan olägenhet för renskötseln kunna ske, må af Kongl. Maj:t för ändamålet disponeras;

att de sålunda för statens räkning inköpta områden må, der de dertill lämpa sig, göras till kronoparker och ställas under domänstyrelsens vård, under iakttagande att lapparnes behof af skog inom dessa parker alltid tillgodoses, innan någon afverkning der får ega rum; samt

att, sedan dessa förhållanden blifvit ordnade, Kongl. Maj:t behagade till Riksdagen afgifva det förslag till lag för ordnande af lapparnes och de bofastes rättigheter och skyldigheter i Jemtlands län, hvartill der rådande förhållanden kunna gifva anledning.

Ett argument, som inom Utskottet låtit mycket höra af sig, är, att man skulle genom att icke bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit om lapparnes rätt till flyttningar in på de bofastes egor utom lappmarkerna sätta landets egna barn i en sämre ställning än den, som genom internationela lapplagen beviljats norske lappar. Dessa norske lappar beviljade rättigheter, hvilka här afses, äro att flytta in på svenska bygden med sina renar å de trakter, hvilka de efter gammal sedvana hittills hafva besökt. För förhållandena i Jemtlands län har detta stadgande ingen betydelse, enär det icke finnes någon norsk lapp, som haft för sedvana att besöka Jemtlands eller Herjeådalens bebyggda trakter.

Vi bifoga denna vår reservation protokollen vid de med lapparne och de bofaste hållna sammanträden, hvaraf Riksdagens herrar ledamöter blifva bäst i tillfälle erfara de åsigter och önskningsar, som i Jemtlands län af hvardera parten hysas med afseende på lagförslaget.

Den karta öfver Jemtlands län, som af oss är framlagd på Kamrarnes bord, är afsedd att genom olika färgläggningar åskådliggöra åt-

skilliga för frågans bedömande viktiga förhållanden. Sålunda äro renbetesfjellen utmärkta genom en gul gräns, och deraf synes tydligast, huru hemman och nybyggen tillåtits intränga och delvis anlagts midt upp uti fjellen, till obotlig skada för renskötseln. Alla indragna boställen äro betecknade med ljusröd färg och alla ecklesiastika boställen med violett. Kronoparkerna äro färglagda med grönt.

Slutligen vilja vi tillkännagifva, att vi dela de betänkligheter emot lagens antagande för Vesterbottens län, hvilka af Herr Hellgrén i hans afgifna reservation framhållits.

Bilagor

till

Herrar Friherre Ericsons och Grenholms reservation.

I.

*Protokollet vid blandade sammanträdet i Funäsdalen den 25 Oktober 1883
med bilagorna Litt. A, F, G, H, I och K.*

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande, genom kungörelse under den 18 sistlidne September kallat den lappska befolkningen inom *Tännäs* och *Hede* lappmarks område och den bofasta befolkningen inom *Tännäs* socken och *Storsjö* kapellförsamling till sammanträde inför landshöfdingen denna dag i *Funäsdalen*, dervid undertecknad förordnats att föra protokollet, för att höras öfver det af särskildt i nåder förordnade komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, äfvensom angående renmärken, öppnades sammanträdet af landshöfdingen medelst en kort redogörelse för anledningen dertill och uppmaning till såväl lappbefolkningen som den talrikt närvarande jordegande befolkningen att fritt och öppet uttala sig öfver samma lagförslag.

1:o Till en början framträdde fjerdingssmannen M. Långström från *Funäsdalen* och aflemnade ett protokollsutdrag, hvaraf framgick, att ett förberedande möte af jordegare och lappar blifvit hållet under den 22 i denna månad här i *Funäsdalen* (Se bil. Litt. A.)

2:o Fullmakter aflemnades:

af kommunalnämndsordföranden Ol. Ingebrectsson i *Ljungdalen* (Se bil. Litt. B.)

af hemmansegaren Carl Östensson i *Storsjö* (Se bil. Litt. C.)

af hemmansegaren Sven Norberg i *Messlingen* (Se bil. Litt. D.)

af hemmansegaren Richard Felt i *Serfsjö* (Se bil. Litt. E.)

Bih. till Riksd. Prot. 1886. 8 Saml. 1 Afd. 1 Häft.

11

3:o Ett längre skriftligt anförande (Se bil. Litt. F.), undertecknad af 63 jordegare från Funäsdalen, Tännäs, Valmåsen, Messlingen, Ljungdalen, Storsjö, Serfsjö och Malmagen, aflemnades af hemmansegaren Östen Hansson i Tännäs; ett skriftligt anförande (Se bil. Litt. G.), undertecknad af 12 stycken lappar från Herjeådalens fjell, framlemnades af handlanden O. E. Olson i Funäsdalen.

De vid sammanträdet närvarande lapparne uppgåfvo som sitt ombud bemälda handlanden Olson.

Sedan bemälda handlingar voro öfverlemnade, genomgicks lagförslaget i följande ordning och diskuterades:

§ 1.

Handlanden Fr. Sjöstedt i Funäsdalen: Då hemmansegarne här på orten genom afvittringen blifvit tilldelade vissa områden, vore det väl och regeringens pligt tillse, att samme hemmansegare blefve bibehållne vid dessa, och att skydd lemnades dem mot det intrång, som från den lappska befolkningen gjordes, och ingalunda bifalla det gjorda förslaget att upplåta jordegarnes mark för lapparne och de af dem vallade renhjordarne;

Handlanden O. E. Olson: Lapparne kunna möjligen existera, derest det icke lemnas dem öppen rätt att tränga in på böndernas områden. Under sommaren uppehålla lapparne sig på fjellen, men mot våren, under Maj och in i Juni månader, hafva de behof af skydd för de nyfödda renkalfvarne och söka sig därför ned i skogsområdet.

Handlanden Sjöstedt ville icke bestrida sanningen häraf. Det vore likväl obilligt att närboende hemmansegare skulle därför lida förluster, och det vore i detta fall statens pligt att träda emellan. Bruksegaren W. Farup vid Ljusnedals bruk lemnade derpå en redogörelse om, huru förhållandena på orten utvecklats sig. Under afvittringen hade stora sträckor mark gått förlorade såväl för Ljusnedals bruk (cirka 30—40,000 tunnland) och Funäsdalen samt Tännäs, och hade lapparne tillräckligt utrymme för närvarande för sina renar, endast de vårdade sina egna renar. (Och hänvisade för öfrigt till sitt i lagförslaget gjorda tillägg till § 1.)

Mot bruksegaren W. Farups påståenden invände handlanden Olson: att det tvärtom vore lapparne som vid afvittringen förlorat mark, och att åtskilliga lapparnes vinterstamhåll numera innehades af den bofasta befolkningen och anhöll han att få inkomma med en skriftlig uppsats om förhållandet.

Lapparne kunna under vintern uti stormväder icke uppehålla sig på fjellen, utan hafva behof af skogsmark samt önska därför återbekomma samma sina förlorade vinterstamhåll.

Bruksegaren Farup: Lapparne hafva icke behof af att flytta in på bondens marker, dit de i forna tider icke heller gjort flyttningar, annat än tillfälligtvis.

Fjerdingsmannen M. Långström: Det är behöfligt för lapparne att flytta utom sina områden. Lapparne förlorade vid afvittringen de vinterstamhåll, som äro för dem af nöden, och det må dem beredas, på ett eller annat sätt, vidgadt utrymme.

Bruksegaren Farup gendref Olsons och Långströms påståenden. Renegareintresset vill utvidga lapparnes områden till intrång för bönderna; framhöll att lagförslaget icke på något ställe förbjuder lappen att med renar vistas på bondens område. Önskar att ett sådant förbud må införas.

§ 2.

Lapparne gilla, men jordegarna ogilla paragrafen.

§ 3.

Lika med § 2.

§ 4.

Lika med § 2.

§ 5.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 6.

Handlanden Sjöstedt: Lapparne må gerna flytta äfven öfver bondens område, endast de taga väg, der minsta skadan sker.

Lapparne gilla paragrafen.

Handlanden Sjöstedt: Lapp bör förbjudas att med renar taga väg hvarest bonden odlat jorden.

Bruksegaren W. Farup: Ville att paragrafen skulle godkännas.

§ 12.

Jordegarna godkänna ej paragrafen. Lapparne önska tiden förändrad från den 15 Juni till 15 Oktober och från den 15 Oktober till den 15 Juni.

§ 13.

Jordegarna ogilla paragrafen. Lapparne godkänna densamma.

§ 15.

Jordegarne ogilla paragrafen. Lapparne godkänna bruksegaren W. Farups reservation, derest stängsel uppföres tillräckligt högt.

§ 7.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 8.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 9.

Lapparne gilla paragrafen äfven sedan deras uppmärksamhet blifvit fäst vid paragrafens vikt.

Handlanden Sjöstedt instämmer i bruksegaren Farups reservation.

§ 10.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 11.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 17.

Jordegarne hänvisa till yttrandena under § 1.

Lapparne önska tiden från 15 Juni till 15 Oktober; godkänna paragrafen i öfrigt.

Bruksegaren W. Farup vill hafva tiden ändrad till: från 15 Maj till 15 December.

§ 20.

Lapparne godkänna paragrafen.

§ 26.

Lapparne genom handlanden Olson önska att sjelfve göra sig till godo de fisken och slätter, som på deras områden finnas eller att det fick fortgå såsom det hitintills tillgått. Vid utarrenderandet hade så tillgått, att en eller flere lappar, utan att inhemta de öfriges önskan, utarrenderat dels fiske,

dels slätter, och arrendesumman sedermera gått till den lapp som utarrenderat trakten, utan att denne delat den med andra lappar, som egt del deri. Detta hade varit det vanliga.

Kommunalnämndsordföranden P. Norberg i Funäsdalen visste dock berätta, det han, som sjelf arrenderat slått af lappar i fjellen, funnit att arrendesumman blifvit delad mellan de lappar, som egde inrymningsbref på fjellet.

Handlanden Sjöstedt fann paragrafen vara till fördel för lapparne och borde inflyta i lagen.

Lapparne önska fortfarande mottaga de bofastes renar till vård och ogilla därför bruksegaren Farups reservation; klagomålen från jordegarnes sida, säga de, är ej annat än afund. Och vilja de icke höra talas om någon inskränkning i den rätt de hitintills egt att mottaga jordegares renar till vård.

Bruksegaren Farup framhöll vådan för lapparne att mottaga ett obegränsadt antal jordegares renar.

Förslaget till lag om renmärken

gillades, under förmodan att en renegare har rätt ega flera renmärken.

Sedan de båda förslagen voro genomgångna, tillfrågades närvarande lappar, hvilka trakter de önskade måtte införlifvas med deras nuvarande renbetesland, dervid

lappmännen Pål Zakrisson och Nils Ransberg m. fl. på Rutfjellet uppgäfvo en trakt efter södra sidan af Malmogen och vidare österut efter Tenån till öfra Tensjön, trakt i Örgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, hvilka orter nu tillhöra jordegare i Malmogen, Funäsdalen och Tännäs byar;

lappmannen Anders Larsson Doj på Grönfjellet uppgaf Gröndalen, (som nu tillhör Ljusnedals bruk) Andersjöåkälén (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glän, (som nu tillhör Funäsdalen m. fl.)

lappmännen Per Andersson och Jo Larsson uppgäfvo en trakt på norra och södra sidan om Mittån (som nu tillhör Ljusnedals bruk) och till vinterrenbeten: Henvålen, Kraftraen och Brännåsen.

lappmannen Jo Jacobsson önskar Anåfjellet till vinterbetestrakt (tillhör Ljusnedals bruk).

lapphustrun Sofia Fjellström dito dito.

Funäsdalen som ofvan.

V. Behm.

Bil. Litt. A.

Utdrag ur protokollet, fördt den 22 Oktober 1883.

S. D. Till denna dag hade hemmansegare och lappbefolkning inom Tännäs socken och Storsjö kapell sammankommit uti Funäsdalens skolhus för att taga närmare kännedom om det förslag, som blifvit utarbetadt till lag mellan de bofasta jordegarna i Sverige och den lappska befolkningen, och sedan fjerdingssmannen M. Långström i Funäsdalen blifvit utsedd till ordförande vid mötet, och derpå för de församlade tydligt uppläst förslaget till lag, och de närvarande uppmanats att uttala sig om samma förslag, genomgicks hvarje paragraf särskildt, dervid anmärktes om

§ 1.

Af lappmannen Pål Zachrisson från Rutfjellet m. fl., att det för lapparne vore omöjligt existera, derest de icke med sina renar finge flytta utom lapparnes område, och ville påpeka, att lapparne göra mindre skada inom bondens område, än bonden sjelf, dermed att bonden ofta sjelf genom eld skadar såväl skog som mark.

Åtskillige jordegare framhöllo, att lapparne vid sina flyttningar göra större eller mindre skada å bergadt hö, därför fordrades, att lapparne ovilkorligen skulle godtgöra bönderna, ty eljest se de sig omöjligt kunna existera. En del jordegare medgafvo lapparne rätt till flyttning å bondens område; en del slöt sig till det af Herr Bruksegaren W. Farup under samma paragraf gjorda tillägg.

§ 2.

Godkändes; dock ville lappmannen Nils Rensberg att björk måtte tagas fritt.

§§ 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Godkändes.

§ 13.

Bör utgå hvad det afser denna ort.

§ 14.

Godkändes.

§ 15.

Mötet slöt sig till det af bruksegaren W. Farup uttalade förslag med tillägg, att tilltänkt flyttning in på jordegares område ej får ske före den 1 Januari, och bör lapp då 8 å 14 dagar förut underrätta vederbörande jordegare derom; mot hvilket beslut lapparne önskade få fortfarande framhålla den 15 December.

§ 16.

Godkändes.

§ 17.

Godkändes med tillägg efter orden »hvert af dem»: Sedan de lappar, hvilka komme att tillhöra skadeersättningsområdet, varit i tillfälle uttala sin tanke derom inför vederbörlig häradsrätt.

§ 18.

Godkändes.

§ 19.

Godkändes, dock att tiden för ersättningsanspråk förlänges till 10 år från det utbetalning skedde.

§ 20.

Godkändes.

§ 21.

Godkändes, med tillägg: Skadas ren på tillåtet eller otillåtet ställe. Hund, som bevisligen dödar ren må af lappen saklöst dödas.

§§ 22, 23, 24.

Godkändes.

§ 25.

Godkändes, dock med ändring: att rätt till jagt och fiske endast inom det område afvittringen bestämt må lapparne medgifvas.

§§ 26, 27, 28, 29, 30.

Godkändes.

Förslaget angående förordning om renmärken godkändes.

Som ett tillägg till förestående tvenne förslag uttalar mötet den önskan: att lappallmogen måtte hafva att kostnadsfritt tillgå ett juridiskt ombud, hvilket torde kunna blifva den af herrar komiterade uti förslaget omordade uppsyningsmannen.

Som ofvan.

M. Långström.

Justeras af:

*J. Björklund.**Nils Rensberg.*

Rätt utdraget, betygar

Som ofvan

V. Behm.

Reservation: Närvarande vid förberörda sammanträde och vald att justera det dervid förda protokoll, skiljer jag mig likväl i de flesta fall ifrån de medgifvanden, som då gjorde sig gällande till lapparnes förmån enligt nämnda protokoll, och instämmer i väsentliga delar uti brukspatron W. Farups anförande.

Funäsdalen den 25 Oktober 1883.

*J. Björklund.**Bil. Litt. F.*

Högvälborne Herr Landshöfding!

Kallade att inför Herr Landshöfdingen den 25 i denna månad afgifva yttranden rörande det af särskildt i nåder tillsatt komité utarbetade förslag till förordningar angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, anhålla vi att vördsamligen få anföras:

Efter att vi å denna ort på senare tiden från renegarnes och lapparnes sida varit utstta för ett nära nog ohejdadt intrång af renar på våra förr i detta afseende nästan helt och hållet fredade egor, hafva deröfver upprepade klagomål ingått till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande som ock slutligen till Kongl. Maj:t.

Vi förmoda att det är dessa klagomål som ock klagomål från andra delar af landet, som framkallat det nu föreliggande förslaget till förordning, men efter vår öfvertygelse, grundad på mångårig erfarenhet och på noggrann kännedom om förhållandena, skall en sådan förordning icke medföra någon lycklig verkan, utan tvärt om framkalla ökade strider.

Hvad som i första rummet saknas uti förordningen är anvisandet af medel, hvarigenom den, hvars rätt kränkes, kan häfda denna sin rätt. Om en bonde olofligen nedsätter sig på annans egor, så kan handräckning genast erhållas för hans vräkning; om han låter sina kreatur beta på annans egor, så kunna dessa genast beslagläggas, och om han på ena eller andra sättet tränger in på det för lapparne afsatta området, så är lagen densamma, och i alla dessa fall straffas rättskränkaren med böter. Men om lappar olofligen taga bondens egor i besittning, så kan denne enligt förslaget icke erhålla någon handräckning för att åter komma i ensam besittning af sin egendom, och om sjelfva den faktiska kränkningen af eganderätten sålunda är nog så klar, så kan bonden enligt förslaget icke ens få någon lapp pliktfäld utan efter en sannolikt långvarig och tvifvelaktig rättegång för att med vittnen visa dels att den skada, som skett, förorsakats af just denne lapps renar och dels att skadan skett uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet från hans sida, hvilket allt under härvarande förhållanden är nära nog omöjligt.

I klagomålen till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och till Kongl. Maj:t har en stor del af ortens befolkning begärt skydd emot renegarnes ohejdade intrång, men komiterade hafva deremot funnit skäligt att öppna dörrarne för renegarne på vid gafvel, så att hvarje försvar från vår sida emot intrång af renar skall nära nog omöjliggöras, i ty förslaget icke upptager något förbud för renegarne att tränga in på och taga våra egor i besittning när de behaga.

Någon ersättning för den skada, som göres af renar, kan enligt förslaget måhända erhållas, om jordegaren är nog skicklig att bevaka sin rätt och kan offra tillräckligt med tid och kostnad på bevakningen, samt skaffa vittnen på huru den skada, som sker, tillkommit. Men knappast någon af oss vill i regeln kunna öfverkomma detta.

Ehuru förslagets 1:sta § säger att lapparne skola vara berättigade att vintertiden vistas med sina renar äfven utanför deras eget område, der de efter gammal sedvana hafva brukat vistas, men något förbud för dem icke finnes upptaget i förslaget att till hvilken tid som helst vistas med sina renar hvar de behaga, och det förslaget åtföljande betänkande speciellt framhåller Herjeå-

dalen såsom ett land, till hvilket odlingen icke borde hafva fått framtränga af orsak, att vi här för en del begagna mossor till utfodring af våra kreatur, så skulle säkerligen hvarken ett så beskaffadt lagförslag eller sådana yttranden kunna hafva framkommit, om ej ändamålet vore att drifva oss ut från våra urgamla hemman, der lapparne dock af ålder icke vistats med renar, men först på senare tiden trängt ned, dels olofligen, dels indragne af jordegare sjelfve, som slagit lapparnas renhjordar under sig. Äfven andra personer kunna hafva varit oförsigtiga nog att af välvilja fast emot ersättning tidtals intaga lappar på sina egor, hvarigenom dock någon laglig rätt att för framtiden vistas der icke blifvit upplåten. Men vi kunna icke erkänna det berättigade uti ett sådant syfte. Mossor har af ålder begagnats öfver hela Herjedalen och i vida kretsar derutanför såsom kreatursfoder, och då lapparne äfven här söka göra troligt att de blifvit fördrifna af odlingen, så saknar detta föregifvande all grund.

Mellan oss och lappområdet har genom afvittringen säkra gränser blifvit uppdragna, hvarigenom stora landsträckningar gingo för oss förlorade och tillföll lapparne för att skaffa dem utrymme, och nu, efter att lapparne intagit å det dem upplåtna området bofastas renar till större antal än de sjelfva råda om och som området varit afsedt för, och utrymmet derigenom måhända blifvit knappt nog, nu vill man afhjelpa detta vid att göra hela Herjedalen till lappmarker, derför att mossor der begagnas till utfodring af kreatur, samt ålägga äfven oss att stänga kring våra höstackar vintertiden och i vissa fall äfven omkring våra slätter sommartiden, fast lapparne aldrig haft och icke heller nu hafva någon laglig rättighet att på våra egor vistas med sina renar.

Vi kunna icke föreställa oss att ändamålet med uppdragandet af säkra gränser mellan oss och våra grannar lapparne skulle hafva varit, att på ena sidan beröfva oss våra gamla rättigheter inom de lapparne vid afvittringen tilldelade områden, men deremot på andra sidan bereda lapparne rättighet att när och hvar de behaga öfverskrida gränserna och anse dem som obefintlige.

En sådan uppfattning står i öppen strid med såväl Kongl. brefvet den 20:de April 1841 som med den uppfattning, som vid afvittringen gjorde sig gällande hos både jordegarna och lapparne här i orten och inom hela länet, som ock hos förrättningsmännen och hos Kongl Maj:ts Befallningshafvande, och efter att de lapparne tilldelade skattefjell till större delen blifvit upptagne af bofastes renar och utrymmet derigenom blifvit för trångt, så kan detta knappt vara öfvensstämmande med rättvisa och billighet och utgöra giltig grund till att beröfva oss våra egor eller tvinga oss till att dela dem med renegarne, vare sig att de äro lappar eller bofaste, helst de deruti förr icke haft någon del.

Att detta måste vara lagförslagets syfte framgår klart och tydligt deraf att det icke upptager något förbud för renegarne att vistas med sina renar på våra egor, ty all vår lagstiftning visar att direkta straffbestämmelser varit nöd-

vändiga för att bereda eganderätten helgd, der den uppsåtliga kränkes, och vi begära och tro oss berättigade att få åtnjuta eganderättens helgd för vår egendom gent emot lapparne och renegarne lika mycket som lapparne gent emot oss.

I vår ort har först på senare tiden uppstått strid med lapparne och renegarne, ty lapparne hafva här i allmänhet förr blifvit bemötta med välvilja, och de hafva ofta blifvit tålda på våra egor fast de der gjort oss icke ringa skada.

Skulle nu detta vårt välvilliga tillmötesgående hafva den påföljd, att hvilken som helst renegare förklaras vara berättigad att sjelf taga hvad vi förr genom välvilligt bemötande låtit komma någon lapp till del? Annorlunda kunna vi icke tyda lagförslaget, alldenstund det icke anvisar oss någon lämplig utväg att freda våra egor, ty något *förbud* för renegarne att begagna dem för sina renar finnes der icke. Men ett sådant bemötande skall säkerligen icke vara af beskaffenhet att framkalla välvilliga känslor eller ett välvilligt bemötande emot renegarne och icke heller mot lapparne. Men vi anse att lagen bör bereda båda parter, såväl de skattdragande jordegarna som de icke skattdragande renegarne och lapparne möjlighet att försvara sin rätt, så att icke den ena parten skall öfverlemnas till den andra partens godtycke. Derföre måste vi till alla delar instämma uti det betänkandet bifogade särskilda yttrandet af Herr Wilh. Farup, och anse äfven att det skall föga verka att lagen förbjuder jordegaren att skada renegarnes eller lapparnes renar och egendom, om den icke på samma gång äfven förbjuder renegarne och lapparne att olagligen nyttja jordegarnes egor och bereder denna möjlighet att å laglig väg försvara dessa jemte derå befintlig gröda.

Äfven anhålla vi få fästa uppmärksamhet derå att då gemensam ersättningskyldighet för skada å bondens gröda enligt förslaget skall inskränkas till tiden från den 15:de Maj och till den 1:sta Oktober, så kunna vi, för den händelse de lokala förhållandena i vår ort skulle finnas af beskaffenhet att uppfylla de nog stränga vilkor, som i § 17 föreskrifvas för indelning i skadeersättningsområden, måhända hafva något hopp om att erhålla någon ersättning för den skada, som vi lida å vår växande gröda vartiden, för så vidt den nemligen låter sig fixera och i bevis leda, men med afseende å den skadan, som måtte tillfogas oss hösttiden efter den 1:sta Oktober, blifva vi enligt förslaget uppenbarligen sämre ställda än förut, för så vidt som ingen förr haft den föreställning, att icke de »säkra gränserna» skola utgöra gränser äfven för lapparne, ty det är just tiden efter den 1:sta Oktober och till början af December månad då skadan å höet helst sker, och då bruka lapparne ännu mindre än sommartiden och vartiden hafva renarne under vård eller i samlad hjord, hvadan någon bevisning om hvem som är egare af de renar, som göra skada hösttiden — hädanefter lika litet som förut — skall kunna åstadkommas. Skall

alltså den gemensamma ansvarigheten här medföra någon verkan, så måste tiden utsträckas till den 15:de December.

Slutligen få vi vördsamlingen framhålla, att som de i förslaget utsatta vitesbestämmelserna icke väl kunna tillämpas i annat fall än der det kan ledas i bevis, att *viss person* gjort sig skyldig i att skada sker å bondens egor, *upp-såtligen eller af grof vårdslöshet*, men sådan bevisning hädanefter icke blir lättare utan tvärt om svårare än förut, om förslaget blir lag, så torde sagde vitesbestämmelser knappast blifva annat än ord på papperet af föga betydelse.

Funäsdalen och Tännäs den 24 Oktober 1883.

Vördnadsfullt:

Kasper Larson.
Måns Erson.
Olof Larson.
Jöns Jnson.
Olof Jonsson.
Nils Olofsson.
Staffan Hansson.
Svän Halfvarsson,
Tännäs.
Erik Christiansson.
Hans Hanson.
Johan Myhr.
Christian Christiansson.
Jöns Persson.
Hans Olofsson.
Jon Salomonsson.
Olof Salomonsson.
Enkan Maria Jonasdotter.
Pål Svensson.
I. Paul Dalsten.
Fr. Sjöstedt.
Per Hansson Pål.
I. V. Bedoire,
innehafvare af Kongl. Tullver-
kets hemman i Funäsdalen.

P. C. Berg.
Hans Salomonsson.
Lars Salomonsson.
Inbrikt Olofsson.
Sven Persson.
P. Hammar.
Sven Salomonsson.
Hans Salomonsson.
Sven Jonsson.
Pehr Pährson.
Sten Bergman,
Tännäs.
Olof Svensson.
Jon Jonsson.
Östen Hansson.
Jon Jonsson Lee.
Gulik Olofsson.
Jon Halwersson.
Olof Ingebriktsson.
Olof Halfvarsson.
Sven Jansson.
Pehr Swensson.
O. Bergman.
Per Olofsson.

Halfvar Halfvarsson.
Jonas Ericksson.
Erik Pärsson.
R. Felt,
enligt fullmakt för Serfsjön.
Halwar Erikson.
Helge Larsson.
P. Olofsson.
Lars Hindrikson,
Serfsjön.
Halver Olofsson,
Serfsjön.
Per Svensson.
Julius Persson.
J. M. Enggelin.
Olof Ingebriktsson
i Ljungdalen.
Carl Ostensson
i Storsjön.
Sven Norberg,
Messlingen.
Jonas Olofsson,
Funäsdalen.
Pehr Röragen
i Malmagen.
Esten Olofsson
i Malmagen.

Bil. Litt. G.

Inläga till utlysta sammanträdet i Funäsdalen den 25 Oktober 1883 med lapparne och den bofasta befolkningen, angående lagförslaget för lappar och renskötseln och den bofasta befolkningen.

Aflemdnad genom lapparnes talman Olson.

Då det nu beredt oss Herjeådalslappar tillfälle att få yttra oss öfver lagförslaget, rörande oss och de bofasta i Sverige, få vi vördsamt anföra och såsom önskan framhålla följande:

1:o) Att vi måtte efter sedvana, såsom våra förfäder brukat och hitintills skett, få laglig rättighet och utan afgift intill den 10:de Juni uppehålla oss på vissa delar af jordegares område intill våra gränser, emedan hela Maj månad och intill nämnda tid är den egentliga kalfningstiden för renkorna, som då behöfva skydd för oväder och snöstormar samt bete i fjelldalarna, så att kalfvarne ej förgås, hvilket skulle i stor skala inträffa om vi före denna tid blefve tvungna att flytta upp på våra is- och snöbetäckta nakna fjell.

2:o) Att vi utan afgift finge till de nödvändigaste behof taga äfven björkjemte en- och videbuskar under den tid oss medgifves att få bo på annans mark.

3:o) Att icke vårt näringsyrke inskränkes derhän, att vi skulle blifva förbjudna att få vårda de bofastes renar. När vi behöfva varor till våra lifsförnödenheter, köpa vi dem af de bofasta och anlita desse till att frakta våra varor och saker från köpstället till oss och emellan våra många flyttningsställen, synnerligast under sommartiden. För allt detta jemte mycken annan hjälp, vi behöfva af de bofasta, hafva vi långa tider icke annat betalningsmedel än att lemna någon ren till öfverenskommet värde. Sådana renar åtaga vi oss villigt att vårda till de blifva slagtbara. Skulle nu våra bofasta grannar, som till största antalet äro hemmansegare, icke af oss få köpa renar och hafva dessa hos oss, så blifva vi tvungna att försälja våra renar antingen till Norge eller annorstädes längre bort. Då finge vi ej heller mera kredit och hjälp till frakt vid våra flyttningar utaf våra bofasta grannar. Vi skulle då nödgas att många gånger lemna våra bostäder och vårderna öfver renarna utan tillsyn, för att på långa vägar sjelfva skaffa och frakta våra lifsförnödenheter. Om de bofasta från oss återtaga sina renar, så blifva våra kvarvarande renhjordar allt för små att behålla och vårda, ty då skulle vi icke med våra hundar och med vår bästa vilja kunna föra en liten renjord dit vi ville, hvarföre vi oftare än förr blefvo alldeles utan renar och således öfverlemnade åt hunger och nöd.

4:o) Skulle vi icke få laglig rättighet att under ofvannämnde kalvningstid till den 10 Juni, få uppehålla oss vid skogsbandet inpå hemmansegarnes område, så yrka vi att de bofaste måtte stänga omkring sina intill och på fjellen liggande fäbodevallar och kring sitt hö, åtminstone i skogbärande trakter. Under ofvanskrifne tid måste vi egna uteslutande vård åt de kalfvande renkorna, och då är det alldeles omöjligt för oss att afhålla de öfriga renarne från att en och annan gång från oss ströfva ned på i fjelldalarna liggande slätter och fäbodevallar.

Slutligen yrka vi att föreliggande lagförslag icke måtte till lag fastställas förr än en noggrannare undersökning sker af våra och de bofastes förhållanden till hvarandra, angående renskötseln i sin helhet inom Herjedalen, så att en rättvislig och på sanna förhållanden grundad belysning i saken måtte vinnas. Derigenom skall det faktiskt bevisas att våra förfäder och vi på samma gång förlorade genom afvittringen en stor mängd vinter- och sommarstambåll, som lades till Storsjö kapellag, Ljusnedals bruk och Tännäs sockens hemmansegare, och vi trängdes till de nakna fjellen.

Funäsdalen den 26 Oktober 1883.

*Pål Zakrisson.
Anders Larsson dåi.
John Larsson.
Hans Olofsson.*

*Nils Rensberg.
Lars Jonsson.
Anders Andersson Fjellström.
Nils Andersson.*

*J. E. Jakobsson.
Olof Klemetsson.
Per Andersson.
Hans Olofsson Keint.*

Litt. H.

Till Herr ordföranden uti det sammanträde som är utlyst att hållas inför Herr Landshöfdingen i Jemtlands län å Funäsdalens gästgifvaregård den 25 Oktober 1882, rörande det af dertill af Kongl. Maj:t utsedde komiterade upp-
rättadt förslag till ny lapplag!

Undertecknad tillåter sig härmed ödmjukligen anföra följande:

Herrar komiterade hafva föreslagit att en lag skall stiftas, som ger lapparne rättighet att under vintertiden med sina renar flytta in och till långt in på våren vistas på den bofasta befolkningens eget område, som är skattlagdt efter s. k. lappmarksmetod; detta anser jag vara ett svårt ingrepp i den bofastes eganderätt och skulle i flera afseenden för den icke renegande bofasta befolkningen medföra svåra följder.

1:o) Ity att på de trakter der lapparne med sina renar i årtal under vintertiden uppehålla sig skulle all *ungskog* och *trädplantor* under det de äro frusna och sköra, af renhjordarne totalt nedtrampas och förstöras; och någon återväxt af skog på sådana ställen vore icke tänkbar, och marken derstädes efter årtionden och efter det de äldre träden vore uthuggna, endast vara en *kal fjelltrakt*.

2:o) I öfrigt slutar jag mig helt och hållet till bruksegaren och komitéledamoten W. Farups anförande till ifrågavarande lapplagsförslag.

Funäsdalen den 25 Oktober 1883.

H. Fundin.

Egare af 6 trög i Funäsdalen och af 5 trög i Tännäs kyrkoby.

Litt. I.

Till Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län!

Enligt det mig såsom jordegare inom Tännäs socken af Herjeådalens fögderi vid sammanträdet inför Herr Landshöfdingen den 25 i denna månad i Funäsdalen gjorda medgifvande att få afgifva en historik öfver lapparnes framträngande i Herjeådalens, anhåller jag, för så vidt det kan inverka på en blifvande lagstiftning, vördsamligen få anföras:

De i riksarkivet förvarade äldre jordaböcker utvisa, att medan lappar från äldre tider funnits inom provinsen Jemtland, så synas de deremot icke hafva förekommit inom Herjeådalens förr än år 1761, då en lapp — Anders Jons-son — der erlade skatt för Skar- och Helagsfjell, som äro belägna på gränsen af Jemtland.

Enligt Hülphers beskrifning öfver Herjeådalens lappar omkring 1780 råkat i strid med jordegarna inom Storsjö kapell, hvilka hafva sina egor söder och öster om nämnda fjell, hvilken strid bilades med öfverenskommelse om en rågång, som lapparne icke skulle få öfverskrida.

På 1840-talet hade de likväl trängt längre ned åt söder och dåvarande egare af Ljusnedals bruk sökte genom en långvarig rättegång att freda brukets gamla egor, speciellt i Midtådalens, hvilken rättegång slutade med att bruksegarne hänvisades till den blifvande afvittringen.

Omkring samma tid trängde lapparne äfven in på Långå bys egor af Hede socken, derifrån de den gången likväl lyckligen drefvos tillbaka, fast med våld-samma åtgärder.

Att äfven under denna tid lappar af välvillige jordegare, deraf redan då några få voro renegare, tillätos att vintertiden flytta in på deras egor, är ett obestridligt faktum, och äfven att lapparne der fingo uppföra vinterkojor af resvirke. Lapparne lockades till och med icke sällan till sådana utflyttningar af spekulative jordegare, för att lättare med dem kunna uppgöra affärer, hvars sorgliga verkningar nu ligga allt för klart i dagen. Till andra jordegare, t. ex. egarne af Ljusnedals bruk, erlade lapparne tidtals afgift för att få flytta in på deras egor.

Denna gästfrihet, detta tillmötesgående lönas nu på så sätt att lapparne, eller rättare de bofaste renegarne, söka att leda i bevis, att dessa utflyttningar varit från gammalt vanliga, och att de lapparne upplätne »sittplatser» varit deras gamle så kallade stamhall, och på denna grund hafva de redan nu för såväl sommar- som vintertid faktiskt tagit i besittning för sina renar nära nog hela Tännäs socken och Ljusnedals bruks egor.

Hvad som inom denna ort i synnerhet framkallat stora farhågor är, att komitéflertalets framställning af förhållandena inom Herjeådalen — hvilken framställning ock af renegarne omfattats med synnerlig förkärlek — skall kunna medföra något slags rättigheter till utflyttningar för lapparne vintertiden, i ty det oerhörda förstörande af ungskog, som dervid förorsakas, snart skulle göra äfven denna ort skoglös.

Vintertiden hållas renarne gerna samlade i större hjordar, ofta på flere tusen djur, och der en sådan hjord vistas någon tid, eller till och med blott en enda gång framdrifves, då djuren bruka gå sida vid sida tätt samlade, undgår i synnerhet under mindre starka snövintrar endast ett mindre antal af de unga skogsplantorna förödelse eller skada, ty under den starka vinterkölden, då äfven de små plantorna äro frusna och spröda, äro de mycket ömtåliga för all slags åverkan, och hvad som ej skadas genom nedtrampning, det skadas gerna af renarnes hvassa klöfvar vid uppsparkningen af snön för att åtkomma mossan. Blidare väderlek då snön blir kram, och isskorpa lätt bildar sig till följd af renarnes trampning, hvarigenom växtligheten qväfves, verkar icke mindre skadligt.

Längre ned åt landet, der vilkoren för växtligheten äro gynsammare, är faran för skogens utrotande mindre, men i fjelltrakter, der vilkoren för återväxt alltid äro ogynsamma, har erfarenheten visat, att der större renskötsel finnes, försvinner ungskogen helt och hållet, och fast lapparne i allmänhet äro rädda om skogen, så måste denna likväl gå under, der ingen återväxt får ske.

Renskötseln är derföre i hög grad fiendtlig emot skogsvården, derom förhållandena i synnerhet inom Herjeådalens fjelltrakter ovedersägligen vittna.

Genom afvittringen erhöilo lapparne här vida större renbetestrakter än de förr hade haft, hvilka trakter bofaste renegare nu till större delen tillgodogöra sig, och det är här starka skäl till farhågor att renegarne genom expropriationer

Bilaga 5
s. 97-99

skola lemnas ökadt tillfälle till att än ytterligare ofreda oss, och åtminstone i granskapet af rågångarne förstöra våra skogar.

Vördsamligen anhålles att denna min inlaga må få åtfölja protokollet vid sammanträdet i Funäsdalen den 25 i denna månad.

Ljusnedals bruk den 27 Oktober 1883.

Will. Farup.

Litt. K.

Till Herr Landshöfdingen Friherre John Ph. Ericson!

Lemnad tillfälle att till Herr Landshöfdingen få inkomma med vidare uppgifter rörande lapparne inom Herjeådalen, får jag såsom ombud för lappbefolkningen härmed vördsammast upplysa det lapparne såväl i äldre som senare tider både före och under afvittringen uppehållit sig på följande ställen, hvilka bära otvifvelaktigt vittne om det lapparne derstädes för längre tider såväl vår, sommar som vinter varit bosatta och hvaraf ostridigt framgår det lapparne till dessa trakter borde ega full sedvanerätt.

Inom Ljusnedals bruks område:

i Gröndalen finnas tvenne vallar, GränsjövalLEN och StorstensvalLEN, på södra sidan om Gränsjön;

i Mittådalen på norra sidan om Mittån i Högbacken och längre österut på samma sida af ån öster om nuvarande StorvalLEN, på södra sidan om nyssnämnde å finnas vallar på båda sidor om Daddån och vid Gunnarsstöten på två ställen; följande Mittåns dalföre ännu längre mot öster träffas gamla bostäder vid vestra och södra sidan af Kapprust på gränsen mot Messlinge bys område;

i Ljusnedalen på norra sidan, i Tvärålien på båda sidor om Tvärån och på vestra sidan om Grufvålen finnas på flera ställen vallar;

I Anådalen vid Anåkraken på östra sidan om ån är en mycket stor vall hvarå synes tomter efter många kojor, och har denna vall förr varit bebodd under kalfningstiden i Maj och början af Juni månader; längre österut på norra sidan om Anån och vid s. k. Lillasen är en mycket gammal vinterbostad, hvarå kojorna för längre tid sedan äro nerfallna, så att äfven der endast tomterna vittna att der funnits sådana;

på södra sidan om nämnde å längre österut vid Andsjöns östra ända är en mycket stor vinterbovall, hvarå ännu kvarstår gamla sparrar efter derstädes uppförda kojor; ännu längre österut på samma sida om ån mellan fjellet och s. k.

Bodsjön är en mycket gammal bovall, hvarå knappt tydliga märken efter kojor finnas, men äldre lappmän påstå att deras förfäder begagnat denna till vinterbovall, men måst flytta derifrån af brist på skog. Ännu längre österut på samma sida om ån midt emot Storröstvallen finnes äfven en vinterbovall mycket gammal;

i Tenådalen på södra sidan om ån och söder om Backvallen, bruksegarens fäbovall, är en mycket gammal vinterbovall, som af lapparne besutits senast åren 1849—52;

i Qvannildalen på södra sidan i s. k. Lakatjernåsen är en mycket stor vinterbovall, som lærer, enligt hvad äldre personer berätta, vara mycket gammal och i äldre tider ofta bebodd; vidare finnas inom Ljusnedals bruksområde vallar på två ställen i Kålbensdalen, hvilka alla sistnämnda vallar ligga vid foten af Lillfjellet.

Inom Långå bys område:

i Sörstädjan och Norstädjan, som gränsa mot östra Grundsjön, finnas bovallar på två ställen.

Inom Messlinge bys område:

vester om Messlinge by på norra sidan om Mittån i s. k. Öjerne finnas vallar på två ställen samt i Serfdalen på flere ställen, de senare få dock med byamännens medgifvande mot erläggande af något arrende af lapparne tidtals bebos.

Inom Serfsjöbys område:

i Lapprösten vid vägen som går emellan Serfsjön och Messlingen och på östra sidan om Gangelåsarna och i Grundvålen samt på båda sidor om Grafvarbäcken och Farråtjernerna finnas vallar på flera ställen; vid Kraftrust och Vånstättmaren på nordöstra sidan af Serffjellet samt i Hendålen finnas äfvenledes vallar.

Inom Ljungdalens område:

i Skervagsdalen, Högvallan, Stugulandet m. fl. ställen öster om Äjungsjön samt emellan Äjungsjön och Lillsjön samt på norra sidan Äjungsjön finnas flera bovallar.

Inom Storsjö bys område:

i Rensnäfvat finnas vallar på flera ställen, i Serfdalen på båda sidor om Serfån samt vid Högrensvålen finnas flera vallar.

Inom Tännäs sockens område:

i Össjedalen på södra sidan Össjesjöarne finnas vallar på flera ställen, likaledes i Andersjökälen på södra sidan om Sjenörsfjellet och vester om Skurfvarna finnas vallar på många ställen; vid Langbråttsjöarne och Glön finnas äfven vallar samt strax vester om Malmagssjön, der nu en fäbovall är uppförd under hemmanet N:o 2 Malmagen; vid Östra ändan af Malmagssjön, der nu är uppbyggt fäbovall under hemmanet N:o 34 Funäsdalen. På båda sidor om Fiskbackvålen

finnas vallar på flera ställen. Öster om Kärringsjöarna på båda sidor om vägen som går till Ragen och ännu längre i öster ända till sjöarna Abborvikarna, ända till Felsjäri finnas på flera ställen vallar; i Staåsarna och Gellåsen, tillhörige Tännäs socken, finnas äfvenledes gamla bovallar

Inom Högvälens område finnes vallar på flere ställen i Rändingsvålen.

Då nu, efter hvad visadt är, alla dessa bovallar blifvit genom afvittringen lapparne frångagne, anhålla de vördsammast att åtminstone till någon del återfå hvad som af ålder varit deras rättmätiga egendom.

Funäsdalen den 5 November 1883.

O. Em. Olson.

II.

Protokoll vid lappsammanträden.

Circulär.

Till länsmannen!

Utom de yttranden, hvartill föredragningen af komiterades förslag till »Förordning angående de svenske lapparne och de bofaste i Sverige» kan gifva anledning, önskar jag att vid det sammanträde, som den 27 dennes af Eder hålles med lappar, få särskildt och tydligt höra lapparnes åsigter och uppfattning i följande punkter:

1:o) Äro de åt lapparne inom orten anvisade fjell och nu varande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel?

Om så icke är, hvar önskas utvidgning?

2:o) Finnas inom orten kronan tillhörige marker som kunna anses vara behöfliga för lapparne? Och i så fall hvilka?

3:o) Räcka icke de nu varande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildes marker och, i så fall, hvilka?

4:o) Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheter för lapparne till indelning i lappbyar, utseende af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m.

5:o) Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

6:o) Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofaste af rättigheter till slätter m. m. å de för lapparnes renskötsel afsatta områden.

7:o) Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofaste.

I hvad mån detta bruk, om det får ohejdadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel som drifves af lappar med egna renar?

Om emottagande af bofastes renar till vård fortfarande skall tillåtas utan medgifvande af öfrige till området rätt egande lappar?

Om den inkomst som kan tillfalla lappar genom att vårda och föda bofastes renar bör ensamt tillfalla den lapp som mottagit djuren, eller om han bör dela med sig åt andra lappar, som hafva rätt till bete inom området?

8:o) Yttrande öfver förslaget till »Förordning angående renmärken».

Östersund i landskontoret den 17 Oktober 1883.

JOHN ERICSON.

C. H. Ekberg.

Protokoll, fördt vid det med lapparne inom *Fröstvikens* fjelltrakt den 27 Oktober 1883 hållna sammanträdet för desammias hörande öfver af komiterade utarbetade »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» samt om renmärken.

S. D. Vid sammanträdet infunno sig såsom ombud för fjellen i Frostvikens socken följande: för Blåsjöfjell: Anders Nilsson, Thomas Larsson, Torkel Jonsson och Lars Bengtsson; för Orrnäsfjell: Anders Andersson Nordqvist, Anders Andersson och Nils Mattsson Orrén; för Millets-skogs-fjell: Nils Thomasson Allmark; för Badstugunäsfjell: Olof Olofsson och Nils Hansson, samt för Klumpvattensfjell: Jonas Hansson.

Efter uppläsandet af komiterades förslag och sedan lapparne lemnats tid till öfverläggning, anhöll de vördsammast få till protokoll göra följande anmärkningar:

§ 2.

Att då lapparne behöfva i vilda skogar uppresa kojor flera gånger för hvar familj, ett visst medelpris, så lågt som möjligt, måtte bestämmas å för en sådan koja erforderligt virke.

§ 5.

Att mellan orden »användas» och »till stängsel» måtte insättas orden *som grundpålar*, emedan det är omöjligt att afbarka de mindre träd och buskar, hvilka användas till egentligt stängsel, alldenstund qvistarne utgöra det väsentliga hindret för renarne.

§ 7.

Att mom. 1 får följande tillägg: eller då de till lappbyn hörande gifva sin tillåtelse åt någon lapp att af förekommande skäl tillfälligtvis uppehålla sig inom densamma.

§ 9.

Att till mom. 1 lägges: börande likväl, för så vidt ej någon inom lappbyn vill flytta, de bofaste först vara skyldiga att sina renar återtaga, innan någon hänvisas till annan lappby; och till mom. 2 efter orden: »inom viss tid» lägges: som dock ej bör bestämmas kortare än 2 år.

§ 11.

Att här måtte i första stycket efter orden »föra renar på bete» tilläggas: mot byamännens vilja.

§ 12.

Tiden från och med den 15 Maj är mindre väl vald, och kan den ej bestämmas från och med den 15 Juni bör den nödvändigt för renkornas skull bestämmas från och med den 1 Juni äfven för Jemtland, för hvilket tiden på hösten gerna kunde förlängas till den 15 Oktober eller den 1 November, i hvilket fall 2 mom. i samma paragraf ändras derefter.

§ 16.

Att slutet borde lyda: för gäldande af den skadeersättning och de böter, som kunna renvaktaren ådömas; skolande den senare deri deltaga med hälften, om han eger medel.

§ 17.

Att mom. 2 ändras så, att efter orden »inom Jemtlands län under tiden från och med den» sättes: 1 eller 15 Juni till den 1 eller 15 Oktober.

§ 21.

Beklagligt är, att lag tillåter jagt på vildren, emedan derigenom många märkta renar af jagthundar misshandlas, hvarföre bestämmelser nödvändigt borde inflyta derom:

att den bofasta befolkningen inom lappmarkerna ej måtte vara tillåtet inom sommartid medtaga sina hundar till fäbodarne eller vintertid hafva sådana med sig, då de köra efter foder, emedan hundarne värre än vargar derigenom komma i tillfälle jaga renhjordarne, hvarigenom stor skada ofta åstadkommes;

att hundar, som i allmänhet ej borde finnas inom för lapparne bestämda land, måtte inom lappmarkerna hållas bundna under April, Maj och Juni månader, under hvilken tid renkornas kalfning sker;

att hund, som börjat jaga eller döda renar, skall af egaren, efter vänlig tillsägelse derom, genast tagas i band eller dödas, och veta ej byns invånare, hvem som är egare till hunden, må hunden, om han anträffas lös, af hvem som helst saklöst nedskjutas;

att skada, som genom hund uppkommer, ersättes af dess egare eller, om det ej kan utrönas hvem hunden tillhör, af de hundegande byamän, inom hvilkas område skadan skett, i förhållande till det antal hundar enhvar sådan eger eller har under sin vård; samt

att minsta ersättningsskyldighet för förskingring af renhjord, änskönt intet djur stupar, må sättas till 40 kronor, emedan derigenom uppkommen förlust ofta uppgår till flera hundra kronor.

§ 25.

Att lapparne måtte få betjena sig af jagt och fiske å för dem afsatta områden äfven inom Jemtlands län.

§ 26.

Att lapparne förunnas rätt att upplåta mindre betes- och slätterlägenheter åt närmast boende svenska grannar, emedan just genom utbyte af lapparne tillhörig slått eller bete å ena sidan och bofaste tillhörigt renbete å den andra, sämja ofta kan åstadkommas i mindre tvistiga fall; deremot borde det ej vara tillåtet hvarken för lappar eller någon myndighet, att inom det för lapparne afsatta land upplåta rätt till jagt af det skäl, att hundar derigenom få anledning ströfva omkring.

Rörande förslag till »Förordning angående renmärken», önskas att i 1 § må ingå bestämmelse:

att lapp, som eger eller vårdar renar, vare skyldig begagna renmärken samt att inom år och dag märka de omärkte, äfvensom att en paragraf må inflyta af det innehåll, att ingen måtte få nyuppfunna renmärken af häradsrätten fastställda förr än efter 2 år sedan denna förordning börjat tillämpas, inom hvilken tid de, som hafva gamla ärfda eller köpta märken, må kunna hinna få dem behörigen fastställda.

På till sist framställd proposition svarades, att de åt lapparne inom orten anvisade fjell äro knappa för deras renskötsel, och att inom Orrnäsfjell ligger ett kronohemman, benämndt Dajma, som för lapparne derstädes skulle vara en kärkommen och väl behöflig tillökning i deras områden; liggande för öfrigt nämnde kronohemman midt i den derstädes belägna renbetesmarken och således svårt att undvika. Härjemte ansågo lapparne högst nödvändigt, att en paragraf i förslaget kunde få ungefär följande lydelse:

Att under särdeles tvingande omständigheter, då renmossa genom isskorpa är alldeles oåtkomlig för renarne, lapparne då måtte ega rättighet att fälla lavbevuxta björk- och mindre barrträd.

Frostvikens sockenstuga den 27 Oktober 1883.

P. Anderson,
t. f. länsman.

Anders Nilsson.

Torkel T. Jonsson,
Blåsjöfjell.

Anders Andersson Nordqvist.

Anders Andersson

Nils Mathson Årnen,
Orrnäsfjell.

Nils Thomasson Allmarck,
Mellanskogsfjell.

Olof O. Olofsson
i Badstugunäsfjell.

Nils Hansson
i Badstugunäsfjell.

Jonas Hansson
i Klumpvattenfjell.

Publ. den 28 Oktober 1883 af

A. F. Winnbergh.

Protokoll, hållet vid sammanträde med lappallmogen i de inom *Fällinge* och *Hotagens* socknar belägna fjelltrakter, uti Hotagens sockenstuga den 27:de Oktober 1883.

På grund af Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län, jemlikt skrifvelse den 18 nästlidne September mig lemnade uppdrag att såsom ordförande

leda förhandlingarne vid det af samma Konungens Befallningshafvande till denna dag utsatta sammanträde härstädes för att höra lappallmogen öfver det förslag till Förordningar angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige äfvensom angående renmärken, upprättadt af de dertill särskildt i nåder förordnade komiterade, instälde sig undertecknad länsman härstädes för att nämnda uppdrag fullgöra.

Sedan sammanträdet förklarats öppnadt upplästes för den församlade lappallmogen Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18 sistlidne September, hvarigenom lappallmogen inom Fällinge och Hotagens socknar blifvit kallade till sammanträde härstädes denna dag jemte det af kapellpredikanten J. U. Bjurberg den 16 i denna månad utfärdadt bevis derom att bemälde kungörelse blifvit uppläst i Hotagens kyrka den 30 September och den 14 i denna månad, hvar efter berörda lagförslag föredrogs. Sedan en lämplig tid förlupit afgäfvos lappallmogen, eller de härstädes församlade lapparne, följande yttranden:

§ 1.

Godkändes till sitt hela innehåll.

§ 2.

Rörande innehållet af denna paragraf önskade lapparne att få sig tillerkänd rättighet att å enskildas skogar utan betalning få taga löfträd till uppförande af kojor samt barr till betäckning af marken inom kojorna.

§ 3.

Enär efterlefnad af denna paragraf är för lapparne nästan omöjlig i thy att renarne af en eller annan anledning draga sig åt ett annat håll än dess egare ämnat och hvarföre en sådan anvisning, hvarom paragrafen handlar, sålunda på förhand omöjliggöres, vilja lapparne hemställa, om icke under sådant förhållande dem måtte tillåtas, att i skog, belägen utom de för lapparne afsatta land, för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel, nödig skog dertill får tagas, med skyldighet för lapparne att underrätta egaren eller brukaren af den lägenhet, hvarå detta behof uppstår, derom, äfvensom med honom öfverenskomma om ersättningen derför.

§ 4

Denna paragraf godkändes till alla delar.

§ 5.

Äfven denna paragraf godkändes, likväl med den önskade förändringen, att endast s. k. grundpålar, motsvarande gårdselstör, må afbarkas, men ej de trän i öfrigt, som, motsvarande gårdsel, till stängsel användas, enär dessa trän vanligen användas oafqvistade.

§ 6.

Mot föreskriften i denna paragraf hade lapparne icke något att anmärka, hvarföre de för sin del godkände densamma.

§ 7.

Godkändes likaså, likväl med den uttalade önskan, att innan indelning af lappbyar första gången sker, Landshöfdingen ville inhemta lappallmogens yttrande om lämpligheten derutinnan samt, om förändring af redan gjord indelning skulle i framtiden anses nödig, bör, innan sådan företages, uppsyningsmännen inom de lappbyar, förändringen berör, dessförinnan höras.

§§ 8, 9 och 10 samt 11.

Godkändes till alla delar.

§ 12.

Rörande innehållet i denna paragraf uttalades den önskan, att tiden för vårdande af renarne, så att de ej göra skada å växande eller afskuren gröda på åker och äng eller utängsslätter, måtte inom Jemtland bestämmas lika med Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, eller från och med den 1:sta Juni till den 1:sta September, enär, enligt bestämmelsen i denna paragraf angående förstnämnda län, lapparne under tiden mellan den 15 Maj och 1 Juni svårligen kunna afhålla sina renar från att inkomma på åtminstone utängsegor.

§§ 13, 14, 15, 16 och 17.

Blefvo utan anmärkning godkända.

§ 18.

Godkändes, dock önskade lapparne att slutet af denna paragraf finge utelutas, så att den, »som ersättning fordrar» ej må söka domstol förrän skiljomän blifvit påkallade.

§§ 19 och 20.

Godkändes utan anmärkning eller framställd ändring eller tillägg.

§ 21.

Godkändes äfvenså med uttryckt önskan derom, att egare till hundar, boende närmast intill de för lapparne tillåtna uppehållsställen, skall åläggas vid lämplig påföljd ej allenast vårda sina hundar, så att de icke vålla lapparne skada på renar eller förorsaka förskingring af renarne, utan äfven förse sina hundar med »halse», hvarå hundegarens namn bör vara anbragt, samt att hund — ej försedd med sådant märke — som anträffas bland renarne och desse ofreda, må saklöst dödas.

§§ 22, 23 och 24.

Godkändes till alla delar.

§ 25.

Godkändes ock, likväl med tillägg, att lapparne inom Jemtland måtte tillerkännas lika rättigheter, som blifvit lapparne inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker tillerkände.

§ 26.

Denna § ansågo lapparne böra ur lagförslaget utgå på den grund, att om någon slätterlägenhet skulle finnas inom de till lapparne afsatta land, som icke användas till bete, dessa slotterlägenheter hellre borde emellan vederbörande lappar fördelas, och hvar och en af dem finge komma i fullt åtnjutande af fri brukningsrätt af sagde lägenheter och använda afkomsten deraf dem bäst synas kan; tillika uttrycktes önskvärdheten och behofvet för en del af lappallmogen vara, att, å inom fjellmarkerna befintliga, särskilda ställen, icke renegande lapp, eller lapp, som eger allenast ett fåtal renar, måtte beviljas rättighet att uppföra fasta bostäder, då derigenom för större renegare beredes tillfälle till förvarande och bevarande af den egendom, hvilken de ej kunna medföra under sina flyttningar; på enahanda grunder anse lapparne fiskevattnen böra få användas och, om möjligt är, fördelas.

§§ 27, 28, 29 och 30 godkändes.

Beträffande åter förslaget till förordning angående renmärken, så, efter det samma förslag nu blifvit uppläst, godkändes detsamma i sin helhet med den uttalade önskan, att sådan bestämmelse må inflyta, hvarigenom de lappar, som

under de två förstkommande år efter det denna förordning börjar tillämpas, skola få sina renmärken fastställda, böra vara skyldige genom intyg af dels lappar och dels någon annan inom församlingen trovärdig person styrka att de någon tid haft i bruk de märken, hvarå fastställelse sökes; börande inga nyuppfunna märken under sagde tid af Häradsrätten fastställas, på det att de, som hafva gamla märken, antingen ärfda eller annorlunda förvärfvade, derunder må först hinna få sina fastställda.

Uppå derom väckt fråga förklarade lapparne att renbetesfjellen inom orten vore alldeles otillräckliga, att lapparne till följd deraf måst flytta till andra fjell för att skaffa sig bete för sina renar; hemställa derföre att hemmanen Munsvattnet inom Frostvikens socken och Almdalen inom Fällinge socken, helt och hållet omgifna af fjellområden, det förra af Murfjell och det senare af Vinklump och Gaxsjö fjell, måtte återvinnas till kronan från nu varande egare och förunnas lapparne till betestrakter; att kronoparkerna inom distriktet nemligen Erfjellet (en trakt liggande mellan Löfhögen, Älviken och lapparnes område) inom Fällinge och Juthatten inom Hotagen kunde till renbete upplåtas, hvarförutom påyrkades att, enär vid inom orten anställd afvittring hemmanen inom byarne Hotagen, Valsjön och Gunnarvattnet inom Hotagens socken blifvit tilldelade egor så nära renbetesfjellet Vinklumpen, att endast kala fjellet tillhör lapparne, gränslinien mellan nämnde byar och sagda fjell måtte varda lagd på $\frac{1}{8}$ eller $\frac{1}{16}$ mils afstånd från fjellet; att i händelse renbete ändå skulle komma att fattas, lapparne önskade helst få sig anvisade renbetesfjell på söder härifrån belägna sådana.

Slutligen framställde lapparne, hurusom det borde blifva en ovilkorlig skyldighet för de närmast intill de åt lapparne afsatta land belägne jordegare att uppföra lador för bevarande af sin afbergade gröda, på det att skada derå må kunna undvikas, och anse de att icke något hinder för en sådan åtgärd bör kunna möta, samt att de böter, som kunna varda ådömda på grund af bestämmelserna i ifrågavarande förslag måtte modereras efter brottets större eller mindre beskaffenhet, dock likväl icke till högre belopp än 40 kronor.

Då något vidare till anteckning ej förekom upplöstes sammanträdet.

Hotagens socknestuga som ofvan.

J. Widmark,
Kronolänsman.

Uppläst och justerat betyga:

Nils Rönqvist,
Gaxsjöfjell.

Anders Pahlsson,
Vinklumpsfjell.

Protokoll hållet vid sammanträde med lappbefolkningen inom *Undersåkers, Kalls och Åre* socknar å Stamgårde gästgifvaregård den 27:de Oktober 1883.

S. D. Enligt Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18:de sistlidne September, hvilken i behörig ordning blifvit uppläst uti distriktets kyrkor, hade till denna dag sammanträde med lappbefolkningen inom *Undersåkers, Kalls och Åre* socknar blifvit utsatt att inför undertecknad härstädes hållas, för att höra lapparna öfver det af komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska lapparna och de bofasta i Sverige äfvensom angående renmärken; Och hade för sådant ändamål undertecknad, Kronolänsman, sig nu derstädes å utsatt timme infunnit, dervid till sammanträdet hörande frågor företogos i följande ordning:

§ 1.

Upplästes af komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska lapparna och de bofasta i Sverige äfvensom angående renmärken för tillstädesvarande lappar, hvarefter nödig tid för öfverläggning lemnades dem.

§ 2.

Uti 2 § lagförslaget intagna bestämmelser rörande skogsfång önskade lapparna enhälligt få ändrade derhän, att de å enskildes skogar utom lappmarkerna skulle ega rätt att utan ersättning taga växande träd *för tillfälligt behof* utan någon förpligtelse att före afflyttningen från trakten för egaren anmäla hvad användt blifvit.

§ 3.

Att 12 § ändrades så, att tiden inom hvilken lapparna skulle vara skyldiga att taga sådan vård om sina renar, att de ej göra skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller utängsslätter, bestämdes till endast 2:ne månader, räknadt från och med den 1:sta Juli till och med den 1:sta September. I öfrigt godkändes lagförslaget.

§ 4.

Lagförslaget angående renmärken godkändes till alla delar.

§ 5.

Att justera detta protokoll utsågos kronoffjerdingsmannen Erik Andersson i Edsåsen och handlanden C. Bergstedt i Stamgärde, hvarefter sammanträdet upplästes.

Dag som ofvan.

J. Löfgren.

Justeradt af
Erik Andersson.
Carl Bergstedt.

Protokoll hållet vid sammanträde med lappbefolkningen inom Undersåkers, Kalls och Åre socknar, å Stamgärde gästgifvaregård i Undersåkers socken den 27:de Oktober 1883.

S. D. På grund af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse den 17:de i denna månad, deri Konungens Befallningshafvande anmodat mig att vid det sammanträde med lappbefolkningen inom Undersåkers, Kalls och Åre socknar, hvilket i enlighet med Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18:de sistlidne September blifvit utsatt att hållas härstädes denna dag, höra lapparnas åsigter och uppfattning uti följande punkter:

1:o. Äro de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel? Om så icke är hvar önskas utvidgning?

2:o. Finnas inom orten kronan tillhöriga marker som kunna anses vara behöfliga för lapparna och i så fall hvilka?

3:o. Räcka icke de nu varande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildes marker och i så fall hvilka?

4:o. Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheter för lapparna till indelning i lappbyar utseende af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m.

5:o. Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

6:o. Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofasta af rättighet till slätter m. m. å de för lapparnas renskötsel afsatta områden.

7:o. Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofasta:

I hvad mån detta bruk, om det får ohejdadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar?

Om emottagande af bofastes renar till vård fortfarande skall tillåtas utan medgifvande af öfriga till området rätt egande lappar?

Om den inkomst, som kan tillfalla lappar genom att vårda och föda bofastes renar, bör ensamt tillfalla den lapp, som mottagit djuren, eller om han bör dela med sig åt andra lappar, som hafva rätt till bete inom området, hafva nu omförmälda punkter blifvit för lapparna föredragna, dervid de afgåfvo följande utlåtanden:

§ 1.

Beträffande första punkten uttalades enhälligt den åsigten, att de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning, voro alldeles otillräckliga för deras renskötsel äfven om inom orten kronan tillhöriga marker upplåtas åt dem till renbetestrakter.

För att deras behof i detta hänseende skulle kunna fullt tillgodoses, borde Kongl. Maj:t låta inköpa och till lappallmogens disposition öfverlåta följande inom Kalls, Undersåkers och Åre socknar belägna fjellbyar och kronoparker nemligen: Kålåsen, Gånelfven, Gråsjön, Backsjönäset, Sågen, Sandnäs, Björkede, Bergsjö, Ede, St. Rännsjön, Vestra Flandern, Äggesjön, Skalstugan, Medstugan, Gråsjölien, Storlien, Lilla Tevedalen, Enkroken, Enbogen, Handöl, Bunnerviken, Bunnervikens kronopark, Skorsdalen, Våladalen, Vallbo, Fångamon samt Hattö och Amuns kronoparker.

Genom en sådan anordning skulle de ständiga klagomålen öfver bristande utrymme från lappbefolkningens sida och intrång af lapparna från den bofasta befolkningens sida snart upphöra.

§ 2.

Emot bestämmelserna i 7, 8, 9, 10 och 11 §§ i lagförslaget, om skyldighet för lapparna till indelning i lappbyar, utseende af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m. gjordes ingen anmärkning, utan godkändes dessa paragrafer i sin helhet.

Hvad särskildt beträffar indelning i lappbyar bestämdes att följande fjell hvar för sig skulle utgöra en lappby: inom Kalls socken *Skjöckerfjell* och *Sösjöfjell*, inom Åre socken, *Blåskall*, inom Undersåkers socken *Handölsdalen* (omfattande Bunner och Tevedalsfjellen) *Tranris* och *Anaris*.

Att dessa byar skulle bära samma namn som fjellen, utom Bunner och Tevedalsfjell, som skulle benämnas »Handölsdalen».

§ 3.

Några särskilda skadeersättningsområden enligt 17 § lagförslaget ansågs icke behöfva indelas inom härvarande fjelltrakter.

20 § godkändes i sin helhet.

§ 4.

Hvad i 26 § föreslagna förbud om upplåtelse åt bofasta af rättighet till slätter, jagt och fiske vidkommer, voro åsigterna derom delade, i ty att en del ansåg rättvist, att den lapp, som inom sitt skattefjell egde slätter, jagt och fiske, skulle ega rätt att till bofasta upplåta dessa rättigheter och därför ensam uppbära godtgörelse, hvaremot en del påyrkade, att der upplåtelse af nämnda rättigheter kunde ifrågakomma, sådan upplåtelse borde ske genom Konungens Befallningshafvande, samt att medel, som derigenom inflöto, måtte till förmån för lapparna gemensamt användas.

Efter en stunds diskussion härom enades flertalet om att 26 §:s lagbestämmelser i sin helhet skulle antagas.

§ 5.

Hvad till sist frågorna i 7:de punkten vidkommer, så uttalades enhälligt den önskan, att lapparna fortfarande såsom hitintills måtte tillåtas emottaga till vård renar, som tillhöra den bofasta befolkningen, utan medgifvande af öfriga till området rätt egande lappar, samt att den inkomst, som tillfölle lappar genom att vårda och föda bofastes renar, bör ensamt tillfalla den lapp, som mottagit djuren, förutsatt att denne har erhållit inrymning i skattefjell. Bruket att emottaga och vårda bofastes renar ansågs icke i ringaste mån kunna inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar.

§ 6.

Att justera detta protokoll utsågos kronofjerdingsmannen Erik Andersson i Edsåsen och handlanden C. Bergstedt i Stamgärde, hvarefter sammanträdet upplöstes.

Dag som ofvan.

J. Löfgren.

Justeradt af

Erik Andersson.

Carl Bergstedt.

Protokoll hållet vid utsatt sammanträde med lappbefolkningen inom *Offerdals* socken, å Änge gästgifvaregård den 27:de Oktober 1883.

Närvarande undertecknad af Konungens Befallningshafvande t. f. ordförande, samt af lapparna Pål Thorkelsson, Lars Larsson, Mårten Thorkelsson, Jonas Thorkelsson, Pål Nilsson, Johan Larsson och Klement Jonsson från Ansätt och Stenfjellen, Johan Larsson från Oldfjellet och Pål Pålsson från Grubbdalsfjell, hvilka upplyste att alla inom distriktet bosatta lappar hafva af kungörelse rörande sammanträdet i god tid erhållit behörig del.

Sedan Konungens Befallningshafvandes kungörelse af den 18 sistlidne September samt skrivelser i ämnet upplästs, togs förslaget till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige i betraktande, dervid anmärkningar gjordes emot följande paragrafer:

§ 3.

Yrkas att erforderligt virke må få tagas utan föregående utsyning för uppförande af tälten under flyttningarna, hvilka på förhand ej kunna bestämmas och hvartill anses erfordras cirka 20 stycken mindre träd för hvarje koja.

§§ 7, 8.

Att lapparne sjelfva må träffa öfverenskommelse med hvarandra att vistas med renarna inpå hvarandras fjellområde.

§ 12.

Under Maj och Juni månader då renarna hufvudsakligen framföda sina foster, är omöjligt hålla dem i fjellen, utan söka de då skogsmarkerna, der gräset börjar grönska, och söka då der sin hufvudsakliga näring, och kunna ej kalffarna under denna tid lefva af uteslutande renmossa.

§ 15.

Att tillförlitlig stängsel uppföres kring stackar och hässjor, der ej fodret förvaras i lador, hvilket på de flesta ställen vore af större vigt och utan betydlig kostnad kunde uppföras.

§ 16.

Med största flit och tillsyn kunna ej renarna tidtals bevakas. Skall detta då räknas för uppsåt eller grof vårdslöshet?

§ 17.

Som renarna ströfva omkring från flera fjell och ej kunna hållas tillsammans, bör fullständigt utredas hvilken renar förorsaka skada och ej gemensam ansvarighet.

§ 21.

Hund, som jagar eller förorsakar skada bland renar i fjellet, må, då ojäfviga vittnen kunna sådant intyga, genast dödas, utan föreskrift af polismyndighet.

§ 25.

Rättighet till jagt och fiske för Jemtlands län i likhet med Norr- och Vesterbotten.

§ 26.

Rörande bete och slätter, som möjligen kunna upplåtas åt enskilda, bör som hittills tillhöra lapparne att derom uppgöra, helst som genom sådant förfaringsätt många tvistigheter biläggas.

Rörande förslaget till förordning angående renmärken må inflyta:

Att ingen må taga nytt märke än hvad hittills brukats förr än två år förflutit efter det blifvande förordning kommer att tillämpas, samt att om flera skulle hafva samma märke, det som är äldre då må ega företräde, äfvensom att det tillåtes samma person vara egare af flera märken, då sådant honom genom arf eller köp tillkommit. Dessutom anmärktes på framställda frågor:

Att de åt lapparna inom orten anvisade fjell och rättighet till flyttning och bete vore otillräckliga för renskötseln, och att utvidgning må ske till angränsande skogsmarker för vårbete, emedan fjellen under vintermånaderna blifva belagda med is, då mossan blifver oåtkomlig för renarna; och torde sådan utvidgning ske af kronan tillhörig mark benämnd »Oldens öfverloppsmark» att tilläggas Ansätt- och Stenfjellet, »Grubbdalens öfverloppsmark» att tilläggas Grubbdalsfjellet, samt dessutom bör tilläggas Ansätt- och Stenfjellet samt Grubbdals fjell norrut af Rörvattnets by i Hotagen samt Oldfjellet utvidgas med Huså kopparverk i Kall tillhörig skogsmark benämnd »Åkroken».

Inom distriktet finnas få af den bofasta befolkningen, som ega renar hvilka vårdas af lapparna, och de som ega några hafva då endast få och kunna ej då inkräkta på lapparnas renskötsel, samt att den lilla ersättning, som tillfaller den lapp, som sköter renarna, må af honom ensam behållas.

För öfrigt gjordes ej några anmärkningar eller förslag.

Sålunda förlupit betygar

Dag som ofvan.

Adolf Souve.

Protokoll, hållet vid sammanträde med lappallmogen inom *Ovikens och Hallens* socknar belägna fjelltrakter å *Borgens* gästgivaregård den 27 Oktober 1883.

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande i länet medelst utfärdad kungörelse den 18 nästlidne September, som enligt föreskrift i flera exemplar blifvit spridd bland lappallmogen inom härvarande fjelltrakter och tillika uppläst i *Ovikens* och *Myssjö* kyrkor den 30 i samma månad, kallat bemålde allmoge till sammanträde denna dag, för att höras öfver af komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige äfvensom angående renmärken, samt undertecknad, kronolänsman och landsfiskal, blifvit förordnad att såsom ordförande härvid leda förhandlingarne, så hade jag för sådant ändamål mig härstädes inställt; och som klockan redan slagit 10 f. m. samt åtskilliga lappar och renegare tillstädeskommit, bland hvilka följande må nämnas: *Olof Jansson, Thomas Andersson, Anders Jonasson Fjällberg, Lars Pålsson, Elias Fredriksson, Nils Nilsson, Nils Fredriksson, Lisbet Nilsdotter, Maria Fredriksdotter* från *Ovikens* fjäll samt *Thomas Olofsson* och *Anna Nilsdotter* från *Hallens* fjäll, så öppnades sammanträdet med uppläsande af till en början Konungens Befallningshafvandes omförmälda kungörelse jemte förordnande, hvarefter lagförslagen föredrogos för samtliga närvarande, hvilka efter öfverläggning deremot enades om följande anmärkningar, som uti protokollet antecknas skulle:

1:o) *Förordningen angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige.*

§ 12.

I denna paragraf förekommande stadgande, att det skulle åligga lapparne inom *Jemtlands* län taga sådan vård om sina renar, att de ej under tiden från den 15

Maj till den 1 Oktober göra skada å växande eller afskuren gröda på åker o.s. v., ansågs, hvad den föreslagna tiden beträffar, icke lämpligt; det vore nemligen, i anseende till den å fjellbetena ännu qvarliggande isskorpan, nästan alltid omöjligt för lapparne att före den 1 Juni med sina renhjordar flytta från sina vinterqvarter nere på de skogsbärande markerna, å hvilka kunna finnas bofaste tillhöriga, ohägnade slätterlägenheter, och mången gång kunde till och med af enahanda orsak någon flyttning ej företagas förr än i medio af Juni månad; med anledning häraf framställes den önskan, att den i paragrafen för Jemtlands län föreslagna tiden från den 15 Maj till den 1 Oktober måtte ändras till från den 15 Juni till den 1 Oktober.

§ 15.

De närvarande yrkade, att föreskriften uti denna paragraf måtte, i fråga om stängselskyldigheten omkring slaget och bergadt hö, som icke förvaras i lador utan i stackar och hässjor, utsträckas till alla sådana hemman och lägenheter inom Jemtland, hvilka gränsa intill lapparnes områden, utan inskränkning af tiden, på sätt, för Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker finnes föreslaget.

§ 21.

Enligt denna paragrafs sista moment skall hund, som har till vana att å tillåtna uppehållsställen döda eller jaga renar, af egaren, efter polismyndighetens föreskrift, dödas. Ett stadgande, som vore egnadt att lemna skydd för lapparnes renar emot hundar, hvilka hafva omnämnda elaka vana, ansågs visserligen af behovet högeligen påkalladt; men att en lappman, hvars renhjord ofredas af en ilsken hund, enligt förslagets lydelse skulle vara tvungen att först anmäla förhållandet för polismyndigheten innan han kunde påräkna att efter mycket besvär och många omvägar blifva qvitt sina renars plågoris, ansågs föga tillfredsställande för syftemålets vinnande; ty först och främst kunde en hund med omnämnda egenskaper under den långa tid, som ovilkorligen måste gå till ända innan alla formaliteter för hundens undanrödjande blifvit iakttagna, hinna göra oberäknelig skada, och vidare kunde det förhållande inträffa, att hundens egare vore okänd, i hvilket fall man stode alldeles rättslös. Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt ansågs, att lagens bestämmelser i berörda hänseende borde blifva sådan, att hund, som bevisligen har till vana att å tillåtna uppehållsställen döda eller jaga renar, eller ock å nämnda ställen träffas på »bar gerning», må saklöst dödas utan föregången anmälan för polismyndigheten i orten.

§ 26.

Då de för lapparnes renskötsel afsatta land med dertill hörande rätt till jagt och fiske inom Hundshögs och Tossås skattefjell jemlikt inrymningsbref sedan längre tid tillbaka innehafves af vissa lappmän, ansågs att desse lappmän och deras arfvingar eller rättsinnehafvare borde fortfarande få oinskränkt bibehålla denna sin rätt, jemväl hvad upplåtelse af såväl slätter och bete, som jagt och fiske åt bofaste beträffar, utan inskränkning från länsstyrelsens sida.

2:o) Förordningen angående renmärken.

Emot förslaget till denna förordning hade de närvarande ingenting att anmärka, men ville dock särskildt framhålla denna sin önskan, att då förordningen skulle komma att träda i kraft, de renegare, som af ålder haft bestämda renmärken, hvilka likväl hittills icke blifvit inför häradsrätt företedda, måtte tillerkännas företrädesrätt att framför annan använda dessa märken.

Mot öfriga paragrafer i föreliggande 2:ne lagförslag framställdes inga anmärkningar, utan tvärt om uttalade de närvarande sin fulla belåtenhet dermed.

Härförutan hade från Konungens Befallningshafvande ytterligare ankommit en skrifvelse af den 17 i denna månad, hvaröfver särskildt infordras lapparnes åsigt och uppfattning i följande punkter:

1:o) Äro de åt lapparne inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel?

Härför svarades Nej! Utvidgning önskas derföre åt kronoparkerna Rönnåsen och Bastudalen inom Hallens område för vinter- och vårbete.

2:o) Finnes inom orten kronan tillhöriga marker, som kunna anses vara behöflige för lapparne, och i så fall hvilka?

Svar: Vesterhallams-, Mantals- och Mustabodarnes-, samt Öster- och Vesterarådalens kronoparker inom Ovikens socken till vårbete, äfvensom Hottöns och Huckrens kronoparker inom Undersäkers socken till vår- och höstbete.

3:o) Räcka icke de nuvarande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildas marker och, i så fall, hvilka?

Utvidgning till sistnämnda marker ansågs ej erforderlig.

4:o) Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheten för lapparne till indelning i *lappbyar*, utseendet af *ordningsman*, frivillig och tvungen *utflyttning* m. m.

Närvarande lappar förklarade på fråga härom, att de godkände lagförslagets bestämmelser i förevarande fall, hvilket äfven torde inhemtas af slutliga uttalandet till protokollet.

5:o) Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

Enahanda upplysningar, som i nästföregående punkt blifvit meddelad, återopas härom.

6:o) Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofasta af rättighet till slätter m. m. å de för lapparnes renskötsel afsatta områden.

Med anledning häraf hänvisas till den i protokollet här ofvan rörande ifrågavarande paragraf förut intagna anmärkning.

7:o) Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk, att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofaste.

I hvad mån, om detta bruk får ohejdadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar?

Bruket att emottaga skötningsrenar, hvilket icke anses menligt för lapparnes egen renskötsel, önskades att såsom hittills fortfarande få bibehållas, men inkomsten deraf bör ensamt tillfalla den lapp, som emottagit djuren, ehuru bofastes renar ej må, utan medgifvande från öfrige till betesområdet rätt egande lappar, till vård emottagas.

8:o) Yttrande öfver förslaget till »Förordning angående renmärken» är förut till protokollet afgifvet och torde således ej ånyo här böra upprepas.

Då ingenting vidare förekom till anteckning, upplöstes sammanträdet, sedan kyrkovärden Anders Olofsson och Handlanden O. A. Borg i Borgen å närvarandes vägnar blifvit utsedde att justera protokollet.

Är och dag som ofvan.

L. M. Tirén.

Justeradt:

Anders Olsson i Borgen.

Olof Anders Borg.

III.

Kommunalstämmoprotokoll.

Cirkulär

Till Ordföranden i — — — — — Kommunalstämma.

Utom de yttranden, hvartill föredragning af förslaget i öfrigt kan föranleda, önskar jag särskildt få höra den bofasta befolkningens uppfattning om hvad förslaget innehåller om att göra vissa trakter af Jemtland likställda med

Norr- och Vesterbottens lappmarker med deraf följande inskränkning till renskötselns förmån i jordegarnes hittills varande fria dispositionsrätt öfver skog och mark.

De delar af förslaget, som härom handla, återfinnas hufvudsakligast i motiveringen sid. 50 och 51 samt i §§ 1, 2, 6, 12, 13 och 15, hvilka ställen i förslaget således böra särskildt föredragas och tydligt besvaras.

I öfrigt önskar jag menighetens uttalande öfver företrädet emellan komiterades förslag och reservanten Herr Farups i alla de punkter der deras meningar äro olika.

Östersund i Landskontoret den 17 Oktober 1883.

JOHN ERICSON:

C. H. Ekberg.

Utdrag af protokollet hållet vid kommunalstämma med Ströms socknemän uti dess sockenstuga den 27 Oktober 1883.

§ 4.

S. D. Uti skrifvelse den 18 sistlidne September hade Konungens Befallningshafvande i länet anmodat ordföranden att utlysa kommunalstämma för socknemännens hörande om »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige»; och hade i anledning deraf vid till 30 sistlidne September utlyst kommunalstämma, socknemännen valt trenne komitterade, bestående af Inspektoren Ad. Lindberg, f. Länsmannen P. Holm och Häradsdomaren A. Rosenberg i Ölm, som hade att, efter tagen noga kännedom af ifrågavarande lagförslag, vid denna stämma med upplysningar tillhandagå.

Sedan nu lagförslaget i stämman föredragits, upplästes en af nämnde komiterade till stämman ingifven skrifvelse, så lydande:

»Till Ströms sockens kommunalstämma!

Undertecknade, utsedde att afgifva utlåtande till stämman öfver »Förslag till förordning angående de svenske lapparne och de bofaste i Sverige», hafva, efter tagen kännedom deraf, att till stämman öfverlemnna nedanstående redogörelse öfver fullgörandet af detta uppdrag.

Då på senare tider, eller efter den tid då förordningen om stängselskyldigheten upphörde och lapparne ålades att sjelfva sina renar vårda, lapparnes intrång och skadegörelse inom denna socken väl uti någon mindre grad förekommit, men klagomålen varit af mindre allmän beskaffenhet, så torde föreliggande för-

slag i härefter uppräknade fall snarare försämra än förbättra förhållandet och en del paragrafer till lappars och renegares fördel omöjliggöra och tillbakatränga odlingen af landet långt utom lappmarkens gränser.

§ 1.

Andra punkten, som börjar: »På enskildes egor» etc. kan af lappar och renegare tydas som om deras rättigheter skulle vara utan gränser: ett inlägg är här nödvändigt af ungefär denna lydelse: Att lappen eller renegaren skall ovilkorligen till jordegaren anmäla sin ankomst på enskildes egor, på det denne senare må blifva i tillfälle taga vård om sitt foder, binda sina hundar och i öfrigt vaka öfver sin egendom.

§ 2.

Som jordegarna antagligen ej heller hädanefter lära förvägra lapparne eller den bofaste renegarens vallhjon att å skogsmarken taga behöfligt bränsle och stänger, så kan hela denna paragraf saklöst försvinna såsom onödig och ledande till missbruk; hvad bestämmelserna om rätt att taga växande skog beträffar, så äro dessa rent af skadliga för så vidt det rör enskildes skog, enär man icke har att vänta en sådan försynthet hos lappen att han anmäler hvad han tagit; lappen, som ej skänker bort sina produkter, må likasom hvarje annan köpa sitt behof af skog, der han får det billigast.

Missbruk och deraf följande ovänskap mellan den bofaste och lapparne måste blifva en naturlig följd af att sålunda gifva en sådan ej förr spord rättighet åt lapparne.

§§ 3, 4.

Böra utgå, enär derigenom lappar och renegare skulle kunna inbilla sig det de erhållit rätt att bygga visten hvar de behaga, och det äfven tyckes framgå af den förra paragrafen, som om vederbörande tjenstemän skulle ega utsyna äfven å enskildes skogar.

§ 6.

Andra punkten bör utgå, enär utflyttningar och odlingar derigenom skulle kunna förhindras.

§ 13.

Bör helt och hållet utgå såsom egentligen ett upphäfvande af § 12, och lemnar lappar och renegare för stor frihet, åläggande jordegare omöjliga skyldigheter.

§ 15.

Bör utgå, enär detta kan vara första steget att till förmån för lappar och renegare tillbakatränga odlingen först inom dessa byar, sedan uti angränsande.

§ 21.

Bör utgå, då allmän lag derom eger fullt tillräckliga och tillämpliga bestämmelser.

§§ 23, 28.

Böra utgå, då af dessa paragrafer kan följa att lapparne inom Norrbotten och Vesterbotten blifva till Jemtland förflyttade i och för att inom förenämnde bereda plats åt de bofastes renhjordar derstädes.

Visserligen ordas uti »Motiv» till detta lagförslag att det eller det icke kommer att inträffa; förvissad kan man dock vara att såväl lappen som de bofaste renegarne alltjemt tyda bestämmelserna till sin fördel i största utsträckning, hvadan de påpekade paragraferna äro för jordegarnes mycket farliga och till följd deraf i befintligt skick oantagliga.

Ström den 4 Oktober 1883.

Ad. Lindberg, P. Holm, A. Rosenberg.»

Efter uppläsandet häraf förklarade socknemännen enhälligt, att de till alla delar instämde uti det i skrifvelsen afgifna utlåtande, och ville ytterligare för sin del betona obehöfligheten af lagförslaget, samt instämde uti reservanten Wilh. Farups särskilda yttrande, enär detta, enligt socknemännens förmenande, bättre tillgodoser rättvisa och billighet än lagförslaget.

I betraktande af det stora utrymme som af lappar och renegare till renbetesland nu innehafves, anser stämman någon utvidgning af land för deras räkning och deraf följande inskränkning i jordegarnes rätt icke böra förekomma.

Att justera protokollet utsågos inspektoren Adolf Lindberg i Gärde och bonden Märten Olofsson i Näset.

Som ofvan.

Zach. Åslund.

Justeradt:

Ad. Lindberg.

M. Olsson.

Rätt utdraget betygar:

Ex officio:

Zach. Åslund.

Utdrag af protokoll, fördt vid kommunalstämma i
Alanäs den 28. Oktober 1883.

Sedan innehållet af förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige», samt »Förordning angående renmärken» blifvit af dertill utsedda personer inhemtadt, sammanträdde socknemännen för att afgifva utlåtande öfver nämnda förslag. Hufvuddragen af förslagets innehåll föredrogos och framgick af den derpå följande diskussionen, att socknemännen i allt gillade Herr Farups särskilda yttrande och förslag till ändringar. Hvad särskildt angår förslagets innehåll å sid. 50 och 51, der komiterades önskan tyckes vara, att alla hemman med s. k. lappskatt borde anses som lappmark, der lapparne under alla tider af året skulle ega rätt att uppehålla sig med sina renar, kunde ej af socknemännen biträdas på den grund, att det i så fall vore för de bofaste omöjligt att skydda sitt myrfoder, hvilket i dessa trakter utgör en hufvudsaklig del af deras kreaturs vinterföda, och att omkring foderhässjor och foderstackar uppföra stängsel skulle i de flesta fall medföra större kostnader, än hvad de vore mäktiga att betala.

Dag som ofvan.

E. Blix.

Justeradt:

Ol. Johansson.

P. Sundberg.

Rätt utdraget betygar:

E. Blix.

Utdrag af protokoll, fördt vid extra kommunalstämma
med *Frostvikens* kommun den 28 Oktober 1883.

S. D. Sedan socknemännen, enligt i laga ordning från predikstolen uppläst kungörelse, sammanträdt, föredrogos det af komiterade upprättade »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» samt om renmärken äfvensom Herr Landshöfdingens skrifvelse af den 17 innevarande Oktober, hvarefter först togs i öfvervägande förslagets och nämnde skrifvelses

innehåll om »inskränkning till renskötelsens förmån i jordegarnes hittills varande fria dispositionsrätt öfver skog och mark»; — framhållande dervid socknemännen:

att, derest vederbörande skulle finna för godt att till renskötelsens förmån i alla afseenden göra Frostvikens kommun likställd med Norr- och Vesterbottens läns lappmarker, Frostvikens kommun också då ville åtnjuta samma fri- och rättigheter som de bofaste inom dessa lappmarker, hvaremot, om kommunen ej kan göras likställig med sagde lappmarker, kommunen då måtte afskiljas från lappmarken med deraf följande, de bofastes hemman utom lappmarken tillhörande rättigheter med afseende på rensköteln m. m.; öfverlemnade stämman saken till vederbörandes afgörande;

att som den skog och mark, som åtföljt de hemman, hvilka afhändts kronan och tillegnats den enskilde, utgöra den senares egendom, borde också jordegaren åtnjuta oinskränkt dispositionsrätt öfver dessa (skog och mark), om de än låge inom och framdeles komme att tillhöra lappmarken; samt

att, berörda inskränkning ej gerna torde sättas i fråga annorlunda än genom fritt aftal och öfverenskommelse med jordegaren.

Härefter påpekades, att byarne Ankarvattnet och Blåsjön egde fjelltrakter, som syntes passande att af kronan återlösas till förmån för lapparne, om nemligen sådant skulle befinnas behöfligt.

Efter öfverläggning beslöts vidare, att stämman skulle göra framställning om följande:

att mom. 1 i 2 § finge följande slutbestämmelse: *de senare mot skälig ersättning till jordegaren äfven inom lappmarkerna*, eller någon annan bestämmelse, som tillförsäkrade jordegarna inom lappmarkerna samma rättigheter som jordegarna utom de samma, enligt 2 mom. i samma paragraf;

att mom. 2 i 6 § måtte utgå;

att förslagets 13 och 15 §§ hellre måtte helt och hållet uteslutas än kvarstå och innehålla bestämmelser, som för de bofaste i många fall blefve, snart sagdt, omöjliga att efterkomma, samt dessutom vore, hvad stängselskyldigheten beträffade, till skada för fodret, alldenstund erfarenheten visat, det stängsel omkring foderstackar och hässjor vållat, att snön packats intill stacken och hässjan, så att fodret ruttnat och blifvit odugligt; ty skulle den bofasta befolkningen förse sina foderhässjor och foderstackar med stängsel, måste stängselvirke inom vissa fjelltrakter fraktas långa afstånd, emedan virke för detsamma ej finnes öfverallt, och ganska svårt, i de flesta fall omöjligt, torde det blifva att styrka, det foderskada, förorsakad af renar, »tillkommit med uppsåt eller grof vårdslöshet vid renarnes bevakning», och hvem som egt de renar, som åstadkommit skadan.

Den bofasta befolkningen syntes på så sätt få nog många svårigheter att öfvervinna, för att freda sin tillhörighet och skaffa sig rätt, och komme, om

sådana bestämmelser som de anförda upphöjdes till lag, att stå både råd- och rättslös gent emot lapparne samt nödgas öfverlemna sig åt deras godtycke.

Med fäst afseende på alla dessa omständigheter kunde socknemännen ej finna annat, än att samma lagstadganden borde gälla för lapparne som för de bofaste i fråga om grödas och egors ofredande eller vid af dem sjelfva eller af deras renar föröfvad åverkan å gröda och egor; kommunalstämman således derutinnan till hufvudsaklig del instämmande i Herr Farups reservation.

Att justera detta protokoll utsågos Ol. Sandström och M. Wassdahl i Gäddede.

Frostvike's sockenstuga som ofvan.

In fidem

P. Andersson,
ordförande.

Justeradt:

Ol. Sandström.

M. Wassdahl.

Publ. den 4 Nov. 1883 af *A. F. Vinberg.*

Rätt utdraget intygar:

P. Andersson,
kommunalstämmans ordförande.

Utdrag af protokoll, fördt i kommunalstämma i *Hotagens* sockenstuga den 28 Oktober 1883.

S. D. Enligt kungörelse, uppläst i Hotagens kyrka den 30 September, 14, 21 och 28 Oktober innevarande år, inträdde Hotagens sockens bofasta befolkning mangrant i sockenstugan för att afgifva yttrande öfver dels »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» dels »Förslag till förordning angående renmärken», och, sedan stämman förklarats öppnad, inleddes och fortsattes förhandlingarna i följande ordning:

§ 1.

Tvenne skrivelser till stämmans ordförande från Landshöfdingeembetet, enligt hvilka stämman blifvit utlyst, den ena af den 18 sistlidne September och den andra af den 17 innevarande Oktober, upplästes, hvarefter de ofvan nämnda förslagen af stämmans ordförande äfvenledes ljudeligen upplästes, och de vid kommunalstämma den 30 September d. å. utsedde att af förslagen på förhand taga kännedom, för att vid denna stämma tillhandagå med upplysningar, afgåfvo skriftliga så väl upplysningar om förslagens innehåll som yttranden öfver de samma, och ansåg stämman den enes, Anders Olssons, skrifvelse böra af honom i korthet sammandragas och detta protokoll biläggas, *Litt. A*, hvarpå granskning af förslagens paragrafer företogs i följande ordning, och efter hållna öfverläggningar och framställda propositioner afgåfvos yttranden, som följa:

1:sta § i komiterades förslag ansågs af en del böra godtagas, hvaremot de fleste ansågo herr Farups förslag hafva företrädet och böra antagas;

2:dra § bör godtagas, dock med den ändring att, hvad Jemtland angår, ingen skilnad bör göras mellan enskildes egor, belägna å trakter inom och utom lappmarkerna, och ansåg stämman, att hvar helst i det föreliggande förslaget denna skilnad göres, den bör utgå, och att alla enskildes hemman och lägenheter inom Jemtland böra likställas;

3:dje § godkändes, utom att framför ordet »oloffigen» bör sättas: af bofaste;

4:de § bör godkännas;

5:te § bör ändras så, att blott grundpålarne böra afbarkas men ej det öfriga, enär vid sådana stängslen begagnas björk, gran och andra qvistar, hvilka skäligen ej kunna afbarkas;

6:te § bör godtagas, dock med tillägg, att flyttning ej bör ske på sommaren utan blott vintertiden, och att lapparne böra på förhand derom underrätta jordegarne;

7:de och 8:de §§ böra godkännas;

9:de § i komiterades förslag godtogs af stämmans ordförande, hvaremot de öfrige ansågo herr Farups förslag hafva företrädet;

10:de § bör godtagas;

11:te § godtogs, dock bör i 1:sta momentet efter ordet »föra renar på bete» sättas: mot byemännens vilja;

12:te § ansågo de fleste bör ändras så att tiden blir från den 1:sta Juni på våren till den 15:de November på hösten; några ansågo det § bör oförändrad antagas;

13:de § bör helt och hållet utgå;

14:de § bör godtagas;

15:de § ansågo alla, utom en, böra få den lydelse, den har i herr Farups förslag, och den, som ej biträdde denna åsigt, ansåg ock, att § ej bör hafva tillämpning, hvad Jemtland angår;

16:de § godtogs;

17:de § godtogs, utom att tidsbestämmelserna ändras i enlighet med hvad som yttrats öfver 12:te §;

18:de § godtogs, utom att 3:dje momentet bör helt och hållet utgå;

19:de och 20:de §§ godkändes;

21:sta § godtogs, och herr Farups förslag ansågs ej böra vinna godkännande;

22:dra, 23:dje och 24:de §§ godkändes;

25:te § godkändes, utom att i första punkten bör i stället för »eller» sättas: så ock å;

26:te § ansågs böra ändras så, att lapparne sjelfva få rätt att disponera öfver bete, slätter, jagt och fiske efter eget godtfinnande å de för dem afsatta land, emedan samja emellan lapparne och de bofaste i mindre tvistiga fall derigenom kan åstadkommas, så ock emedan lappska befolkningen billigtvis bör ega sådan dispositionsrätt öfver åt dem tilldelade land — herr Farups förslag bör lemnas utan afseende;

27:de § godtogs;

28:de § ansågs böra godtagas, dock med den förändring, att efter orden: »der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas» bör stå: bestämmes af godemän, som i § 2 äro nämnde, till hemmanens eller lägenheternas värde inom orten, och ej »enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof».

29:de och 30:de §§ böra godtagas.

De fleste ansågo, att der ordet »grof» framför »vårdslöshet» förekommer, bör ordet »grof» utgå. Allmänheten ansåg sig äfven på grund af gamla kungabref böra bibehållas vid rättighet att fritt och oqvald få disponera öfver lagligen tillvunnen skog och mark; äfven ansågs det lappmarkshemmanen böra i så måtto likställas med det öfriga Jemtland, att ej renskötselns bedrifvande mer må betunga dessa i flera afseenden vanlottade trakter än det öfriga Jemtland.

Det här ofvan yttrade ansåg stämman äfven vara menighetens uttalande öfver företrädet mellan komiterades förslag och reservanten herr Farups i alla de punkter, der deras meningar äro olika.

Äfven inlemnades till stämman ett skriftligt yttrande öfver förslaget af följande innehåll:

»Vid betraktandet af förslaget i dess helhet finner man lätt, att ett betydelsefullt steg är taget till förbättring af lappska nationens i flera hänseenden hopplösa ställning. Lappen, Sveriges urinvånare, som, man må väl erkänna det, bebott fäderneärfd jord, har varit nästan rättslös gent emot nybyggarne,

som utan lappens hörande och mot hans vilja, understödd och uppmuntrad af regeringen, har tagit nästan allt det dugliga landet i besittning, och lappen är undanträngd till de mest obeboeliga trakterna, men icke heller der har han känt sig säker, ty regeringen, icke lappen, har disponerat öfver äfven fjellen. Uti det föreliggande förslaget synes dock lappen hafva tillförsäkrats rättighet att få på sätt och vis fritt bebo fjellen som ock få under vissa tider besöka och betjena sig af det nedra landet.

Förslaget innehåller ock bestämmingar om en sorts styrelse för och öfver lapparne (såsom t. ex. om indelning i lappbyar, om ordningsmän och uppsyningsmän m. m.), hvilka dock ej töra vara till synnerlig förmån för lapparne och af dem troligen ej så komma att betraktas, i ty att de inkräkta på deras egendomliga nationalförhållanden. Dessa lagbestämmelser töra af lapparne betraktas med misstänksamma blickar och motses med dystra aningar.

Mig tyckes, att ett lagförslag af denna beskaffenhet bort vara upprättadt i samråd med och till någon del af lappar, ty äfven med den bästa vilja lära de med lappska förhållanden och egendomligheter oinvigde ej kunna upprätta ett lagförslag af så egendomlig beskaffenhet, som verkar för att missförhållanden och oenigheter mellan lappar och bofaste upphöra och som blir en egentlig »lapp-lag», som kraftigt griper in i lapparnes så väl ekonomiska som rättsliga förhållanden, till nytta och förkofran för lappska nationen, hvars mod börjat sjunka, och hvars hopp för framtiden börjat slockna.

Hvad jag anser ett förslag till lapplag bort grundas vid och byggas på är följande:

1) att lappska befolkningen bör tillförsäkras ej blott nyttjande- utan eganderätten till skattefjellen mot vissa villkor och enligt särskilda bestämmelser. Dessa böra vara: att fritt få disponera öfver den fjelltrakt, de lagligen tillvunnit sig, samt öfver å trakten befintlig skog, slått, bete, jagt och fiske samt hafva rätt att att sälja trakten, dock ej till bofaste utan blott till lappar och till renbete. Skogen, om sådan finnes, torde ej böra få säljas utan konungens särskilda tillstånd att afverkas och mot att medlen derför böra användas till för nationen nyttiga ändamål eller för uppköp af renar för de lappar, som inga hafva. Detta bör ej anses obilligt, helst om man tar i betraktande fjelltrakternas odugliga beskaffenhet och att till bofaste bortdisponerats både skog och mark af trakter af vida bättre beskaffenhet och som varit behöfliga för renskötselns behof. Lapparne böra äfven njuta lika förvärfsrätt för renskötselns bedrifvande, fast desse, Sveriges äldste beboare, ännu ej ega någon jord. Må billig rättvisa tillerkännas äfven lapparne!

2) att lappkommuner bildas och en lappsk kommunallag utarbetas med hänseende till deras egendomliga förhållanden, på det att lapparne må vänjas vid

att sköta sina ekonomiska förhållanden och blifva i tillfälle att sjelfva sträfva för nationens förkofran.

3) att lappska nationen måtte få rätt att sända representanter till svenska Riksdagen, och böra dessa väljas af lappar inom deras egen nation å lappska kommunalstämma, hvarom särskilda bestämmelser böra utarbetas. Hvarför skola lapparne sakna denna rättighet, då andra i Sverige hafva den?

På det att lappska nationen ej skall gå en säker undergång till mötes, utan förkofras och upphjelpas, så måste de lappska förhållandena tidsenligt ordnas och en sund utveckling komma till stånd.

Detta förslag torde närmare böra tagas i öfvervägande i samband med det föreliggande förslaget till förordning angående de svenske lapparne.»

Yttrandet innehöll för öfrigt, hvad de bofaste angå, i hufvudsak lika åsigtter som Anders Olssons; se bilagan *Litt. A.*

§ 2.

Öfver »Förslag till förordning angående renmärken» yttrade stämman, att det bör antagas med herr Farups förslag, dock med det tillägg, att häradsrätten ej bör fastställa nyuppfunna renmärken förr än efter två år från det förordningen träder i kraft, på det innehafvare af gamla, ärfda, köpta eller skänkta renmärken må först hinna få dem fastställda.

§ 3.

Att jemte ordföranden justera detta protokoll valdes hemmansegarne C. F. Lönn i Häggsjön och Nils Andersson i Hotagen.

Hotagens sockenstuga som ofvan.

J. O. Wallin,

St. Ordförande.

Justeradt på socknemännens vägnar betyga:

C. F. Lönn.

Nils Andersson.

Rätt utdraget betygar:

J. O. Wallin,

St. Ordförande.

Bilaga till protokoll, fördt i kommunalstämma i *Hotagens* sockenstuga den 28 Oktober 1883, Litt. A.

På grund af kommunalstämouppdrag att afgifva mitt yttrande öfver »Förslaget till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige», får jag andraga följande.

Först vill jag dock nämna att, som förhållandena inom Norr- och Vesterbotten äro mig alldeles obekanta, så afser mitt anförande endast Jemtlands län och företrädesvis Jemtlands lappmarker.

Hvad det föreliggande lagförslaget vidkommer, så synes detsamma nog så mycket ingripa uti bofastes rättigheter, i synnerhet hvad de så kallade lappmarkshemmanen beträffa.

Då man tager förslagets särskilda bestämmelser i öfvervägande, så finner man, att dess 1 § tillägger lapparne rättighet att under vintertiden uppehålla sig å de bofastes trakter, som de af gammalsedvana hittills hafva besökt, hvaraf tyckes framgå, att lapparne under vintern ega uppehåll asig med sina renar hvar de behaga inom bondens område, blott de besökt samma trakter förut, så att gammal sedvana kan återopas. Har bonden af undseende med eller ömmande omständigheter för lapparne tillåtit, att dessa någon tid på året hittills fått opåtaladt vistas inom hans område, så kan detta betraktas såsom gammal sedvana, hvarigenom lapparne hädanefter skulle anse sig ega laglig rätt att samma trakter besöka. Mig synes, att der afvittringen är afslutad och gränserna reglerade emellan bofastes område och de för lapparne afsatta land, må hvar och en hålla sig inom sina gränser, så väl vinter som sommar. Af förslagets 26 § framgår, att bondens husdjur icke få beta på de för lapparne afsatta land, äfven om lapparne sjelfve skulle tillåta det, lika litet måtte då lapparne med sina djur ega uppehålla sig inom bofastes område, helst som bondens husdjur icke skulle göra annan skada å lapparnes land, än att de afbetade gräset. Renarne deremot göra skada å bofastes egor på flera sätt icke allenast om vintern, då de nedslå och förderfva i stackar eller hässjor förvaradt utängshö, utan ock, och det nästan värre, om våren och sommaren. Den något litet sett huru det ser ut, der en renhjord på försommaren öfverfarit uttängsslätter, kan nog föreställa sig skadan; icke nog med att renar afbeta gräset, utan der de anträffa slätter, hvars öfversta jordlager består af lösare beskaffenhet, hvilket ofta är förhållandet med skogsslätter, upptrampa de ängen eller myren, så att återväxt icke kan ske på flera år, och om renar anträffa en gräsart, som för dem är af mer begärlighet, nöja de sig icke blott med den uppskjutande brodden, utan uppgräfvä ock roten. En annan omständighet, som icke heller är af så ringa vikt, husdjuren vantrifvas och vilja ogera beta, der renar förut varit, likasom de om vintern icke heller vilja hålla till godo det af renar utsparkade och nedsmutsade höet. Om

ordalydelsen i 1 § »att der betjenar sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar» äfven hänsyftar på jagt och fiske, hvilket ock antydes i 25 §, så lärar väl ingen bestrida lapparne denna rättighet inom de för dem afsatta land, men inom bofastes område synes mig ingen rättighet dertill kunna dem tillerkännas. Jagtstadgan, som förmodligen gäller för alla Sveriges invånare, stadgar ju, att ingen får, utan lof, idka jagt inom annans område, och Fiskeristadgan, att fiskevatten, som äro belägna inom enskilda hemmans rå och rör, nyttje strandegare, utan andras intrång.

Förslagets 2 § tillägger lapparne rättighet att under sin vistelse inom lappmarkerna använda skogen till eget behof, och det utan betalning. Lapparnes behof af vedbrand vintertiden torde väl ej vara så litet, och ega de använda skogen utan urskilning, så lära de icke behöfva spara på de vackraste träd. Förmodligen hafva de flesta hemmansegare inom lappmarken försålt afverkningsrätten till växande furu- och granskog, men måhända någon vid köpets upprättande kommit i håg att förbehålla behöflig skog för lapparne. Undrar just, hvem förlusten i sådant fall skulle drabba? Rättvist tyckes det mig skulle vara, att egare af skog inom lappmarkerna göres lika berättigad som egare utom lappmarkerna, till ersättning för af lapparne använd växande skog.

Enligt 3 § ega lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel taga växande träd, och det förmodligen efter eget godtycke och utan betalning; antagligen syftar ordet »olofligen» på bofaste, enär uti § 4 stadgas böter på jordegare som i nämnda hänseende bryter, men äfven utan jordegarens åtgöranden kan stängslet förstöras, en stormil kan bortföra det, en snödrifva sönderbryta och göra det obrukbart, en gnista från lapparnes lägereld itända och uppbränna det, i sådana fall torde ej jordegaren behöfva släppa till skogen.

5 § straffbestämmelse för lapp, som underlåter att barka virke till stängsel, anser jag ej böra tillämpas, då björk användes.

Om lapparne vid sina flyttningar emellan de för dem afsatta land äro nödsakade taga väg öfver bofastes mark, hvarom i 6 § talas, fordrar billigheten att sådant vintertiden icke förmenas dem, då de der icke uppehålla sig längre, än hvad en fortsatt flyttning fordrar dock böra lapparne en lämplig tid förut, derom underrätta jordegaren.

12 § tyckes tillerkänna de bofaste så inom som utom lappmarkerna rättighet till ersättning för skada som å växande eller afskuren gröda på åker, äng, eller sådana utängsslätter som der nämnas, af renarne förorsakas, dock så att ersättningsskyldigheten från och med den 1 Oktober till den 15 Maj är villkorlig. Men 15 § tyckes till väsentlig del tillintetgöra 12 §:s bestämmelser, i hvad den afser lapparnes skadeersättningsskyldighet. Om man jemför 12 och 15 §§, säger den förra att det åligger lapparne ovillkorlig ersättningsskyldighet för

skada, som sker å der omnämnda egor inom Jemtlands län från och med 15 Maj till 1 Oktober och från sistnämnda dag till 15 Maj, om skada tillkommit med uppsåt eller grof vårdslöshet; enligt 15 § tyckes det som, hvad Jemtlands lappmarkshemman beträffar, samma skyldighet åligger lapparna blott från och med den 15 Maj och tills höet är uppsatt i stackar och sedan, endast om stacken är försedd med sådant stängsel, som Konungen förordnar. Att jordegaren, därför att han bebor så kalladt lappmarkshemman, skulle åläggas stänga omkring sina höstackar på egna egor, synes vara obilligt. Sådant stängsel skulle blifva honom en dryg kostnad, så mycket mera som de slätterslägenheter, hvilka vore mest utsatta för renarnes besök, till större delen ligga i mera skoglösa trakter. En betydlig del af den för bonden så outhärliga bergningstiden skulle då måst uppoffras för virkets framskaffande och stängslets anbringande, och sedan skulle samma stängsel årligen hindra bergningsarbetet.

Det i 13 § omtalade stängsel, hvarvid hänsyftas på hägnadens uppförande af bofaste, förefaller mig både orimligt och ändamålslost; orimligt skulle det ju vara, om bonden ålades det oerhördt dryga och skogsödande arbete, som erfordrades för att stänga omkring sina utängsslätter till skydd mot renarne; tvärt om tyckes en sådan skyldighet åligger lapparne, om jordegaren dertill lemnade bifall. Om det skulle låta sig göra att uppföra hägnad till skydd mot renarnes infall å bofastes egor, så borde hägnaden anbringas i gränsen mellan de för lapparne afsatta land och de bofastes, och i sådan hägnad synes mig som lapparne borde deltaga enligt stängselförordningen, dock, ändamålslös vore i alla fall hägnaden; de starka fjellvindarne och de hopade snödrifvorna skulle snart förstöra stängslet, så att de lättfotade och viga renarne lätt öfverklättrade det samma; dessutom kunde ju hvem som helst nedrifva det.

Uti 14 § talas om skada å annan utmark än i 12 § sägs; dermed torde synnerligast menas den bofastes betesmark, hvarå, om skada göres, den skall ock ersättas, dock med det ofta uttryckta vilkoret »uppsåt eller grof vårdslöshet».

I 21 § är intagen bestämmelse för hundegare, om hund å tillåtet uppehållsställe ofredar, skadar eller dödar renar; huru vida dessa bestämmelser gälla lapparne sins emellan kan jag icke inse, men påtagligen afses dermed bofastes hundar. Måne ej enahanda bestämmelser också borde gälla, om lapparnes hundar inom bofastes område skulle skada eller döda bondens djur?

Öfriga paragrafer i förslaget, hvilka jag förbigått, såsom hufvudsakligast rörande lapparne sinsemellan, har jag icke funnit något särskildt vid att anföra.

Ytterligare vill jag anföra följande:

Att de bofaste inom Jemtlands lappmarker, enligt förslaget, äro underkastade större inskränkningar från lapparnes sida än andra hemmansegare, tyckes, enligt hvad motiveringen för förslaget förmäler, härleda sig, dels deraf, att komiterade hafva ansett, det de förrättningsmän, som hade att upprätta för-

slag till säkra gränser för lapparnes skattefjell, ej hafva gjort sig fullt förtrogna med alla de fordringar, som krävas uppfyllda, för att en fjelltrakt skall inom sig innesluta alla de vilkor, som erfordras för renskötselns utöfvande och renarnes underhåll under årets alla tider, dels ock deraf, att hemmanen äro skattlagda efter lappmarksmetod. Ingendera af dessa anföranden tyckes mig vara hållbara skäl för förslaget i nämnda hänseende. Hvad det förra beträffar, så nämnes äfven i motiveringen att förrättningsmännen om de flesta till lapparne afsatta trakter uppgifvit, att de lemnade tillräckligt bete alla tider af året för ett angifvet antal renar, och att skogstillgången å dem vore tillräcklig för lapparnes behof samt att vid afvittringsutslagens meddelande Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län visserligen sökt taga hänsyn dertill, att det för renarne så nödvändiga vårbetet kunde vara att tillgå inom renbetestrakterna, och derföre afslagit en hel mängd ansökningar om nybyggesanläggningar i fjelltrakterna, äfvensom utlagt några hemman till skattefjellen. Hvad senare anförandet vidkommer, nemligen skattdägningsmetoden, så kan jag icke inse att den står i något skyldighetsförhållande till lapparne. Komiterade anförå några Kongl. bref, som röra Jemtlands lappmark, deribland »det äldsta», af den 27 November 1792. Äldre Kongl. bref finnas ock, som beröra samma lappmarker, nemligen af den 27 September 1673 och 3 September 1695, hvilka uppmanat de svenska att flytta till Jemtlands, med andra i riket varande lappmarker och sig dersammastädes husligen nederlåta och boställen upptaga, med löften, bland annat, att intet mehn, hinder eller intrång skulle dem tillfogas då eller i tillkommande tider. På sådana Kongl. uppmaningar och löften var det antagligen som våra förfäder flyttade till härvarande lappmarker, anlade nybyggen och upparbetade dem till hemman, hvarå sedan skattemannarätt förvärfvats att med allt hvad under hemmanets ränta inbegripet är ega och bruka. Mig synes således klart vara, att lappskattehemman i Jemtland må vara med andra hemman inom länet icke allenast lika berättigade att sina egor och tillhörigheter oqvalda och utan intrång ega och besitta, utan ock att njuta lika skydd af lagen mot lapparnes inkräktningar, ty lappmarkshemmanens hufvudnäring är boskapsskötsel.

I förslaget förekommer ofta uttrycket »med uppsåt eller grof vårdslöshet vid renarnes bevakning». Ordet grof tyckes gifva anledning till den tydning, att lapparne ega utöfva någon vårdslöshet, blott den icke öfvergår till grofhet; i alla fall tyckes det vara svårt att träffa på rätta gränsen mellan en gröfre vårdslöshet och en mindre.

Förslaget angående renmärken, som hufvudsakligen afser renegare finner jag intet vid att anförå.

Slutligen vill jag omnämna, det jag instämmer uti komitéledamoten Farups enskilda anföranden, i allo hvad det rör bofaste inom Jemtlands lappmarker, och i hufvudsak i hvad det angår öfriga Jemtlands län.

Med anledning af hvad jag sålunda antydt, vill jag föreslå kommunalstämman att, såsom sitt önskningsmål till protokollet uttala,

1:o) att i förslagets alla paragrafer, der det förekommer särskilda bestämmelser för bofaste inom Jemtlands lappmarker, dessa bestämmelser uteslutas, så att lika stadgande blifver för hela Jemtlands län;

2:o) att ordet »grof», der det förekommer framför vårdslöshet, borttages;

3:o) att uti 3 § framför ordet »olofligen» sättes: af bofaste;

4:o) att böter ej må åläggas lapp, som till stängsel vid sina visten använder obarkad björk;

5:o) att 6 § förändras så, att om lapparne vid sin flyttning mellan de för dem afsatta land må taga väg öfver bofastes mark, de äro skyldige att derom någon viss tid förut underrätta jordegaren, samt att sådan flyttning är dem tillåten endast vintertiden;

6:o) att 13 § utgår helt och hållet;

7:o) att 1, 9, 15 21 och 26 §§ godkännas på sätt af Herr Farup är föreslaget; och

8:o) att öfriga paragrafer, under häröfvan i punkt. 1, 2 anförda vilkor, antagas.

Häggsjön den 28 Oktober 1883.

Anders Olofsson.

Utdrag af protokoll, fördt uti lagligen utlyst kommunalstämma med Föllinge kommun i dess sockenstuga den 28 Oktober 1883.

§ 1.

S. D. Som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län, i skrifvelse af den 18 sistlidne September och den 17 Oktober, med öfversändande af utaf i nåder förordnade komiterade utarbetadt förslag till »Förordning angående svenska lapparne och de bofaste i Sverige» äfvensom till »Förordning angående renmärken» jemte komiterades motiverade, underdåniga remiss samt en af Herr Farup afgifven reservation, anmodat kommunalstämmans ordförande i Föllinge att, sedan en komité valts, som granskade förslaget och inkomme till stämman med utlåtande, den 28 Oktober inhemta kommunalstämmans yttrande, hvarvid särskildt yttrande äskats öfver Herr Farups reservation, hade socknemännen efter vederbörlig kallelse sammanträdt för att afgifva infordradt yttrande; hvar-

vid kommunalstämman, för hvilken hela den föreslagna Förordningen paragraf för paragraf upplästes, fästade sig vid det af kommunalstämmans utsedde komiterade uppgjorda förslaget, förbigående de paragrafer, hvilka ansågos böra fastställas till lag, och med godkännande af Herr Farups reservation utom i hvad i här nedan anförda skiljaktigheter anføres, enades om följande beslut på uppgifna skäl:

§ 1

i Förslaget till Förordningen ansågs, såsom gripande alltför mycket in uti eganderätten, hvadan det åsyftade ändamålet att stifta fred emellan bofaste och lapparne skall förfelas och illvilja i stället uppstå, i händelse inkräkting på enskildes rättigheter sker, böra få följande önskade lydelse: Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna förordning meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast å de för dem afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, som de efter gammal sedvana hitintills besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Öfver enskildes egor utom lappmarken må ingen med sina eller andras renhjordar flytta eller der sig uppehålla utan föregången tillåtelse af kommunalstyrelsen dertill. Kommunalstämman bör ega rätt föreskrifva de vägar och orter, hvilka lapparne med sina renar lämpligast må befara och der de sig må uppehålla, utan att derigenom tillfoga den bofaste nämnvärd skada.

§ 5

bör utgå på den grund att stängsel för renar, om det skall göra afsedd nytta, måste uppföras af oqvistade träd.

§ 6

ansågs böra antagas, sedan den blifvit ändrad i öfverensstämmelse med den föreslagna ändringen i § 1, då mom. 2 bör utgå.

§ 12.

Den ändring borde här företagas, att i Jemtlands län tiden bestämmes från den 15 Maj till den 15 December samt att all den skada, som sker å egor af ofvannämnda beskaffenhet, med uppsåt eller grof vårdslöshet, under hvad tid som helst på året, skall ersättas och den skyldige fällas till böter, som i § 16 sägs.

§ 13

bör utgå af det skäl, att vare sig tillgång på stängselvirke fins i närheten eller icke, så skulle erforderlig gärdesgård blifva alltför kostsam i förhållande till den inkomst de bofasta hafva af grödan, om denna paragraf antogs, hvaraf skulle följa slåtternas ödeläggande, hvilket skulle menligt inverka på den i dessa aflägsna trakter drifna boskapsskötseln.

§ 15.

I denna paragraf böra de hemmans innehafvare, som blifvit skattlagde enligt den för lappmarkerna gällande metod, åläggas uppföra lador för sitt foder, vid äfventyr af förlust af skadeersättning för skada, som sker mellan den 15 December och 15 Maj. Sista tillägget: lag samma vare etc., bör utgå.

§ 17.

Tiden i Jemtlands län bör framflyttas från den 1 Oktober till den 15 December.

§ 18.

Sista tillägget bör utgå, emedan onödiga omkostnader deraf kunna uppstå.

§ 19.

I händelse lapparne, som godtgjort skadan, sedan hafva rätt att återfå hela det erlagda beloppet eller någon del deraf, bör det redan erlagda utkrävas af lappar, hvars renar gjort omförmälda skada, emedan lapparne bäst kunna veta, hvilkas renar föröfvat skadan, såsom vid tillfället uppehållande sig å orten.

§ 21.

Mom. 2 bör utgå såsom öfverflödigt och orättvist.

§ 24.

I stället för Kongl. Maj:ts Befallningshafvande borde kommunalstämman ega bestämma området.

§ 25.

Såsom ingripande alltför mycket i enskildes eganderätt bör mom. 2 utgå.

I förslaget till Förordning angående renmärken ansågs ingen annan förändring eller något tillägg erfordras, utom att kommunalstyrelsen borde erhålla alla af häradsrätten fastställda renmärken för att tillhandahållas allmänheten.

Beträffande det underdåniga utlåtandet af komitén, i anledning af nådig remiss den 6 Oktober 1882, i hvilket komiterade ansett nödvändigheten af att först vidtaga åtgärder för utrönande af renbetesstillgång äfvensom utredning rörande lapparnes ställning till den bofaste, jemte utredning rörande skogstillgången m. m. inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker, kunde kommunalstämman härstädes icke uti detta komiterades yttrande instämma af följande skäl: Brist på renbete och öfverbefolkning af lappar nödgade lapparne inom Föllinge lappmarks distrikt under åren 1873 och 1874 att af lapparne inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker arrendera renbetesrätten, der Föllinge-lapparne uppehölo sig, allt till 1881, då de under förhoppning att renbeten under bortovaron tillväxt återvände till större delen, hvilket åtminstone å vissa trakter torde hafva skett; af lapparnes yttranden efter återkomsten framgår, att inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker finnes rik tillgång på renbete, hvadan deras renhjordar under vistelsen derstädes i betydlig grad tillväxt och befunnits välmående. Af det understöd, som årligen af statsmedel utgår inom Jemtlands län, befinnes det största beloppet utdelas inom Föllinge lappmarks distrikt, hvilket måst förökas årligen till följd deraf att antalet af fattiga lappar tillväxer. För att nu i någon mån afhjelpa dessa betrycktes ställning vill kommunalstämman föreslå, att kronan måtte inlösa ett lappmarkshemman, Almdalen, som är på alla sidor omgifvet af lappar och som genom sitt olämpliga läge midt uti fjellet ej lemnar odlaren någon säd, endast dålig gräsväxt, hvadan endast elände och fattigdom der tilltager, för att öfverlemnas till lapparne, då jorden kan användas till renbete samt husen efter någon förbättring och reparation begagnas till hem åt fattiga och ålderstigna lappar.

Inom lapparnes område finnas minst etthundratusen stora och öfvermogna timmer- och bjelkträd, deraf icke en obetydlig del utaf fjellvinden bräckes, skadas och årligen nedfaller, hvarför det vore uti både statens och lapparnes intresse att, fortast ske kan, gå i författning om undersökning och reglering af dessa förhållanden i öfverensstämmelse med hvad komiterade föreslagit uti underdånigt utlåtande till Kongl. Maj:t den 6 Oktober 1882. Af dessa anförda skäl anser kommunalstämman härstädes sig ej kunna instämma i komiterades yttrande rörande behöfligheten och nödvändigheten af reglering af misshälligheter inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker före reglering inom Föllinge lappmark, då förhållandena i den sistnämnda äro såsom här ofvan blifvit andraget.

Kommunalstämman, hvilken för sin del anser behöfligheten af en uppsyningsman för ordningens upprätthållande och freds stiftande bland så väl de bofaste och lapparne som ibland de senare inbördes, enligt med hvad de komiterade föreslagit, finner den för honom föreslagna resekostnadsersättningen vara för högt tilltagen, hvarför stämman för sin del ansåg att honom borde tillkomma ersättning för resor endast efter en häst, emedan den föreslagna lönen af 3,000 kronor synes vara för honom tillräcklig.

§ 2.

Att jemte ordföranden justera detta protokoll utsågs Kjel Nilsson i Backen och Olof Olofson i Åläsen.

Föllinge som ofvan.

In fidem

Lars Nilsson.
ordförande.

Uppläst och justeradt af *Kjel Nilsson, Olof Olofson.*

Rigtigheten häraf bestyrkt.

Ex officio

Lars Nilsson,
ordförande i kommunalstämman.

Protokoll, hållet vid allmän i laga tid utlyst kommunalstämma med de bofaste inom *Offerdals* socken, den 28 Oktober 1883.

S. D. Med anledning af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse af den 18 sistlidne September till ordföranden i kommunalstämman, med förståndigande, att den bofasta befolkningen inom *Offerdals* socken skulle i kommunalstämma yttra sig öfver förslaget till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, samt till förordning om renmärken, så hade *Offerdals* sockens bofaste blifvit till denna dag till allmän kommunalstämma inkallade för att deröfver sitt yttrande afgifva.

Innan stämman dock ginge att yttra sig öfver förslaget paragrafer, hvilka rörde de bofastes och lapparnes förhållande till hvarandra, så ville den först uttala det, att ett godt förhållande alltid varit rådande mellan lapparne och de bofaste inom denna församling, så att aldrig några stridigheter och processer förekommit; men hvilket goda förhållande säkerligen ej skulle komma att fortfara, om det föreliggande förslaget blefve lag. Vidare ville den hafva uttalat det, att om alla Jemtlands fjellhemman blefve likställda med Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, så skulle deraf följa en allt för stor inskränkning, till renskötselns förmån, i de bofastes hittills varande fria dispositionsrätt till skog och mark, emedan dessa hemman nu för det mesta under sommaren användas till bete och således äro oundgängliga för jordbrukets bedrivande, dess utveckling och framåtskridande, samt att åtskilliga sådana hemman äfven med fördel kunna genom odling uppdrivas, så att ladugårdsprodukter kunna afsättas, i följd hvaraf fördel vinnes såväl för den enskilde som för samhället, om ifrågasvarande hemman bibehållas för jordbrukets fortkomst.

Derefter togos förslaget paragrafer i öfvervägande, hvilka angå lapparnes och de bofastes förhållande till hvarandra, med särskildt afseende å de paragrafer, i hvilka herr Farup hyllat en annan mening än de andre komiterade; och afgaf stämman följande yttranden:

§ 1.

Förslaget ansågs hafva utsträckt lapparnes rättighet allt för långt på de bofastes bekostnad, isynnerhet om det blefve lag, hvad som är föreslaget i § 26 »att bete eller slätter i de för lapparne afsatta land af dem ej får upplåtas till bofaste»; ty då kunna icke de bofaste, såsom hittills skett, få, i gengäld för lapparnes intrång på deras marker och skog, under sommaren till någon del nyttja bete på deras fjellmark; och hvarigenom sämjan alltid hållits god. För öfrigt anser stämman herr Farups förslag vara mera tryggande och hindrande stridigheter och processer.

§ 2.

Att lappen må ega rätt att taga nedfallna träd och torrskog medgifves; men han bör förbjudas att taga växande skog, vid påföljd af hvad allmän lag stadgar, såvida han icke för skogens egare förut anmäler sitt behof deraf.

§ 6.

Flyttning med renar öfver bofastes egor bör vara tillåtet endast vintertiden, så att jordegaren icke må vara hindrad odla, rödja och uppföra hägnader, der läglighet för odling förefinnes.

§ 9.

Stämman förenar sig med reservanten herr Farup deri, att lapparne ej böra lida intrång i bete af de bofastes renar.

§ 12.

Ett bestämdt vite, utom ersättning af skadan, åsättes lapp eller renegare, som med sina renar gör skada å växande eller afskuren gröda å tiden mellan den 15 April och den 15 December, till hvilken tid allt hö, i hässjor och stackar, vanligtvis blifvit hemfördt.

§ 13.

Stämman delar herr Farups åsigt, att denna paragraf bör utgå, såsom allt för betungande för hemmansegarne, emedan det är, snart sagdt, omöjligt att stänga omkring hässjor och stackar, så att ej renen kan åtkomma dem.

§ 15.

Jordegaren bör fritagas från all stängselskyldighet för lapparnes renar, emedan, såsom förut är nämndt, det är omöjligt att stänga för renen. Om det skulle stängas för renen, så att han ej kunde göra skada å höhässjor eller stackar, så skulle stängseln i värde högt öfvergå höets. Således bör, i likhet med hvad i 12 paragrafen föreslaget är, all skada som sker å växande eller afskuren gröda mellan den 15 April och den 15 December ersättas; men å tiden mellan den 15 December och den 15 April må lappen eller renegaren hafva rättighet att fritt begagna sig af renbete å de bofastes marker.

§ 26.

Utom det att stämman förenar sig uti herr Farups yttrande med afseende på denna paragraf, så vill den dessutom på det högsta beklaga om densamma blefve lag; ty då ville deraf uppstå stora olägligheter och stridigheter emellan lapparne och de bofaste, åtminstone inom Offerdals socken och, vi tro det, äfven i andra socknar gränsande till fjellen. Förut är nämndt, att ett godt förhållande alltid varit rådande emellan lapparne och de bofaste inom denna socken; och detta i följd deraf, att de å ömse sidor gått hvarandra till mötes, så att om lappen förorsakat den bofaste någon skada, så har den bofaste fått den ersatt eller öfversett den derigenom att han under sommaren fått begagna lappen till

hörigt bete, hvilket han för sommaren icke behöfver, emedan renen då vistas i högsta fjellet. En sådan öfverenskommelse skulle nu tillintetgöras, om lappen fråntoges rätt att under sommaren råda öfver betet på sin tillerkända mark. Om Konungens Befallningshafvande finge rättighet att å offentlig auktion åt den högstbjudande upplåta betet under sommaren å en viss fjelltrakt, så blefve visserligen betalningen för densamma ej så stor och inbringande för lapparne, att den skulle kunna ersätta den skada, som de i många fall derigenom komme att lida af de bofaste. Det är, till exempel, väl bekant, att många lappar tigga. Årligen gifves icke så litet af de bofaste. Skulle det nu blifva lag hvad i denna paragraf föreslaget är, så skulle lapparne ej blifva hulpna af de bofaste, såsom de nu blifva det. Blefve det så nogräknadt med lapparnes bete, så blefve nog också de bofaste nogräknade, och så komme stridigheter utan all ända att uppkomma.

Dessutom, om vi antaga, att en spekulant, sjelf utan kreatur, löste på auktion sommarbetet i lappmarkerna — huru skulle han icke kunna komma till att trakassera icke blott dem, som hafva åt sig upplåtna fäbodar, så väl gränsande intill som liggande inklämda mellan lapparnes marker, utan äfven andra, som dels hafva lagt fäbodar af lapparne och dels icke alls hafva någon rättighet till fjellet, der dock, emedan det ansetts som ett »gemensamt godt», gå tusentals större, och mindre kreatur, samt hundratals hästar, ditsläppta från alla delar af landet.

Vid förordningen angående renmärken förenar sig stämman med hvad reservanten herr Farup föreslagit.

Landstingsmannen Lars Nord i Ekeberg, kyrkovärden Nils Ersson i Ede och orgelnisten A. Aspgren valdes att protokollet justera och underskrifva.

År och dag som ofvan.

In fidem

O. A. Staaff,
ordförande.

Justeradt af

Lars Nord.

Nils Ersson.

A. Aspgren.

Lika lydande med originalprotokollet intygas af

O. A. Staaff
ordförande.

Protokoll, hållet vid kommunalstämma med *Kalls* kommun
den 28 Oktober 1883.

S. D. Med anledning af Konungens Befallningshafvandes i Jemtlands län skrifvelse den 18 sistlidne September hade kommunalstämma, enligt kungörelse uppläst i Kalls kyrka den 14 i denna månad, blifvit utsatt att hållas härstädes denna dag i ändamål att höra den bofasta befolkningen inom socken rörande det af vederbörande i nåder förordnade komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, och efter det ifrågavarande förslag blifvit af dertill vid en föregående stämma utsedde personer genomsedt för att vid denna stämma lemna upplysning om dess innehåll, och stämman behörigen öppnats, företeddes nu förberörda förslag för stämman, och blefvo särskildt föredragna och upplästa de ställen deri, som äro angifna i Konungens Befallningshafvandes i länet skrifvelse den 17 i denna månad; och efter öfverläggning härom beslöt stämman enhälligt att förkasta lagförslaget, enär stämman ansåg att lapparne som ofta nog ändå tränga sig in på de bofastes områden, skulle genom en sådan förordning erhålla allt för stora fri- och rättigheter att vistas och bo å den bofastes egendom, och derigenom skulle komma att endast uppstå osämja emellan lapparne och de bofaste.

Beträffande förslag till förordning om renmärken, ansåg stämman sig icke derom hafva något yttrande att afgifva.

Som ofvan.

Eric Larsson,
st. ordförande.

Justeradt:

Olof Johansson i Hårdlund.

Anders Larsson i Västgård.

Rätt afskrifvet, betygar:

Eric Larson.

Utdrag af protokoll, hållet vid ordinarie kommunalstämma
i Åre den 20 Oktober 1883.

§ 2.

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande uti skrifvelse den 18 nästlidne September anmodat undertecknad ordförande att uti kommunalstämma höra Åre sockens bofasta befolkning rörande komiterades förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige» äfvensom »angående renmärken», och i anledning häraf stämman den 30 i samma månad utsett landbrukarne Johannes Mølner i Enaforss, Per Persson i Medstugan, Jacob Pettersson i Vik och f. d. kommunalnämndsordföranden Per Jacobsson i Björnänge, att taga kännedom om berörda lagförslag och uti kommunalstämma, som till denna dag blifvit i laga ordning kungjord, inkomma med förberedande yttrande rörande samma förslag; så och efter det socknens bofasta befolkning nu talrikt sammanträdt och förenämnde personer redogjort för lagförslagets innehåll, beslöt kommunalstämman enhälligt att rörande nämnda lagförslag afgifva följande yttrande.

1:o. Rörande förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige».

Hvad som vid frågans behandling väckte den bofasta befolkningens synnerliga uppmärksamhet innefattas hufvudsakligen i lagförslagets §§ 1, 2, 3, 6, 12, 13 och 15. Uti dessa paragrafer föreslås rättigheter åt lapparne att uppehålla sig med sina renar icke allenast å de för dem afsatta land, utan äfven å trakter i öfrigt, de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land, vatten, skog och flyttningssvägar till underhåll för sig och sina renar, liksom bestämmelserna, hvad Jemtlands län angår, att der, hvarest hemman blifvit skattlagda enligt den för lappmarkerna då gällande skattläggningsmetod, äfvensom »annan trakt» göres till renbetesmarker.

Om de sålunda för lapparne föreslagna rättigheterna erhålla helgd af lag, skulle hela Jemtlands län varda förvandladt till renbetesmarker. Lappen, som af naturen är lat och likgiltig och i följd deraf gör ingenting annat för sin utkomst än att flytta från trakt till trakt, då renbetet å senaste vistelseorten af honom anses tryta, skall alltid kunna åberopa sig på gammal sedvana vid valet af vistelseort i den mest vidsträckt skala, dertill han äfven vunnit ett slags uppmuntran af den bofasta befolkningens undseende med hans vistelse på denna befolknings egor. Att nu af den nämnda lappens naturliga fallenhet och den bofasta befolkningens undseende med honom vilja lagstadga en rättighet, hvar genom den förre skulle kunna nedslå sina bopålar och begagna sig af bete för

sina renhjordar äfvensom skog på den senares egor, skulle på samma gång utgöra en så betänklig åtgärd till uppmuntran af lappbefolkningens likgiltighet som den vore en uppenbar kränkning af den bofasta befolkningens eganderättsförhållanden, att stämman aldrig kunde föreställa sig att hvarken svensk regering eller representation dertill kan vilja gifva sitt samtycke. Att gifva tvenne till näringssätt så olika folkstammar som lappar och bofaste rättighet att från samma trakter hemta medlen för sitt lifs uppehållande och för sin öfriga utkomst skall dessutom för visso medföra ökade strider emellan de båda folkstammarne, framkalla våldsamheter och lagöfverträdelser från båda sidor och sluta med den bofasta befolkningens säkra undergång. Jordbruket är i allmänhet behäftadt med dryga onera af mångabanda slag, och dess bedrivande, synnerligast i Jemtlands fjelltrakter, der endast boskapsskötsel kan idkas, men ej spanmålsodling, måste af befolkningen verkställas med stor ansträngning, omtänksamhet och sparsamhet, och med tillhjälp af den enda utväg naturen der anvisat, nemligen förutom anlåtande af bete sommartiden, insamling af en så riklig fodertillgång, som under den korta sommarne kan bergas för kreaturens utfodring under de långa vintrarne; och för detta ändamål måste befolkningen i dessa trakter tillgodogöra sig den fodertillgång, som kan finnas att tillgå å s. k. skogsslätter, myrar och utängsslätter, enär uteslutande jordens odling för erhållande af nödig fodertillgång i anseende till jordmånens magra beskaffenhet i dessa trakter och dermed förenade kostnader för arbete och gödning icke lönar sig. Skulle nu derjemte den bofasta befolkningen i dessa fjelltrakter nödgas upplåta sina egor till betestruker för renhjordar, samt underkastas skyldigheten att med stängsel omgärda sina vidsträckta skogsslätter, sina ofta för hvarje hemmansegare från 50 till ett par hundratal uppgående vidt kringspridda foderstackar och hässjor, der skog ej finnes eller der sådan finnes, är rotdiger och qvistig samt till stängsel ej användbar, samt dessutom ändå se sig nödsakade att bekosta erforderligt antal vittnen i fjelltrakterna, den enda utväg som finnes att tillgå för att försäkra sig om ersättning af lapparne, då deras renar göra skada på slätter och foder, för så vidt uppsåt och grof vårdslöshet, som för skadan kan hafva legat till grund, skall kunna, ehuru sådant jemväl af vittnen synes hardt nära omöjligt, bevisas, så måste den jordbrukande befolkningens utarmande och undergång i dessa trakter under dylika ytterligare bördor blifva en gifven följd. Förenämnde Johannes Mölnar med flere, som erhållit stämmans uppdrag att förbereda dess yttrande angående lagförslaget, hafva verkställt en ungefärlig beräkning angående längden af de gårdesgårdar, som erfordras för att inhägna skogsslätterna inom denna socken, och dervid kommit till det resultatet, att dertill behöfdes mera än 90 svenska mil hägnader, oberäknadt stängsel omkring stackar, hässjor, hemegor och fåbovallar. Tager man derjemte i betraktande de vidsträckta trakter, der skog saknas, eller der sådan finnes af den beskaffenhet, att den till stängsel ej

kan användas, och att stängselvirket således måste anskaffas från flere mil aflägsne skogstrakter, så borde hvar och en kunna inse att en dylik stängselskyldighet icke af några få hemmansegare inom fjelltrakterna någonsin skall kunna utgöras. Vanliga gärdesgårdar skulle dessutom icke kunna hindra renhjordarne att gå deröfver, då hägnader i fjelltrakterna vintertiden till största delen helt och hållet betäckas med snö eller snödrifvor, så att rendjuren obehindrade kunna uppsöka stackar och hässjor, ofvanpå dessa sparka undan snön och sedermera uppåta och nedtrampa i dem förvaradt foder.

Kommunalstämman ansåg sig vidare böra framhålla, att den svenska lagstiftningen sjelf genom utfärdade förordningar uppmanat den bofasta befolkningen till hemmans upparbetande i de jemtländska fjelltrakterna och att samma befolkning således och vidare genom skatteköp på fullt lagenlig väg förvärfvat sig oqvald egande- och nyttjanderätt till sina hemman jemväl i dessa trakter liksom egarne till äldre skattehemman inom andra orter. Den i Jemtland verkställda afvittringen har vidare skilt den enskildes egor från kronans; och hemmanens områden hafva sålunda jemväl blifvit lagligen bestämda. Någon skyldighet för den bofasta befolkningen att på sina egor mottaga lappar och renhjordar till näring och underhåll har denna befolkning aldrig blifvit ålagd; och om något sådant skulle hafva blifvit ifrågasatt, då till hemmansanläggningen uppmanades, vid skatteköpen eller vid afvittringen, skulle helt säkert den bofasta befolkningen icke vägat antaga och nedlägga arbete och kostnader på hemman, hvarmed en dylik äfventyrlig skyldighet varit förbunden.

Kommunalstämman kunde således icke föreställa sig att hvarken Kongl. Maj:t eller Riksdagen kan vilja skänka sitt bifall till ett lagförslag som det ifrågavarande, hvilket, om det antages, skulle medföra så sorgliga följder, som stämman här ofvan sökt ådagalägga.

Den vackra grundsatsen, att hvar, som hemdjur eger, vare pliktig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt om dem hålla sådan vård, att de icke olofligen inkomma på annans egor, ansåg stämman böra göras för lappbefolkningen lika tydlig och klar som för den bofaste. En lagstiftning, som tillåter lappen att våldgästa hos den bofasta befolkningen, föder liknöjdhet hos den förre och verkar demoraliserande på den senare i sitt förhållande till bestående ordning i samhället. En dylik lagstiftning borde derföre undvikas. Ansågos emellertid renbetstrakterna på något håll otillräckliga, hvaröfver lapparne visserligen klaga, dock hvad förhållandena i det fallet särskildt inom provinsen Jemtland vidkommer oftast utan skälig anledning, så förefinnes en god utväg till renbetestrakternas utvidgning och som på samma gång innebär rättvisa mot den bofasta befolkningen, att nemligen för statsmedel under hand, när tillfälle dertill erbjuder sig, inköpa hemman i fjelltrakterna, så belägna att dessa hemmans marker tillsammans med lapparnes skattefjell bilda sammanhängande landsträckor,

hvarå lapparne kunde erhålla betesrätt för sina renhjordar. Den uppoffring, som genom dylika hemmansköp ålades statsverket, vore knappast nämnvärd, enär hemman i fjelltrakterna vanligen betinga en i jämförelse med hemman i bördigare trakter låg köpeskillning.

2:o. Rörande förslag till »Förordning angående renmärken».

Angående detta lagförslag ansåg sig kommunalstämman endast böra såsom sin mening yttra, att Häradsrättens fastställelse af renmärken ingalunda kan anses utgöra skydd mot förändring af dylikt märke, alldenstund en oärlig lapp, som vill tillägna sig annan lapps renar, icke derföre nödvändigt behöfver förändra sitt eget renmärke till likhet med märket på annan lapps renar, utan kan likaväl för sådant ändamål begagna den utvägen, att ändra märket på dennes och flere andras renar till fullkomlig likhet med märket på sina egna renar. Sådana fall hafva förekommit, i synnerhet då renar aflägsnat sig från den hjord, de tillhört, och sällat sig tillsammans med en i aflägsne fjelltrakter befintlig annan renhjord och der af brist på samfärdsel emellan lapparne uppehållit sig så lång tid, att det ändrade märket hunnit »växa igen» med hud och hår. Finnas således ej andra omständigheter, som kunna utgöra bevisning för eganderätten till renar, än märken klippta i dessa djurs öron, så kan lika litet eganderätten fullständigt bevaras till rendjur som den icke ensamt genom märkning någonsin kunnat försvaras eller bevisas i förefallande tvister angående getter och fårskreatur, som af den bofasta befolkningen jemväl förses med märken. Och detta lagförslag ansågs således icke kunna tillmätas den betydelse, som komiterade synas föreställa sig.

Dag som ofvan.

Johan Mårtensson,

Ordförande.

Justeradt:

Jacob Pettersson i Vik.

Per Jacobsson i Björnänge.

Att förestående utdrag är likalydande med original-protokollet, intygas

Johan Mårtensson,

Kommunalstämmo-ordförande
i Åre socken.

Utdrag af protokollet, hållet i extra kommunalstämma med
Undersåkers församlings bofasta befolkning den 28 Ok-
tober 1883.

§ 1.

S. D. Till följd af Konungens Befallningshafvandes i länet skrifvelse af den 3 i denna månad till undertecknad ordförande, var församlingens bofasta befolkning i laga ordning kallad att i dag sammanträda till extra kommunalstämma för att granska komiterades afgifna förslag till Förordning angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige, äfvensom till Förordning angående renmärken och deröfver afgifva utlåtande.

Sedan ett stort antal af församlingens bofasta befolkning, deribland äfven de personer, som vid en tidigare, härstädes hållen kommunalstämma blifvit utsedde att närmare granska förslagen i fråga, för att nu kunna med upplysningar tillhandagå kommit tillstädes, och kommunalstämman förklarats öppnad, samt omförmälda lagförslag blifvit i behörig ordning föredragna, och ärendet i sin helhet fullständigt framställt, lemnades vederbörande tillfälle att i frågan öfverlägga, hvarefter kommunalstämman i afseende å förslaget till Förordning angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige enade sig om att afgifva följande utlåtande.

Alldenstund lapparne, som hafva rätt att vistas inom Undersåkers lappmarks område, inom sina skattefjell, synnerligast om de erhålla rätt till bete och skogsfång å dem angränsande kronoparker, hafva så riklig tillgång på alla för renskötselns bedrivande erforderliga förnödenheter, bör någon inskränkning i den enskilde jordegarens eganderätt icke med fog ifrågakomma, hvadan alla de punkter i förslaget, som gifva stöd för sådan tydning, att den enskildes egande- och dispositionsrätt öfver skog och mark derigenom på något sätt förnärmast, icke kan af kommunalstämman godkännas. Men skulle, emot förmodan, denna åsigt af vederbörande icke gillas, så må lapparne ej lemnas rätt att vistas på enskildes mark längre än ifrån den 1 November till den 1 April, dock med skyldighet, att godtgöra all den skada, som de under denna tid kunna tillfoga den bofasta befolkningen å deras skog och utestående hö.

I öfrigt förklarade sig kommunalstämman instämma uti komitéledamoten Herr W. Farups reservation.

§ 2.

I fråga om förslaget till Förordning angående renmärken ansåg kommunalstämman, att hvar och en renegare bör vid vite eller annan verkande påföljd tillförbindas hafva sina renar märkta med af Häradsrätten fastställt märke.

§ 3.

Att justera detta protokoll valdes hemmansegarne Olof Andersson i Hålland och Jacob Andersson i Vålådalen.

Som ofvan.

Justerad
Olof Andersson.
Jacob Andersson
i Vålådalen.

Gust. Nilsson,
Kommunalstämmo-Ordförande.

Rätt utdraget betyga
Gust. Nilsson.
Kommunalstämmo-Ordförande.

Utdrag af protokollet, hållet vid extra kommunalstämma med *Hållens* sockens bofasta befolkning i sockenstugan den 28 Oktober 1883.

S. D. Efter det att Konungens Befallningshafvande i länet uti skrifvelse af den 18 sistlidne September anmodat undertecknad ordförande att till denna dag utlysa kommunalstämma med socknens bofasta befolkning för att erhålla dess yttrande öfver af komiterade utarbetadt förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige», äfvensom till »Förordning angående renmärken», så hafva vid kommunalstämma den 10 i denna månad Hemmansegarne Nils Hellman i Höla och Olaus Ifvarsson i Låsböle blifvit utsedde att af förslagen på förhand taga del för att nu med upplysningar stämman tillhandagå.

Sedan stämman förklarats öppnad, upplästes såväl kungörelsen i ämnet som åberopade skrifvelsen från Konungens Befallningshafvande, hvarförutom tillkännagafs, att från nämnde embetsmyndighet jemväl ankommit en skrifvelse af den 17 dennes, hvaruti Konungens Befallningshafvande önskade särskildt erhålla yttrande öfver §§ 1, 2, 6, 12, 13 och 15 i förslaget till nya lapplagen, äfvensom menighetens uttalande öfver företrädet emellan komiterades förslag och reservanten Herr Farups i de punkter, der deras meningar äro olika; och fördrogs nu och genomgicks hvarje paragraf särskildt af förstnämnda förslag, dervid man i allmänhet ingenting hade att anmärka, utom med afseende å § 12, der man i likhet

med Farupska förslaget första alternativ i samma afseende ansåg tidsbestämmelserna för Jemtland böra vara lika med dem för Norr- och Vesterbotten. För öfrigt ogillades Herr Farups förslag.

Hvad åter beträffar förslaget till »Förordning angående renmärken», så ansåg stämman sig böra uttala sin belåtenhet dermed.

För öfrigt ansåg sig stämman icke kunna förorda tillsättandet af den i komiterades betänkande föreslagne uppsyningsmannen, åtminstone ej på de i nämnda betänkande framställda villkor, utan ville för sin del i stället föreslå, att inom hvarje tingslag, som stode i beröring med lapparne eller inom sig hade lappby, skulle bland den bofasta befolkningen å kommunalstämma utses en lämplig person, hvilken, sedan fullmakt för honom af Konungens Befallningshafvande på viss tid utfärdats, skulle utan lön, men mot skälig reseersättning fullgöra de åligganden, komiterade tänkt sig böra tillhöra uppsyningsmannen. Ett sådant fyllande af uppsyningsmannens åligganden skulle falla sig betydligt billigare, och dessutom kunde man med skäl antaga, att en sådan bland den bofasta befolkningen inom hvarje tingslag utsedd person skulle ega största kännedom om lapparnes förhållanden och tillräcklig kompetens att söka bilägga förekommande tvister.

Att justera detta protokoll utsågos bemälde Hellman och Ifvarsson.

År och dag som ofvan.

Hugo Sunding,
ordförande.

Uppläst och justerat betyga:

N. Hellman, Olaus Ifvarsson.

Rätteligen utdraget från originalprotokollet, bestyrker:

Hugo Sunding,
ordförande i Hallens sockens kommunalstämma.

Protokoll, fördt vid kommunalstämma med *Ovikens* församling den 28 Oktober 1883.

S. D. På grund af en från Konungens Befallningshafvande i länet ankommen skrifvelse af den 18:de nästlidne September, af innehåll att sockne-

männen måtte höras, för att afgifva underdåniga yttranden öfver sina åsikter om bestämmelserna i af särskilde i nåder förordnade komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige samt till Förordning angående renmärken, hade socknemännen genom tjuguen dagar förut skedd pålysning blifvit kallade att denna dag sammanträda till kommunalstämma och, sedan densamma förklarats öppnad, förekom bemälde ärende till handläggning.

§ 1.

Först upplästes förslagen äfvensom den af en af de komiterade, herr W. Farup, anförda reservationen, hvarefter, sedan 2:ne af stämmans ledamöter, hvilka för att vid stämman kunna biträda ordföranden med att tillhandagå allmänheten med nödiga upplysningar, i en tjuguen dagar förut hållen kommunalstämma blifvit utsedda att taga närmare kännedom om förslagens bestämmelser och grunderna därför, deröfver afgifvit utlåtande, uppstod en längre rådplägning och öfverläggning, hvarvid till en början anfördes mot hvarandra stridande åsikter. Åtskilliga af socknemännen ansågo det billigheten fordrade att helt och hållet godkänna komiténs förslag, då deremot andra anförde att den skada, som genom renskötselns bedrivande förorsakas den bofasta befolkningen, icke är så ringa som man så gerna vill antaga, att den närmast fjellen belägna skattejorden, som med få undantag utgöres af de särskilda byarne och skifteslagen vid afvittringen tilldelad fyllnadsjord, åtminstone den inom Oviken belägna, blifvit så högt uppskattad, att rättvisan fordrade, att man åtminstone finge behålla denna jord fredad från främmande intrång; att den skog och det bete, som finnas å sådana trakter, vanligen är så ringa, att, om lapparne tillerkändes rättighet att derå nedsätta sig eller beta sina renar, skulle, så snart skogen toge slut, hvilket, äfven om den anlätades i vidsträcktare mån än hittills, ovilkorligen skulle ske i en snar framtid, jordens äfven nu ringa värde för egaren helt och hållet försvinna. Efter slutad diskussion förklarades såsom stämmans enhälliga åsigt, att lapparne icke borde tillerkännas rättighet att å enskild mark under hvilken som helst årstid begagna sig af skog eller bete eller derå bosätta sig för längre eller kortare tid; men borde komiténs förslag i alla andra delar godkännas samt hafva företräde framför herr Farups.

§ 2.

Särskildt upplästes och föredrogs i motiveringen sidorna 50 och 51, och uttalade stämman sin åsigt deröfver, att den icke vill göra någon förändring i hvad mån som kan vidkomma den bofasta befolkningen för att blifva likställd med Norr- och Vesterbottens lappmarker.

§ 3.

Att justera och å stämmans vägnar underskrifva detta protokoll utsågos hemmansegarne Erik Nilsson i Fastgården och Olof Borin i Skottgården.

Ovikens sockenstuga år och dag som ofvan.

Per Andersson i Bugården,
v. ordförande i stämman.

Uppläst och justeradt af:

Erik Nilsson i Fastgården.

O. Borin i Skottgården.

Uppläst i Ovikens kyrka den 4 November 1883 af

M. Bergman.

Med originalprotokollet lika lydande, betygar:

Per Andersson.

JS

*Utdrag af protokollet öfver lagärenden, hållet uti Kongl. Maj:ts
Högsta Domstol Fredagen den 21 November 1884.*

Andra rummet.

Närvarande:

- Justitieråden: RABE,
OLIVECRONA,
VON SEGBADEN,
LINDHAGEN,
ÖSTERGREN,
WEDBERG,
GLIMSTEDT.

Sedan, till följd af Högsta Domstolens beslut den 16 sistlidne Januari, de till Högsta Domstolen för afgifvande af utlåtande remitterade förslag till förordningar dels angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige samt dels angående renmärken, jemte de till förslagen hörande handlingar cirkulerat emellan Högsta Domstolens ledamöter, så företogs nu dessa ärenden till slutlig behandling; Varande omförmälda förslag bilagda detta protokoll.

1:o

Förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige.

Justitieråden Olivecrona, Lindhagen, Östergren och Glimstedt afstyrkte, att det remitterade förslaget gjordes till underlag för nådig proposition till Riksdagen, enär detsamma hvilade på den enligt justitie-

rådets mening ohållbara grund, att den sedvana Lapparne haft att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det nedre odlade landet samt der beta sina hjordar, jaga, fiska och taga nödigt virke, skulle upphöjas till en genom lag stadgad rättighet, hvarigenom den bofasta befolkningens i dessa trakter egande och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas, — en lagstiftningsåtgärd, som måste blifva än mer förhatlig till följd deraf, att renhjordarne numera ej uteslutande tillhörde Lapparne utan egdes till ej ringa del och i allt större utsträckning af personer, tillhörande den bofasta svenska och norska befolkningen, hvadan till försvar för densamma ej kunde åberopas ens den ömmande omständigheten, att hon skulle utgöra ett skydd uteslutande för den svaga lappska stammen; Och yttrade bemälda justitieråd till närmare utveckling af skälen för afstyrkandet hvar för sig som följer:

Justitierådet *Glimstedt*:

»Komiterade, som förmåla sig hafva funnit tjenligt att till grund för den tillernade lagstiftningen lägga de regler, hvilka enligt redan bestående rätt gälla i frågan, å hvilka trakter Lapparne må ega att vistas med sina hjordar, åberopa i sådant afseende hufvudsakligen, — jemte stadgandet i 8 § af afvittringsstadgan den 30 Maj 1873 om rätt för Lapparne att gagna skog och skogsmark jemväl å enskildes egor inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker — hurusom Lapparne af ålder brukat vintertiden flytta med sina renar utom dessa lappmarkers område och utom fjelltrakterna i Jemtlands län, hvarvid de för sina behof anlitat jemväl enskildes egor; och då dessa flyttningar, hvilka i en mängd fall företoges till följd af ett ovilkorligt bjudande behof, om de än stundom utsträcktes längre än behofvet kräfver, allt intill våra dagar opåtaladt egt rum, anse komiterade dessa flyttningar vara grundade på sedvanerätt, — en rätt, som i åberopade § af afvittringsstadgan uttryckligen erkändes för Lapparne inom Norrbottens och Vesterbottens län och således, då förhållandena i Jemtlands län vore väsentligen enahanda, borde anses lika gällande till förmån för Lapparne derstädes.

Denna argumentering kan jag icke finna bevisande. Hvad vigd än må tillmätas ett uttalande, som förekommer i afvittringsstadgan såsom motiv för en lagbestämmelse rörande skogsmarken inom Norrbottens och Vesterbottens län, så lär sådant uttalande icke kunna tillerkännas någon bevisningskraft i afseende å förhållanden på andra orter än som der afses.

Icke heller torde man ega att på grund af bruket eller sedvänjan

hos Lapparne konstruera ett rättsförhållande mellan denna folkstam, å ena, samt den enskilde jordegaren, å andra sidan, af beskaffenhet att privaträttens grundsatser om häfd och servitut kunna derå öfverföras. Den åberopade sedvänjan synes ej kunna verka derhän, att sedan jord, hvarå Lappen fritt farit fram, lagligen kommit i enskild persons ego utan något stadgande för denne om skyldighet att tåla dess begagnande af Lapparne, sådan skyldighet andock må anses äligga jordegaren; Och det, att den enskilde jordegaren sedermera längre eller kortare tid tolererat den gamla sedvänjan, kan ej hafva grundlagt skyldighet att för all framtid tåla densamma.

Jag kan följaktligen icke dela komiterades åsigt, att den föreslagna lagstiftningen har något giltigt stöd i nu bestående rätt, utan anser jag tvärtom, att denna lagstiftning till förmån för Lapparne i afseende å annan jord i enskild ego, än skogsmark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, skulle innefatta inskränking i den rätt som nu enligt lag tillkommer den enskilde jordegaren.

Å andra sidan synes mig den bestämmelse, hvarigenom Lappen skulle underkastas flyttningsskyldighet enligt administrativ myndighets förordnande, innebära ett betänkligt ingrepp i den personliga friheten.

Justitierådet *Ostergren*:

»Såsom af § 1 inhemtas, åsyftar förslaget att genom lag förklara Lapparne berättigade att med sina renar uppehålla sig icke allenast å de områden, der de enligt nu gällande lagbestämmelser ega vistas hela året, nemligen inom lappmarkerna samt i Jemtlands län å de för Lapparne genom afvittring afsatta skattefjell, utan äfven å de trakter i öfrigt, de efter gammal sedvana hittills hafva besökt, en bestämmelse, som på sömliga orter skulle gifva Lapparnes flyttningar ända ned till kusten det stöd af lag, som nu saknas. Grunden för detta stadgande hafva Komiterade velat finna deri, att en sedvanerätt af nämnda art redan skulle finnas till, något som hvad Norrbottens och Vesterbottens läns kustland angår skulle vara ostridigt och som skulle gälla äfven beträffande Jemtlands län, ehuru frågan härom i anledning af det sätt, hvarpå afvittringen i sistnämnda län tillkommit, måst göras till föremål för en särskild undersökning, som bibringat komiterade den åsigt, att nämnda afvittring afsett endast att vinna en gräns, den jordbruket ej skulle få öfvergå, men ej att bestämma all Lapparnes rätt till betesmark, så att de äfven vintertiden skulle vara inskränkta till de åt dem genom afvittringen afsatta fjell.

Att Lapparne på flera ställen sedan gammalt opåtaladt fått öfverskrida lappmarkernas och skattefjellens områden är en känd sak, men

för att upphöja denna vana till rätt och genom lag för all framtid god-
 känna densamma att gälla på hvarje trakt, der den nu utöfvas, torde
 krävas andra förutsättningar, än blotta tillvaron af en sådan vana, och
 det är troligt, att om befolkningen inom kustlandet i Vesterbottens
 och Norrbottens län samt inom Västernorrlands län fått tillfälle att
 yttra sig öfver komiterades förslag, att Lapparne hädanefter skulle få
 lagstadgad rätt att under de fem vintermånaderna icke allenast beta
 sina renar, utan äfven idka jagt och fiske samt med vissa förbehåll taga
 skog å alla de enskilda egor, som Lapparne af gammal sedvana besökt,
 skulle samma förslag mötts af de kraftigaste protester. Hvad de nord-
 ligaste trakterna af Norrbottens län, kustland beträffar, kan Lapparnes
 rätt att ditföra sina renar, efter de upplysningar, motiven och utlåtand-
 et från Enontekis socken innehålla, ingalunda anses vara af befolk-
 ningen obestridd. I det sydligaste af de landskap, om hvilka nu är
 fråga, Herjedalen, äro jordegarna, som sjelfve använda renlaf till stall-
 fordring för sina kreatur, så långt ifrån att medgifva Lapparne den
 föreslagna utflyttningsrätten vintertiden, att de tvärtom på det krafti-
 gaste motsatt sig en legalisering af utflyttningarna, under uppgift att
 dessa först på senare tider kommit i bruk; och i Jemtlands län har den
 del af den bofasta befolkningen, som öfver förslaget blifvit hörd, nä-
 stan utan undantag, bestridt hvarje inskränkning till Lapparnes förmån
 i de bofastes egande- och dispositionsrätt, den de anse genom afvitt-
 ringen hafva blifvit i fullaste betydelse dem tillförsäkrad, och i denna
 uppfattning hafva myndigheterna i allmänhet varit ense med befolk-
 ningen. Om man i nödvändigheten för Lapparne att företaga ifråga-
 varande flyttningar vill söka en giltig grund för ifrågavarande lagstad-
 gande, mötes man af skiljaktiga uppgifter i nämnda afseende, ty, om
 också ifrågavarande behof i allmänhet blifvit af komiterade vitsordadt,
 under förklaring, att Lapparne i regeln ej utan att lida skada kunna
 afstå från sina flyttningar i den utsträckning, hvori dessa hittills egt
 rum, finnas dock på flera ställen i motiven uppgifna äfven andra orsa-
 ker till Lapparnes flyttningar, än renarnes förseende med nödigt bete,
 och i Jemtlands län har nödvändigheten för Lapparne att flytta utom
 sina skattefjell på flera håll blifvit bestridd. Men äfven i de fall, att
 ett sådant behof verkligen under vissa omständigheter kan uppstå,
 torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke Lapparne åt dessa
 vinterflyttningar gifva en längre utsträckning än behofvet kräver, och
 huruvida, för att anföra ett exempel, det skulle kunna låta försvara sig att
 gifva Frostvikens Lappar laglig rätt att hvart år draga med sina re-
 nar ned genom hela Ångermanland till trakterna omkring Hernösand
 och Sundsvall med ty åtföljande befogenhet att i viss mån äfven anlita

År 1810
 Herjedalen

skogen å de trakter, som de genomströfva. Då man tillika erinrar sig, att enligt förslaget, samma rättigheter skulle tillkomma Lapparne för andras renar, som för deras egna, hvaraf blefve en följd att, i händelse renarne äro i de bofastes ego, den rätt att vintertiden begagna bete å enskild mark, som genom ifrågavarande stadgande skulle gifvas kraft af lag, komme icke allenast Lapparne utan ock andra enskilde personer till godo, något som i synnerhet om, såsom i Herjedalen redan skett, renarne till något större antal komma att öfvergå i de bofastes ego, säkerligen skulle af markens egare kännas såsom en hög grad af orättvisa, kan man med skäl hysa ännu större betänklighet mot att förorda ifrågavarande stadgande.

Om möjlighet förefunnes att, med noggrant iakttagande af Lapparnes närvarande behof i förevarande afseende och utan att anlita en rätt, som vid utöfningen kan blifva föremål för så många tvister som sedvanerätten, kunna bestämdt angifva hvarest och i hvilken utsträckning Lapparnes ifrågavarande utflyttningar må försiggå, skulle måhända rättighet dertill kunna dem meddelas, men i saknad af möjlighet härtill, kan en sådan rätt, obestämd som den är både till sitt nuvarande omfång och till sina framtida verkningar, icke af mig tillstyrkas hvad angår enskild mark utom lappmarkernas och skattefjellens områden. Skulle den betydliga utsträckning lappmarkerna intaga icke vara tillräcklig för att motsvara Lapparnes behof af bete för sina renar all den tid af året, Lapparne tillbringa här i riket, återstår endast att tillse, huruvida icke kronans mark kan fylla hvad som brister, såsom komiterade sjelfve i viss mån medgifvit kunna ske i Norrbottens läns nordligaste kustsocknar, och hvad Jemtlands län beträffar, der man icke såsom i lappmarkerna vid afyttringen förbehållit Lapparne rätt att vintertiden begagna bete å de af odling upptagna trakterna, torde äfven häri en anledning kunna finnas att tillse, om icke, medelst förvärfvande af eganderätt eller ock endast nyttjanderätt till erforderlig mark, Lapparnes verkliga behof i detta afseende utan allt för stora svårigheter kunde tillgodoses.»

Justitierådet Olivecrona:

»Utgångspunkten för ifrågavarande till utlåtande af Högsta Domstolen remitterade lagförslag, sjelfva grundprincipen, hvarpå hela den af komiterade utarbetade lagbyggnaden hvilår, är antagandet af en bestående sedvanerätt, hvilken icke blott bör tillerkännas helgd lika med de af statsmakterna stiftade lagar utan ock, der stridighet förefunnes mellan rättsuppfattningen enligt dessa och sedvanan, tilläggas ett afgjordt företräde. Vid sådant förhållande torde här vara nödigt, att

2
Var.
av H.
ringen 2

först undersöka den rättsliga betydelsen af sedvanerätt och derefter tillse huruvida de sedvanor, som särskildt Lappallmogen uppgifves under en lång följd af år hafva iakttagit, äro af beskaffenhet att kunna delvis, eller helt och hållet paralysera rättigheter, hvilka eljest anses åtfölja den af allmänna lagen skyddade eganderätten till fast egendom i Sverige.

1734 års lagstiftare har ingalunda lemnat gammal sedvana eller »landssed» utan uppmärksamhet. Ut i 1 kap. 11 § Rättegångsbalken är det domaren medgifvet att grunda sin dom på landssed, dock med det uttryckliga vilkor, att sådan sed »icke har oskäl med sig» och att »beskrifven» eller stiftad »lag icke finnes». Den plats, som lagstiftaren, alltså tillerkänt landsseden i det svenska folkets rättsförfattning, är följaktligen allena en underordnad. Landsseden är deri upptagen såsom ett undantag från regeln, hvilket domaren tillåtes tillämpa endast i saknad af lagar, som utgått från den lagstiftande makten. Detta är en omständighet, som i närvarande fall ingalunda bör förbises. Den gällande allmänna lagen tillägger jordegare i Sverige rätt att, inom de af lagen sjelf eller särskilda författningar stadgade gränser, fritt disponera öfver sin fasta egendom utan allt intrång af främmande personer, derest icke dessa, på grund af öfverenskommelse eller lagens bestämmelser, äro dertill särskildt berättigade. Men något rimligt skäl gifves icke hvarföre jordegare i de norra länen skola för beständigt stanna i en sämre ställning än jordegare i öfriga delar af riket och att de för all framtid skola nödgas tåla årligen återkommande invasioner af en nomadiserande folkstam, hvilken, då den påfordrar rätt att beta sina renhjordar på de bofasta jordegarnes områden och att der få jaga och fiska samt använda skogen för sina hushållsbehof, icke kan åberopa annan grund för en dylik vidsträckt rätt än långvarig sedvana.

Det är visserligen icke osannolikt, om ock säkra bevis saknas, att, långt innan den nuvarande svenska folkstammens förfäder bemäktigat sig och börjat odla det södra och mellersta Sveriges slättbygder, Lapparne med sina renhjordar fritt ströfvat omkring öfver hela den skandinaviska halfön. Men allt efter som landets uppodling under århundraden fortgått och sträckt sig äfven till en icke obetydlig del af de nordligast belägna landskapen, hafva ock Lapparne med naturnödvändighet blifvit tillbakaträngda och nu till sist hänvisade till de för åkerbruk etillgängliga fjelltrakterna i det nordliga Sverige. Genom 1873 års stadga om afvittring i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker har Kongl. Maj:t visserligen uttryckligen medgifvit, att Lapparne skola ega att under hela året inom lappmarkernas dåvarande områden för sina renhjordar begagna bete å all skogsmark, så ock å all

såsom renbetesland vid afvittring betecknad mark, dock å enskildes skogar inom de till odling tjenliga delarne af landet endast vintertiden, äfvensom att, i den mån sådant är för betesrättens utföfvande nödigt, till hushållsbehof få begagna skogen. Men härtill inskränka sig de åt Lapparne af kronan vid afvittringen beviljade rättigheter och förmåner. Likartade medgifvanden hafva äfven vunnit tillämpning med hänseende till de för Lapparne i Jemtland afsatta så kallade skattefjell. Det är emellertid ifrån dessa, åt Lapparne anvisade lappmarker och skattefjell, som de vintertiden företaga sina ströftåg ofta ända ned till Bottniska vikens kuststräckor för att söka, såsom det uppgifves, bete för sina renhjordar, men stundom äfven för köpenskap eller andra ändamål, under hvilka ströftåg de, med anledning af förutnämnda sedvana, anse sig berättigade att, för sina behof begagna enskilde jordegares mark och vatten. Det är denna af den bofasta befolkningen ofta under mycket knot tolererade sedvana, hvilken, på sätt det remitterade förslaget innehåller, skulle legaliseras, och dermed för framtiden en tynande bördä befästas, hvilken, enligt mitt förmenande, i längden måste ganska hämmande inverka på all vidare utveckling af åkerbruksnäringen och annan industri i de trakter, dem Lapparne, efter berörda sedvana, under sina vandringar plägat hemsöka.

Då 1734 års lagstiftare, såsom jag anmärkt, uppfattat sedvanans rättsliga betydelse allenast såsom ett undantag, hvilket må tilläggas kraft af lag för så vidt det icke innebär något oskäligt eller oförnuftigt och i hvarje fall, då fråga uppstår om sedvanans tillämpande, »beskrifven lag» icke förefinnes, har lagstiftaren sannolikt erinrat sig hvad den Romerska rätten innehåller, då den förklarar att, om ock en icke ringa auktoritet kan tillerkännas åt gammal sed, så får likväl denna icke utsträckas, derhän, att den kränker hvad som är eller bör vara förnuftigt, eller att den tillintetgör hvad lagen redan stadgat. Men om Lapparnes på gammal sed grundade ströftåg på de bofasta jordegarnes marker utanför lappmarkerna samt deras i Jemtland för dem afsatta så kallade skattefjell skola uttryckligen i lag såsom berättigade erkännas, om de förres anspråk på nyttjanderätt till de senares egendom skall genom stadgad lag fastställas, då skola, enligt min uppfattning, statens förnuftiga intressen komma att i betänkelig grad åsidosättas och den lag, som hittills skyddat den privata eganderätten till jord, gifvas till spillo. Jag vill derföre i korthet visa skäl för ett sådant påstående.

Ett för allt framåtskridande till högre civilisation gällande, oföränderligt villkor hos hvarje folk är, att detsamma eger fasta bostäder. De folkstammar, hvilka icke vilja lemna nomadlivet, måste med nöd-

vändighet stanna på en lägre kulturgrad, gifva vika för de mera civiliserade, bofasta stammarna och slutligen, efter ett tynande lif, utdö. Mänsklighetens historia visar, att så har förhållandet varit i alla trakter af jorden, och de nomadiserande Lapparne måste vara underkastade samma lag och gå under, derest de icke efter hand vilja egna sig åt jordbruk eller sysselsättningar, som endast äro förenliga med stadigt hemvist. Staten, hvärs intresse det måste vara att befrämja en högre civilisation, kan icke annat än med rätta gynna åkerbruket. För detta statsintresses skull har ock den svenska kronan, sedan mer än 300 år tillbaka, tillerkänt sig ensam jordeganderätt till all der förut vander öde mark i de norra länen. Äfven efter annan har ock kronan af de norrländska öde skogarne för åkerbruks bedrifvande och boskaps-skötsel upplåtit betydande jordområden åt nybyggare, hvilka dervid erhållit dels stadgad åborätt, dels full skattemannarätt till jorden. Man frågar sig med skäl: Är det möjligt, att staten numera kan underlåta att befördra den högre civilisationens ofafvisliga kraf eller att befrämja jordbruk och industriella företag i de norrländska provinserna? Nej, säkerligen icke. Om man delar Sverige på midten af dess längd, så utgöres den norra hälften af allt land beläget norr om staden Sundsvall. Besinnar man nu, att Lapparne stundom utsträcka sina vandringar ända till de närmaste trakterna intill denna stad och intill Hernösand, så inses lätt hvilken ofantligt stor del af hela riket skulle röna en för all vidare utveckling af framåtgående kultur förderflig inverkan, om genom lag skulle åt den nomadiserande lappallmogen formligen garanteras alla de rättigheter, som det remitterade förslaget åsyftar att, på jordegarnes bekostnad, medgifva densamma. Jordbruket har i de norra länen under de sista femtio åren gjort högst betydande framsteg. Det har visat sig att i dalgångarne efter de stora elfvarne kan jorden gifva goda skördar och Jemtlands högsätter ega en jordmån af så bördig beskaffenhet, att den kan bestå i täflan med den bästa åkerjord i mellersta Sverige. Med det utvidgade jordbruket har uppvuxit en icke blott för Norrland utan ock för hela riket ur nationalekonomisk synpunkt utomordentligt vigtig industri i sågverksrörelsen, hvilken under de trenne sista årtiondena antagit en förut aldrig anad kolossal utsträckning. Denna storartade industri, som nu sysselsätter tusentals människor, har, för anskaffande af arbetskrafter, i sin mån ej ringa medverkat för landets uppodlande och skapandet af en bofast befolkning. Afven jernindustrien har följt landets uppodlande i spåren. Sedan jernväg blifvit genom Jemtland dragen till riksgränsen och mot norr till Sollefteå, måste en sådan kommunikationsled komma att betydligt påskynda landets fortsatta uppodlande och måna till kapitalers

nedläggande i industriella företag i de trakter, der användning af vattenkraft, erbjuder sig och jernväg framgår. En ny jernväg skall snart bana sig fram från Luleå tvärs igenom Norrbottens läns lappmarker mot Nordsjöhavet för att bringa en del af landets stora mineralrikedomar ut till världsmarknaden, och att döma af de flera jernvägsförslag, som redan framställas, komma nog de nordliga länen att genomskäras i flera riktningar af jernvägar, hvilka, hvarhelst de stryka fram, skola föränleda till landets uppodlande och förseende med en bofast befolkning, som skall ägna sig åt den industri, som bäst lämpar sig efter landets beskaffenhet och dess naturliga förmåner. Ännu då 1873 års afvittringsstadga utfärdades, hade man icke någon utsigt att kunna framdraga jernvägar genom Norrland. Men den allmänna meningen härom är nu en helt annan. När erfarenheten bekräftat att skogens alster i senare tider varit i ett successivt stigande värde, måste trävaruindustriens produkter blifva för de nordliga länen af den allra största betydelse. Men i samma mån som denna industri derstädes vinner i omfång och blifver dessa landsdelars förnämsta inkomstkälla, påkallar densamma med nödvändighet att åtnjuta skydd emot Lapparnes tilltag att i de enskilde jordegarnes skogar hugga, hvad dem göres behof för sig och sina rehar. Den tid torde också icke vara allt för aflägsen, då det kommer att äfven i Norrland lona mödan att på ett andamålsenligt sätt värda äfvensom att odla skog genom markens besänning med trädfrön, såsom för närvarande sker i ganska många trakter af de ösydliga och mellersta Sverige. Det är derfore, enligt min uppfattning, i det hela stridande emot statens pligt att främja civilisationens och den högre kulturens berättigade intressen, att nu söka legalisera Lapparnes fortsatta ströftåg utom gränserna för lappmarkerna och de jemtländska skattefjellen, att uttryckligen berättiga dem till intrång på den utanför lappmarkerna och skattefjellen befintliga bofasta befolkningens jordegendomar och derigenom för all framtid genom lagstaddagen lägga hinder i vägen för en fortskridande odling i trakter, der en högre kultur visat sig vara både möjlig och gagnande. Den allmänna lagen har hittills, såsom ofvan blifvit antydt, skyddat den privata jordeganderätten emot intrång i jordegarens rätt att använda och sköta jorden efter sitt behag, derest icke servituter till förmån för egare af annan jord eller särskild öfverenskommelse kunnat här göra ändring. Men här är icke fråga om servituter eller besvär, pålagda genom öfverenskommelse, utan om på så kallad sedvana allena grundad rättighet som skulle tillkomma hela den nomadiserande lappallmogon. Då nu allmän lag finnes, hvilken för länge sedan utstakat gränserna för jordegares rättigheter och skyldigheter, kan jag ingalunda

finna det vara med andan af eller ordalagen i 1734 års lag förenligt att i en särskild författning, angående Lapparne, såsom ledande grund-sats uppställa, att sedvanan skall gälla framför den beskrefna lagen.

Det legislativa problem, som det remitterade förslaget är afsedt att lösa, är förmedlingen af konflikten mellan de nomadiserande Lapparnes rättigheter och anspråk på skydd, å ena sidan, samt den bofasta, åkerbrukande eller annan industri idkande befolkningens rättigheter och intressen, å den andra. Det är den gamla striden mellan den lägre och högre civilisationen, mellan en kultur, som kämpar sista kampen för sin tillvaro, och den kultur, som utsträckande sina välsignelser åt alla håll ensam har framtiden i sin famn. Förslaget har, enligt mitt förmenande, ingalunda lyckats gifva den tillfredsställande lösning åt det ifrågavarande problemet, hvilken varit önskvärd, i det att förslaget underskattat den högre civilisationens ofvisliga kraf och statens skyldighet att värna och vidga denna civilisations berättigade intressen. Någon annan fullt riktig lösning af den nämnda konflikten finnes säkerligen icke möjligt att gifva åt nomadlivet sitt bestämde område, utanför hvilket det icke må tillåtas uppträda, samt derigenom söka freds och bevara hela det öfriga landet åt den högre kulturens framtida utvecklingssträfvanden. Det måste därför, enligt min mening, uppdragas en noga bestämd geografisk gräns, en demarkationslinje, hvilken det icke skall vara de nomadiserande Lapparne tillåtet att med sina renar öfverskrida. Man har invändt, att det skulle vara nära en omöjlighet eller förenadt med stora svårigheter och kostnader att bestämma en sådan gräns. Men svårigheterna och kostnaderna böra dock ingalunda vara af den betydelse, att de icke kunna besegras, synnerligen sedan den redan gjorda afvittringen mellan de enskilda jord och kronan förbehållna marker betydligt underlättar den om nämnda gränsliniens uppdragande. I Norrbottens och Vesterbottens län är redan det territorium geografiskt bestämdt, som innefattas under begreppet lappmarker, hvarest Lapparne äga att fritt under hela året ströfva omkring med sina renhjordar. Om de äfven der må äga rätt att beträda mark, som inom lappmarkerna må vara åt enskilda jordegare eller kronaägor förut upplåten, måste bero af de med upplåtelsen förbundna villkor. I nämnda län hafva ock vid afvittring vissa såsom för odling tjenliga marker blifvit afsatta till så kallade renbetesland, hvilka befinna sig nedanför lappmarkgränsen och inom kulturområdet. Skulle Lapparne med sina renhjordar icke kunna komma till dessa särskilda för dem tills vidare afsatta renbetesland, utan att nödgas beträda de enskilda jordegarnes områden, hvilka böra vara skyddade emot intrång och skada från Lapparnes eller deras renars

sida, finnes dock alltid för staten utväg att sanningen af de enskilde jordegarna genom öfverenskommelse köpas eller ock i laga ordning expropriera de jordrymder, som månde vara erforderliga för Lapparnes framtågande med sina hjordar. Den utväg, som det remitterade förslaget äfven i § 28 sjelfvanvisat, i Jemtlands län, äro, såsom redan blifvit anmärkt, genom afyttring åt Lapparne afsöndrade vissa bestämda så kallade skattefjell, der de ega att obehindradt vistas hela året om. Demarkationslinien är der således redan bestämdt uppdragen, inom hvilken Lapparnes rätt att nyttja och bruka marken är fullt erkänd. Derinom böra de ock för framtiden förblifva och icke genom sina vandringar med renhjordar, bland hvilka ofta ett stort antal djur egas af främmande personer, utgöra hinder för en högre kulturs utveckling i nejder, der jordens egare böra njuta till godo det skydd emot intrång och skada, som allmänna lagen på andra orter inom riket tillerkänner besittningen af fast egendom.

Konsequensen af den undantagslagstiftning till förmån för de nomadiserande Lapparne, hvilken det remitterade förslaget åsyftat att till skapa, måste blifva den, att desse Lappar, i afseende på rätt till jagt och fiskfångst samt begagnande af skog på enskilde jordegares områden, skulle försättas i en mycket fördelaktigare rättslig ställning än andra svenska medborgare i riket. Ja, denna deras ställning skulle de fortfarande kunna komma att bibehålla äfven om de sjelfve icke egde en enda ren, utan blott vore renskötare åt andra personer och bland desse äfven sådana, hvilka tillhörde den jordbrukande befolkningen och som åt dem anförtrodde vården af sina renar. Hvad helst en sådan ny lagstiftning må innebära, icke är det rättvisa emot landets öfriga befolkning.

Lika med Justitierådet Glimstedt anser ock jag den i förslaget uttalade bestämmelse vara forkastlig, att Lappar från en trakt i de Norrländska provinserna skulle jemte deras renhjordar till en annan ort kunna förvisas. I ett konstitutionellt styrt rike, såsom Sverige, bör det icke åt den administrativa myndigheten vara öfverlemnadt att kunna förflytta eller förvisa någon oförvitlig person från en landsort till en annan. Sådant är dessutom i fullkomlig strid med den i 16 § Regeringsformen uttryckta grundsats om det skydd för den personliga friheten här i riket, hvilken Konungen svurit sina undersåtare att upprätthålla.

Justitierådet Lindhagen: »Jag delar i allö den uppfattning af förevarande fråga, som blifvit uttalad och från olika synpunkter närmare utvecklad af Justitieråden Olivecrona, Östergren och Glimstedt. Det är en stor skilnad mellan att godvilligt tåla ett intrång i sin egande-

och nyttjanderätt och att få sig genom lag ålagdt att lida ett sådant intrång. Den bofaste ser Lappens framfärd med mera jemnmod och ligkiltighet, så länge han vet sig ega rätt att när som helst afvisa den objudne gästen från sina egor; och Lappen å sin sida är, så länge detta förhållande varar, helt naturligen mera försynt och försigtig i sitt uppträdande. Helt annorlunda måste saken gestalta sig, om sedvanan upphöjes till lag. Den bofaste blir då mera ömtålig och retlig samt uppmärksammar mera äfven det minsta intrång från Lappens sida; under det att denne helt naturligen blir långt mera pockande och söker uttänja sin rätt så långt som möjligt; och det bör svårligen lida något tvifvel att en lag, sådan som den föreslagna, skulle alstra ett olidligt samhällstillstånd mångenstädes i Norrland. Svårligen lär man heller kunna öfvertyga någon af den idoga befolkning, som i Norrland odlar jorden eller der drifver trävarurörelse eller annan industri, att det kan vara rättvist eller billigt att beröfva honom den trygghet i egande och besittningsrätten till jorden, som tillkommer inbyggarna uti hela riket i öfrigt, och som från ålder ansetts oskiljaktigt förbunden med ett ordnad samhällstillstånd. Norrland har nu hunnit till den utveckling, att det i afseende å landets odling börjar blifva fullt jemförligt med öfriga riket. Till och med jernvägsnätet har uppnått Norrland och utbreder sig der med fart till och med inom sjelfva Lappland. Det ligger en anakronism uti att just vid en sådan tidpunkt framkommer ett förslag, som vill sätta Norrland i ett undantagstillstånd i afseende å tryggad besittningsrätt till jorden. Det hjälper ej heller att till försvar för ett sådant förslag åberopa, att enahanda lagbestämmelser, som nu äro i fråga, helt nyligen antagits af Konung och Riksdag uti förordningen rörande de Lappar, som med renar flytta mellan de förenade konungarikena Sverige och Norge; ty dels har denna förordning en ojemförligt mindre utsträckt tillämpning, än som skulle blifva fallet med den nu föreslagna, och dels bör ett vid lagstiftningen begånget misstag, om sådant förefinnes, lända till varning men ej till efterföljd vid ett senare viktigt tillfälle.

Då Högsta Domstolen härefter öfvergick till att meddela yttrande om förslagets särskilda §§, förklarade Justitierådet *Glimstedt* att, då, i enlighet med hvad Justitierådet här ofvan anfört, förslaget i hufvudsakliga delar hvilade på grunder, som efter hans uppfattning icke vore öfverensstämmande med begreppen om den enskildes eganderätt och

om den personliga friheten, och vid sådan uppfattning någon granskning af förslaget's detaljbestämmelser från rättslig synpunkt icke läte sig verkställas, Justitierådet ansågo sig icke ega anledning att afgifva vidare yttrande i ärendet.

Följande anmärkningar framställes vid nedan nämnda §§.

§ 1. Inom län och socken i möra, hvar en §. gällande för län och socken.

§ 2. Inom län och socken i möra, hvar en §. gällande för län och socken.

§ 3. Justitieråden *Olsson*, *Lindhagen* och *Östergren* yttrade: Ut i förevarande, likasom i flere andra §§, begagnas uttrycket »de för Lapparne afsatta land» utan att någonstades finnes förklaring på rätta betydelsen af detta uttryck. Af motiven inhiemtas, utom det att renbetesland under namn af skattesjell genom afvittring äro för Lapparne afsatta i Jemtlands län, dels att i Vesterbottens län med undantag af det egentliga fjellandet, der betet är gemensamt, alla Lappar äro inrymde å särskilda renbetesland, en eller flere å hvarje, och dels att, inom Norrbottens län, Arvidsjaurs socken är indelad i lappskatteland, att sådana äfven förekomma inom en del af Arjeplogs socken, men att Lapparne hvarken inom Luleå eller Torneå lappmarker hafva dylika land sig tilldelade. Om, såsom uttrycket närmast gifver anledning till, med »afsatta land» förstås endast omförmälde, särskildt åt Lapparne upplåtna land, skulle således derifrån vara uteslutna nyssnämnde betydliga delar af lappmarkerna, der några i nämnda bemärkelse afsatta land icke förekomma. Inom nämnde delar skulle följaktligen de stadganden i förslaget, hvilka angå de afsatta landen, icke ega tillämpning och, hvad särskildt förevarande § angår, skulle enligt dess ordalydelse Lapparnes rätt att uppehålla sig med sina renar å berörde delar af lappmarkerna vara beroende deraf, att de efter gammal sedvana hitintills besökt trakten. Deras rätt i nämnda afseende skulle således enligt förslaget blifva mera inskränkt, än den enligt 8 § i den för lappmarkerna gällande afvittringsstadga för närvarande är, ty uti nämnde § förklaras Lapparne berättigade att äfven efter afvittringen för renhjordarne begagna bete å all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område. Å andra sidan skulle ifrågasvarande uttryck vara föga egnadt att beteckna jemväl de icke i egentlig mening för Lapparne afsatta trakter inom lappmarkerna, å hvilka de framdeles såsom hittills böra ega rätt att uppehålla sig, helst dessa trakter omfatta äfven enskilde tillhörig mark, som icke kan sägas vara för Lapparne afsatt land. Följaktligen och då förslaget's stadganden om Lapparnes skyldighet att godtgöra skada, som deras renar förorsaka, utmärka, att Lapparne skola ega uppehålla sig icke å åker, äng eller utängsslätter af viss beskaffenhet, utan allenast å hvad komiterade be-

nämna vanlig utmark, ansågo Justitieråden att, vid bestämmande af Lapparnes rätt att upphålla sig med sina renar, sådana ordalag böra väljas, som under iakttagande af Lapparnes rätt till skattefjellen i Jemtlands län berättiga dem att inom lappmarkerna, oberoende af sedvanerätt, uppehålla sig med sina renar å all mark med undantag af åker, äng samt utängsslätter af nyssberörda slag, således å all utmark, dock med bifogande af den förklaring af detta ord, som i anledning af nämnda utängsslatters undantagande kan vara erforderlig.

Enligt hvad de från Jemtlands län afgifna yttranden öfver förslaget utvisar, synes komiterades anförande å side 49 + 51 i motiven, hvaraf, liksom af andra ställen i samma motiv, framgår att komiterade ansett vissa utom lappskattefjellen belägna områden i nämnda län böra anses såsom Jemtlands lappmarker, föranledt detta antagande, att förslaget såväl i denna § som på andra ställen, der uttrycket lappmarker begärfas, dermed afsett icke allenast de delar af Vesterbottens och Norrbottens län, som vanligen innefattas under nämnda uttryck, utan äfven den del af Jemtlands län som komiterade, såsom nyss lämnadt, ansett utgöra lappmark. Att ett sådant antagande strider emot, den mening komiterade velat inlägga i ordet lappmarker, der detta i förslaget användes, lärer lätt förmoda, men till förekommande af vidare missförstånd ville Justitieråden hemställa, att i denna § liksom å öfriga ställen, der uttrycket lappmarker förekommer, detsamma måtte utbytas mot Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker. I motiven sägs, att betydelsen af uttrycket »vintertiden» torde framgå af förslagets 10 § och att man, på grund af den jämförelse med den internationella lagen, hvartill nämnda § gifver anledning, skulle hafva att under nämnda uttryck innefatta månaderna från och med Oktober till och med April. Då berörde § endast hänvisar till ett ställe i internationella lagen, hvarest ingen förklaring af sågda uttryck förekommer, men icke till 3 § af samma lag, der den af komiterade åsyftade tidsbestämelse finnes införd såsom betecknande den tid, då norska Lappar skola ega rätt att med sina renar uppehålla sig i Sverige, torde ifrågasvarande begrepp med nödvändighet kräfva en förklaring, helst bemälda Lappars rätt att vistas i Sverige icke är ovilkorligen inskränkt till nämnda månader, utan kan utsträckas utöfver denna tid, så framt ovanliga väderleksförhållanden förhindra flyttningarna, och uttrycket »vintertiden» följaktligen genom endast en hänvisning till internationella lagen skulle blifva fullkomligt obestämdt. Justitieråden Segebaden och Wedberg ansågo lika med Justitieråden Olivecrona, Lindhagen och Östergren, att i denna §, liksom å öfriga ställen, der uttrycket »lappmarkerna» förekommer, detsamma borde

utbyttas mot: Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker; hvarjemte Justitieråden hemställde, att bestämdt måtte angifvas, att med »vintertiden» skulle förstås Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader.

Justitierådet *Rabe* anförde: Angående betydelsen af stadgandena i 2. punkten torde, om förslaget blir lag, tvekan kunna uppstå. Af komiterades motiv inhämtas nämligen, att olika åsikter råda om hvad med Jemtlands läns lappmark bör förstås. Flertalet af de komiterade har emellertid på, såsom mig synes, rigtiga grunder uttalat den åsigt, att till Jemtlands läns lappmark väl borde hänföras icke allenast de inom detta län för Lapparne afsatta land eller skattefjell, utan äfven sådana derintill belägna hemman, som blifvit upplåtna till enskilde och skattlagts efter den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmethod, men Lapparne ega sommartiden med sina renar uppehålla sig endast inom de dem särskildt tillagda områden. Andra punkten i förevarande § har dock erhållit en sådan lydelse, att man kunde antaga, att Lapparne skulle vara berättigade att jemväl sommartiden med sina renar vistas på enskildes egor inom Jemtlands läns lappmark. Jag hemställer för den skull, att, till förekommande af en sådan mening, andra punkten måtte omredigeras.

Också i andra afseenden bör, enligt min tanka, omförmälda punkt affattas annorlunda, än som skett. Sådan densamma nu lyder, skulle det deri gjorda förbehåll för Lapparne att äfven sommartiden få med sina renar uppehålla sig på enskildes egor utom lappmarkerna eller inom de delar af lappmarkerna, som vid afvittring förklarats tjenliga för odling, så framt dylika egor vid afvittringen blifvit bibehållna jemväl såsom renbetesland, möjligen kunna anses gälla endast mark, som, om förslaget varder lag, blifvit före lagens trädande i kraft bibehållen som renbetesland, men ej mark, hvilken vid sedermera skeende afvittring såsom renbetesland bibehålles; — och bör, äfven efter mitt ödmöte, bestämdt angifvas, att med »vintertiden» skall, på sätt motiven innehålla, förstås Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader.

2 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Östergren* hemställde, att det icke måtte i något fall tillståndas Lapparne att tillgodogöra sig skog å enskildes utom lappmarkerna belägna egor; Och åberopade, till stöd för denna hemställan, bemälda Justitieråd hvad de vid 1 § anfört samt

skrifves, skadan skall ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan åstadkommits; samt att, om så beskaffad skada göres af Lapparnes renar å annan tid än i första stycket nämnes, skadan jemväl skall ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning vållat, att skadan skett; samt, hvad anginge 14 §:

På grund af hvad jag vid 12 § yttrat och till förekommande af tvifvel angående rätta meningen med det föreslagna stadgandet i 14 §, hemställer jag, att sistnämde § måtte omredigeras så, att om Lapparnes renar göra skada å annan utmark, än de i 12 §:ns första stycke omförmälda utängsslätter, och Lapparne icke egde under någon tid af året eller under den tid, då skadan skedde, å utmarken vistas med sina renar, skadan skall ersättas af renarnes egare, der den uppsåtligt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning vållats af den, hvilken vården om renarne ålegat.

13 §.

Justitierådet *Rabe* yttrade: Redaktionen af denna § synes mig böra undergå en sådan ändring, att under de förutsättningar, som §:n innehåller, det skall åligga jordegare att, om Konungen sådant förordnar, å trakt, hvarom i §:n är fråga, hålla stängsel af beskaflenhet, som Konungen bestämmer, vid äfventyr, att eljest jordegaren sjelf skall stå skadan, så framt ej af omständigheterna finnes, att den med uppsåt eller genom grof vårdslöshet, såsom i 12 § sägs, tillkommit.

Justitierådet *Olivecrona* anförde: Den stängselskyldighet emot Lapparnes renar, hvilken denna § åsyftar att pålägga jordegaren, anser jag vara i hög grad orättvis; och föreskriften i §:n att »Konungen skulle bestämma beskaflenheten af stängseln» kring utängsslätter, innebär att på Kongl. Maj:t lägga en pröfning af en så underordnad beskaflenhet, att Regeringen derifrån med fullt skäl borde anses vara befriad. Jag hemställer därför att hela denna § utur förslaget må utgå.

15 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Östergren* ansågo skäl saknas för den af komiterade föreslagna utsträckning af nu gällande skyldighet för hemmansegare att hägna omkring hö i stack eller hässja.

Justitierådet *Rabe*, med hvilken Justitierådet *von Segebaden* instämde, yttrade: Enär, efter mitt omdöme, hvad första stycket i 12 § innehåller är och äfven bör vara tillämpligt å skada på hö, som är bergadt i stackar eller hässjor, utestående på äng eller i berörde § beskrifna ut-ängsslätter, anser jag mig icke ega anledning till annan hufvudsaklig anmärkning vid 15 §, än att, då §:n, såsom motiven utvisa, skall afse allenast sådant hö, detta bör bestämdt uttryckas. För öfrigt synes mig redaktionen böra undergå den ändring, att tydligen angifves, att den del af Jemtlands län, som afses, är den, hvarest hemmanen blifvit skattlagda efter den för Westerbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmethod, samt att, då af omständigheterna bör bedömas, huruvida skada, hvarom fråga är, med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning, vållats af den, hvilken våden om renarne ålegat, orden i slutet af första punkten: och det visats, att måtte, såsom öfverflödiga och möjligen vilseledande, utgå.

Justitierådet *Wedberg* erinrade, att då, enligt Justitierådets uppfattning af 12 och 15 §§, den förra skulle gälla om gröda, som växte, eller, ehuru afskuren, ännu icke vore så torkad, att den kunde införas i lada, men den senare §:n deremot afsåg gröda, som, efter i öfrigt slutadt bergningsarbete, i stället att införas i lada, lemnades utestående i stack eller hässja; denna skilnad emellan de begge §§ borde tydligare uttryckas; hvarjemte Justitierådet tillstyrkte, att det måtte blifva särskildt utmärkt, att sista punkten af 15 § gällde endast i fråga om annan trakt, der Lapparne ega med sina renar vistas.

16 §.

Justitieråden *Rabe*, *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg* ansågo första punkten af denna § böra omredigeras så, att af dess innehåll tydligen framginge, att straffbestämmelsen afsågo de fall, då den, hvilken hade renar i sin vård, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning, vållat, att renarne gjort skada, som enligt de i punkten åberopade §§ skulle ersättas.

Beträffande sista punkten i §:n erinrades af Justitieråden *Olivecrona* och *Östergren*, att den, för att uttrycka hvad som enligt motiven åsyftas, nämligen att göra husbonde ansvarig för tjenares förseelse, bör omredigeras. Efter nuvarande lydelsen står husbonde visserligen i ansvarighet för gäldandet af tjenare ådömda böter, men han kan icke vid bristande tillgång till böter förpligtas att undergå förvandlingsstraff.

Justitieråden *Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen och Östergren* förenade sig om följande yttrande: Vid bedömande af de här föreslagna stadganden börjer inrättningen om den pröfning som föregick införandet i den internationella lagen af motsvarande bestämmelser, hvilka der, liksom i förevarande förslag, hafva till utgångspunkt distriktindelning och de förutsättningar, som af en sådan indelning betingas. Tanken att genom en Lapparne under vissa förhållanden åliggande gemensam ansvarighet söka bereda den bofaste, som lidit skada af renarne, tillfälle att med mera lätthet vinna ersättning, en tanke, som redan af den år 1843 för ordnandet af Lapparnes rättsförhållanden nedsatta komité omfattats, fastän på ett sätt, som icke vunnit godkännande, upptogs ånyo af 1866 års komité, under erinran om nödvändigheten att åt den ifrågasatta ansvarigheten gifva en begränsning, som vore med rättvisa och billighet öfverensstämmande. Komitén, som förestälde sig, att distriktindelning af nämnda art ej skulle ifrågakomma, annorstädes än i de delar af Norge, hvarifrån de svåraste klagomålen afhördes och der den således kunde anses nödvändig, föreslog, i ändamål att gifva distrikten en begränsning sådan nyss blifvit antydd, att gränserna borde, med ledning af landets naturliga beskaffenhet, af dervarande berg, elfvar och hafsstränder, bestämmas sålunda, att de Lappar, hvilka slagit sig ned inom hvarje sådant distrikt, icke skulle behöfva, utom vid flyttningarna, för erhållande af bete eller annat ändamål, drifva sina renar utom distriktet, och att renarne kunde antagas ej heller skola af sig sjelfva, vid mer eller mindre vårdslös bevakning, gå öfver gränsen in i andra distrikt. Af de upplysningar angående landets beskaffenhet, som komitén å stället inhämtat, hade öfvertygelse vunnits derom, att någon särdeles svårighet ej skulle möta mot verkställigheten af detta förslag, som, enligt hvad de norske ledamöterna anfört, säkerligen aldrig blifvit framställt, om det stode i de bofastes förmåga att utan Lapparnes tillhjälp förete full bevisning om renarnes egare. Jordbrukets vidmagthållande ansågs erfordra detta extraordinära medel, och om distriktet ej gjordes, för stora, utan så små, att renarna inom dem ständigt vore blandade tillsammans och tillika kunde antagas ej lätteligen vandra öfver i ett annat distrikt, skulle man undgå, hvad eljest visserligen kunde tänkas, att den oskyldige komme att lida jemte den skyldige. För de delar af Tromsö amt, der distriktindelningen ansågs böra ifrågakomma, hade komiténs norske medlemmar afgifyt förslag till indelning, hvarjemte de, under förutsättning att gemensam ansva-

righet blefve införd, föreslogo vissa sedermera verkställda administrativa åtgärder, åsyftande att för Lapparne underlätta besväret med hjordarnes bevakning och hindra skada å de bofastes egendom, såsom inköp af vissa fastigheter med mera, så att sedermera på ställen, der ständiga stridigheter förut inträffat, blifvit fullkomligt fri och obehindrad flyttningssväg; och för att undanrödja hvarje betänklighet mot ifrågavarande bestämmelse med den begränsning, hvarunder komitén tänkt sig den, åberopades slutligen, hurusom samtliga Lappar, som varit tillstädes vid komiténs möten, förklarat sig finna stadgandet billigt.

Sedan det föreslagna stadgandet angående den gemensamma ansvarigheten, vid förslagens granskning i Högsta Domstolen år 1868, blifvit afstyrkt af dess samtliga ledamöter, framhölls till bemötande häraf å norsk sida dels det omsorgsfulla sätt, hvarpå förslaget till indelning af den ifrågavarande delen af Tromsö amt blifvit förberedt, och dels såsom förut att distrikten skulle bestämmas af naturliga gränser, lika som man också förut å norsk sida ansett ett noggrant iakttagande af den regeln, att hvart område skulle omfatta renar, som icke lätt komme att gå öfver till annat distrikt, böra aflägsna en väsentlig del af de betänkligheter, som kunde hysas emot den gemensamma ansvarigheten, den der ansågs med nödvändighet påkallad af erfarenheten inom de trakter af Norge, der tillströmningen af renhjordar var störst, nämligen Tromsö och Finnmarkens amt. För att distriktindelning och gemensam ansvarighet för Lapparne å svensk sida skulle kunna medgifvas, fordrade emellertid dåvarande justitiestatsministern, att Lapparne ej skulle bindas till ersättning för skador, som omöjligen kunde af dem förhindras, hvartill i främsta rummet hörde, att tillträde till de åt dem upplåtna betesmarker kunde erhållas, utan att renarne måste öfvergå odlade trakter, och sålunda tillkom en bestämmelse i nämnde syftning. Genom en annan bestämmelse ville man förekomma att distrikten gjordes större, än att de Lappar, som derinom sökte bete för sina renar, tillsammans kunde bilda ett följe eller bolag, som gemensamt ordnade tillsynen öfver renarne. Då äfven å norsk sida erkändes, att en brist i komiténs förslag i detta afseende förefans, och att man således med lagen i hand skulle kunna göra distrikten allt för stora och derigenom frambringe en onaturlig, utöfver den gemensamma ansvarighetens grund och ändamål gående gemensamhet emellan fjerran från hvarandra betande hjordar, då det vidare ansågs obetänksamt att utelemna hela den ifrågavarande punkten i förtroende dertill att distriktindelningen fastställdes af Konungen, och då det medgafs vara en billig fordran, att det i komiténs regel liggande ensidiga korrektiv emot alltför små distrikt ledsagades af en motsvarande regel för afvärjande af allt för

stora förslaget om den ansvarande lydelsen af ifrågavarande stadgande, i ändamål att distriktet icke skulle göras större, än att möjlighet förefanns, att, hvilken som helst af de distriktet tillhörande renar, när man tänkte sig djuren öfverlemnade åt sig själva, ströfyade omkring i hela distriktet och alltså kunde hafva deltagit i den skada, som skedde på hvilken punkt som helst inom distriktet.

Under förslaget's behandling hade Tromsö amt blifvit uppmätt och kartlagdt, och gränserna för distriktet, sådana de blifvit tills vidare föreslagna, utmärkta på kartan, så att, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län i utlåtande öfver förslaget anmärkte, en blick på kartan klargjorde för hvar och en, att, der indelning i distrikt kan ifrågakomma, sjelfva terrängen anvisade deras storlek och utsträckning.

Samma ändamål, som ligger till grund för distriktindelningen, har äfven föranlett föreliggande förslag om skadeersättningsområden, nemligen att till de bofasta förmån inom lokala gränser binda Lapparne till gemensam ansvarighet för skada, som renarne förorsaka. Men, äfven om komitén icke sjelf medgifvit, att en indelning i distrikt af den art, som i internationella lagen omförmåles, icke låter sig härstädes verkställa och att nämnda lags föreskrift angående distriktens begränsning hänvisar på lokala förhållanden i Norge, de der ej äga motsvarighet inom vårt land, skulle med skäl kunna betviflas, att Sveriges natur egnar sig för den begränsning af dessa områden, som, efter hvad ofvan är anfördt, alltjemt ansetts och bör anses utgöra det vilkor, utan hvilket en ansvarighet af ifrågavarande slag icke kan ur rättvisans och billighetens synpunkt försvaras. Komitén har ej heller kunnat uppställa någon annan grund för bestämmande af ifrågavarande områden, än den att belägenheten af de för Lapparne afsatta land och omständigheterna i öfrigt skola vara sådana, att skadan icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig på dessa land; men om också en sådan begränsning vore tänkbar här i landet, har dock på andra sidan icke tagits tillräcklig hänsyn till den vid internationella lagens behandling till fulla beaktade fara, som ligger deri, att dessa områden kunna komma att göras större, än med rättvisa är förenligt. Förutom dessa tvifvelsmål i afseende å möjligheten att finna en lämplig begränsning för dylika områden, bör emot införande af ifrågavarande ansvarighet här i landet anmärkas dels att den starka tillströmning af renar sommartiden i Tromsö amt, der distriktindelningen egentligen var afsedd, att användas, säkerligen saknar all motsvarighet i Sverige, och dels att härstädes redan på grund af Kongl. brefvet den 4 November 1817 finnes införd en jemväl i

förevarande förslag, vid sidan om den nu ifrågavarande, upptagen gemensam ansvarighet, som icke egde tillämpning i Norge, hvarest äfven på grund deraf ett stadgande af ifrågavarande slag kunde anses mera af behovet påkalladt än förhållandet är i Sverige, der man för öfrigt efter hvad de inkomna yttrandena gifva vid handen icke ens kan undandröja betänkligheterna med åberopande af Lapparnes enstämmiga samtycke till den föreslagna ansvarigheten.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt ansågo Justitieråden sig böra afstyrka införande här i riket af ifrågavarande gemensamma ansvarighet och hemställde derfore, att 17 § måtte ur förslaget utgå. 19 §.

Justitieråden *Olivecrond, von Segebaden, Lindhagen och Östergren* erinrade, att denna §, såsom egande omedelbart sammanhang med 17 §, hvilken bemälte Justitieråd ansett böra utgå, borde jemväl ur förslaget uteslutas.

Justitierådet *Wedberg* hemställde, att, då här tillätes att i visst fall, oaktadt dom eller förlikning om erläggande af ersättning, väcka talan om återgåldande af det erlagda, men meningen ej kunde vara att den som uppburit ersättningen skulle återbära något deraf, denna § måtte omredigeras, så att rätta meningen tydligt framginge.

20 §.

Justitieråden *Olivecrona, Lindhagen och Östergren* anförde: Om den i förevarande § föreskrifna ersättningsskyldighet blefve Lapparne solidariskt ålagd, så skulle derigenom Lapparne sporras till större pligttrohet och nit vid renarnes vaktande, på samma gång som möjligheten för de bofasta att erhålla ersättning för lidna skador underlättades. En sådan anordning vore icke stridande mot gällande rättsgrundsatser. Tvärtom kan, för att anföras ett exempel, stöd derför hemtas ur stadgandet uti 10 § i förordningen den 30 December 1880 om allmän flottled.

21 §.

Justitieråden *Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Östergren och Wedberg* åberopade hvad de vid 4 § anmärkt, och ansågo bemälte Justitieråd äfvensom Justitierådet *Rabé*, att de i sista stycket af 21

§. förekommande jorden: eller ock att jaga renar, äfven, borde utbytas mot: eller upprepade gången jagat renar, nånqal sål till anstodt osv. /

Vidkommande det i §:ns första stycke, begagnade uttrycket: så framt icke förseelsen, efter allmän lag, medför högre ansvar, återopade Justitierådet Rabe, hvad han, vid 4. §. anförde, nämligen att

enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

Vidare, och då det blifvit anmärkt, att äfven på vissa områden vid kyrka, samt tings- och marknadsplats, borde betning förbjudas med undantag för renar tillhöriga dem, som besöka kyrkan, ting eller marknad, ansåges, äfven viss trakt omkring kyrka, tingsstad och marknadsplats böra undantagas från annan betning af renar än för de personers körenar, som besöka stället; hvarförutom erinrades om det oegentliga uttryck, som begagnats i sista punkten, hvilken borde affattas i sådana ordalag, att ansvarsbestämmelsen komme att tydligt afse öfverträdelse af det förordnande, som af Konungens Befallningshafvande kan komma att meddelas.

Enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

Vidare, och då det blifvit anmärkt, att äfven på vissa områden vid kyrka, samt tings- och marknadsplats, borde betning förbjudas med undantag för renar tillhöriga dem, som besöka kyrkan, ting eller marknad, ansåges, äfven viss trakt omkring kyrka, tingsstad och marknadsplats böra undantagas från annan betning af renar än för de personers körenar, som besöka stället; hvarförutom erinrades om det oegentliga uttryck, som begagnats i sista punkten, hvilken borde affattas i sådana ordalag, att ansvarsbestämmelsen komme att tydligt afse öfverträdelse af det förordnande, som af Konungens Befallningshafvande kan komma att meddelas.

Enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

Vidare, och då det blifvit anmärkt, att äfven på vissa områden vid kyrka, samt tings- och marknadsplats, borde betning förbjudas med undantag för renar tillhöriga dem, som besöka kyrkan, ting eller marknad, ansåges, äfven viss trakt omkring kyrka, tingsstad och marknadsplats böra undantagas från annan betning af renar än för de personers körenar, som besöka stället; hvarförutom erinrades om det oegentliga uttryck, som begagnats i sista punkten, hvilken borde affattas i sådana ordalag, att ansvarsbestämmelsen komme att tydligt afse öfverträdelse af det förordnande, som af Konungens Befallningshafvande kan komma att meddelas.

Enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

Vidare, och då det blifvit anmärkt, att äfven på vissa områden vid kyrka, samt tings- och marknadsplats, borde betning förbjudas med undantag för renar tillhöriga dem, som besöka kyrkan, ting eller marknad, ansåges, äfven viss trakt omkring kyrka, tingsstad och marknadsplats böra undantagas från annan betning af renar än för de personers körenar, som besöka stället; hvarförutom erinrades om det oegentliga uttryck, som begagnats i sista punkten, hvilken borde affattas i sådana ordalag, att ansvarsbestämmelsen komme att tydligt afse öfverträdelse af det förordnande, som af Konungens Befallningshafvande kan komma att meddelas.

Enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

Vidare, och då det blifvit anmärkt, att äfven på vissa områden vid kyrka, samt tings- och marknadsplats, borde betning förbjudas med undantag för renar tillhöriga dem, som besöka kyrkan, ting eller marknad, ansåges, äfven viss trakt omkring kyrka, tingsstad och marknadsplats böra undantagas från annan betning af renar än för de personers körenar, som besöka stället; hvarförutom erinrades om det oegentliga uttryck, som begagnats i sista punkten, hvilken borde affattas i sådana ordalag, att ansvarsbestämmelsen komme att tydligt afse öfverträdelse af det förordnande, som af Konungens Befallningshafvande kan komma att meddelas.

Enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

Vidare, och då det blifvit anmärkt, att äfven på vissa områden vid kyrka, samt tings- och marknadsplats, borde betning förbjudas med undantag för renar tillhöriga dem, som besöka kyrkan, ting eller marknad, ansåges, äfven viss trakt omkring kyrka, tingsstad och marknadsplats böra undantagas från annan betning af renar än för de personers körenar, som besöka stället; hvarförutom erinrades om det oegentliga uttryck, som begagnats i sista punkten, hvilken borde affattas i sådana ordalag, att ansvarsbestämmelsen komme att tydligt afse öfverträdelse af det förordnande, som af Konungens Befallningshafvande kan komma att meddelas.

Enligt den förklaring Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län meddelat rörande de förhållanden, som gifvit anledning till

förevarande §. skulle dermed åsyftas, icke området på båda sidor om en färdväg, utan endast vid vissa bestämda, hvilställen, vid byar, eller ensåka hemman, hvarest alla som

färdas, efter vägen, stanna. På grund häraf och då i allt fall uttrycket på båda sidor om färdväg, torde kunna undvaras, hemstälde Justitieråden Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Ostergren och Wedberg, att åt stadgandet, borde gifvas sådan lydelse, att Konungens Befallningshafvande jagen förordna, att vissa områden vid färdväg, ej må begagnas.

att ordet *bellern* blifvit användt i stället för *boch* eller *samt*; att *Lapperne* skulle ega sommartiden rätt till jagt och fiske afven å sådan, enskild, tillhörig, inom Norrbottens och Vesterbottens länslappmarker belägen utmark, der de, jemlikt 1 §, endast under vintertiden fått rättighet att med sina renar sig uppehålla; samt

att innehållet icke lägger hinder i vägen för antagande, att den Lapparne tillerkända jagt- och fiskerätt inom andra trakter, än de för dem afsatta land- och vattenfångstättar, afven vid andra tillfällen, än när de för betjäkt sina renar besöka dessa trakter, äro tillkomna till dem. Vidkommande stadgandet i andra stycket af ifrågasvarande §, så inhemtas af motiven till förslaget, att ändamålet med berörda stadgande varit att å andra trakter, än som afses i första stycket, gifva alla Lappar samma rätt till jagt och fiske, som förordningen den 6 Juni 1883 tillagt de Lappar, hvilka med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge. Men hvad om förordning innehåller angående den rätt till jagt och fiske, som skulle tillkomma de Lappar, hvilka med sina renar flytta från det ena riket in i det andra, afser uppenbarligen allénast den rätt nämnda hänseenden, som de svenska Lapparne skulle ega i Norge och de norska Lapparne i Sverige, men utvisar icke de svenska Lapparnes rätt till jagt och fiske i Sverige. Vid sådant förhållande och då förslaget bör handla om de svenska Lapparne men icke om de norska, då de svenska Lapparne äro svenske undersåtar, då förslaget bör, hvad de svenska Lapparne angår, icke trada i stället för de angående jagt och fiskerätt för alla rikets undersåtar gällande författningar utan allénast bestämma den rätt till jagt och fiske, som skall Lapparna ha tillkomma i sammanhang med deras rätt till betä i Sverige för sina renar och då gällande skall be förhållas att dervid i nämnda hänseenden tillerkänna de svenska Lapparne vidsträcktare rättigheter, än som skulle följa af första stycket i denna § sådant det samman förde, efter hvad öfvan förordning lyda. Kommitteens att andra stycket måtte ur § nuteslutas författning. 26 Januari 1884. Justitieråden: Olvecrona, Lindhagen och Östergren förenade sig om

nämna vanlig utmark, ansågo Justitieråden att, vid bestämmande af Lapparnes rätt att upphålla sig med sina renar, sådana ordalag böra väljas, som under iakttagande af Lapparnes rätt till skattefjellen i Jemtlands län berättiga dem att inom lappmarkerna, oberoende af sedvane-rätt, uppehålla sig med sina renar å all mark med undantag af åker, äng samt utängsslätter af nyssberörda slag, således å all utmark, dock med bifogande af den förklaring af detta ord, som i anledning af nämnda utängsslätters undantagande kan vara erforderlig.

Enligt hvad de från Jemtlands län afgifna yttranden öfver förslaget utvisa, synes komiterades anförande å sid. 49—51 i motiven, hvaraf, likasom af andra ställen i samma motiv, framgår att komiterade ansett vissa utom lappska skattefjellen belägna områden i nämnda län böra anses såsom Jemtlands lappmarker, föranledt det antagande, att förslaget såväl i denna § som på andra ställen, der uttrycket lappmarker begagnas, dermed afsett icke allenast de delar af Vesterbottens och Norrbottens län, som vanligen innefattas under nämnda uttryck, utan äfven den del af Jemtlands län som komiterade, såsom nyss är nämnt, ansett utgöra lappmark. Att ett sådant antagande strider emot den mening komiterade velat inlägga i ordet lappmarker, der detta i förslaget användes, är att förmoda, men till förekommande af vidare missförstånd ville Justitieråden hemställa, att i denna § likasom å öfriga ställen, der uttrycket lappmarker förekommer, detsamma måtte utbytas mot Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker.

I motiven sägs, att betydelsen af uttrycket »vintertiden» torde framgå af förslagets 10 § och att man, på grund af den jämförelse med den internationella lagen, hvartill nämnda § gifver anledning, skulle hafva att under nämnda uttryck innefatta månaderna från och med Oktober till och med April. Då berörde § endast hänvisar till ett ställe i internationella lagen, hvarest ingen förklaring af sagda uttryck förekommer, men icke till 3 § af samma lag, der den af komiterade åsyftade tidsbestäm-melse finnes införd såsom betecknande den tid, då norska Lappar skola ega rätt att med sina renar uppehålla sig i Sverige, torde ifrågakvarande begrepp med nödvändighet kräva en förklaring, helst bemälda Lappars rätt att vistas i Sverige icke är ovilkorligen inskränkt till nämnde månader, utan kan utsträckas utöfver denna tid, så framt ovanliga väderleksförhållanden förhindra flyttningarna, och uttrycket »vintertiden» följaktligen genom endast en hänvisning till internationella lagen skulle blifva fullkomligt obestämdt.

Justitieråden von Segebaden och Wedberg ansågo lika med Justitieråden Olivecrona, Lindhagen och Östergren, att i denna §, likasom å öfriga ställen, der uttrycket »lappmarker» förekommer, detsamma borde

utbytas mot: Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker; hvarjemte Justitieråden hemstälde, att bestämdt måtte angifvas, att med vintertiden skulle förstås Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader.

Justitierådet *Rabe* anförde: Angående betydelsen af stadgandena i 2 punkten torde, om förslaget blir lag, tvekan kunna uppstå. Af komiterades motiv inhämtas nemligen, att olika åsichter råda om hvad med Jemtlands läns lappmark bör förstås. Flertalet af de komiterade har emellertid på, såsom mig synes, rigtiga grunder uttalat den åsigt, att till Jemtlands läns lappmark väl borde hänföras icke allenast de inom detta län för Lapparne afsatta land eller skattefjell, utan äfven sådana derintill belägna hemman, som blifvit upplåtna till enskilde och skattlagts efter den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmethód, men Lapparne äga sommartiden med sina renar uppehålla sig endast inom de dem särskildt tillagda områden. Andra punkten i förevarande § har dock erhållit en sådan lydelse, att man kunde antaga, att Lapparne skulle vara berättigade att jemväl sommartiden med sina renar vistas på enskildes egor inom Jemtlands läns lappmark. Jag hemställer för den skull, att till förekommande af en sådan mening, andra punkten måtte omredigeras.

Också i andra afseenden bör, enligt min tanka, omförmälda punkt affattas annorlunda, än som skett. Sådan densamma nu lyder, skulle det deri gjorda förbehåll för Lapparne att äfven sommartiden få med sina renar uppehålla sig på enskildes egor utom lappmarkerna eller inom de delar af lappmarkerna, som vid afvittring förklarats tjenliga för odling, så framt dylika egor vid afvittringen blifvit bibehållna jemväl såsom renbetesland, möjligen kunna anses gälla endast mark, som, om förslaget varder lag, blifvit förelagens trädande i kraft bibehållen som renbetesland, men ej mark, hvilken vid sedermera skeende afvittring såsom renbetesland bibehålles; och bör, äfven efter mitt ömdöme, bestämdt angifvas, att med vintertiden skall, på sätt motiven innehålla, förstås Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader.

Justitieråden *Olsson*, *Lindhagen* och *Ostergren* hemstälde, att det icke måtte i något fall tillstådjas Lapparne att tillgodogöra sig skog på enskildes utom lappmarkerna belägna egor; Och åberopade, till stöd för denna hemställan, bemälda Justitieråd hvad de vid 1 § anført samt

Justitierådet *Olivecrona* derjemte hvad han förut yttrat angående lands-sedens förhållande till 1734 års allmänna lag;

Justitierådet *Rabe* yttrade: Jag hemställer, att denna § måtte ändras så, att stadgandet i första stycket, att Lapparne ega i enskildes skogar utom lappmarkerna taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälligt behof, växande träd, äfvensom hvad andra stycket innehåller, må komma att gälla jemväl i afseende å skogs-fång å de inom Jemtlands läns lappmark belägna, enskilde tillhöriga hemman, hvilkas egare hafva en vidsträcktare dispositionsrätt öfver skogen än som enligt förordningen den 29 Juni 1866 tillkommer en-skilde egare af hemman inom Norrbottens och Vesterbottens läns lapp-markerna.

För öfrigt synes mig, till förekommande deraf, att Lapparne ej må utan giltig anledning å enskildes skogar fälla växande träd, för-skrift böra i första stycket införas, derom att Lapparne ej ega att å enskildes skogar, vare sig inom eller utom lappmarkerna, för laftägt fälla växande träd i annat fall, än när, sådant, för renarnes uppehälle ound-gångligen förfordras, och då vara skyldige att, därför, gifva ersättning, såsom i andra stycket bestämmes.

Justitieråden *von Segebaden* och *Wedberg*, instämde, i senare delen af, Justitierådet *Rabes* yttrande. Dessutom förklarade Justitieråden *von Segebaden* och *Wedberg*, att de, såsom det icke böra gifvas, åt gode männens beslut, annan gällande kraft, än som i 18 § tillagts beslut, af der nämnde skiljemän.

Justitierådet *Rabe* ansåg, att till förekommande af missförstånd an-gående rätta meningen med stadgandet i föregående § borde tydligen utmärkas, att stadgandet icke afser skog, å hvilken Lapparne enligt 2 § ega endast för tillfälligt behof taga växande träd.

Justitieråden *von Segebaden* och *Wedberg* förenade sig om följande yttrande: Enär denna § med den fristående plats den erhållit och dess nuyarande lydelse lätt synes kunna, såsom också inträffat, tydas såsom skulle en utsträckt rätt utöfver, hvad föregående § innebär, blifvit Lap-parne medgifven, att för de här uppräknade behof använda skog hvar helst den, än må växa, allenast utsyning sker, ansågo Justitieråden att, antingen genom detta stadgandes förenande med föregående § eller ock

på annat sätt, borde utmärkas, att stadgandet eger tillämpning endast under den förutsättning, att Lapparne, på grund af det allmänna stadgandet rörande deras rätt till skogsfång, ega rätt att för här omförmälda behof anlita skogen & ifrågavarande trakt.

Justitierådet *Östergren*, med hvilken Justitieråden *Olivæcrona* och *Lindhagen* instämde, yttrade: Jag erinrar härvid om hvad som vid § 1 blifvit yttradt om uttrycket »de för Lapparne afsatta land». Tages uttrycket här i dess inskräntare bemärkelse, måste §:n så tolkas, att Lapparne icke ega utan utsyning taga skog till hus och stängsel inom de vidsträckta delar af lappmarkerna, der några land icke blifvit åt Lapparne afsatta, en tolkning, som antagligen icke är åsyftad.

4 §.

Justitieråden *Olivæcrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg* ansågo, att de här förekommande hänvisningarna till allmän lag borde ändras så, att ansvarsbestämmelserna komme att gälla der ej straff följde efter allmän lag.

Justitierådet *Rabe* anförde: i afseende å lydelsen af denna § får jag hemställa dels att orden: »i enskild man tillhörig utom lappmarkerna belägen skog» måtte utbytas mot andra, öfverensstämmande med hvad jag vid 2 § yttrat och hemställt, dels ock, att den såväl i första som andra stycket förekommande satsen: »der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar» måtte ändras så, att tydligt blir, att allmän lag skall gälla, när de förseelser, om hvilka §:n handlar, äro med högre ansvar i allmänna lagen belagda, men omförmälda §:n deremot gälla, när förseelserna icke äro med ansvar i allmänna lagen belagda eller densamma innehåller eller möjligen kan komma att innehålla lägre ansvar & ifrågavarande förseelser, än som i §:n bestämmes.

5 §.

Såsom flera afgifna yttranden gifva vid handen synes såväl begreppet »stängsel» tarvra närmare förklaring, som ock bestämmelser vara erforderliga, om hvilka delar af ett stängsel böra afbarkas och om sådan åtgärd bör vidtagas med alla slags träd. Med afseende härå och då detta ämne i sin helhet, såsom varande af administrativ art, lämpligen torde, der så erfordras, böra blifva föremål för särskildt stadgande, hem-

stälde Justitieråden *Rabe, Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Östergren, och Wedberg*, att denna § måtte ur förslaget utgå.

§ 7—9 §§.

Justitieråden *Olivecrona och Lindhagen* yttrade: Enligt den af komiterade i motiven lämnade framställning skulle anledningen till förslaget i denna del hufvudsakligen vara att söka deri, att de på vissa trakter enskilde Lappar meddelade inrymningsbref uppfattats såsom medförande sådan rätt, att reglering af lappantalet emellan de särskilda lappbyarne derigenom skulle förhindras. I sådant fall lär för framtiden annan form för dessa upplåtelser böra vidtagas än den hittills vanliga; men att, på sätt i förslaget egt rum, genom lagstadganden söka ordna Lapparnes inbördes förhållanden, i ändamål att jemnt fördela de naturliga tillgångarna dem emellan, ansågo Justitieråden vara olämpligt. I inkomna yttranden har erinrats, särskildt af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Vesterbottens län, huru som det ofta inträffar, att icke Lappen, utan renhjorden bestämmer uppehållsorten; men äfven utan afseende härå torde en administration af ifrågavarande art öfver Lapparnes sätt att bedrifva sin näring för dem blifva ett olidligt band på deras frihet och hos de myndigheter, som skola handhafva denna förvaltning, förutsätta en kännedom om Lapparnes förhållanden och om renbetenas beskaffenhet, som säkerligen skulle blifva synnerligen svår, om ens möjlig, att förvärfa, jemte det dessa myndigheter ålades omsorger af den art och omfattning, att en tillfredsställande utöfning af dem icke ens kunde påfordras. Då ifrågavarande stadganden således synas vara såväl i afseende å sina grunder som ock i betraktande af de med tillämpningen förenade svårigheter olämpliga, hemställde Justitieråden att dessa §§ måtte ur förslaget utgå.

Justitieråden *Rabe, von Segebaden, Östergren och Wedberg* förenade sig beträffande 9 § om följande yttrande: Sista stycket af denna § bör, efter vår åsigt, erhålla ett förändradt innehåll, enligt hvilket, om Lapp, som blifvit till vite fäld, har, då vitet skall uttagas, under sin vård renar, tillhörande annan, jemväl dessa renar må tagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta, eller, derest han till annan lappby flyttat, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades. Att, på sätt nuvarande ordalydelsen innebär, egaren skulle för gäldandet af vite, som blifvit Lappen ådömdt, vara med sina renar ansvarig äfven om Lappen lemnat den lappby, hvarifrån honom ålagts

afflytta, och styrkas kan, att Lappen först derefter fått renarna i sin vård, ivore, efter vårt omdöme, hvarken med rättvisa eller billighet öfverensstämmande. Enär de i det ämne, som i förevarande § afses, uti förordningen den 6 Juni 1883 meddelade stadganden äro inom Sverige tillämpliga endast å norska Lappar, och å det rakt, der distriktindelning enligt nämnda förordning skett eller med afseende å hvilken Konungen särskildt förordnat, att för flyttning dit, anmälningsskyldighet skall ega rum, hemstälde Justitieråden *Rabe, von Segebaden, Östergren och Wedberg*, att ifrågakande § måtte ur förslaget utgå eller, det deri intagna stadgande utbytas mot annan, för de fall, om hvilka öfvan berörda förordning ej handlar, lämplig föreskrift, derest sådan anses nödig, till förekommande deraf, att Lappar må vintertiden å någon trakt uppehålla sig med större antal renar, än trakten väl kan emottaga.

Justitierådet *Olivecrona*, med hvilken Justitierådet *Lindhagen* sig förenade, yttrade: Då denna § hvilar på förutsättningen af en distriktsindelning, i likhet med den inom Tromsö och Finnmarkens amt i Norge, men en sådan indelning, enligt mitt förmenande, icke utan svåra olägenheter och verklig orättvisa torde kunna anordnas i de norra länen af Riket, hemställer jag att denna § ur förslaget uteslutes.

11 §.

Justitierådet *Olivecrona*, med hvilken Justitierådet *Lindhagen* instämde, yttrade: Då ordningsmansinstitutionen förutsätter den indelning af lappområdena, som Justitierådet ansett sig icke kunna förorda, hemställes att äfven denna § måtte utgå.

12 och 14 §§.

Då det torde vara skäl att i afseende å de ämnen, som i förevarande lagförslag äro föremål för stadganden, meddela, såvidt möjligt är, fullt uttömmande bestämmelser, ansågo Justitieråden *Olivecrona, von Segebaden, Lindhagen, Östergren och Wedberg*, att dessa §§ borde innehålla stadganden angående vidden af renegares ersättningsskyldighet i allmänhet och icke endast, såsom den föreslagna 12 §, i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län. Då vidare graden af denna ersättningsskyldighet borde bero derpå, om Lapparne

egde uppehålla sig å trakten, der skadan sker, eller ej, ansågo bemålde Justitieråd, under medgifvande af befogenheten ej mindre af det undantag från Lapparnes betesrätt å enskild mans utmark, som komiterade föreslagit, än ock af den inskränkning i ersättningsskyldigheten, som betingades af billig hänsyn till de med renarnes vård förenade svårigheter, att ått bestämmelserna i förevarande ämne borde gifvas ett sådant innehåll, att all skada, som renar förorsaka, å tid då Lapparne icke lagligen ega rätt att å trakten uppehålla sig, ovilkorligen skulle ersättas af renegaren å hvad slags egor skadan än må hafva skett; att likaledes ovilkorlig ersättningsskyldighet eger rum, då skada sommartiden sker å åker, äng eller utängsslätter, af den i förslaget omförmälda beskaffenhet, äfven om Lapparne ega att å trakten vistas, men att i sistnämnda händelse skada å nyssberörda egor vintertiden, äfvensom å egentlig utmark, vare sig vinter eller sommar, — förutsatt att Lapparne icke ega betesrätt der, då naturligen ingen ersättning eger rum, — ersättes endast såvida skadan skett under sådana omständigheter, att uppsåt eller grof vårdslöshet finnes vara förhanden hos den, som vårdat renarne.

Justitierådet *Rabe* anförde,

beträffande 12 §:

Då, efter min tanke, stadgande icke bör i förslaget saknas om ersättning för skada, som Lapparnes renar kunna åstadkomma äfven i andra trakter, än Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker samt Jemtlands län;

då, i anledning af 12 §:ns nuvarande lydelse, jemförd med 16 och 22 §§ i förslaget, tvekan möjligen torde kunna uppstå, huruvida i det fall, att Lapp har i sin vård annan tillhöriga renar, genom hvilka skada åstadkommes, ersättningsskyldigheten skall åligga Lappen; som haft renarne i sin vård, eller, såsom jag anser böra vara förhållandet, renarnes egare; och

då det synes mig böra tydligare, än som skett, angifvas, i hvilka fall det skall åligga renegare att ersätta skada, hvarom andra stycket i 12 § handlar,

hemställer jag, att ifrågavarande § måtte erhålla en förändrad lydelse, af hvilken borde framgå,

att, om Lapparnes renar göra i Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller i Jemtlands län under tiden från och med den 15 Maj till den 1 Oktober eller i andra trakter under tiden från och med den 1 Maj till den 1 Oktober sådan skada, som i §:ns nuvarande första stycke be-

N:o 2.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige och till lag angående renmärken; gifven Stockholms slott den 11 December 1885.

Sedan en af Kongl. Maj:t i nåder förordnad komité afgifvit förslag till förordningar dels angående de svenska Lapparne och de bofasta i Sverige och dels angående renmärken, samt nämnda förslag undergått föreskrifven granskning i Högsta Domstolen och derefter blifvit i vissa delar omarbetade, vill Kongl. Maj:t, med bifogande af de i ämnet i Statsrådet och Högsta Domstolen hållna protokoll, enligt 87 § Regeringsformen föreslå Riksdagen att antaga följande förslag till

1:o.

Lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige.

1 §.

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna lag meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker och å de för dem inom Jemtlands län afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad eller fram-

Bih. till Riksd. Prot. 1886. 1 Saml. 1 Afd. 2 Häft.

1

38

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:ts Konungen i Statsrådet å Stockholms slott
Fredagen den 11 December 1885,*

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Statsministern THEMPTANDER,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Grefve
EHRENSVÄRD;

Statsråden: LOVÉN,
VON STEYERN,
Friherre VON OTTER,
HAMMARSKJÖLD,
RICHERT,
RYDING,
VON KRUSENSTJERNA,

Friherre TAMM,
Justitieråden: ÖSTERGREN,
WEDBERG.

1:o.

Departementschefen Statsrådet von Steyern anmälde de af komi-
terade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska Lapparne
och de bofaste i Sverige samt till Förordning angående renmärken
jemte Högsta Domstolens öfver förslagen afgifna yttrande.

Departementschefen erinrade, hurusom under förberedelserna till
och öfverläggningarna om den numera antagna förordningen den 6
Juni 1883 rörande de Lappar, som med renar flytta mellan de före-
nade konungarikena Sverige och Norge, tydligt framträdtt behovet att
samla, öfverse och till närmare öfverensstämmelse med 1883 års för-
ordning bringa de nu i särskilda lappfogdeinstruktioner, afvittrings-

Bih. till Riksd. Prot. 1886. 1 Saml. 1 Afd. 2 Häft.

stadgar och Kongl. bref meddelade stadgandena om renbetesrätt för de Lappar, som hafva stadigt uppehåll i Sverige, men som vintertiden esomoftast vistas tillsammans med flyttlapparne. Detta arbete hade på Kongl. Maj:ts befallning verkstälts af omförmälda komité, för hvars förslag äfvensom för Högsta Domstolens deröfver afgifna yttrande Departementschefen nu närmare redogjorde.

Departementschefen anförde vidare:

Mot förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de bofasta i Sverige har af fyra af Högsta Domstolens ledamöter blifvit anmärkt, att den sedvana Lapparne haft att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det nedre odlade landet samt der beta renarne, jaga, fiska och taga nödigt virke icke borde upphöjas till en genom lag stadgad rättighet, hvarigenom den bofasta befolkningens i dessa trakter egande och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas.

Häremot torde i främsta rummet böra erinras, att Lapparnes sedvana, att med sina renar vintertiden flytta från fjellen nedåt vissa trakter af den sedan äldre tider bebyggda, närmare kusten belägna delen af Norrland och att å skogsmarken inom dessa trakter under nämnda tid beta sina renar, af Lapparne blifvit utöfvad från uråldriga tider, utan att denna flyttning mött någon gensägelse från den bofasta befolkningens sida. Från befolkningen inom det egentliga kustlandet har aldrig förports någon klagan öfver Lapparnes besök under vintern. I denna flyttning — hvars nödvändighet blifvit till fullo ådagalagd genom den utredning, som i detta ärende förebragts angående ej mindre Lapparnes lefnadsvanor än äfven beskaffenheten af de för dem afsatta land — har icke åstadkommits någon förändring genom den fortgående upplåtelsen till enskilda personer af de förut obebyggda trakterna emellan fjellen och den gamla bygden. Äfven de nybyggare, hvilka bosatt sig inom detta område, hafva med enstaka undantag ej framställt någon anmärkning mot sjelfva renflyttningen under vintertiden. De klagomål öfver intrång af Lapparne, hvilka mer eller mindre högljuddt å vissa orter förports, hafva nästan utan undantag afsett skada, som af renarne förorsakats under våren eller sommaren, eller ock skada, som skett å höstackar, och svårigheten att därför erhålla ersättning.

Vid angifna förhållande och då Lapparne städse ansett flyttningen vintertiden såsom en rättighet, hvilken af ålder tillkommit dem, synes man med fullt skäl berättigad antaga, det Lapparnes flyttning under vintern å de trakter, som de af gammal sedvana hvilka hafva besökt, måste vara icke blott ett af den bofasta befolkningen tålat intrång utan en verklig rätt, äfven om något uttryckligt lagstöd till stöd

För denna rätt hittills icke förefunnits. De i 15 kap. 1 § Jordabalken uppställda villkor för att en rättighet skall kunna grundas å urminnes häfd eller att man en rättighet i så lång tid oqvad och ohindrad besuttit, nyttjat och brukat hafver, att ingen minnes eller af sanna sago vet, huru hans förfäder eller fångesmän först dertill komne äro, hafva tydligen i fråga om denna sedvana blifvit uppfyllda. Lapparnes rätt till renbete vintertiden utom gränserna för de till deras uteslutande begagnande upplåtna fjelltrakterna synes därför fullt jemförlig med den betesrätt, som enligt lag tillkommer en by inom en annan bys område, då visas kan, att en dylik rättighet sedan urminnes tid oqvad och ohindrad brukats. På dessa och öfriga grunder, som i komiterades betänkande blifvit anförda, synes komiterades uppfattning af sedvanans betydelse i fråga om Lapparnes gamla vinterflyttningar vara den rätta.

Men är sålunda Lapparnes flyttning vintertiden för dem en verklig rättighet, kan denna rättighets upptagande och närmare begränsning genom lagstiftningen icke innebära ett tillspillogifvande af skyddet för den privata eganderätten eller någon inskränkning i den rätt, som nu enligt lag tillkommer den enskilde jordegaren, att fritt disponera öfver sin fasta egendom. Det innebär icke något annat än ett tillbörligt skydd för en rättighet, hvilken kräfver lika värn som eganderätten och hvars åsidosättande statens förnuftiga intressen ingalunda tillåter. Mot den af en ledamot i Högsta Domstolen uttalade mening, att de nomadiserande Lapparne måste vara underkastade den allmänna lagen att utöfva och gå under, derest de icke efter hand vilja egnat sig åt jordbruk eller sysselsättningar, som endast äro förenliga med stadigt hemvist, torde nemligen böra erinras att erfarenheten tillräckligt vittor dat riktigheten af det i motiven till förevarande lagförslag åberopade förhållande, att i norra delarne af vårt land finnas vidsträckt fjelltrakter, så beskaffade, att endast genom Lapparne och deras renar utkomst åt människor der kan skapas.

Från rättslig synpunkt kan den medgifna flyttningsrätten sålunda väl försvaras och denna rätt synes ock i förslaget vara tillräckligt bestämd för att de tvister, som möjligen vid dess utöfning kunna uppkomma, i hvarje fall låta sig utan svårighet afgöra enligt den i 1 § uti förslaget upptagna rättsregeln. Någon svårighet bör nemligen icke kunna uppstå att afgöra, huruvida Lapparne efter gammal sedvana hittills hafva besökt en trakt eller icke.

Af tvenne ledamöter i Högsta Domstolen har uttalats den farhåga, att en i lag medgifven rättighet för Lapparne att vintertiden flytta med sina renar äfven på enskild mark skulle medföra en obillig tunga för den idoga befolkning, som i Norrland odlar jorden eller drifver

trävarurörelse och annan industri, samt hämmande inverka på dessa näringars utveckling. Häremot må erinras, att det icke torde låta sig uppvisa, det i någon trakt af Norrland jordbruksnäringen lider någon skada deraf att renar under tiden från och med Oktober till och med April månad få vistas i trakten och i utmarken uppsöka den renlaf, hvaraf dessa djur under vintertiden hafva sin förnämsta näring. Vid sådant förhållande är det svårt att inse på hvad sätt Lapparnes vistelse under nämnda tid i en trakt skall i och för sig kunna innebära någon särdeles tunga för den jordbrukande befolkningen. Hvad åter angår trävaruindustrien är genom talrika intyg af jordegare och offentlige tjenstemän tillförlitligen ådagalagdt, att Lapparne icke misshushålla med skogen och att de lika litet för låftägt som för andra ändamål utan yttersta nödfall taga sådan skog, som för nämnda industri är användbar, och det synes följaktligen icke kunna befaras, att Lapparnes uppehåll vintertiden å någon trakt skulle kunna för trävarurörelsen eller annan industri i trakten medföra någon som helst olägenhet. Erfarenheten från så väl Ångermanland som de delar af kustlandet inom Vesterbottens och Norrbottens län, der Lappar vintertiden uppehålla sig, ådagalägger ock tillräckligt tydligt grundlösheten af den uttalade farhågan.

De allmänna anmärkningar, som blifvit framställda mot det remitterade förslaget, kunna sålunda icke af mig biträdas, utan synes förslaget i hufvudsak erbjuda en flamlig grund för ordnandet af de svenska Lapparnes och de bofastes inbördes förhållanden. Ett ordnande, som särskildt inom Jemtlands län så väl från de bofasta som från Lapparnes sida ifrigt påyrkas, och hvilket der jemväl torde vara i så hög grad af behofvet påkalladt, att det icke utan synnerligen stor olägenhet kan uppskjutas.

Förslaget kan i många delar karakteriseras såsom en kodifikation och närmare bestämning af hvad som redan förut finnes meddeladt i spridda stadganden eller som eljest iakttages af gammal sedvana. Ett nytt stadgande af större vikt hafva komiterade upptagit i bestämmelsen (§ 13) om stängselskyldighet i vissa fall kring utängsslätter. Detta förslag har emellertid mött synnerligt motstånd från den bofasta befolkningens sida så väl inom Vesterbottens läns lappmarker som inom Jemtlands län; och nekas kan ej att en sådan skyldighet att hägna kring vidsträckt marker skulle blifva mycket betungande. Det synes ock antagligt att den utan olägenhet kan undvaras. Vid den ännu icke afslutade afvittringen inom lappmarken böra nemligen gränserna emellan de bofastes egor ofvan kulturgränsen och de för Lapparne bibehållna trakter kunna ordnas på det sätt, att något egentligt behof af den ifråga-

sätta stängselskyldighetens tillämpning inom lappmarkerna icke kan uppstå, och inom Jemtlands län torde genom inköp eller expropriation af sådana närmast Lapparnes skattefjell belägna utängsslätter, från hvilka Lapparne oaktadt sorgfälligt bevakning ej förmått afhålla renarne, kunna vinnas det mål, som med den ifrågasatta stängselskyldigheten varit afsedt. Bestämmelsen har, derför blifvit ur det reviderade förslaget utesluten. I afseende på förslagets detaljer i öfrigt hafva med anledning af de utaf vederbörande myndigheter framställda erinringar blifvit vidtagna några jemkningar, som nedan angifvas.

Vid 1 §.

I öfverensstämmelse med hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt har, till förekommande af missförstånd i fråga om omfattningen af den Lapparne tillerkända rättighet till bete för deras renar, lydelsen af denna paragraf blifvit förtydligad.

Derjemte har paragrafen fått ett ur den svensk-norska förordningen af den 6 Juni 1883 hemtadt tillägg, som å ena sidan beaktar nödvändigheten för Lapparne att under ovanliga väderleksförhållanden dröja på enskild mark något öfver den stadgade tiden, men å andra sidan bestämmer böter för Lapp, som utan sådant skäl å förbjuden tid uppehåller sig på enskildes egor. Denna straffbestämmelse afser endast det fall, att Lappen sjelf med sin hjord vistas på andras egor. Har åter endast någon del af hjorden, med eller utan Lappens förskyllan, beträdd enskild mark, tillämpas bestämmelserna i § 10.

Vid 2 §. (2 och 3 §§ i komiterades förslag.)

Af tre ledamöter i Högsta Domstolen har blifvit hemställt att det icke måtte i något fall tillståndas Lapparne att tillgodogöra sig skog å enskildes utom lappmarkerna belägna egor.

Häremot synes mig dock böra erinras, att om Lapparne skola kunna utöfva rättigheten att vintertiden låta sina renar beta på de ställen, der de af gammal sedvana vistas, måste dem lemnas tillåtelse att under denna tid äfven på enskilde tillhörig mark taga den ringa kvantitet skogsprodukter de behöfva. Enligt hvad från alla håll blifvit sammanställande uppgifvet, använda Lapparne till bränsle endast torra träd, vindfällen, en och videbuskar samt till sina husgeråd och redskap nästan uteslutande växande björk. En dylik användning från Lapparnes sida af skogen äfven utom lappmarkerna, hvilken använd-

ning, så vidt erfaras kunnat, hittills icke mött någon gensägelse från de bofaste, kan under de skogsförhållanden, som förefinnas i Norrland, icke anses medföra för de bofaste någon uppföring; och något hinder synes under sådana omständigheter icke kunna möta att låta Lapparne under sina flyttningar vintertiden använda skogen i den omfattning, som blifvit dem i den internationella lagen medgifven.

Då deremot frisk barrskog icke af Lapparne i allmänhet användes för eget behof, och medgifvande af rättighet för dem att taga äfven växande barrträd å enskildes egor sålunda synes kunna föranleda missbruk, har Lapparnes rätt att använda enskildes växande skog utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ansetts böra inskränkas till löfträd, en inskränkning, som vid angifna förhållanden för Lapparne icke medför någon olägenhet.

Det behof, som tillföre funnits för Lapparne att äfven utom lappmarkernas område understundom fälla växande barrträd för att under flyttningarne erhålla laf till föda för sina renar, synes numera, sedan skogsafverkning i stor utsträckning begynt å flertalet trakter inom Norrland, så ytterst sällan böra förekomma, att Lapparne för dylika undantagsfall kunna hänvisas att med jordegaren öfverenskomma om det behöfliga hygget. Inom lappmarkerna är deremot enligt förslaget Lapparne medgifvet att för eget behof, således äfven för laftägt, använda växande barrträd. Någon farhåga, att en dylik rättighet skulle af dem missbrukas, synes icke böra uppstå, då dels Lapparne i oträngdt mål icke underkasta sig det arbete, som fällandet af växande barrträd för dem medför, dels skogsafverkning af de bofaste äfven inom lappmarkerna bedrifves i stor utsträckning, hvadan fällande af träd för laftägt icke heller inom det egentliga skogslandet kan annat än undantagsvis för Lapparne ifrågakomma.

Blifver Lapparnes rätt att å enskildes egor utom lappmarkerna taga växande träd inskränkt till löfträd, torde man utan olägenhet för den bofasta befolkningen kunna borttaga den i förslaget — i öfverensstämmelse med den internationella lagen — upptagna skyldigheten för Lapparne att vid deras vistelse å enskildes egor, belägna utom lappmarkerna, före afflyttningen från trakten för egaren anmäla hvad de tagit af växande träd. Denna skyldighet skulle nemligen helt visst mången gång för Lapparne blifva särdeles betungande, då ej sällan svårighet för dem kan uppstå att med nödig skyndsamhet erhålla säker kännedom om hvilka jordegare de särskilda skogsskiftena tillhöra. Af sådan anledning har den i förslaget upptagna anmälningsskyldigheten blifvit utbytt mot bestämmelsen att den jordegare, som vill hafva

ersättning för växande löfträd, hvilka af Lapparne blifvit använda, eger att sjelf påfordra dylik ersättning.

Till förekommande deraf att, på sätt blifvit anmärkt, de i 3 § af komiterades förslag upptagna bestämmelserna skulle kunna misstydas så, att de antogos innebära en vidsträcktare rätt för Lapparne till skogsfång än som i 2 § blifvit dem medgifven, hafva dessa båda paragrafer blifvit sammanförda till en paragraf.

De i förslaget upptagna ansvarsbestämmelser äro affattade i likhet med motsvarande stadganden i den internationella lagen; och synes mig, vid sådant förhållande, hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt med afseende å lydelsen af dessa bestämmelser icke böra föranleda någon ändring i desamma.

I öfverensstämmelse med den internationella lagen var i 5 § af komiterades förslag intagen en föreskrift om skyldighet för Lapparne att afbarka växande träd, som för att användas till stängsel togos i enskildes skogar inom lappmarken eller i statens skogar. Då emellertid denna bestämmelse gifvit anledning till missuppfattning hos åtskilliga af dem, som yttrat sig öfver förslaget, och bestämmelsen derest den framdeles skulle finnas behöflig, kan af Konungen utfärdas i administrativ väg, har densamma blifvit ur förslaget utesluten.

Vid 7 §. (9 §.)

Af tre ledamöter i Högsta Domstolen har anmärkning blifvit framställd emot förslagets bestämmelse, att, der inom en lappby flera Lappar egde rätt att vistas med sina renar än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstode och skada å kringliggande trakter förorsakades, Konungens Befallningshafvande skulle ega att hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby. Två af dessa ledamöter hafva ansett att en administration af ifrågavarande art öfver Lapparnes sätt att bedrifva sin näring, skulle för dem blifva ett olidligt band på deras frihet och hos myndigheterna förutsätta en kännedom om Lapparnes förhållanden och om renbetenas beskaffenhet, som säkerligen skulle blifva svår om ens möjlig att förvärfva. En ledamot har funnit bestämmelsen innebära ett betänkligt ingrepp i den personliga friheten.

Häremot bör dock erinras att någon tvekan icke läter kunna förefinnas derom, att eganderätten till de för Lapparne afsatta land och bibehållna områden fortfarande tillhör kronan, att den för särskilda Lappar meddelade inrymningsrätt å vissa trakter endast innebär rättighet för dem att med sina renar beta inom den trakt, som blifvit åt dem upplåten, och att derinom idka jagt och fiske, men icke innefattar

någon rättighet att, derest de själva upphört att idka renskötsel, förhindra upplåtelse till annan Lapp af betesrätt inom samma trakt; samt att de i förslaget upptagna bestämmelser om den ordning, i hvilken förflyttning af Lappar skall kunna ske, otvifvelaktigt innebära tillräckliga garantier derför, att Lapp, som erhållit inrymningsbref å något land, icke skall mot sin vilja kunna med sina renar blifva derifrån förflyttad.

Vid sådant förhållande läser ett ordnande af Lapparnes betesrätt på det sätt, som med bevarande af allas rätt till bete för deras renar kan vara bäst egnadt att förekomma skada å kringliggande trakter, icke med fog kunna sägas vara något intrång i Lapparnes personliga frihet. Om behovet af ett stadgande derom att, vid trängsel å någon ort, det öfverskjutande antalet renar må kunna hänvisas till en annan, torde tvekan icke böra förefinnas, då från alla trakter så väl inom Sverige som i Norge, der några allvarligare klagomål försports öfver Lapparnes intrång på angränsande jordegares mark, sammanställande uppgifvits såsom en af de hufvudsakligaste anledningarne till detta intrång, att renantalet för trakten varit större än som kunnat finna bete å den mark, hvarå Lapparne egt rätt att vistas med sina renar. Stadgandets lämplighet åter torde vara till fullo ådagalagd genom den erfarenhet, som i Norrbottens län vunnits angående verkningarne af ett dylikt tillvägagående. I detta län har nemligen ej råkat i förgätenhet den i 7 § af Lappfogdeinstruktionen den 5 Augusti 1760 upptagna föreskrift, att kronofogden bör tillse att icke flera i någon by sig intränga än lägenhet för dem finnes, utan böra de, som å nyo tillkomma och för byn icke nödiga äro, förvisas till sådan by, hvarest bättre utrymme gifvas kan. Med tillämpning af denna föreskrift blifver inom detta län, der trängsel uppstått inom en lappby, någon af Lapparne hänvisad att flytta till annan lappby, der utrymme finnes. Den gynn samma verkan af detta förfarande är utan skiljaktighet vitsordad af alla dem, hvilka om Lapparnes förhållanden i Norrbottens län tagit kännedom, och den framträder jemväl tydligt vid en jemförelse emellan förhållandena inom Norrbottens län och tillståndet i Jemtlands, hvarest föreskriften om förflyttning af Lapparne för länge sedan kommit ur bruk.

Den uttalade farhågan att man icke skulle kunna förutsätta hos Konungens Befallningshafvande den kännedom om Lapparnes förhållanden och renbetenas beskaffenhet, som kräfdes för en tillfredsställande utöfning af den befogenhet, som komme att åt Konungens Befallningshafvande blifva öfverlemnad, synes mig icke vara grundad. Hava kronofogdarne i Norrbottens län hittills kunnat förskaffa sig tillräcklig kännedom om hithörande förhållanden och tillståndet i detta län

gifver otvetydigt vid handen att så är fallet — lär man vara berättigad att antaga, att det för framtiden icke skall möta några oöfverstigliga svårigheter för Konungens Befallningshafvande att, der utöfningen af denna befogenhet ifrågakommer, genom Lapparnes och vederbörande tjenstemäns hörande förskaffa sig en noggrann och säker kännedom om de förhållanden, hvilka skola ligga till grund för Konungens Befallningshafvandes beslut i dylika frågor.

Åstadkommandet af denna utredning skulle ock för framtiden i väsentlig mån underlättas, derest den anförtröddes åt de särskilde lappuppsyningsmän, om hvilkas tillsättande å sådana orter, der behöfvat det kräfver, förslaget gifvit en antydning, och hvilkas åliggande skulle blifva bland annat att förskaffa sig fullständig och noggrann kännedom om alla de förhållanden, som kunna ega inflytande på bedömande af frågan om förflyttningarne från en lappby till en annan.

Jemväl torde det ej böra lemnas utan uppmärksamhet att de, hvilkas rätt företrädesvis beröres af det ifrågasatta stadgandet, — Lapparne — blifvit i ärendet hörde och dervid ej framställt någon betänklighet mot stadgandet.

På sätt af Högsta Domstolens fleste ledamöter blifvit hemställt, har lydelsen af sista stycket i denna paragraf sålunda förändrats, att deraf tydligt framgår, att den renegare, hvilken först efter det Lapp från en lappby till annan flyttat till honom öfverlemnats renar, icke med dessa renar ansvarar för vite, som blifvit Lappen ådömdt för tredska att flytta.

Vid 8 §. (10 §.)

Högsta Domstolens fleste ledamöter hafva rätteligen erinrat, att de i förordningen den 6 Juni 1883 meddelade stadganden angående hvad som skall iakttagas, när distriktsindelning å viss trakt skett, i Sverige äro tillämpliga endast å norska Lappar. Hvad som här erfordras är alltså en föreskrift att samma stadganden skola gälla äfven för svenska Lappar, som uppehålla sig i samma distrikt. Då det emellertid är antagligt, att vissa stadganden, särdeles de som afse en årligen återkommande skyldighet att anmäla antalet renar, med hvilka en norsk Lapp ämnar uppehålla sig i distriktet, ej behöfva med samma stränghet tillämpas på svenska Lappar, synnerligen på dem, som ej flytta utan hafva stadigt uppehåll inom distriktet, skulle jag vilja föreslå att den internationella lagens stadganden förklaras tillämpliga endast i den utsträckning Konungen förordnar.

Vid 10 §. (12 och 14 §§.)

Med anledning af de inom Högsta Domstolen vid 12 § i komiterades förslag framställda erinringar har dels åt bestämmelserna i första punkten af denna paragraf gifvits sådan lydelse, att de komma att reglera renegares ersättningsskyldighet för skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslätter, som i punkten afses, jemväl å trakt belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län; dels ock den tid, under hvilken inom Jemtlands län ovilkorlig ersättningsskyldighet för sådan skada skall ega rum, blifvit utsträckt jemväl till tiden emellan den 1:sta och den 15:de Maj.

Sedan, på sätt i det föregående redan blifvit anmärkt, de i 13 § af komiterades förslag upptagna bestämmelser angående stängsel-skyldighet i vissa fall kring utängsslätter blifvit ur förslaget uteslutne, kunna stadgandena om Lapparnes skyldighet att ersätta skada å utmark lämpligen upptagas i samma paragraf, som innehåller bestämmelserna angående deras ersättningsskyldighet i öfrigt, hvadan 12 och 14 §§ i komiterades förslag blifvit till en paragraf sammanförda.

Vid 11 §.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt emot den föreslagna utsträckningen af nu gällande skyldighet för de bofaste att hägna omkring hö i stack eller hässja, synes mig stadgandet böra inskränkas till att gälla allenast Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod. Behovet af ett dylikt stadgande i fråga om de hemman i Jemtland, hvilka omgifva det egentliga lappområdet, är under ifrågavarande ärendes behandling till fullo ådagalagdt, och någon betänklighet att låta stadgandet gälla för denna del af Jemtland synes så mycket mindre böra möta, som detta innebär allenast ett återupplifvande af hvad före utfärdandet af Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866 varit gällande. Förhåller det sig så, som komiterade uppgifvit, eller att hemmansegarne å de trakter i Jemtland, hvilka äro belägna i närheten af Lapparnes skattefjell, redan nu hafva för sed att genom stängsel skydda sina utestående höstackar mot åverkan af renarne, skulle genom det föreslagna stadgandet någon förpligtelse icke åläggas hemmansegarne utöfver hvad de frivilligt åtagit sig.

Vid 13 §. (17 §.)

I fråga om det föreslagna stadgandet om gemensam ansvarighet inom särskilda skadeersättningsområden har blifvit af Högsta Domstolens fleste ledamöter anmärkt, dels att det med skäl kunde betviflas att Sveriges natur egnade sig för den begränsning af dessa områden, som alltjemt ansetts och borde anses utgöra det vilkor, utan hvilket en ansvarighet af ifrågavarande slag icke kunde ur rättvisans och billighetens synpunkt försvaras, dels ock att det icke tagits tillräcklig hänsyn till den vid internationella lagens behandling till fullo beaktade fara, som låge deri att dessa områden kunde komma att göras större än med rättvisa vore förenligt.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anmärkt har till de förut-sättningar, som i komiterades förslag uppstälts för att en trakt må förklaras utgöra ett särskildt skadeersättningsområde, blifvit — i öfverensstämmelse med stadgandena i den internationella lagen — tillagdt det vilkor, att de inom trakten för Lapparne afsatta land skola vara så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten. Antagligen minskas härigenom antalet af de trakter, som kunna förklaras utgöra skadeersättningsområden, men stadgandet kommer tvifvelsutän icke att derföre sakna tillämpning. De djupa dalgångar, af hvilka landet i närheten af fjellet är genomskuret, utgöra naturliga begränsningar för sådana områden, och dessa torde i intet fall behöfva blifva större än de distrikt, i hvilka det till Tromsö amt i Norge hörande fastland är indeladt.

Den omständighet att i Sverige redan på grund af Kongl. brefvet den 4 November 1817 finnes införd en jemväl i förevarande förslag (16 §) upptagen gemensam ansvarighet torde ej med skäl kunna åberopas mot införandet af särskilda skadeersättningsområden. Dessa områden äro nemligen afsedda att omfatta trakter, der Lapparne uppehålla sig under vår, sommar och höst, och till desamma skulle förläggas vissa för Lapparne afsatta land tillika med angränsande marker. Den uti nämnda Kongl. bref stadgade gemensamma ansvarighet för Lappar, som hålla sina renar uti en hjord, afser deremot det ofta inträffande fall att Lappar under vinterflyttningarne slå tillsammans sina hjordar för att underlätta arbetet med renarnes bevakning. Under dessa vinterflyttningar uppehålla sig Lapparne å trakter, hvilka enligt de i förslaget upptagna bestämmelser icke kunna indelas i särskilda skadeersättningsområden, hvidan bibehållande af gemensam ansvarighet för Lappar, som hålla sina renar uti en hjord, icke kan i någon mån göra de föreslagna stadgandena angående dylika områden öfverflödiga.

Vid ofvan antydda förhållanden och då behovet å vissa orter af gemensam ansvarighet för Lapparne blifvit under behandlingen såväl af ifrågavarande lagförslag som af den internationella lagen vitsordadt ej mindre af den bofasta befolkningen än af myndigheterna i orterna, hvilka så godt som sammanstämmande framhållit att endast detta medel finnes för åstadkommande af ett fredligt förhållande mellan de bofaste och nomaderne samt för vinnande af nödig ordning och säkerhet därför att de med betesrättighetens utöfning förenade skyldigheter verkligen blifva af Lapparne uppfyllda, synes mig ifrågavarande bestämmelse icke kunna ur förslaget uteslutas.

Vid 16 §. (20 §.)

Att der flera Lappar hålla sina renar tillsammans i en hjord ålägga Lapparne solidarisk ansvarighet för skada af renar, som höra till hjorden, för att — på sätt inom Högsta Domstolen blifvit antydt — sporra Lapparne till pligttrogenhet och nit vid renarnes vaktande, torde icke vara af behovet påkalladt. Under de förhandlingar, som föregingo antagandet af den internationella lagen, upplystes från skilda håll, att den i nämnda lag för vissa fall stadgade gemensamma ansvarighet icke behöfde göras solidarisk, för att det med denna ansvarighet åsyftade ändamål skulle vinnas. Något skäl för antagandet att förhållandet icke vore detsamma i de fall, för hvilka ifrågavarande lagförslag upptager gemensam ansvarighet, har icke blifvit angifvet, och vid sådant förhållande torde det icke vara lämpligt att i lagförslaget införa en strängare gemensam ansvarighet än den, som i den internationella lagen förekommer.

Vid 20 §. (24 §.)

Den af Högsta Domstolen förordade ändring i denna § är vid förslagets omarbetande iakttagen.

Vid 21 §. (25 §.)

I öfverensstämmelse med hvad af Högsta Domstolen blifvit anmärkt vid 25 § i komiterades förslag, hafva bestämmelserna angående Lapparnes rätt till jagt och fiske affattats sålunda, att Lapparne skola vara berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å annan utmark inom dessa lappmarker under den tid Lapparne ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

Vid 22 §. (26 §.)

Tre af Högsta Domstolens ledamöter hafva anmärkt, att denna paragraf borde utgå, enär den deri föreslagna ordningen för upplåtelse af rätt till bete, jagt eller fiske af de för Lapparne afsatta land, icke fölle inom civillagens område. Då emellertid det måste vara en synnerlig fördel att ifrågavarande bestämmelser, hvilka så nära beröra den rätt Lapparne ega till de för dem afsatta land, af dem kunna återfinnas i den lag, som ordnar deras förhållanden i öfrigt till befolkningen i de renbeteslanden angränsande trakter, synes stadgandet lämpligen kunna i lagen bibehållas.

I fråga om de mot detta lagförslag framställda anmärkningar, har jag endast att tillägga, att jag ingalunda förbisett de af en ledamot i komitén samt af Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län lifligt framhållna följderna deraf, att inom nämnda län eganderätten till renarne begynner alltmer öfvergå från Lapparne till de bofaste. Det föreslagna botemedlet, eller förbud för Lapp att mottaga främmandes renar till större antal än Konungens Befallningshafvande medgifvit, synes mig dock hardt nära omöjligt att öfvervaka. Antagligen af detta skäl har förslaget ej heller vunnit något understöd i Högsta Domstolen. Der det ifrågavarande missbruket verkligen vållat trängsel af renar på någon viss trakt med deraf följande olägenheter för de kringboende, torde emellertid ett tillräckligt verksamt korrektiv ligga i det af komiterade föreslagna stadgande, att Lapp, hvars renhjord tillhör bofaste, i främsta rummet skall vara skyldig att utflytta.

Författningens rubrik är ändrad i enlighet med Högsta Domstolens yttrande.

Innan jag redogör för innehållet af de inom Högsta Domstolen framställda anmärkningar mot förslaget till förordning angående renmärken, torde anledning icke saknas att erinra om naturen af det näringsfång, hvartill Lapparne äro hänvisade, så vidt deraf framgår behovet af den af komiterade nu föreslagna lagstiftning.

Enligt hvad af förre landshöfdingen i Norrbottens län i en afgifven promemoria blifvit anfördt i fråga om dessa förhållanden måste en Lapp, som för sin och de sinas existens är uteslutande hänvisad till renskötsel, ega en hjord af minst 150 djur, årskalfvarne frånräknade,

eller åt andra sköta en hjord, af minst dubbla detta antal. Den som har ett mindre antal slår sig tillsammans med andra Lappar, som äro i samma ställning, dels för att genom arbetsfördelningen mellan de särskilda egarne minska kostnaden för renvården, dels för att kunna tillika egna sig åt fiske och från denna näring erhålla det behöfliga till skottet till sin familjs uppehälle. En renhjord kan sålunda sägas bestå af minst 150 djur, i medeltal torde en sådan bestå af 400 djur och största antalet af djur i en hjord, som kan sammanhållas, torde uppgå till 2,500 å 3,000.

»Kroppsformen och dess yttre beteckning äro hos rendjuren, liksom i allmänhet hos djurslag, hvilka icke äro tama, så litet varierande, att det är omöjligt att derpå säkert skilja samkönade och samåldriga renar från hvarandra. Om än renarnes storlek är något växlande, beroende af betesmarkernas olika godhet och den större eller mindre frihet, som inom skilda landsdelar lemnas åt renarne, så är denna dock i och för sig icke något så kännetecknande och så utpregladt att man derpå kan från andra särskilja de renar, som tillhöra en viss Lapp.»

»Renen är ett djur, som icke söker ensamheten, den är deremot snarast att förlikna med fåret och vill sålunda hålla sig i samlad flock. För renhjorden ogynnsamma förhållanden såsom stark dimma, snöstorm, hård skare, isskorpa på marken och dylikt förorsaka att en renhjord upplöses i mindre flockar och att dessa hvar för sig efter kortare eller längre tids mellanrum sluta sig tillsammans med andra flockar, hvilka ofta ej höra till den hjord, från hvilken de utgått. Hund, varg och järf skingra äfven de, när de inkomma i en renhjord, densamma och upplösa den i mindre flockar utan att renvårdaren det kan förekomma. Att sammanblandning af renar, tillhörande olika egare, härigenom skall i ganska stor utsträckning ega rum, är påtagligt. Att urskilja från en renhjord de renar, som tillhöra andra egare, är derföre ock en tidsödande och vigtig förrättning för Lapparne, så väl under sommaren, när renarne äro till fjells, som under höstvintern, sedan snö fallit och hjordarne förts ned i skogslandet. Under de egentliga vintermånaderna, då snön underlättar renvården, och intill midsommar hafva åter Lapparne i allmänhet renarne i sin hand.»

»Af det föregående torde framgå att det för en egendom så likartad, så lös och så rörlig som en renhjord är af behovet påkalladt ett medel, hvarigenom egaren kan med säkerhet urskilja sina renar från andras. Såsom sådant har hittills användts märke, utklipt i renens örön. Renmärken kunna naturligtvis variera i det oändliga, och detta sätt att skilja emellan mitt och ditt i fråga om renar är derföre ock utan tvifvel det på samma gång bästa och enklaste. En Lapps

renmärke är sålunda för honom af största vikt; det ligger för honom makt uppå, att märket icke allenast säkert skiljer sig från andras, utan att det äfven har den egenskap att icke med lätthet kunna förvandlas till en annans; det är med ett ord ett insegel, genom hvilket han stämp-lar renen såsom sin tillhörighet.»

»Att renmärke tillförene hållits i helgd inom Norrbottens län och att detta varit villkoret för säkerhet till renegendom och sålunda äfven ett medel för att lappväsendet kunnat hålla sig uppe är obestriddigt. Vigten att söka bibehålla detta bevis om eganderätt okränkadt har äfven gjort att de särskilda häradsrätterna i Norrbottens läns lappmarker fastställt de renmärken, som uppvisats och befunnits tydliga och lätt skilda från andras. En Lapp, som genom olyckor, vårdslöshet eller andra omständigheter förlorat sina renar, men varit egare af ett väl särskiljbart renmärke, har ofta nog mot jernförelsevis hög betalning fått öfverlåta det på annan, hvilken åter i sin ordning, för att begagna Lapparnes uttryck, derå erhållit häradsrättens fasta.»

»Då emellertid numera, enligt hvad inkomna yttranden från de särskilda orterna ådagalägga, uppvisning inför häradsrätterna af märken antingen ej sker, eller der sådant sker, detta ej föranleder någon åtgärd från Rättens sida, har en osäkerhet börjat innästla sig i afseende på renmärkets betydelse, och ett sjelfsvåld inom vissa orter uppstått i förändring af märken och användning af sådana, som underlätta tillgripande af andras renar. Vid antydda förhållanden måste det vara synnerligen af behovet påkalladt att erforderliga åtgärder vidtagas för att åter bringa helgd åt det enda medel, som finnes för Lapparne att hafva säkerhet till de renar, som de ega, och goda skäl finnas för antagandet, att det missbruk med afseende å användningen af renmärken, lika eller liknande andra renegares märken, hvilket visat sig i vissa delar af Norrbottens län, skall, så vida det ej på lagstiftningens väg motverkas, snart sprida sig äfven till öfriga trakter af länet, der renskötsel idkas, och genom framkallande af rentjufveri i stor skala och annan oärlighet i handel ochandel varda en orsak dertill att renskötseln helt och hållet tillintetgöras.»

Högsta Domstolens fleste ledamöter hafva funnit stora betänkligheter både mot antagande af komiterades förslag och i allmänhet mot allt ordnande i lagstiftningsväg af de med renmärkena sammanhängande förhållanden. Det vore oegentligt att stadga kriminelt ansvar för underlåtenhet att åt renmärke bereda den laga kraft, som renegarens egen fördel bjuder honom att söka förvärfva. Stadgandet härom saknade giltig grund, enär ömförmälda med straff belagda förfarande icke förnärmade enskild rätt, samt den omständighet att någon använde

ett icke af häradsrätt fastställt renmärke ej innefattade anledning antaga, att han hade för afsigt att tillägna sig annans renar, allra minst om märket förut ej af annan begagnats. Dessutom skulle ensamt berörda stadgande, utan förbud tillika vid straffpåföljd mot begagnande af annans fastställda renmärke, icke vara tillfyllestgörande för uppnående af det med förslaget i motiven angifna syftemål. Jemväl i öfrigt vore lagen ofullständig, då der saknades bland annat bestämmelser angående hvad iakttagas bör, om mellan de tider, då fastställelse kunde sökas, i följd af arf eller annat laga fång uppstode behof af nytt märkes anbringande å redan märkta renar, och huruvida i allmänhet en och samma renegare vore lagligen berättigad att använda flera olika märken. Vidare vore det nödigt att bestämma, dels hvad vitsord tillkomme ett behörigen fastställt märke gent emot ett sådant, som saknade fastställelse, och dels det rättsmedel, som vore att anlita för den, som förmenade, att fastställelse skett till hans förfång. Slutligen har framhållits olämpligheten att öfverlemna befattningen med renmärkens pröfning och fastställande åt häradsrätten; svårigheten för häradsrätten att afgöra, huruvida ett uppvisadt märke vore sådant, att det tydligen skilde sig från äldre renmärken, som användes, och att det ej lätteligen kunde till sådant äldre märke förvandlas; samt möjligheten att särskilda häradsrätter inom samma eller till hvarandra gränsande lappmarker komme att för olika personer fastställa lika renmärken.

Många af dessa anmärkningar skulle varit fullt befogade, om den nu föreslagna lagens uppgift varit jemförlig med den, som förelåg vid affattande af den för några år tillbaka antagna lagen om varumärken. Denna åsyftade att stäffa det ofog, för hvilket tillverkaren af en god och redbar vara utsattes derigenom, att en tillverkare af underhaltiga varor af samma slag försåg dessa med den förres varumärke eller ett märke liknande detta och sålunda bragte hans varor i misskredit. Syftet med renmärkeslagen är ett helt annat. Renmärket begagnas, icke för att i handeln känneteckna vissa renar såsom härstammande från någon viss hjord, utan för att utmärka att de med märket betecknade renar äro en viss persons egendom. Den renegare, som vill på ett oärligt sätt åtkomma denna egendom, går till väga så, att han förser sina renar med ett märke så beskaffadt, att det förra märket kan med en onkel åtgärd förändras till fullkomlig likhet med det senare, hvarefter han, så snart han olofligen tillägnat sig en ren, på antydde sätt förändrar märket och sålunda gör det omöjligt för den sannskyldige egaren att styrka sin eganderätt. Det är således icke förhållandet att under alla omständigheter den egna fördelen bjuder en renegare att bereda laga kraft åt sitt renmärke; det saknas icke

anledning att antaga, det hans afsigt med att begagna ett icke fastställt märke just är att förnärma annans rätt genom att tillägna sig dennes renar. Derför saknas icke heller giltig grund för stadgandet om straff för den, som underlåter att begära fastställelse af sitt märke hos Rätten och dervid låta Rätten tillse att märket blir sådant, att det icke kan missbrukas till andras förfång. Deremot är förbudet, vid straffpåföljd, att begagna annans fastställda märke obehöfligt; ett sådant begagnande förbjuder sig sjelf, enär det endast kunde leda derhän, att vid uppkommen tvist om eganderätten de sålunda märkta renarne komme att anses tillhöra den, som hade det fastställda märket. Att åter bestämma hvad vitsord må tillkomma ett behörigen fastställt märke gent emot ett sådant, som saknar fastställelse, kan ej anses erforderligt, då lagen vid äfventyr af straff förbjuder anbringandet af icke fastställt renmärke.

Något verkligt behof synes ej förefinnas att mellan de tider, då fastställelse af renmärke kan sökas, till följd af arf eller annat laga fång, anbringa något nytt icke fastställt märke af redan märkta renar. Arfvingarna till en renegande Lapp kunna antagas redan under dennes lifstid innehafva egna renmärken, enär bland Lapparne lär vara landsed, att barn kort efter födelsen af föräldrar eller faddrar erhålla renar, hvilka anses såsom barnens egendom; och köp af renar, hvilka ej äro ämnade att genast nedslagtas, sker i allmänhet vid marknadstiden under pågående ting.

Jag kan öfver hufvud ej dela den inom Högsta Domstolen uttalade åsigt, att en fullt ändamålsenlig och verksam lag skulle komma att erhålla ett omfång, vida öfverstigande det föreliggande förslaget. Den nu föreslagna lagens omfattning sammanfaller nära med hvad tillföre af Lapparne enligt gammal sedvana varit iakttaget. Då erfarenheten vitsordat, att denna sedvana, så länge den tillämpats, för Lapparne medfört en tillräckligt betryggande säkerhet till renegendomen, synes man icke hafva något skäl att befara, att förevarande förslag icke skulle visa sig ändamålsenligt och verksamt för vinnande af det dermed afsedda mål.

Så länge handläggningen af de ansökningsärenden, som upptagas i de socker småprotokollen, tillkommer häradsrätten, kan det svårigen sägas, att behandlingen af det slags ärenden, som i förevarande förslag afses, icke skulle låta förena sig med en domstols natur. Icke heller kan jag finna det olämpligt att under för handen varande förhållanden i lappmarkerna häradsrätterna blifva de myndigheter, hvilka skola vaka deröfver att endast sådana renmärken blifva fastställda till an-

Bih. till Riksd. Prot. 1886. 1 Saml. 1 Afd. 2 Haft.

7

vändning, som icke lätteligen kunna missbrukas såsom medel att underlätta rentjufnader. Man bör nemligen erinra sig att tingen i lappmarkerna hållas i sammanhang med kronouppbörden; att äfven om Lapparne icke hafva något annat vid tinget att beställa, de dock alltid skola erlägga sin skatt till kronan och kommunen, hvarföre de infinna sig vid tingsstaden så mangrant, att åtminstone en person från hvarje hushåll är tillstädes; att enligt förevarande förslag ordningsmännen alltid skola vara vid tinget närvarande; samt att i lappmarkerna nämnden i häradsrätten städes till någon del utgöres af Lappar från skilda delar af tingslaget. Så väl i Rätten som bland den församlade lappska befolkningen finnas derföre personer fullt kompetenta att bedöma ett uppvisadt renmärkes lämplighet och äfven i besittning af en noggrann kännedom om de märken, som användas af renar tillhörande de Lappar inom närgränsande jurisdiktioner, hvilkas renar blanda sig med eller antagas kunna komma i samma flock med Lapparens inom tingslaget renar. Man kan följaktligen med visshet antaga, att häradsrätten icke kommer att sakna vare sig kännedom om de renmärken, som redan äro inom tingslaget eller angränsande jurisdiktionsområden använda, eller förmåga att bedöma huruvida ett märke är sådant, att det utan att förorsaka förvecklingar bör kunna fastställas. Då härtill kommer att Lapparne hafva en djupt rotad vördnad för denna domstol, lär under närvarande förhållanden icke någon lämpligare embetsmyndighet än häradsrätten finnas, åt hvilken ifrågavarande uppdrag skulle kunna anförtros.

Deremot har, med anledning af hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt, i förslaget intagits stadganden derom, dels att den förteckning, som enligt § 3 skall föras vid häradsrätten, tillika bör innehålla uppgift på den renegare, för hvilken märke blifvit fastställt, dels ock att, der å det ting, som infaller näst efter det författningen träd i kraft, särskilda renegare söka fastställelse af renmärken, af hvilka det ena icke tydligt skiljer sig från det andra eller det ena lätteligen kan till det andra förändras, den renegare, som sjelf eller hvars förfäder längst använt uppvisadt märke, eger att derå erhålla fastställelse. I öfverensstämmelse med derom inom Högsta Domstolen gjord erinran är ur förslaget uteslutet stadgandet om skyldighet för häradsrätten att i visst fall för sökande uppfinna renmärke. Härjemte har ett öfvergångsstadgande blifvit tillagdt i syfte att lemna renegare, hvilken då författningen träder i kraft fortfarande brukar ett icke fastställt renmärke, en tid af sex månader att å märket söka fastställelse.

Då jag tror mig kunna tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att med de af mig nu förordade förändringar framlägga komiténs förslag till Riksdagens antagande, hyser jag ingalunda den förhoppning att ensamt genom den ifrågakvarande lagstiftningen skola undanrödjas de missförhållanden, som i vissa trakter af de nordligaste länen bragt bofaste och Lappar i harnesk mot hvarandra. Synnerligast i Jemtlands län, der afvittringen beröfvat Lapparne en del af de för deras existens oundgängliga betesmarker, så att skattefjellen icke vidare erbjuda de betingelser, som krävas för renskötselns bedrivande under vår, sommar och höst, kan ett drägligt tillstånd ej åvägabringas utan särskilda åtgärder, åsyftande dels att upprätthålla ordning i samfärdseln mellan Lappar och bofaste, dels att utvidga det område, inom hvilket Lapparne ega att utan intrång af de bofaste och deras kreatur ostördt ega sig åt utöfningen af sin näring.

I förstnämnda hänseende har Eders Kongl. Maj:t medgifvit att under innevarande och nästkommande år må inom Herjedalens, Ovikens och Undersåkers renbetesfjell med dertill angränsande marker anställas en uppsyningsman med de åligganden komiterade i sitt betänkande (sid. 116) föreslagit. Tillräcklig erfarenhet om resultatet af hans verksamhet torde ännu ej få anses vunnen; och jag kan därför ej tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att nu till Riksdagen göra framställning om medel för tillsynens fortsatta handhavande.

I senare hänseendet hafva komiterade framställt flera förslag. Ett är att de kronoparker i Jemtlands län, hvilka befinnas till renbete tjenliga, måtte till Lapparne upplåtas under de vilkor Eders Kongl. Maj:t kan finna skäligt stadga. En undersökning härom har på Domänstyrelsens föranstaltande skett, och förslag uppgifvits å de kronoparker, som äro till renbete användbara. Men då de å dem befintliga slätterlägenheter och mulbete på viss tid utarrenderats åt enskilde, kan någon upplåtelse åt Lapparne ej ega rum förr än arrendetiden gått till ända eller vid 1890 års ingång.

Ett annat förslag är att genom försäljning af skog, som utan men för renskötseln kan å lappskattefjellen afverkas, anskaffa medel till inköp eller expropriation af mark eller till förvärfvande af betesrätt under sommartiden å enskildes mark, hvarigenom renbetestrakterna skulle kunna utvidgas så att Lapparne kunde under de tider af året, då marken vore bar, med säkerhet finna tillräckligt bete för sina renar utan att beträda enskildes, för renbete ej upplåtna egor. Eders Kongl. Maj:t har anbefalt en undersökning af skogstillgången å skattefjellen i Jemtlands län för att utröna i hvad mån skogsafverkning för nämnda ända-

mål kunde ega rum, men det slutliga resultatet af denna undersökning har ännu icke blifvit Eders Kongl. Maj:t delgifvet.

Jag hemställer under åberopande af hvad jag nu anført, att Eders Kongl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att jemlikt 87 § Regeringsformen antaga de vid detta protokoll fogade förslag till

1:o. *Lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige; och*

2:o. *Lag angående renmärken.*

Justitieråden Östergren och Wedberg åberopade sina vid granskning i Högsta Domstolen af komiterades förslag afgifna yttranden, så vidt desamma icke föranlett ändringar i förslagen.

Statsrådets öfrige ledamöter tillstyrkte bifall till Departementschefens hemställan:

Hvad Departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla; och skulle proposition till Riksdagen afåtas af innehåll bilagan vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo

Th. Wilh. Malm.

Marianne Samuelsson.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 5 (miljöskyddslagstiftning och joniserande strålning)

Utskottets hemställan bifölles med 270 röster mot 34 för reservation 4 av Annika Åhnberg och Marianne Samuelsson.

Mom. 6 (mätstationer för radioaktiv strålning)

Utskottet hemställan bifölles med 235 röster mot 69 för reservation 5 av Karl Erik Olsson m.fl.

Jordbruksutskottets betänkande JoU11

Utskottets hemställan bifölles.

21 §. Ändring i rennäringslagen, m.m.

Föredrags

Jordbruksutskottets betänkande JoU12 Ändring i rennäringslagen, m.m.

Anf. 134 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att tala om två socialdemokratiska reservationer till jordbruksutskottets betänkande nr 12.

Förslaget i propositionen om ändring i rennäringslagen grundar sig på samerättsutredningens förslag och de synpunkter som framkommit i remissyttrandena. Samerättsutredningen startade sitt arbete 1983 och lade fram sitt senaste betänkande den 21 november 1990. Därmed var också arbetet avslutat. Man kan tycka att det har varit en mycket lång tid att arbeta under. Men samtidigt visar det väl att dessa frågor är mycket komplicerade och svåra att ta itu med på grund av att det finns så många motstående intressen, främst skogsbruk, turism, jakt och fiske i samma område.

Förutom direkta rennäringsfrågor – som att stärka rennäringsens ställning i förhållande till motstående intressen – behandlas i propositionen t.ex. förbättrad ordning när det gäller rösträtten i samebyarna. Man tar också upp frågor om jakt och fiske, där det är angeläget att få en lösning.

Nu blir det förmodligen inte så som har föreslagits i propositionen. En samlad opposition har bildat majoritet för avslag på propositionen. Det kan låta lovligt att man vill ha en samlad proposition för samefrågor. Men vi skall samtidigt ha klart för oss att även om man får en samlad propo-

sition, kommer den att innehålla flera delar genom att det är tre eller fyra – kanske ännu fler – departementsområden som berörs.

De förslag som nu föreligger från samerättsutredningen, lantbruksstyrelsen och remissyttrandena bildar ett bra underlag för beslut i de frågor som tagits upp i propositionen. Det förslag som läggs fram beträffande för högt renantal fyller t.ex. ett mycket angeläget behov. Det gäller en efterlängtat åtgärd, för hur skall vi kunna driva kravet på större hänsynstagande inom skogsbruket samtidigt som renantalet ökar år från år?

Det finns inte ett godtagbart företagsregister. Ett sådant register är ju viktigt, inte minst för samebyarna.

Jakt och fiske ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen hör också till de frågor som behandlas i propositionen. För ortsbefolkningen i glesbygder har jakt och fiske mycket stor betydelse, både som försörjning som rekreation. I många fall är möjligheter till jakt och fiske en direkt förutsättning för att människor över huvud taget skall bosätta sig i de här områdena. Många gånger handlar det också om att dra till sig s.k. resurspersoner. Därför borde också jaktmöjligheterna utökas ovanför odlingsgränsen, precis som det sägs i propositionen. Sådant jakt är i dag en dåligt utnyttjad resurs.

Vidare är det nödvändigt att en bättre fiskevård kommer till stånd om man även i framtiden vill se fisket som en resurs. Inte minst för samebyarna är det angeläget att man får en bra fiskevård, så att man kan behålla ett tillskott till försörjningen.

I och med avslagsyrkandet tar oppositionen ställning på ett sätt som innebär att konflikterna kommer att fortsätta. Det gäller angelägna frågor, och det tar flera år innan man ser verkningarna av åtgärderna. Besluten skjuts på framtiden. Därmed kommer också en del motsättningar att uppstå till förfång för näringsutövarna, för ortsbefolkningen och för alla berörda parter.

När ni nu inom oppositionen har majoritet för avslag på propositionen, så skulle jag vilja fråga: Är ni medvetna om att ni till en obestämd framtid skjuter upp lösningarna på dessa angelägna frågor?

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 135 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! En majoritet i utskottet föreslår avslag på regeringens proposition om ändring i rennäringslagen, och därför skall jag inte gå in på någon djupare sakdebatt i det här sammanhanget.

Prot.
1990/91:34
28 november

gelägna reformeringen av rennärningen skjuts på en oviss framtid. Det förefaller som om socialdemokraterna är tveksamma till regeringens förmlåga att i rimlig tid få fram det begärda, sammanhållna förslaget. Det är inte att ge regeringen särskilt högt betyg, men det ligger säkert någonting i farhågorna.

Det blir därför en angelägen uppgift för oppositionen att hålla regeringen varm och kräva att riksdagens beslut uppfylles utan dröjsmål.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande och avslag på de bägge reservationerna.

Anf. 139 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Låt mig göra ett tillrättaläggande med anledning av det Jens Eriksson sade. Utredningen är klar och har lagt fram sitt slutbetänkande. Däremot återstår en remissomgång. Därför kan vi inte förvänta oss ett samlat förslag förrän till – i bästa fall – nästa riksmöte.

Anf. 140 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag är medveten om det. Men man har inte kunnat ta hänsyn till den i den framlagda propositionen. Därför kan vi just nu inte heller få ett sammanhållet förslag. Det kan vi dock få när remissomgången är färdig.

Anf. 141 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Vi står ånyo inför den socialdemokratiska regeringens välförtjänta nederlag. I dag gäller det en folkminoritets ställning, rättigheter och möjligheter. Det är vår egen urbefolkning i vårt eget land. Den socialdemokratiska solidariteten sträcker sig inte långt, i vart fall inte upp till det norrländska inlandet. Nej, den räddningsplan som rullades ut för att oppositionen skulle lockas rädsla regeringen var att lösa allvarliga tvister i Härjedalens skogsbygd. Men inte löses dessa tvister utan ett allsidigt och heltäckande grepp.

Just detta grepp – ett samlat förslag – har vi efterlyst här i riksdagen. Men det är tydligen inte bara samerna som regeringen inte orkar med. Den socialdemokratiska regeringen är så regeringstrött att den inte heller i denna fråga orkar med riksdagen och dess beställningar. Är efter år har vi stått här i kammaren och efterlyst en samlat proposition. Ja, t.o.m. under den förra mandatperioden efterlystes detta. Gång på gång har tystnad inträtt. Samerättsutredningen skulle inväntas. Det var också justitieministerns besked den 22 mars i en debatt här i kammaren. Det var ett bärande argument. Desto mer förvånad blir

man när regeringen inte alls inväntar samerättsutredningens slutbetänkande. I stället lägger man fram ett förslag i vilket bitar ur kakan plockas. Det är inget samlat grepp.

Så sent som i våras behandlades flera förslag, i utskottet och här i kammaren, om samernas ställning och rennärningen. Riksdagen förespeglades faktiskt av socialdemokraterna att ett samlat grepp med en samlad proposition skulle komma. Så skedde nu inte. I stället undviker den socialdemokratiska regeringen med ett vitt kryssande de verkligt svåra frågorna. Här saknas en helhetssyn. Åke Selberg måste förklara för oss i kammaren varför inte socialdemokraterna kan samla sig i denna fråga.

Vi ser ett mycket kompakt och enhetligt motstånd mot regeringens politik. I moderaternas motion sägs att det är anmärkningsvärt. I vänsterpartiets motion sägs att det är synnerligen magert. I miljöpartiets motion sägs att det är synnerligen beklagligt, och i centerns kommittémotion sägs också att det är anmärkningsvärt.

Om vi får en samlad proposition berör den ändå tre till fyra områden, säger Åke Sellberg sangviniskt i sitt anförande. Har inte Åke Sellberg varit med om att ett beslut här i kammaren leder till följdändringar i flera olika lagar? Det är ganska normalt. Det är det totala greppet, logiken, där alla förslag hänger ihop och vilar på en enhetlig juridisk grund som regeringen förvägrar riksdagen att ta ställning till.

Någon gång i framtiden, säger Åke Selberg i sitt anförande. Nu skjuts det hela beklagligtvis på en obestämd framtid. Är det så här fullkomlighetens maktspråk låter fortfarande? Ödmjukhetens insikt har inte nått ut till de socialdemokratiska kapillärerna. Tänker verkligen inte den socialdemokratiska regeringen efterkomma heller denna riksdagens beställning och ta fram ett samlat nytt förslag, Åke Selberg?

Nej, det är tyvärr så att socialdemokraterna med sina två reservationer försöker sitta på två stolar samtidigt. Å ena sidan vill inte socialdemokraterna gå med på att återförvisa propositionen, avslå den och begära ett nytt förslag. Å andra sidan kritiserar de propositionen hårt i reservation 2, med utgångspunkt i en enskild socialdemokratisk motion. Men den skall ändå inte avvisas, och inget tillkännagivande ges.

Det artiga bugandet för regeringen fortsätter, och det skall i stället heta att utskottet förutsätter att synpunkterna beaktas utan någon särskild framställning från riksdagen. Socialdemokraterna orkar inte samla sig till några klara besked om nå-

grepp. Varför kunde inte den socialdemokratiska regeringen avvakta vad som skulle ske för att bättre samordna och synkronisera de olika sakerna? Sedan hade den kunnat lägga fram ett samlat förslag som omfattar hela den juridiska grunden för hur dessa frågor skall lösas.

Det här är så svåra frågor att man inte kan rycka loss dem ur sitt sammanhang så som regeringen gör, vilket Åke Selberg frenetiskt försvarar.

Anf. 146. TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.

Kolonisationen av Norrland inleddes i kustlandet under 1500-talet. Allteftersom jordbrukskolonisationen växer fram trängdes samerna tillbaka och det uppstod ett behov av att göra en gränsdragning mot samernas område. Lappmarksgränserna fastlades 1751, den kom till för att skydda samernas tillgång till jakt och fiske.

Kolonisationen fortsatte och 1867 fastlades odlingsgränsen, syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster om gränsen skulle vara ett för samer förbehållet område. I Jämtland avsattes 1841 de s.k. renbetesfjällen, och området utvidgades 1887 genom att kronan inköpte ett antal hemman som uppläts för renskötsel. Den verkliga lagregleringen av renskötseln kom med den första renbeteslagen 1886 som även innebar att man delade upp samer i renskötande och icke renskötande samer.

Anf. 147. BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Även i denna kammare bland riksdagens ledamöter är kunskapen om vår urbefolkning mycket dålig. Jag tänkte därför ta kammarens tid i anspråk till att göra en kort summarisk beskrivning av tidigare viktiga lagar som berört samerna, även om de inte har följts.

Kolonisationen av Norrland inleddes i kustlandet under 1500-talet. Allteftersom jordbrukskolonisationen växte fram trängdes samerna tillbaka och det uppstod ett behov av att göra en gränsdragning mot samernas område. Lappmarksgränsen fastlades 1751. Den kom till för att skydda samernas tillgång till jakt och fiske.

Kolonisationen fortsatte och 1867 fastlades odlingsgränsen. Syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster om gränsen skulle vara ett för samer förbehållet område. I Jämtland avsattes 1841 de s.k. renbetesfjällen, och området utvidgades 1887 genom att kronan inköpte ett an-

tal hemman som uppläts för renskötsel. Den verkliga lagregleringen av renskötseln kom med den första renbeteslagen 1886 som även innebar att man delade upp samer i renskötande och icke renskötande samer.

Den svenska riksdagen och regeringen har fortsatt att lagreglera samernas näring – renskötseln – och genom andra lagar skapat förutsättningar för att kunna utvinna naturtillgångarna i det forna samiska området.

Efter det att man under 1970-talet dels hade fattat enskilda beslut i riksdagen i angelägenheter som rörde samerna, dels hade beslutat om att samerna som en ursprunglig befolkning hade vissa särskilda rättigheter och därför skulle positivt särbehandlas – det var också en följd av rättsgången i det s.k. skattefjällsmålet – beslöt riksdagen 1982 att en kommitté skulle tillsättas för att utreda och komma med förslag till en samlad samepolitik. Som flera talare tidigare har påpekat är den kommittén nu klar med sitt arbete.

Jag vill i detta sammanhang direkt svara Åke Selberg på hans fråga om det nu blir uppskjutet, att man i Norge tillsatte en utredning samtidigt som nu är klar med sitt arbete. Sametinget är tillsatt och öppnades i september 1989.

Med den här utredningen så har vi ett förslag till en samlad samepolitik, och då kan inte regeringen fortsätta som förut med att till riksdagen föreslå ändringar i enskilda samepolitiska frågor. En enig opposition ger nu åter regeringen ett besked om att man inte godtar detta förfaringsätt utan kräver att regeringen följer riksdagsbeslutet från 1982 om en samlad samepolitisk proposition.

Svenska lagar och internationella konventioner som vi undertecknat och förbundit oss att följa innebär en långtgående skyldighet att skydda den samiska kulturen. Den grundläggande förutsättningen för den samiska kulturens fortlevnad är rennäringen. Flaskhalsen i rennäringen är vinterbetet. Det finns en optimal gräns för hur trängd en näring kan bli innan förutsättningarna för dess överlevnad försvinner. Vi har nått en sådan gräns där intrång eller åtgärder, som enskilt kan uppfattas som mindre betydelsefulla, i verkligheten kan innebära dödsstöten för den samiska kulturen. Därför är det enligt min mening nödvändigt med en proposition, som belyser hela problematiken och som kommer med förslag till åtgärder som verkligen stärker den samiska kulturens förutsättningar till utveckling och fortlevnad. Detta säger ju både riksdagen och regeringen.

Det finns en risk med att fortsätta att portionera ut samefrågorna till separata beslut – på det

hur långt ifrån renhjorden som det var tillåtet för samer att bo. Frågan om det folkrättsliga skyddet för samerna, och särskilt för rennäringen, skall enligt vår uppfattning bli föremål för ytterligare överväganden. Samernas rättsliga ställning måste stärkas, och detta måste komma till uttryck i en samlad samelag och ett sameting.

En viktig förutsättning för detta är att ILO-konventionen godkänns. Tänker Sverige inte ratificera ILO-konventionen nr 169 om urbefolkningarnas rättigheter, som Sverige har varit med om att arbeta fram i FN?

Vi vänder oss emot propositionen, eftersom det verkar ligga särintressen bakom den. Det verkar t.ex. som att storskogsjordbruket och turismen skall gå före samernas intresse. Vi anser inte att detta står i samklang med urbefolkningens intressen.

Miljöpartiet de gröna har naturligtvis avstyrkt propositionen, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 149 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet i egenskap av ledamot av samerättsutredningen och i egenskap av motionär i anledning av propositionen och i anledning av samefrågor i övrigt i andra sammanhang. Jag har med intresse lyssnat på debatten, och det är väl oundvikligt att en del av de frågor jag tar upp blir en upprepning av vad som tidigare har sagts.

Vi skall erinra oss om att respekten för minoritetsbefolkningars rättigheter under efterkrigstiden har ökat markant. Minoriteter har nu i jämförelse med tidigare helt andra möjligheter att bevara och utveckla sin kultur. Tidigare ville man närmast undertrycka minoritetskulturer. I minoritetsfolkens kulturer – eller i varje fall i fråga om urbefolkningar, som det här gäller – ingår även deras traditionella näringar. Vi skall därför se kulturbegreppet i ett vitt perspektiv. Språket är en mycket viktig del av kulturen, ja, den viktigaste kulturbäraren.

Under efterkrigstiden har vi fått olika konventioner om urbefolkningars rättigheter och det behov som ibland finns av positiv särbehandling av urbefolkningar. Vi har konventioner från ILO, FN och i viss mån Europarådet.

I Sverige har det funnits ett starkt engagemang när det gäller att internationellt arbeta för dessa frågor. Vi har kraftfullt uttalat oss när det har gällt t.ex. urbefolkningarna i Kanada, inuiterna, indianerna i de övriga Amerika eller urbefolkningen i Australien.

Det vore därför helt följdriktigt att noggrant utreda förhållandena bland vår egen inhemska urbefolkning och minoritetsbefolkning. Samerna är ju en urbefolkning som har blivit en minoritet i sitt område. Det finns i Sverige ca 17 000 samer, varav 2 500 å 3 000 är verksamma inom rennäringen.

När vi diskuterar samerna får vi komma ihåg att de, till skillnad från alla andra minoriteter i vårt land, inte har tyngdpunkten i sin kultur någon annanstans. De har inget eget land någonstans, medan alla andra minoriteter har ett land där deras kultur har tyngdpunkten. Det är ur den synpunkten alldeles speciellt viktigt att samerna ges möjligheter att utveckla och bevara sin kultur.

Hösten 1982 strax före valet utfärdade regeringen Fäldin direktiv för en samerättsutredning. Direktiven gick ut på att utredningen skulle kartlägga de särskilda behov som samerna har i sin egenskap av en urbefolkning som har blivit en minoritet, och utredningen skulle även studera folkrättens betydelse. Resultaten av dessa överväganden skulle sedan vara vägledande för det fortsatta arbetet. Utredningen skulle ge förslag till åtgärder för att stärka rennäringens rättsliga ställning gentemot motstående intressen, överväga inrättandet av ett folkvalt samiskt organ samt föreslå åtgärder i syfte att stärka och bevara det samiska språket.

Det blev ett regeringsskifte, och den tillträdande socialdemokratiska regeringen utfärdade i februari 1983 tilläggsdirektiv, vilka närmast underströk vikten av att utredningen arbetade efter de ursprungliga direktiv som hade utfärdats samt gav några små tillägg. Det var alltså för sju åtta år sedan en bred politisk enighet om att en samerättsutredning var nödvändig och om att man skulle se över vilka åtgärder som behövde vidtas.

Samerättsutredningen började med att lägga fram ett betänkande om folkrätten, SOU 1986:36, och ur detta tänkte jag citera några rader. Utredningen konstaterar där, mot bakgrund av folkrättsliga överväganden, följande: "Sammanfattningsvis hävdar vi att Sverige på folkrättslig grund har förpliktelser gentemot samerna på olika sätt. Sverige måste avstå från sådana ingrepp i naturen att de naturliga förutsättningarna för rennäringens fortbestånd äventyras. Sverige måste vidare sörja för att nödvändiga resurser tryggas för den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Det sagda kräver beaktande i såväl lagstiftning som rättstillämpning. Det måste också beaktas inom förvaltning och administration, centralt och regio-

man att ett ytterligare samrådsförfarande skulle vara ett led i den riktningen. Jag har i min motion dessutom tagit upp frågan att samhället genom en saklig information om de resp. intressenas rättigheter och skyldigheter i renskötselområdet skulle kunna bidra till en bättre förståelse för vardera sidas situation, rättigheter och skyldigheter. Därigenom skulle även dessa motstående grupper kunna leva i fredlig samexistens.

Det finns på så många samhällsområden omstående intressen – arbetsgivare och arbetstagare, hyresgäster och hyresvärdar osv. – men det fungerar hyggligt. Det är viktigt att vi får information och sådana förhållanden att det skapas förutsättningar för att framgångsrikt bedriva både renskötsel och skogsbruk i denna stora del av landet, och detta utan uppenbara konflikter. Man måste inse varandras rättigheter och skyldigheter och försöka att anpassa sig efter detta.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan, och jag hoppas att regeringen sätter in stora resurser för att så snabbt som möjligt lägga fram förslag en samlad samepolitik.

Anf. 150 ARNE ANDERSSON i Ljung

(m):

Herr talman! Jag skall i mitt korta inlägg inte ägna mig åt den huvudfråga, nämligen ändring i rennäringslagen, som betänkandet ytterst handlar om. Jag tänkte begränsa mig till några synpunkter beträffande reservation 2 från utskottets socialdemokratiska minoritet.

De som var här i kammaren för en vecka sedan vet att jag då från talarstolen ondgjorde mig över att motioner om jakt i det fjällnära området avstyrktes utan att ha realbehandlats i utskottet. Jag tog mig friheten att kalla detta för mannamån och godtycke, och det anser jag fortfarande att handläggningen gav anledning till.

I tre motioner, en väckt av bl.a. Leif Marklund, behandlades samma spörsmål. En var väckt under den allmänna motionstiden och en i anledning av propositionen, och en var väckt av mig själv. Utskottet fann det mycket märkliga förfarandet värt att pröva, att utan sakprövning och med en ytterst svävande motivering avstyrka dessa motioner utan behandling.

I jordbruksutskottets betänkande nr 10 vidgår också utskottet, såvitt jag förstår, att man är medveten om att motionerna inte tidigare har behandlats. Utskottets motivering lyder nämligen på följande sätt: "Många av de frågor" – – – jag upprepar, *många* av de frågor – – – "om jakt och viltvård som tas upp i de nu aktuella motionerna har

behandlats utförligt tidigare under innevarande valperiod – – –." Man är alltså medveten om att inte samtliga frågor har behandlats. Detta tycker jag illa om. Men när jag tar mig friheten att tala om mannamån och godtycke, gör jag det eftersom socialdemokraterna i en reservation till detta betänkande tar upp en av motionerna till sakbehandling. Detta är verkligen inte hedervärt från er socialdemokrater!

Vore det nu inte så att Åke Selberg, när han för en stund sedan inledde denna debatt, sade att jaktmöjligheterna ovan odlingsgränsen är en dåligt utnyttjad resurs, skulle man kunna tro att vi på något sätt skulle vara oense i sakfrågan. Men inte ens det har varit tillräckligt. Vi är i sakfrågan överens om att den resursen är dåligt nyttjad, och utskottet skulle kunna ha gjort ett uttalande i enlighet med motionsyrkandena. Detta har, på grund av det oeffterrättliga förfarandet i jordbruksutskottet, inte kunnat genomföras.

Herr talman! När jag nu ändå är så långt kommen att jag är framme vid reservation 2 till det betänkande som behandlas i dag, som innebär ett bifall till motionen från socialdemokratisk sida, skulle det kunna tänkas att man kraftfullt vill driva denna fråga.

Åke Selberg sade för en stund sedan i sammanhanget att majoritetens sätt att hantera frågan innebär att sakfrågan skjuts till en osäker framtid. Låt mig då berätta för kammarens ledamöter hur kraftfullt socialdemokraterna hanterar den egna frågan. Jo, precis som Anders Castberger för en stund sedan påpekade, uttrycker man sig i all sin kraftlöshet på följande sätt: "Utskottet förutsätter därför att synpunkterna i motion Jo21 beaktas utan någon särskild framställning från riksdagens sida."

Det är den kraft som socialdemokraterna förmår utöva. Man gör inte ens ett tillkännagivande till regeringen när man ändå har utfört arbetet och reservationsvägen, vilket är något udda, ändock sakbehandlar motionen. Nej, herr talman, jag vill nog gärna göra gällande att med socialdemokraternas sätt att sköta detta, på gott eller ont, har spiken satts i kistan för det förenklade förfarande för motionsbehandling som påbörjats i jordbruksutskottet, utbildningsutskottet och kanske också något annat utskott. På detta sätt kan det inte fortgå. Socialdemokraterna har nu dokumenterat att de står ensamma bakom detta förfarande, och de får faktiskt skämmas! Detta är en otillständig hantering.

kännaren av samiska frågor här i kammaren. Om jag var same skulle jag verkligen kalla de tjänster han gör samerna för björntjänster.

Anf. 153 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag vill harangera Leif Marklund, som är en verkligt generös natur. Förra veckan inbjöd han mig att rösta för en reservation i den kommande veckan, alltså i dag, om jag bara nöjde mig med att min motion avstyrktes förra veckan – utan realbehandling. Nu har jag igen fått en invit att rösta för reservationen, därför att vi väl ändå i sak tycker lika! Ja, vi tycker i sak lika. Och hade det varit någon ordning med er socialdemokrater, så att ni hade givit regeringen er mening till känna, skulle jag ha stött reservationen. Är du beredd att ändra yrkandet till ett tillkännagivande skall jag rösta för reservationen, Leif Marklund.

Anf. 154 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Oavsett vad Berith Eriksson tycker om min inställning till samerna är det faktiskt så, Berith Eriksson, att jag lever i de områdena och anser att samerna är berättigade att leva där tillsammans med oss, men samtidigt vet jag att de behöver hjälp när det gäller att ordna upp förhållandena mellan samebyarna.

När det gäller renantalet tror jag att jag har större kunskaper om hur renantalet utvecklas. Det moderna skogsbruket har varit gynnsamt för renantalets utveckling. Men om det får fortsätta kommer vi att få stora konflikter dels mellan befolkningen i övrigt och samerna, dels mellan samebyarna. Konflikterna där håller redan på att utvecklas till rena handgripligheter, på grund av att man slåss om betet.

Om inte regering och riksdag orkar hjälpa till med att organisera detta kommer vi att varje år få behandla krav på nöutfodring över budgeten, och det inte på grund av tillfälligt dåliga klimatiska förhållanden – jag tänker på nedisning och liknande – utan på grund av att man inte har tillgång till bete och att renarna kommer att mörglas ur.

Anf. 155 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är inte heller helt borta när det gäller de här frågorna. Jag är född och upp vuxen i sameland, och jag är fortfarande ute i skogarna där väldigt ofta. Jag vet därför ganska mycket om hur det ser ut med antalet renar i skogarna.

Om samerna behöver hjälp för att ordna upp

sina mellanhavanden kommer de säkert till oss och ber om det.

För att bevilja nöutfodring finns det mycket klara och distinkta regler. Hittills har det inte skett någon nöutfodring på grund av för högt renantal – den nöutfodring som var nödvändig i år i Talma och andra samebyar berodde på den rådande vintern. Det är inte samerna själva som avgör om det behövs nöutfodring eller inte. Myndigheten i fråga gör en inventering och konstaterar om det behövs nöutfodring. Det är också myndigheten som beviljar medel för nöutfodring.

Anf. 156 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Till och från blir vi politiker anklagade för att inte veta något om verkligheten. Det sägs att vi sitter här i riksdagen fjärrade från vardagen och framför åsikter som har helt andra utgångspunkter än att försöka förändra och förbättra för människorna.

Jag brukar självfallet försvara oss. Jag brukar hävda att vi lever i verkligheten och att vi bemödar oss att ta reda på fakta, att vi lyssnar och lär.

Men i detta ärende skall jag be att få sälla mig till kritikerna. Oppositionen som nu faller regeringsförslaget har inte förstått något alls av den mycket komplicerade verklighet som vi är satta att handha. Eller rättare sagt: Ni vill inte, från höger till vänster, i salig blandning, förstå. Ni sätter i det här läget möjligheten att trycka till regeringen framför chansen att lösa stora problem, och därmed blir ni ansvariga för den troligen ganska svåra situation som kommer att uppstå i exempelvis Härjedalen. Ni tror att ni med ert agerande gagnar samernas sak – i själva verket är det tvärtom.

Jag skall, herr talman, ge kammarens ledamöter ett exempel. I Handölsdalens sameby i Härjedalen är det högsta tillåtna renantalet 6 000. Samebyn vägrar att godta detta. Man struntar helt enkelt i myndigheternas beslut. Man slaktar inte ut ens normaluttaget. I augusti i år kunde ni alla höra i radion och läsa i tidningarna om de stora motsättningar mellan orsbefolkningen och samerna, därför att renarna inte kunde hållas ihop. De trampade ned skogsplantor, de rev upp i trädgårdar och de var ute på vägarna och ställde till ett trafikelände. Vad vi kunde göra då var att beordra tvångsslakt. Vi hade inga andra sanktionsmöjligheter. Då rasade djurvännerna – med all rätt, därför att det är en diskutabel åtgärd.

I måndags fick jag den senaste rapporten om renantalets utveckling. Troligen har man mer än det dubbla antalet tillåtna renar. Troligen, eftersom vi

de levde som de gjorde för femtio eller hundra år sedan. De skulle alltså inte ha möjlighet att utvecklas med det övriga svenska samhället, eftersom de då skulle förlora sin status som urbefolkning. Det är mycket beklämmande att höra.

När Margareta Winberg redogjorde för det stora antalet renar, uppfattade jag att det var fråga om den nödslakt som skedde i Norrland för något år sedan. Jag vill bara berätta att jag lyssnade på ett inlägg i en intervju i lokalradion av en polack som hade varit ute i skogarna och plockat bär. Han kunde inte förstå vad vi höll på med här. Han sade att han hade sett ett antal renar. Men han kunde inte förstå vad diskussionen egentligen rörde sig om med tanke på dessa milsvida skogar.

När man kommer till dessa trakter i Härjedalen och hör kommentarer om att renarna trampar ner och nöter för mycket på naturen, vet man inte om man ska skratta eller gråta när man ser alla skidbackar som finns där och turister som nöter på naturen.

Anf. 160 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Men, Berith Eriksson, vad är detta att hänvisa till – en polsk turist som har sett några renar? Sedan drar hon slutsatsen att det av den anledningen inte är något problem. Åk upp dit själv, åk till Härjedalen och tala med både samerna och ortsbefolkningen, så kanske Berith Eriksson får en sannare bild av verkligheten än den hon får av en turistande polack.

Vad skulle hända om vi inte brydde oss om samerna? Det är tydligen det som Berith Eriksson förespråkar. Det skall inte finnas något stöd, och det skall inte finnas några regler och lagar. Vad skulle då hända med samerna? Tror Berith Eriksson att samerna då skulle överleva som minoritetsbefolkning?

Berith Eriksson talade om nödslakt. Det blev ju ingen nödslakt, eftersom det inte heller var möjligt på grund av att det bedömdes som oetiskt. Och det håller jag med om. Därför behöver vi andra möjligheter att göra något åt detta.

Jag tycker att även Martin Olsson skall åka till Härjedalen och tala med sina partikamrater där och tala om att ni inte förmår delta i att lösa de konflikter som också centerpartisterna i Härjedalen finner mycket stora. Åk dit, tala med skogsbrukarna och tala också med samerna i Härjedalen! Tala med befolkningen i Mittådalen, för att få svar!

Slutligen vill jag till Anders Castberger säga att jag inte är något stöd åt Åke Selberg. Jag talar här eftersom jag lever i den här verkligheten, och jag

arbetar med dessa frågor uppe i Jämtland. Därför tar jag upp just det här specifika problemet. Jag är ledsen för samernas skull, eftersom det här ställer till problem. Jag är ledsen för ortsbefolkningens skull, och jag är ledsen för den konflikt som ni inte vill bidra till att lösa. Och den kommer att trappas upp. Jag ber Anders Castberger att tala om hur han tycker att det här problemet skall lösas. Hur skall man minska antalet renar? Hur skall man få en kontroll av hur många renar som egentligen finns? Det är en fråga som jag tycker att han skall besvara. Jag försökte ställa den i utskottet, men ingen av oppositionspartierna förmodade att besvara den.

Anf. 161 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Berith Erikssons debatteknik är inte förvånande, eftersom den är typisk från vänsterhåll. Om hon hade lyssnat på vad jag sade kunde hon ha konstaterat att jag icke på något sätt utdömde människor med samisk härkomst. Jag sade att samerna och deras näring har fått en helt annan bild än den historiska bild som någon här talade om.

I den här propositionen föreslår ju regeringen att samernas rättsliga ställning när det gäller att bedriva renskötsel, som bygger på urminnes hävd, skall stärkas. Men det är viktigt att man inte försöker förvränga andras ord i detta sammanhang. Vi vet och vill naturligtvis att rennäringen skall finnas som en näring. Men vi vill naturligtvis också att man skall kunna begränsa antalet renar för att slippa de konflikter som är på väg att inträffa.

Anf. 162 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Då vill jag svara på Leif Marklunds och Margareta Winbergs frågor genom att säga att ett sätt att minska antalet renar vore ju att, som en enig riksdag beslutade på grundval av jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU14, den eftersläpning som uppstått när det gäller pristödet till rennäringen i förhållande till Norrlandsstödet återhämtades.

Vad gör man? Jo, man har konstaterat att eftersläpningen är 100 kr. per kontrollslaktad ren. Men man säger nu att detta inte skall betalas ut under innevarande år, utan det skall delas upp på åren framöver. Det är ju verkligen att ge fel signaler till näringen. Den som avvaktar ytterligare ett år med att slakta får ju i alla fall två tredjedelar av den konstaterade eftersläpningen, medan den som slaktar i år får enbart en tredjedel. Det vore väl en vettig åtgärd att vidta. En annan vettig åtgärd

Anf. 165 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Först till Martin Olsson om renkonto. Vi vet att frågan har behandlats flera gånger här i kammaren. Förslaget har varje gång avslagits. Vi vet också att det enligt den nu gällande lagstiftningen är möjligt att ta har inkomsterna under flera år. Det är detta vi har hänvisat till när vi har avstyrkt förslaget om renkonto.

Till Berith Eriksson: Det är väldigt konstigt om det hänger ihop med pengarna att en del samebyar förmår göra det som är deras skyldighet, nämligen att hålla sig inom det renantal som de skall, medan andra, i synnerhet en, alltid har fler renar. Den ekonomiska situationen är ganska lika för samebyarna. Men det är alltid en eller möjligen två som obstruerar och inte gör som vi säger från myndigheternas sida. I det här fallet måste man nog, även om Berith Eriksson kallar det för fogdevälde, ha vissa regler att gå efter. Annars räcker inte betet till och det uppstår konflikter med andra motstridiga intressen.

Vi har i mitt län gjort en betesinventering. Den har lett till att vi har justerat antalet renar.

Allra sist till Anders Castberger, som läser inantill ur olika partimotioner och talar om vad man har skrivit. Det har vi hört förut, så det är onödigt att höra det igen. Anders Castberger säger att folkpartiet har lagt fram förslag som skulle kunna lösa frågan. Tala om för mig hur! Jag har nämligen bara tagit upp den smala delen. För högt renantal, ingen sanktionsmöjlighet – vad göra? Anders Castberger hänvisar till sameting, same-lag, grundlagsfästade folkliga ställning, sameskolan och ILO-konvention. Vad i detta gör att man skall kunna förelägga samerna ett vite? Vad i detta gör att man kan gå in och kontrollera hur många renar samerna har? Det är bara den här frågan som jag vill ha svar på. Det andra har Åke Selberg klarat av.

Anf. 166 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Det var mycket glädjande, Margareta Winberg, att höra att det är en eller två samebyar av 51 som har för stort renantal och som inte gör som vi säger. Därför skall vi alltså lagstifta, utan att ta någon som helst hänsyn till att man samtidigt måste få en uppfattning om andra frågor.

Margareta Winberg anser alltså att vi, därför att två samebyar har för stort renantal, skulle ha godkänt propositionen. Det är väl så långt – förutom intressen när det gäller jakt och fiske, som man också har tagit upp i en reservation – som socialdemokraterna enligt min uppfattning vill

komma med den här propositionen.

Anf. 167 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Det är inte helt oviktigt vilka de olika förslagen är som har lämnats flera år tillbaka i tiden. En av de första motioner som jag skrev när jag kom till riksdagen för snart fyra år sedan handlade just om dessa frågor. Den hamnade självfallet, med socialdemokratiskt maktspråk, på motionsslaktens efterlämnade komposthög.

Nu säger Margareta Winberg att hon bara har tagit upp den smala frågan, och hon vill ha besked i denna fråga. Men Margareta Winberg har ju så kapitalt missuppfattat vad frågan handlar om. Vi har ju år efter år sedan 70-talet efterlyst det samlade långsiktiga greppet. Vi har gång på gång utlovats detta av regeringen. Riksdagen har efterlyst det igen, och regeringen har utlovat det åter. Man har haft god tid på sig att låta alla de saker hända som behövs för att förbereda ett gott och samlat förslag, där också denna specifika fråga tas upp som berör bl.a. Margareta Winbergs hemlän. Men vad händer? Jo, så oplanerat och osynkroniserat gör man det, att utan låter den utredning regeringen har tillsatt avsluta sitt arbete någon månad efter det att regeringen lämnat den proposition som skulle vara svaret på alla de möjliga, och för den delen också omöjliga, svåra och besvärliga frågorna. Det är därför, Margareta Winberg, som socialdemokraterna får bära det fulla ansvaret i varje fråga, även i den fråga som Margareta Winberg tycker är så smal men som är så viktig för just Härjedalen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (avslag på propositionen och begäran om nytt förslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Jan Fransson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (förslag om ändringar i propositionens lagförslag m.m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 168 röster mot 133 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Jan Fransson m.fl. anförda motiveringen. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot.

1990/91:34

28 november